Ուն.
Ս-50

Աիմ. Զուզ [illegible]

ԳԻՐՔ
ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒ
ԹԵԱՆ.

Արժօնի Յ ուղղայեցւոյ
Գերիմաստ Սրբազանի
Րաբունեալ:

Եւ Տպեցեալ ի Հայրա
պետութեան տեառն Էջմիած
նի Ք. եյթունցի Տեառն
Սրբոց Արքին Կաթողիկոսի
Ամենայն Հայոց.

Ի Կոստանդնուպօլիս քաղաքի

Հրամանաւ Նորին պատ
րիարքի Տեառն Յօհան
նիսի Սուրբ Նախկոնսիւ և
Սրբազան Արքեպի.

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Սկիզբն Գ. ուղղայեցոյց Յովհաննու
Արիստոտէլի՝ Նորարեալ Համառօտան
Տրամաբանութեան։

ՍԿԻԶԲՆ

Տրամաբանութեան՝ պարտէ փոքր ինչ ասել ըղ հարցմանէն. զոր սահմանէ Արիստոտէլ այսպէս. Հարցումն է խնդիր պատասխանւոյ։

Եւ թէպէտ բազում են տեսակք հարցման, սակայն պիտոյանան մեզ այժմ՝ զինչէն և որպիսի ինչէն. որք ասին զայնցանէ, որոց գոլն խոստովանելէ։ Ոմանք ՚ի հարցանելն՝

զի՞նչ է, կամ որպիսի ինչ է, յայտ
առնէ թէ գիտեմ զգոյն, բայց ոչ
գիտեմ թէ զի՞նչ է կամ որպիսի ինչ է
Իսկ զանազանին այսոքիկ ՚ի միմեանց·
քանզի՝ զինչէն հարցանէ զամենևին
ոչ գիտացեալն· իսկ որպիսի ինչէն՝
հարցանէ զզանազանութիս գիտացլ
իրին· Որ օրինակ՝ թէ հարցանէ՝
ոք, զի՞նչ է ՚ի մախաղիդ· պատասխանի,
մի՞րդ՝ կամ խնձոր· որոց գոյ զանա
զանութի, բայց չև ևս է յայտ։ Իսկ
՚ի հարցանելն թէ՝ որպիսի ինչ մի՞րդ
իցէ, պատ՛՛, այսպիսի ինչ միրդ· այս
ինքն նուռն· կամ այլ ինչ միրդ·
Իսկ ՚ի հարցանելն՝ որպիսի ինչ խըն
ծոր· պատ՛՛, պահունի· կամ այլ ազգ։
Իսկ արդ՝ յուսման դիալեկտիկէին՝
այսինքն տրամաբանութեան՝ երեք երևին
մասունք· Պարզաւութի, Շարա
մանութիւն, Շարաբանութիւն·
Պարզաւութի է պարզ ձայնն· որ գոն՝
մարդ· ձի· յաղթէ· ընթանայ։
Շարամանութի է զտրոհելն ստորո
3 գել զընթակայեն· որ գոն՝ մարդ

յաղթէ · ձի ընթանայ։ Բայց է՝ զի
ենթակայն է անունն, իսկ ստորոգեալն
բայ · որպէս մարդն և ձին՝ որք են ան
ուանք՝ եղեն ենթակայք · Իսկ յաղ
թէն և ընթանայն՝ որք են բայք՝ ե-
ղեն ստորոգեալք · Այլ է՝ զի ենթա
կայն և ստորոգեալն են անուանք ·
որպէս՝ մարդն բանական է · ձին սըմ
բակաւոր է · Այս մարդն և ձին որք
են անուանք՝ են ենթակայք · և բանա
կանն և սմբակաւորն ևս են անուանք,
բայց են ստորոգեալք · Իսկ զՏրա
մաբանութիւն՝ նաև զկատարեալ տեսութիւն
Տրամաբանութեան՝ յետոյ տեսցուք ·
այլ այժմ ասելի է զՊարզաւորութիւնն ·

Յաղագս Պարզաւորութեան · Ակ
Հատոր Առաջին ·

ՄԵՆԱՅՆ ՊԱՐԶ ·
ձայն՝ կամ ընդհանուր է,
կամ մասնաւոր · ընդ-
հանուր՝ որպէս մարդ · մասնաւոր՝ որպէս
սոկրատէս։ Բայց մասնաւորն միշտ է,
4 որ ասի անհատ · իսկ ընդհանուրն

զանազանէ։ Քանզի է որ առաւել ընդհանուրէ. որպէս կենդանին. որ ասի Սեռ. և է որ նուազէ քան զսեռն. որպէս երկոտանին. որ ասի Տարբերութի. և է որ նուազէ քան զտարբերութիւն. որպէս մարդն. որ ասի Տեսակ. ընդ այսմ է և ծիծաղականն. որ ասի Յատուկ. Ուստի հարկաւոր է գիտել զհինգե սինս զայսոսիկ. այսինքն՝ զՍեռն, զՏարբերութիւնն, զՏեսակն, ըզ Յատուկն, և զՊատահումն.

Յաղագս Սեռի։

Սեռ անուանս իմն ըղց առնանի քանզի անուանք այսպիսիք, յոյն, հայ, արշակունի, որք են՚ի նախնեց, ասին սեռք. և անուանք այսպիսիք, կիսեան. յօնաննեան. որք են ՚ի ծնողաց, ասին սեռք. նաև անուանք որք զտեղիս նշանակեն՝ ասին սեռք. որպէս տարսոնացի. կղայեցի. փանցի, և այլք. Իսկ մեր բանս ոչ է վասն այսպիսեաց. այլ վասն այնոցիկ որք զտեսակս պարունակեն. որք են այսպիսիք. կենդանի. զգայուն. գոյն. թիւ. և այլք.

զայսպիսի սեռս ենթադրեն այսպ․
Սեռ է՝ որ ստորոգի՛ ՚ի զինչէութեան շատեսակաց
ոմանց· որպէս անձնաւոր։ Որդ՝ ասե
լոյն ՚ի զինչէութեան ստորոգի՛, զանազանէ
զսեռն ՚ի տարբերութէ և ՚ի հասարակ
պատահմանէ ․ որք յորպիսի ինչէութեան
ստորոգին․ քանզի ՚ի հարցանելն թէ՝
զի՞նչ է մարդն, ասեմք՝ անձնաւոր․
և նմանապ ՚ի հարցանելն թէ՝ զի՞նչ է
ագռաւն, ասեմք, թէ՝ անձնաւոր․
Իսկ յորժամ վասն մարդոյն հարցա
նիցիմք թէ որպիսի անձնաւորէ, ա
սեմք՝ երկոտանի․ որէ տարբերութի․
Նաև յորժամ վն ագռաւուն հարցա
նիցիմք թէ որպիսի անձնաւորէ, ա
սեմք թէ՝ սեաւ․ որէ պատահումն․
Քանզի ՚ի հարցանելն թէ՝ զի՞նչ է
անձնաւորն, ոչ զզանազանութիս անձ
նաւորին կամիմք գիտել, այլ զնոյն
ինքն զանձնաւորն կամիմք իմանալ։
Իսկ ՚ի հարցանելն թէ՝ որպիսի ինչ
անձնաւոր է, ոչ զանձնաւորն կա
միմք գիտել, այլ զզանազանութիս
6 անձնաւորին կամիմք իմանալ։

Ապա թէ գիտելով զինչ անձնաւորն իցէ, բայց յոլովք են անձնաւորք և զանազանք, կամիմք տարբերելով իմանալ թէ որ անձնաւորն իցէ։

Այս ահա յայտ եղև. զի ասելով թէ սեռն 'ի զինչէութեան ստորոգի, որոշէ զսեռն 'ի տարբերութենէ և 'ի պատահմանէ։ Իսկ ասելով թէ՝ ըստ տեսակաց ստորոգի, որոշէ զսեռն 'ի տեսակէ 'ի յատկէ՝ և յանհատէ։ քանզի տեսակն զանհատից ստորոգի և ոչ զտեսակաց։ զոր օրինակ՝ մարդն տեսակ գոլով՝ զսոկրատայ և զպղատոնէ ստորոգի. որք են անհատք և ոչ տեսակք։ Այս յատուկն զտեսակէ և զանհատից ստորոգի. և ոչ զտեսակաց. որպէս ծիծաղականն զմարդոյ միայն ստորոգի. և զպղատոնէ և զսոկրատայ։ Իսկ սոկրատէս որէ՝ անհատ՝ զանձնէ սոկրատայ միայն ստորոգի։ Ապա ուրեմն ասելով թէ՝ սեռն 'ի զինչէութեան ստորոգի, տարբերէ զսեռն 'ի տարբերութենէ և 'ի հասարակ պատահմանէ։ զի թէպէտ

7 տարբերութիւն և հասարակ պատահ

մասնքն զտեսակաց ստորոգելին, որպէս երկոտանին և սեռական զտեսակաց ասին, սակայն յորպիսի ինչէութեան ստորոգին և ոչ ՚ի զինչէութեան. Իսկ ասելոցն՝ ընտանեաց ստորոգելի, զանազանէ ըզ սեռն ՚ի տեսակէ ՚ի յատկէ և յանհատէ.

Յաղագս Տեսակի.

Տեսակ՝ սեռի՛ է տեսակ. և սեռ՝ տեսակաց է սեռ. վասն առանց միմեանց ոչ բացայայտին. Բայց է՛ սեռ՝ որ միշտ է սեռ. որ ասի՛ սեռականագոյն սեռ. և է՛ տեսակ որ միշտ է տեսակ. որ ասի տեսակագոյն տեսակ. և է՛ զի սեռն տեսակ լինի և տեսակն սեռ. Այս յայտնին այսուքիկ ՚ի նկարեալ ձևոյս.

մարմին.	Գոյացութիւն.	անմարմին.
[illegible]	Մարմին.	[illegible]
անձնաւոր.	Կենդանի.	անանձն.
շնչաւոր.	Անձնաւոր.	անշունչ.
բանական	Շնչաւոր.	անբան.
Պետրոս.	Բանական.	Պօղոս.

Այս քերդ՝ ած գոյացութիւն է սեռականագոյն սեռ. և մարդն տեսակա

գոյն տեսակ. իսկ միջինքն են սեռք
և տեսակք. քանզի նոյնն լինի սեռ
և տեսակ. բայց առ այլ և առ այլ
վերաբերութբ. Քանզի մարմինն է
տեսակ գոյացութ՟ և սեռ կենդանոյ.
և կենդանին է տեսակ մարմնոյ՝ և
սեռ անձնաւորին. և անձնաւորն է
տեսակ կենդանոյ՝ և սեռ շնչաւորին.
և շնչաւորն է տեսակ անձնաւորին՝
և սեռ բանականին. իսկ բանականն է
յատուկ մարդոյն. որ է տեսակագոյն
տեսակ. վ՟յ ոչ ևս կարէ գոլ սեռ.
Եւ բան տեսակին կրկին է. մինն է
հասարակ ըստ տեսակաց, և միւսն
յատկագոյն տեսակին միայն է.
Հասարակ, որգոն, Տեսակ է ընդառմոյ
ստորոգելոյն. զորմէ սեռն ստորոգի.
Քանզի տեսակագոյն տեսակն՝ և
որք սեռ ևս կարեն գոլ՝ ըզբազմաց
ստորոգին. և զիւրաքանչիւր տեսա
կէ՝ սեռ իմն ստորոգի. Իսկ բան տե
սակագոյն տեսակին է, ստորոգութիւն
շնորհէ. որոյ մասունքն են ընդհանրականք.
9 որգոն, մարդ. Քանզի սեռ և

տարբերութի և յատուկ՝ թէպէտ են
ստ̃րգութիք, այլ ո՛չ զբոլորէ իմեքէ.
այլ մասն բոլորի իմիք. Օ՝ի գոյա
ցութի ըստ այնմ ստորոգի զմարդոյ՝
զի է ըստ ինքեան գոյացութի և ո՛չ ըստ
պատահման. Նմանապ̃ ըստայնմ ասի
զգայուն, զի զգայ. և ըստայնմ ասի
երկոտանի, զի ունի երկուս ոտս.
և ըմ̃ ասի ծիծաղական՝ զի ծիծաղի.
Լհա՛ այսոքիկ՝ են մասունք մարդոյն
և ո՛չ բոլորն. Իսկ մարդն զհամահա
ւաքմանէ մասանց ամենեցունց ստո
րոգի, և ոչ զմասնէ իմեքէ. վ̃ա ասի
զբոլորէ՝ ստորոգութիւն.

Իսկ այն որ ասէ, որոյ մասունքն են ընդ
հանրականք, զանազանէ զտեսակն յան
հատէ. զի սոկրատէս թէպէտ բոլոր
իմնէ, սակայն մասունքն՝ այս՛՛ հոգին
գլուխն և ոտքն և այլքն՝ ո՛չ են ընդ
հանրականք. ո՛պ կենդանին կամ ծի
ծաղականն. այլ են բնականք. ջ̃ զի
գլուխն և ոտքն և այլ մասունքն սոկ
րատայ՝ ո՛չ ստորոգին զսոկրատայ.
10 Իսկ երկոտանին և այլք այսպիսիք

որք են տարբերութիւնք ուրուամն բո
լորին են ընդհանրականք։

Պարձեալ սահմանի տեսակագոյն
տեսակն այսպէս։ Տեսակ է գոյութիւն անհա
տելի, զանազանեալ գոյացական տարբերութե
Ա՛րդ՝ ասելով՝ գոյութիւն անհատելի,
զանազանէ զնա 'ի սեռէ՝ 'ի տարբերութե
'ի յատկէ՝ և յայնց տեսակաց՝ որք սեռ
և ս կարեն գոլ։ Քանզի սեռ հաղոր
դի տարբերութէ և առնէ այլ տեսկ·
ոպ երկոտանին և բանականն որք են
տարբերութիւնք՝ առ միմեանս գոլով՝
նշանակեն զմարդն։ Նմանապէս ծիծա
ղականն առադրեալ զգայնոյն՝ նշա
նակէ մարդն։ այսպէս և սմ միջին տե
սակքն մի առ մի առադրեալ ենթա
կայացուցանեն այլ և այլ տեսակս։
Իսկ տեսակագոյն տեսակն ոչինչ
հաղորդի. որպ առ մարդն ոչ կարէ
յաւելուլ գոյացական ինչ իբրթէ
առնիցէ այլ տեսակ։ Իսկ ասելով,
զանազանեալ գոյացական տարբերութե, զանա
զանէ զտեսակն յանհատէ. զի թէպտ
II անհատն ևս է անհաղորդելի գոյա

ցուն, այլ ո՛չ է զանազանեալ գոյացական տարբերութեամբք· այլ պատճենօք· զոր յայտնելոց եմք յիւրում տեղւոջն· Բայց գիտելի՛ է, զի տեսակ ասի և՛ի վե՛ր իւրաքանչիւր կերպի անհատից·

Յաղագս Տարբերութեան·

Տարբերութիւն է՝ որով բաժանի և ենթագրի իւրաքանչիւր իր· Արդ՝ այս բան՝ հասարակ է գոյացական և պատահական տարբերութեանց· քանզի թէ գոյացութիւն և թէ պատահումն, թէ յինքեանս զանազանին, ասի բաժանումն· և թէ ինքեանք յայլոց տարբերին՝ ասի ենթագրութիւն· Այլ թէ ենթագրութիւն և ասիցի բաժանումն, ո՛չ է անտեղի· զի որ ենթագրութեամբ տարբերի՛ յայլոց, յայտ է թէ անջատի՛ յայլոց· բայց ո՛չ անդրադարձեալ· զի ո՛չ ամենայն բաժանումն է ենթագրութիւն· զոր օրինակ՝ զանձնաւորս բաժնելով ՚ի շնչաւորս և յանշունչս, ո՛չ լինի ստորագրութիւն· այլ՝ անջատումն միայն· Այս արդ՝ բաժնի տարբերութիւն
12 ՚ի գոյացականն և ՚ի պատահականն·

Գոյացականն է՝ որ առնէ ա՛յլ. ո՛չ երկ
ոտանին և բանկ̃նն առնեն զմարդն.
որ է այլ իմն տեսակ ՚ի տեսակս.
Իսկ պտհկ՛նն է՝ որ առնէ այլայլակ,
և ո՛չ այլ. ո̃չ խաժակն՝ և պնչատն՝
առնեն զբաքգէն այլայլակ առ ա՛յլ
մարդիկ. քանզի այսպիսի տարբերու
Թիւք ո՛չ կարեն այլ իմն տե̃կ առնել.
այլ միայն զանհտսն այլայլէն և որո
շեն ՚ի միմեանց. վ̃յ կոչին այլայլակք.
Բայց՝ են այլայլակք ոմանք որք զտե
սակս տարբերեն. և կոչին հասարակ
պատահմունք. զի զտեսակաց ստորո
գին. որ̃պ սեա̂ն զագռաւէ ստորո
գեալ՝ տարբերէ զնա ՚ի բազում հա
̂ւուց, և զեթենոսէ ստ̃րգեալ՝ զանա
զանէ յայլ փայտից. Սակայն սեա̂
գոյն ագռաւու՝ ո՛չ է այնպէս որ̃պս
երկոտանի գոյն. քանզի երկաքեացն
յարառոցի ՚ի զինչէութ̃ն զագռաւէ
ստորոգուե. քանզի ՚ի հարցանելն,
զինչ է ագռաւն, ասեմք, հաւ. յո
րում յաքառոցեալ գոյ երկոտանին.
13 իսկ սեա̂ն ոչ. Իբ̂ Թ̃պտ յասելն

ագռաւն՝ յարառոցի՛ սեաւն , սակայն
կարեմք զմտաւ ածել զագռաւն ա-
ռանց սեւութե ոչինչ պակասեալ 'ի
գոյացական մասանցն ։ Իսկ առանց
երկոտանութե՝ անկարէ իմանալ զնա
անպակաս 'ի գոյացական մասանց ։
Վն այսորիկ թէ հասարակ պատահ-
մունքն որք զտեսակաց ստորոգին,
և թէ յատուկքն որք զանհատից
ստորոգին՝ կոչին այլայլակք ։
Իսկ յատկեղքն որք են գոյացականք,
ոպ երկոտանին և հետևակն, կոչին
այլարարք և տեսակարարք ։ և ըստին
քեանք ։ և անանջտկան տարբերւթք ։
Բայց՝ 'իպատահական տարբերութիւն
և ս գոն անանջատական տարբերու-
թիք ։ ոպ սեւութիւն ագռաւու , և
խաժակնութիւն պօղոսի ։ և այլք այսպի-
սիք ։ որք յընթադրութե ընթակայից
իւրենց յարառոցին ։ զի յընթադրու-
թեն ագռաւու՝ կարեմք ասել սեւն ։
և յընթդրութեն պօղոսի դնի խաժակն
Իսկ անջատական տարբերութիքն՝
14 յընթադրութե ոչ դնին ։ զի են

յար 'ի հոսման. որպէս տղայ գոլն՝ և այր. արթուն գոլն՝ և քուն.

Բայց ենթակայք սոցա՝ տարբերին սոքօք կամ ինքեանք առ ինքեանս, կամ ինքեանք առ այլս. Ինքն առ ինքն՝ որգոն, պետրոս յանցեալսդ երիտասարդ էր, այժմ ալևոր է. երէկ գործէր, այսօր դատարկ է. Իսկ ինքն առ այլս, որգոն, պետրոս տղայ է, պօղոս այրացեալ է. պետրոս նինջէ, պօղոս արթուն կայ. Եւ յայսցանէ յայտնէ թէ եռակի է տարբերութին.

Ոմն է գոյացական և անանջատական.

Ոմն է պատահական և անանջատական.

և Ոմն է պատահական և անջատական.

Բայց քանզի նոյնն լինի սեռ, և տեսակ և տարբերութի. ուստի պարտէ գիտել թէ ուրանօրէ սեռ, և ուրանօր տեսակ, և ուրանօր տարբերութիւն.

Յաղագս թէ ուրանօր է սեռ.

Որ 'ի բանում առաւել պարունակօղ է՝ սեռ է. որգոն, մարդն է՝ անձնաւոր՝ շնչաւոր՝ երկոտանի՝ բա
15 նական. ահա ստանօր 'ի բանի

ւ մարդոյ՝ անձնաւորն առաւել պա
րունակօղ է քան զշնչաւորն և զպյս.
վ̃յ է սեռ։ Որպէս, որ բաժանի ՚ի տե
սակս՝ է սեռ. որկէն, անձնաւորն
որոշի ՚ի շնչաւորս և յանշունչս .
ահա անձնաւորն անջատեցաւ ՚ի տե
սակս. վ̃յ է սեռ։ Որպէս, որ զտեսա
կաց ՚ի զինչէութիւն ստորոգի, է սեռ.
որպակ, զի՛նչ է մարդն, անձնաւոր.
Ահա անձնաւորն է սեռ .

Յաղագս Բէ ստորանօրէ տեսակի.

Որ ենթագրի՝ տեսակ է. որպան,
անձնաւորն է գոյացութ՝ մարմին՝
զգայուն։ ահա անձնաւորն ենթա
գրեցաւ. վ̃յ է տեսակ։ Որպէս, որ Ը
հանուրէ և ենթակայի՛ սեռի Ը ստո
րոգման՝ է տսկ. որգոն, անձնաւորն
է կենդանի։ ահա անձնաւորն ենթա
կայացաւ կենդանոյն. վ̃յ է տեսակ.

Յաղագս Բէ ստորանօրէ տարբերութեն.

Որ յենթագրութ նման պարունա
կէ՝ և ոչ է ենթագրեալն՝ է տար
բերութ. որգոն, թռչունն է մարմին
16 անձնաւոր. ահա անձնաւորն է

2 Նմազ պարունակող է զմարմինն. վասն է տարբերութիւն. և թևաւորն և ս է Նմազ պարունակող. վասն և նա և ս է տարբերութիւն. Ասացեալք որոշեն զսեռն՝ են տարբերութիւնք. որգոն կենդանին որոշի՛ յանձնաւորն և յանանձն. այս անձնաւորն և անանձն բաժանեցին զկենդանին. վասն են տարբերութիւնք. Բայց՝ թէ աստանօր անձնաւորն և անանձն տեսակք կոչեցին, ոչ է անտեղի. քանզի տեսակք ևս որոշեն զսեռն. սակայն ըստ ընտանութեան՝ տարբերութեան է կատարել զսեռն. Աւստի ենթագրեն զտարբերութիւն այսպէս. **Տարբերութիւն է՝ որով յաւելու սեռն 'ի տեսակն.** Դարձեալ ենթագրեն այսպէս. **Տարբերութիւն է՝ որ ստորոգի զտեսակաց զանազանելոց յորում ինչ է հարցանի.** Որգ՝ ասելով, զտեսակաց, որոշէ զտարբերութիւն 'ի յատկէ և յանհատէ. զի յատուկն զտեսակէ և զանհատից ստորոգի. և ոչ զտեսակաց. Ասելով, զոյացութեան, զանազանէ 'ի հասարակ պատահմանէ. զի թէպէտ հասարակ պա

տահմունքն ստորոգին ըզտեսակաց
յորպիսի ինչէութեան, այլ ո՛չ գոյցէր·
Իսկ ասելով, յորպիսի ինչէութեան, որոշէ՛
՚ի սեռէ և՚ի տանկէ· քանզի այսոքիկ
՚ի զինչէութեան ստորոգին· զի յասելն՝
զինչ է սոկրատէս, ասեմք թէ՛ մարդ՝
և յոլն՝ զինչ է մարդ, ասմք զգայուն·

Յաղագս Յատկի·

Յատուկն զանազանաբա՛ր գոյ·
քանզի է որ բոլոր տեսակին ամի
գոյ, բայց ո՛չ միայնոյ· որպէս մարդոյ
երկոտանի գոլն· քանզի թռչնոց բա
զումք են երկոքեցք· Իսկ է որ միոյ
տեսակի միա՛յնէ, բայց ո՛չ ամի· որպէս
մարդոյ քերթօղ գոլն· Իսկ է որ մի
այնո՛յէ և ամի· բայց ո՛չ միշտ· որպէս մար
դոյ ալևոր գոլն· Իսկ է որ միայնոյէ
և ամի և միշտ· որպէս մարդոյ ծիծաղա
կան գոլն· ահա՛ քառակի՛ եղև յա
տուկն· Բայց՝ըստ չորրորդ եղանա
կի յատուկն հակադարձի ընդ տե
սակին· որգոն, ձին է խրխնջական·
խրխնջականն է ձի· կենդանին է անըն
18 դական· անընդականն է կենդանի·

անձնաւորն է զգայուն. զգայունն է
անձնաւոր։ Արդ տես, զի երկաքնցն՝
ըստ այնմ զի բաժանի ՚ի տեսակս՝ է
սեռ։ Եւ ըստ այնմ զի տարբերէ զերկ
ոտանին՝ է տարբերութի։ Եւ ըստ այնմ
զի երկաքեաց գոլն յատուկ է երկո
տանեացն՝ է յատուկ։ Եւ յորժամ են
թագրի՝ է տեսակ։ Բայց՝ թէ սեռն
ուրանօր է սեռ՝ կոչեցի տարբերութի՝
ոչ է անդէպ՝ քանզի յենթագրութն
դնի սեռն՝ զի տարբերիցէ զենթա
գրեալն։ Նմանապէս եւ յատուկն եւ տե
սակն եթէ կոչեցին տարբերութիք՝
ոչ է անտեղի. քանզի յասելն՝ բանա
կան, կամ մարդ, տարբերի մարդ տե
սակն յայլ տեսակաց. Արդ թէպէտ
ըստ իւրն իմիք կարեն կոչիլ անուամբ
իրերաց, սակայն են զանազանեալք
՚ի միմեանց սեռ եւ տարբերութի եւ
տեսակ եւ յատուկ. որպէս յայտ է ՚ի տե
ղեաց իւրեանց թէ ուրանօր սեռն է
սեռ. Նմանապէս եւ այլքն։ Արդ մանա
ւանդ յայտ է զանազանութի սոցա
19 յենթագրութեան իւրեանց։

Յաղագս Ընդհանրի.

Անհատն է մասն ուրուք բոլորի. Եւ է երկաքանչիւր առածքս՝ այս՝ բոլոր և մասն՝ որոշին յերկուս. քանզի բոլորն բաժանի յընդհանրականն և յամբողջականն. Նմանապէս և մասն բաժանի յընդհանրականն և յամբողջականն. Ընդհանրական բոլորէ՝ որ ստորոգի զիւրաքանչիւր մասնէ իւրմէ. որպէս զգայունն որ է բոլոր ձիոյ և իշոյ՝ և այլոց զգայնոց՝ ստորոգի զսոցանէ և զիւրաքանչիւր անհատէ նց. Իսկ ամբողջական բոլորէ՝ որ ոչ ստորոգի զիւրաքանչիւր մասնէ իւրմէ. որպէս սոկրատէս որ է՛ ամբողջական բոլոր հոգոյ և գլխոյ՝ և այլոց մասանցն՝ ոչ ստորոգի զնոցանէ. զի ոտն սոկրատի ոչ է սոկրատէս. Նոյնպէս և զընդհանրական և զամբողջական մասունս է տեսանել.

Զի ընդհանրականին մասն ունի զանուն և զբան իւրոյ բոլորին. որպէս սոկրատէս է մարդ, զգայուն, շնչա

20 ւոր, և բանական. Իսկ ամբող

ջական մասն ոչ կարէ առնուլ զա
նուն կամ զբան բոլորին իւրոյ • զի
ոտն սոկրատայ ոչ ընդունի զանուն
կամ զբան սոկրատայ։ Նա՛ զի ՚ի պա
կասիլ ընդհանրական մասանց և միոյ
մասին մնացելոյ՝ բոլորն գոյ• քանզի
՚ի գոլն միայն սոկրատայ՝ բոլոր մարդն
գոյ։ Իսկ ամբողջական մասին միոյ
պակասելոյ՝ բոլորն ոչ կարէ գոլ•
քանզի յոչ գոլ գլխոյն սոկրատայ՝
սոկրատէս ոչ կարէ գոլ• և յոչ գոլ
ոտիցն սոկրատայ՝ սոկրատէս ոչ է ամբողջ։
Նա՛ յայտնագոյն յայտէ՝ թէ սեռն է բո
լոր։ և տեսակն է մասն սեռի՝ և բո
լոր անհատից։ իսկ անհատն է մասն•
և ոչ բոլոր։ Բայց է բոլոր ամբող
ջական, որ ենթագրի այսպէս •
Անհատ է՝ որոյ յատկութիւնքն յաւելանին ՚ի
տեսակագոյնն։ որգոն, Դաւիթ է որդի
յեսսեայ՝ մարգարէ՝ թագաւոր •
Ահա՛ որդի գոլն յեսսէի՝ և մարգա
րէն և թագաւորն յաւելեալն առ մարդն
և յատկացուցին զոմն մարդ. ուստի՛ ...
21 Նա՛ անհատ ասի, զի ոչ հատանի

պետրոս 'ի պօղոսէ տեսակաւ. քանզի զանուն և զբան մարդոյն միայն ըն դունին. այլ յատկանան 'ի միմեանց պատահականօք. զի խաժակնութին և թխակնութին որք բաժանեն 'ի մի մեանց զանհատսն՝ են պատահմունք մարդոյն: Բայց ըստ կերպի իմիք են գոյացութիք անհատից. զի եբրայեցի գոլն պօղոսի ոչ կարէ բառնիլ 'ի նը մանէ: Վարձիլ, անհատ ասի, զի ոչ հատանի 'ի նմանամասնէյս. այլ՝ յան նմանամասնեայս. այս՝՝ 'ի հոգի և 'ի մարմին. որք են աննմանք իրերաց:

Եւս քանզի հինգ բարբառքս այ սոքիկ, սեռ, տեսակ, տարբերութի, յատուկ, անհատ, են ստորոգութիք: իսկ որ ստորոգի՝ կամ համանունաբար ստորոգի, կամ փաղանունաբար, կամ դասանունաբար, կամ յարանունա բար. վասն որոյ պարտ է գիտել զսո:

Յաղագս համանունաց:

Համանունն է՝ յորժամ ոչինչ ըմբռնի պարզաբար, և նովաւ նշանա կեալքն՝ են հասարակք ըստ ան

ման միայն. քզի յաւելն՝ ակն, ոչինչ ըմբռնի պարզաբար. և ոչ կարէ ոք ենթադրել՝ թէ ակն՝ այս ինչ է. զի բաղումք են նշանակեալքն. և տմքն անհաղորդք են իրերաց ըստ բանի. զի ըստ անուանն միայն են հասարակ.

Յա՛ հոմանունն կրկին է. իսկական և պտհական. Իսկականն է՝ որ միշտ է հոմանուն. ո՛պ ակն, և այր, և այլք այսպիսիք. Իսկ պատահականն է՝ որ ըղձատելով առ այլս լինի հոմանուն ո՛պ ըստ կերպի կենդանի մարդոյնկարեալ պատկերն՝ հոմանունաբար ասի կենդանի մարդ. և բազմաց ասի առիւծ, որք ոչ են առիւծ. Ահա այսպիսիքս կոչին հոմանուանք պտհկնք

քզի կենդանին է սեռ. իսկ մարդ և առիւծ՝ են տեսակք. այլ սեռ և տեսակ, նաև տարբերուն և յատուկ փաղանունաբար ստորոգին զենթակայից իւրեանց. և ոչ հոմանունաբր.

Յաղագս Փաղանուանց.

Փաղանունն է՝ յորոյ նշանակուէն 23 իր իմն ըմբռնի պարզաբար

և ենթագրի՛․ և նշանակեն լքն նովաւ՝
ըստ անուան բանի են նոյն և համան
գամայնք․ որգոն, կենդանի․ քանզի
յասելն կենդանի, իսկոյն ըմբռնի
կենսունակն և ստորագրի․ քանզի
կենդանին է գոյացութ մարմին սնըն
դական․ Իսկ զի ասացաւ թէ՝ նշանա
կեալսն նովաւ՝ ըստ անուան բանի են նոյն․
Քզի մարդ և տունկ՝ ոչ են նոյն ըստ
բանի․ բայց ըստ որում անուան են
հաղորդ միմեանց, ըստ նոյն անուան
բանի են նոյն․ զի ամ կենդանւոյ
բան նոյն է․ այսինքն գոյացութ մարմին
սննդական, Իսկ ասելովն՝ սն համանգա
մայնս, տարբերէ զփաղանունսն՝ի դաս
անուանց․ զի թէպէտ և դաս անուանց
ըստ փաղ անուան, բայց բաժանելքն
՚ի դաս անուանց՝ են միմեանց նախ
կին և վերջին․ որպ ուսանելոց եմք ՚ի
բացայայտութ նորին․ իսկ որոշելքն
՚ի փաղանուանց են համանգամայնք․
զի թռչունն և հետևակն բաժնեալք
ի շնչաւորէն՝ ոչ են միմեանց նախկին
24 և վերջին․ Բայց՝ փաղանուանց՝

են որք գոյացական տարբերութբ ան
ջատին ՚ի միմեանց. ո՛չ բանականն և
անասունն են գոյացական տարբեր-
թիք, և բաժանեն զէնչաւորն։
Այլ են որք պատահական տարբե
րութբ զանազանին. որպէս մարդն
բաժանի ՚ի խաժակն և ՚ի թխակն։

Յաղագս Դասանուանց,

Դասանունն է՝ որով ըմբռնի իր
իմն. բայց նշանակեալքն ՚ի նոր
մանէ՝ են միմեանց նախկին և վերջին.
որգոն, հայր. քանզի հա՛յրն է՝ գոյ, և
իր, և ինչ. որ է ընդ դիմաբաժանեալ
ոչընչին, բայց բաժանեալքն յէակէն՝
գոյացութ և պատահումն՝ են միմեանց
նախկին և վերջին. քանզի գոյացու-
թիւնն է էակ ըստ ինքեան. իսկ պա
տահումն է էակ ըստ այլոյ։
Այլ յայտէ՝ զի ՚ի փաղանունս ո՛չէ
այսպէս. քանզի ո՛չէ էշն զգայուն
ըստ այլ իմիք. և ձիերն զգայուն
ըստ այլ իմիք. այլ ըստ նոյնին
ասին զգայուն։

Յաղագս Յարանուան.

Յարանունք են՝ որք ըստ անուան և ըստ իրի ունին հաղորդութիւն իրերաց. և ունին զանազանութիւն ՚ի միմեանց ըստ եղանակի ածանցման. որգոն, առաքինութիւն, և առաքինի. քանզի այսորիկ ըստ սկզբնականն նոյն են. և ըստ վերջնոյն զանազանք. նմանապէս և ըստ իրին է իմանալ: Բայց՝ առաքինին յառաքինութենէն ածանցեալ է. զի ստանալով զառաքինութիւն՝ եղև առաքինի. վասնզի առաքինութիւն անուանի յարանուանող. իսկ առաքինին յարանուանեալ: Իսկ գրեթէ ամենայն յարանուանող անուն է՝ ՚ի բացական անուանց. և ամենայն յարանուանեալ է կցական անուն. քանզի առաքինութիւն և սպիտակութիւն, և այլք սոյնպիսիք, ոչ ստորոգին զունողաց իւրեանց. զի ոչ ոք առաքինի ասի առաքինութիւն. վասնզի ասի կցական. զի ի բաց մնայ յենթակայէն ըստ ստորոգման. Իսկ առաքինի և սպիտակ՝ և այլք այսպիսիք՝ ստորոգին զենթակայից

իւրեանց. վ՟յ ասին կց՟նք. զի կցին
ը̅ ենթակայի՛ն. Հր՟ յայտե ուրեմն՝
թէ որք իբաց միայն յենթակայից՝
որպէս մակացութի՟, նախանձ, գոյն,
և այլք այսպիսիք, կոչին բացականք.
Հր՟ են բառք ոմանք որք կոչին հա
մաբառք. ո՟պ այրի բառս՝ է անուն
և բայ. ուստի ո՛չէ համանուն, և
ո՛չ համաբայ. այլ՝ համաբառ.
Հր՟ գիտելի՛ է, զի ստ՟որգւթին կրկինէ.
Ենթացուցական, և Տար՟ցուցական.
Ենթացուցական է՝ որ զէութի՟ ենթա
կայի՛ն յայտնէ. ո՛րգոն, մարդն է բա
նական կենդանի. Ահա՛ բանականն
և կենդանին զմարդոյ ստորոգեալ՝
ցուցին զէութիւն մարդոյն.
Հր՟ Տարացուցական է՝ որ ո՛չ յայտ
նէ զենթակայն. ո՛րգոն, մարդն է մի
վանկ. կամ տեսակ. կամ փաղանուն
և այլք այսպիսիք՝ կոչին տարացուցա
կանք. զի ո՛չ յայտնեն զէութի՟ իրին.
Հր՟ արդ՝ մինչև ցայս վայր ուսինչ ճա
ռեցաւ զենթացուցական ստ՟որգւեց.
27 քանզի սեռ, և տարբերութի՟, և

տեսակ, և յատուկ, և անհատ։ Նաև հոմանուն, և փաղանուն, և դաս անուն, և յար անուն, են տարացուցականք. ուստի այժմ պարտ է ասել զընթացուցական ստորոգութենց.

Յաղագս Ընթացուցական Ստորոգութեանց.

Ստորոգագոյն ստորգութի ընթացուցական՝ է հակն. որ է ընդդիմաբաժանեալ ոչընչին։ Ա՟ որոշի հակն ՝ի գոյացութի և՝ի պատահումն. գոյացութին է ինքնակայ. իսկ պատահումն է այլակայ։ քանզի ոմն մարդ ըստ ինքեան գոյ. իսկ ոմն սպիտակութի յումեմն մարդոջ գոյ. կամ նայլ մարմնոյ։ Ա՟ս, գոյացութին ՝ի գոլն գոյացուցանէ, և յոչ գոլն ապականէ՝, քանզի ՝ի գոլ բանական զգայնոյն՝ մարդն գոյ. և յոչ գոլն՝ ոչ գոյ. Իսկ պատահումն՝ ոչ ՝ի գոլն գոյացուցանէ, և ոչ յոչ գոլն ապականէ։ Քանզի ՝ի գոլն երաժշտու՟ ուրումն մարդոյ, ոչինչ յաւելու ըստ գոյացութե. և յոչ գոլն՝ ոչինչ ապականի ըստ գոյա
28 ցութեն. Ա՟ս, ոմն գոյացութի և

ոմն պատահումն բաղադրեալք 'ի մի՝
յանջատիլն 'ի միմեանց, նոյն գոյացութիւն
գոյ. իսկ նոյն պատահումն ոչ կարէ գոլ՝
զի 'ի կարմրիլ թղթոյս՝ սոյն թուղթս
գոյ. իսկ սոյն՝ սպիտակս անկարէ գոլ։
Հարց՝ որդ՝ երկաքանչիւրոցս գո՞յ ընդ-
հանուր՝ և գո՞յ մասնաւոր. որք լինին
չորք. ուստի արիստոտէլ զէակն 'ի
չորս բաժանէ։ Առաջինն է՝ զենթա
կայէ և ոչ ներենթակայում. որ է՝ ընդ-
հանուր գոյացութիւն։ քանզի մարդ
որ է ընդհանուր գոյացութիւն՝ զսոկրա
տայ ստորոգի. և 'ի սոկրատում ոչ է.
զի թէպէտ սոկրատէս մարդ է, սա
կայն ոմն մարդ է. այսու՝ պատահականօք
յատկացեալ և անհատացեալ. իսկ
մարդն տեսակ գոլով՝ ոչ լինի 'ի սոկ
րատում։ այսպէս է և կենդանին և
զգայունն, և այլ ընդհանուր գոյա
ցութիւնքն։ Երկրորդն է ներենթակայում, և
ոչ զենթակայէ. որ է մասնաւոր պա
տահումն։ որպէս ոմն քերականութիւն է 'ի
սոկրատում. և ոչ ստորոգի զսոկրատայ։
29 զի այլ է ենթակայն ըստ կայանի,

և ա՛յլ է ենթակայն ըստ ստորոգման։
իսկ սոկրատէսն՝ ենթակայ քերակա
նութե ըստ կայանի. վզի ո՛չ կարէ լի
նիլ ենթակայ քերականութե ըստ ըս
տորոգման. քանզի ո՛չ ասի սոկրտէս
քերականութի. և թէպէտ սոկրատէս
ասի քերկան, սակայն քերականն ո՛չ
նշանակէ զքերականութիւն. այլ նշա
նակէ զունօղ քերականութեն. որ է՛
ում գոյացի։ Երրորդն է՛ զենթակայէ
և նենթակայում. որ է՛ ընդհանուր
պատահումն։ ոպս առաքինութիւն զեն
թակայէ ստորոգի. այս՛՛ զարդարութն
զխոհեմութն, և զա՛յլ տեսակաց առա
քինութե. և է՛ նենթակայում. զի է՛
նանձինս մարդկան։ Չորրորդն է ոչ զեն
թակայէ և ո՛չ նենթակայում. որ է՛
մասնաւոր գոյացութիւն։ ոպս սոկրտս
ո՛չ ունի ենթակայ ըստ ստորոգման՝
զի ստորոգիցի զնմանէ. և ո՛չ ունի
ենթակայ ըստ կայանի, ոպս թէ իցէ
'ի նմա. քանզի է՛ ինքն նախկին են
թադրութի. որոյ զկնի ո՛չ գոյ այլ են
30 թակայ։ զի ած ընդհանուր գոյա

ցուցէ ենթակայ ըստ ստորգման. և
ամ պտհմանէ ենթակայ ըստ կայանի
Այլ յայսցանէ յայտէ, զի ստորգութ
ենթակայի՛ է ստորոգութի. և ո՛չ հա
կադարձ. զի ենթակայ՝ ո՛չ է միայն
ստորգութ ենթակայ. ոպ ըստ կայանի
ենթակայն՝ ո՛չ է ստորգման ենթակայ
Նաև առաջադրեալ ճանաչողին՝ ասի
ենթկյ. ոպ գոյնն ասի ենթա՛՛երից.
Այլ այսև յայտէ, զի ստորոգութին
և ենթակայն կամ համդէպք են մի
մեանց. որպ ծիծաղականն զմարդոյ
ստորոգեալ՝ համասարք են իրերաց.
Այլ կամ ստորոգեալն առաւելէ քան
զենթակայն. ոպ զգայունն զմարդոյ
ստորոգեալ՝ առաւելէ քան զմարդն
Իսկ նուազ քան զենթակայն ստորգութ
ո՛չ լինի. քանզի ստորոգութի է նշա
նակութի ենթակայի. այլ նուազն յառա
ւելն նշանակի. ոպ հետևակն և եր
կոտանին ըզմարդոյ ստորոգեալ՝ են
առաւել քան զմարդն. վսյ են նշա
նակութիւնք էութեան մարդոյն.
3x Բայց քանզի ստորոգութի ընդ են

2 Թակայիւն՝ է ձայն շարամանական · իսկ Հատորս այս՝ է յաղագս անշարա-
ման ձայնի · վասորոյ աստանօր պարտ է
ասել զանշարամանական ձայնէ ·

Ո՜ւ ամ անշարաման ձայն՝ ըստ արիս-
տոտէլի են Ժ · որք են այսոքիկ · գոյա-
ցութի · որակ · քանակ · առինչ · ուր · երբ ·
կալ · ունել · առնել · կրել ։ Ո՜ գաղա-
փարաւ ասասցուք · Վարդան՝ յայնմ
զի է մարդ՝ է գոյացութի · քերականն
է որակ · երկկանգունն է քանակ ·
Հայրն է առինչ · աստ գոլն է ուրին ·
այժմ գոլն է ըստ երբին · բազմեալն է
կալ · զգեստաւորեալն է ունել · գա-
նելն է առնել · գանիլն է կրել ·

Ո․ Հա այսոքիկ են անշարաման ձայնք՝
ոչ աւելի և ոչ պակաս · քանզի յիպարզ
ձայնից՝ է որ զէութի իւրին ցուցանէ ·
որէ գոյացութիւն · և է որ զզանազա-
նութի իւրին ցուցանէ · որէ որակն · և է
որ զչափն յայտնէ · որէ քանակն · և է
որ զհաղորդութիւն որ առայլս ունի՝
զայն յայտնէ · որէ առինչն · և են որք
ըստ տեղւոյ և ըստ ժամանակի գոլն
32 նշանակեն · և ըստ այսց է ուրն և

3 երբն, և է որ ցուցանէ զեղանակ գոլոյն 'ի տեղւոջ. որ է կալն, և է որ զունակութիւն յայտնէ. որ է ունելն, և են որք զգործս և զկիրս յայտնեն. որք են առնելն և կրելն. Արդ ահա այսոքիկ զէութիւն և զա̃մ պարագրութիւն էութեան յայտնեցին. որոց արտաքոյ ոչ ինչ է և ոչինչ իմանի. քանզի որ հարցանէ՝ արտաքոյ սց̃ ոչինչ հարցանէ. նմանա̃պ՝ և որ պատասխանէ՝ արտաքոյ քան զայսոսիկ ոչինչ պատասխանէ. զի որ հարցանէ՝ կամ զէութի իրին կամ իմանալ, կամ զորակն նորին, և կամ զայլս 'ի տասանցն. և որդ՝ զմիմի իւրաքչիւր սց̃ ըստ կարգի առել տեսցուք.

Յաղագս Գոյացութեան.

Ըստ արիստոտէլի՝ գոյացութիւն բաժանի 'ի նախկինն և յերկրորդն. Նախկինն է անհատ գոյացութիւն. ո̃պ ոմն մարդ. իսկ երկրորդ է տեսակն և սեռն. ո̃պ մարդ, և զգայուն.

Արդ զի՝ նախկինն է անհատ գոյ̃ութիւն. քանզի այլքն ա̃մ կամ զնմանէ ստորոգին, կամ 'ի նմա են. Որք ստորոգին՝
33 են ընդհանուր գոյացութիւնք.

և որք են 'ի նմա ո՟չ ենթակայս՝ են պատահմունքն. Ո՟չ սոկր՟տս նախկին գոյացութ՟ի գոլով՝ է ենթակայ ընդհանուր գոյացուեց ըստ ստորոգման. քանզի ա՟մ վերինք զվայրնոց ստոր՟գին. զի սկ՟տս է մարդ, շնչաւոր, զգայուն, կենդանի, մարմին, գոյացութիւն.

Նմանպ՟է ենթակայ պատահմանց ըստ կայանի. քանզի 'ի սոկրատում է քերականութին, և այլ պատահմունքն. Այլ եթէ նախկին գոյացութ՟իքն ոչ իցեն, ոչ վերին գոյացաբար ստ՟որգութ՟իքն կարեն գոլ, և ո՛չ պ՟տհմունքն. վ՟ոյ է նախկին և իսկագոյն և տիր՟գյն և առաւել գոյացութ՟ի. քանզի երկրորդ գոյացութ՟իքն համեմատելով առ նախկին գոյացութ՟ին՝ են նուազ գոյացութ՟իք. Այլ ո՛րդ՝ ո՟չ ըն գոյացութ՟իս նախկինն առաւել է քան զ՟րդն, այսպէս և ներկրորդսն տեսակն առաւել է քան զսեռն. զի տեսակն հպագո՛յնէ անհատին. զի յասելն՝ սոկրատէս է մարդ, առաւել բացայայտի էութիւնն սոկրատայ, քան ասել զգայուն.

Յաղագս Հետեւմանց Գոյացութե:

Նախ, զի գոյացութիւնն ոչ ընդունի զյաւէտն և զնուազն. և ոչ եթէ գոյացութի քան զգոյացութի ոչէ յաւէտ և նուազ, զի այս ասացեալ է թէ անհատ գոյացութիւնն քան զընդհանուրն առաւել է. և տեսակն քան զսեռն յաւէտ է. այլ զի՝ ոմն մարդ ոչէ յաւէտ գոյացութի քան զայլ ոմն մարդ. և ոչ քան զոմն արջառ՝ Նմանապ և տեսակն. զի մարդ ոչէ առաւել գոյացութի քան զձի: Նոյնպէս և սեռն. զի շնչաւորն ոչէ առաւել գոյացութի քան զանշունչն. քանզի անկար է ասել թէ մարդն յոյժ երկոտանի է քան զձնձղուկս: Նաև ոչ ինքն ինքեան լինի յաւէտ և նուազ. քանզի ոչ լինի ասել թէ սոկրատէս երէկ մարդագոյն էր քան այսօր.

Այլ ըստ պատահմանց ոմանց վայելչաբար ասի. որգոն, սոկրատէս երէկ սպիտակագոյն էր քան այսօր: Բայց քանսիկն նա ոչ ընդունի զյաւէտն և զնուազն. և թէ ո՛րպ՝ ի քանակոջն տեսցուք.

Ունի, զի գոյացութ ոչ ինչ է ներհակն. և այս յայտ է. զի իւրաքանչիւր

ներհակ՝ ունի ինքեան հակակայեալ
ներհակ իմն. որպէս բարւոյն՝ չարն. առա
քինութեան՝ վատթարութիւն. սեւութեան՝ սպի
տակութիւն. նմանապէս և զայլ ներհակս է
տեսանել։ Իսկ մարդոյ կամ այլ գոյա
ցութեան ոչինչ ներհակ հակակայեալ երևի
Այլ ըստ ոլոմպեայ՝ ուր ոչէ յաւէտ
և նուազ, անդ ո՛չէ ներհակութիւն և
հակադրելի. զի ուր ոչէ ներհակութիւն,
անդ ո՛չէ յաւէտ և նուազ։ այլ ՚ի գոյ
ացութեան ո՛չէ յաւէտ և նուազ. ապա
ուրեմն ՚ի գոյացութեան ո՛չէ ներհակութիւն.
բայց քանակն ևս ոչ ունի ներհակու
թիւն. զոր ՚ի քանակումն տեսցուք.
Այլ և. զի ոչ ոք գոյացութիւն նենթակայ
ում է. քանզի նախկին գոյացութիւն
յայտ է՝ զի ոչ յումեքէ. վասն զի է՛ հիմ
ամբ ոմն ասացի. Իսկ երկրորդ գոյացութիւնք
երևի թէ նենթակայում են, բայց ո՛չ
են. քանզի ո՛չէ ՚ի սոկրատում մարդն
կամ կենդանին. զի որ ՚ի սոկրատո՛ւմ է
իբր նենթակայում, ո՛չէ մասն սկտյ.
որպէս ոտն և ձեռն. և ո՛չ փաղանունէր
ս՚որդի զսկրտյ. որպէս տեսակն և սեռն.
36 քանզի սկտս ունի զանուն և զբան

մարդոյ և զձայնոյ։ Իսկ զանուն և
զբան ․ քերականութեան ոչ ընդունի․
զի սոկրատէս ոչ է քերականութիւն․
Բայց յարանուանելքն ստորգիւն զսկզբ.
հոմանունաբար․ որպէս, սկսեալ է քե
րական, կամ սպիտակ․ ահա զանունս
ենթակայողաց էակաց ոմանց ընկա
լաւ․ բայց զբանսն ոչ ընդունի․ քզի
յասելն՝ զինչ է սոկրատս, ոչ լինի ասել
թէ քերական, կամ սպիտակ․
Չորրորդ, զի գոյացութիւն որ մի և նոյն
թուով է՝ ներհակաց է ընդունակ․
Մի և նոյն թուով ասի, զի գոյնն ու-
նի զսպիտակութիւն և զսևութիւն․ բայց
նոյն գունոյ՝ անկար է գոլ սպիտակ և
սեաւ․ իսկ նոյն մարմին լինի սպիտակ
և սեաւ՝ յայլ և յայլ ժամանակս․ և
նոյն մարդն լինի վատթար և առաքինի
Բայց՝ ը հանուրքն ոչ են ներհակաց
ընդունակ․ քանզի ամ ընդհանուր ՝ի
նոյնմ գոլով է անյեղլի և անփոփոխ․
Նաև անհատ գոյացութիւնք ոմանք ոչ
ընդունին զներհակս․ որպ արեգակն․
և երկին․ և այլք․ Նա՛ ահա յայտ է թէ
37 ամ ներհակաց ընդունակ՝ գոյա

ցուցի է. բայց ո՛չ ամ գոյացութի ըն͞ունի զներհակս. Ի՞նչ՟դ, զի որ գոյացութի է՝ կամ է՛ նախկին ենթադրութի, կամ զնախկինէն ՚ի զինչէութիւն ստորոգութի. Նախկին ենթադրութիւնք են անհատ գոյացութիւնքն. քանզի ոչինչ է նախքան զնոսա ենթադրելոյ. և զնոցանէ ՚ի զինչ էութիւն ստորոգիլքն են երկրորդ գոյացութիւնքն. Այս զի կրկին է գոյացութի, այսինքն նախկին և երկրորդ. ուստի կրկին է և ուրոյնն. այս՝՝ նախկին ենթադրութի. և զնախկինէն ՚ի զինչէութիւն ստորոգութի.

Յաղագս Քանակի.

Քանակն որոշի յերկուս. ՚ի տարորոշն և ՚ի շարունակն.

Տարորոշ է՝ որոյ մասունքն ո՛չ ունին հասարակ սահման. իսկ շարունակ է՝ որոյ մասունքն համահաւաքին ՚ի մի տեսակ շարունակութիւն. Այս՝ որդ՝ յատկութի շարունակին է, զի մասունքն ունիցին հասարակ սահման. և ս, զի յըմբռնիլ միոյ մասին՝ այլ մասունքն յարառոցեալք իցեն. և ս, զի ՚ի հաւաքմանէ մասանցն տեսակ իմն երևեսցի. և ս, զի մասն միոյ բոլորի՝ ո՛չ կարէ գոլ մասն այլում

բոլորի. Եւ այս յայտ է 'ի մարմնոց մե
րոց. զի 'ի հաւաքմանէ անդամոցն որք
են մասունք մարմնոյ՝ երևի՛ տանկ իմն.
որ է բովանդակութի մարմնոյ. Նաև 'ի
մի անդամն յարաբերին մի անդամքն.
այլև մի անդամքն ունին հասարակ
սահման. և հասարակ սահման է մէջն.
առ որ շարամօտին մասնկունքն.
Այլ և տախտակք կցեալք 'ի մի՝ ունին
մէջ զկցումն կողմանց. այսպ և ան
դամք մարմնոյ. քանզի իւրաքանչիւր
անդամք ունին կողմանս. որովք են հա
ղորդք իրերաց. Եւ այս յայտ է, զի
մասն միոյ շարունակ քանակի, ոչ կա
րէ գոլ մասն այլում շարունակի.
քանզի անկար է գոլ անդամ մարմնոյ
միոյ՝ այլ մարմնոյ. Եւ թէպէտ տախ
տակ կամ բևեռ իմն դրան իմիք՝ կարէ
գոլ այլոյ իմիք դրան մասն, սակայն
առաջին տեսակ շարունակութեան՝
այս՛՛ դուռն՝ ոչ ևս գոյ ամբողջ. քանզի
անկար է մասանց շարունակին՝ գոլ
մասունք երկուց բոլորից ամբողջ մ
նացելոց. Իսկ տարորոշն է ընդ դէմ
 այսց. քզի վար և դան փաղառու

Թիկքս որք երևին մասունք գոլ վար դան անձանս, ոչ ունին հասարակ սահման. քանզի մէջ ունող մասունքն ոչ կարեն առանց միմեանց գոլ: Իսկ յասելն վար՝ ոչ յարառոցի դանն. և յասելն դան, ոչ յարաքարշի վարն: ապա ուրեմն ոչ են կցեալք կոպարան ՚ի մի հասարակ սահման: Այլ և վարն ոչ միայն վարդանայ երևի մասն, այլ և վարդապետի. և այլոց բազմաց: Նաև դանն ոչ միայն վարդանայ է մասն, այլ և որմզդանայ. և այլոց բազմաց. և որդ՝ դուն այսուքիկ ՚ի զանազանութիւն տարրորոշին և շարունակին. իսկ այժմ

ասելի է զտեսակաց տարրորոշին և շարունակին.

Տարրորոշին տեսակք են երկու. Թիւ, և փաղառութի: Այն զի՛ տարրորոշէ Թիւ. քանզի որք մասունք երևին Թըւոյ՝ ոչ համահաւաքին ՚ի մի տեսակ. որոց տեսակք Թւոյ որք ՚ի ներքոյ տասին են՝ Թէպէտ բաղկացուցանող մասունք երևին տասին՝ բայց ոչ են. զի իւրաքանչիւր նզ ըստ բանի իւրում 40 կալեալ՝ արտաքոյ տասին ելանեն.

Քանզի՛ մի և ճ̃ և ջ̃ և ջ̃ և ճ, է հըն
գետասան. այսպէս մինչև ՚ի տասն ըստ
տեսակաց իւրեանց կալեալ՝ ոչ պարու
նակին ընդ տասամբն. ապա ու՛՛ Թի՛
ոչ է շարունակ. Քանզի մասունք
շարունակին իւրաքանչիւր ըստ բանի
իւրում պարունակին ընդ տեսական
միով. ոչ մասունք մարմնոյ իւրաքան
չիւր ըստ տեսակի իւրում համահա
ւաքեալեն ՚ի բաղկացուն մարմնոյ միոյ
Նաև մասունք Թ̂ւոյ ոչ յարաքարշեն
զմիմեանս. քանզի յասելն՝ Ե՝ ոչ ևս է
ըևի այլ իմն Ե. որք մասունք տասին
Թըւին գոլ. այլ որքան Է ասի՝ նոյն
հինգն է. զի ոչ գոյ այլ ևս Ե. քանզի
իւրաքանչիւր Թի՛ւ անմարմին տեսակ
իմն է տարորոշեալ յայլոց. զի ոչ ու
նին հասարակ սահման, որով հաղորդես
ցին իրերաց. քզի կոպարան կցեալքն
յարաքարշեն զմիմեանս. իսկ սոքա ոչ
յարաուոցին ոչ ցուցան. Նոյն, հարկ
սահմանն որ կցէ զմասունս ոմանս՝
ոչէ կցել մասունքն Թէպէտ և ինքն
կցեալ է ՚ի մասունս. ոչ ներկայն որ է՛
41 հարկ սահման անցելոյն և ապառ

Նոյն՝ որ է անցեալն և ապառնին. թէ
պէտ է կց̃լ ՚ինմ̃ և է մասն ժամանակի.
Իսկ ըն մասունս տասին ոչինչ երևի
այնպիսի ինչ. ոպ̃ թէ ոչ իցէ ՚ի նոցանէ
և կցեսցէ զնս̃. քանզի ոչ ինչ է մէջ
միոյ և ինան. երկուց և ութի. երից
և եօթնի. չորից և վեցի. հնգի և հնգի.
Նաև թէ մի դիցես իմէջ ս̃ց զի իցէ հա
սարակ սահման երկուց մասանցն,
յայնժամ լինի մետասան. որէ այլ իմն
տեսակ թւոյ. և թէ զմին ՚ի նոցանէ
առել դիցես իմէջ, յայնժմ լինի ինն.
Ուստի յայտէ թէ ոչ ունին հասարկ
սահման. ապաու՛՛ թիւն է տարորոշ.
Նմանապ̃ և փաղառութին է տարորոշ.
զի վար և դան՝ և այլ փաղառութիք՝
ոչ ունին հս̃րկ սահման առ՚ի կցել.
և ո՛չ յարաքարշին ՚ի միմեանց. այլ ի-
րաքանչիւր սոցա տարորո՛շ դոյ.
Նաև զի քանա՛կ է վանկ. զի վանկ ումն
չափէ՛ զերումն շնչոյ դոլ երկամանակ.
և ումն վանկ չափէ զեզամանակաւորն.
Իսկ Շարունակին տեսակք են ե.
գիծ. մակերևոյթ. մարմին. ամանակ.
42 և տեղի, Գծին մասանց հա̃րակ

սահմանք կէտն • իսկ կէտք անյայտ նիշն • որ է ունայնութի • քանզի գիծն զերկուս կողմունս միայն ունի • վսն մասնկունք գծին կիտիւ կցին •

• Քանզի բ մասունք գծին, և գ մասունքն, և կամ այլ մասունքն, կիտիւ են կցեալք առ միմեանս • զի բ ծայրիւ և առանց լայնութե ըմբռնեալ չափն՝ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ գիծ • և մասըն կունք գծին՝ ոչ այլ իւիք անջատին և կցին, եթէ ոչ ունայնութբ • որէ կէտն • Իսկ մասանց մակերևութե հորկ սահմանէ գիծն և կէտն • քանզի մասունք մակերևութես որ իվր թղթոյս երևին, գծիւ և կիտիւ են հորկեալ • քանզի ծագէ իծագ գիծ է • Իսկ մարմնոյ մասանց հորակ սահմանէ մակերևոյթն և գիծն և կէտն և զայսոսիկ տես 'ի վր տախտակի իմիք • զի 'ի ծագէ իմն քէ տախտակին մինչև 'ի հանդէպ ծագն առանց այլ կողմանցն իմացեալ՝ գիծ միայն է • և իւրաքանչիւր երեսք տախտակին առանց խորութե ըմբռնեալք, մակերևոյթեն • իսկ հանդերձ խորութբն մարմին է • Այս յայցանէ

յայտէ, զի մարմին ոչ է հ՟րկ սահման մասանց մակերևութեան և գծին. քանզի ոչ եթէ ըստ խորութեան անջատին և կը ցին և չափին մասունք սպիտակութեանս որ ի վերայ թղթոյս չափեալ երևին, այլ ըստ գծի և ըստ կէտի անջատին և կը ցին և չափին. Նոյնպէս և մակերևոյթն ոչ է հասարակ սահման մասանց գծին. քանզի իւրաքանչիւր մասունք գծին որ ի վերայ թղթոյս գոն, ոչ եթէ ըստ մակերևութեանս այսմիկ անջատին և կը ցին և չափին, այլ ըստ կէտիցն.

Ապա ու՛ մասանց մարմնոյ հասարակ սահ մանէ մակերևոյթ և գիծ և կէտ. զի 'ի սոսա կցին մասունք մարմնոյ. և սո քօք բովանդակի մարմին. և մասանց մակերևութեան՝ հասարակ սահմանէ գիծ և կէտ. և մասանց գծի՝ կէտ. Ըստ այսցէ և տեղի. քանզի մասունք մարմնոյ ու նին հասարակ սահման. ապա ու՛ և տեղոյ մասունքն. Քանզի ոչինչ մասն մարմնոյ է առանց տեղւոյ. զի տեղի է պարագրու թի մարմնոյ, և ունայնութի. զի մարմին 'ի մարմնի գոլով՝ տեղի 'ի տեղւոջ գոլ.
44 ուստի ըմբռնեալն կամ մարմինէ,

կամ ունայն • որ ասի տեղի։ Այլ աստ
տարածութեւնն է՝ թէ բնաւ զանազանին
՚ի մարմնոյն կէտ և տեղի։ զի երկուցն
և ս ունայնութ՟ ասացաւ։ Մակերէ թէ
ունայնութ՟ որ ըն մասնկունս գծինէ
որք են կողպարք մասանց գծին, ասին
կէտք։ իսկ ունայնութ՟ որ ընմասնկունս
մարմնոյն որքեն կողպարք մասանց մար
մնոյ • որ իբրև մակերևոյթ երևի,
ասի տեղի։ ուստի դաւիթ փիլիսո
փայ՝ ասէ զմակերևոյթն տեղի։
Շարունակ է և ժամանակն • զի է հա
սարակ սահման ներկայն • յոր շարա
մօտին անցեալն և ապառնին։
Այլ դարձեալ, բաժանի քանակն՝ ՚ի դրու
թն ունօղն, և յոչ ունօղն։ Դրութ՟
ունօղ է որ զետեղեալ է ուրեք։ ըստ
այսմ է գիծ, մակերևոյթ, մարմին, և
տեղի. Այլ թէպէտ գիծ երևի ոչ ու
նել դրութ՟, զի ըստ ինքեան ո՛չ է զետե
ղեալ ուրեք, սակայն ՚ի մարմնի գոլով՝
ասի գոլ ուրեք։ այսպ՟ և մակերևոյթն
հանդերձ մասամբք իւրովք Ձինքեն՝
ա" ինքն յինքեան ո՛չ թըւի գոլ ու
րեք. բայց ՚ի մարմնի գոլով՝ է ուրեք։

բայց գծին մեկուսանալն 'ի տեղւոջէ՝ յո՛յժ յայտնագոյն երևի քան ըզ մակերևութեն։ Ոպարտեմ գիծ և մակերևոյթ ըստայնմ զի են 'ի մարմնի՝ զետեղեա՛լք են մասամբք իւրեանց 'ի մարմնի։ Նոյնպէս և մասունք մարմնոյ զետեղեալք են 'ի բոլոր մարմնոջ․ այսպէս և մասունք տեղւոյ․ զի ուր գոն մասունք մարմնոյ, անդ են և մասունք տեղւոյ։ Իսկ ոչ ունող դրութեն՝ են թիւ և փաղառութի և ամանակ․ քանզի այսորքիկ ո՛չ են զետեղեալ ուրեք․ Բայց դա՛ս ունին սոք․ զի 'ի թուելն՝ մինն նախկին է քան զերկուսն․ և յասելն՝ փաղառութեց մինն նախադասի՛ միւսոյն․ և յամանակումն՝ անցեալն նախ է քան զներկայն․

Յաղագս Յատկութեանց Քանակին․

Նախ՝ զի ո՛չ ընդունի զյաճախոն և զնուազն․ քանզի կանգունն կանգնոյ ո՛չ է յաճախ և նուազ․ նմանապէս և երկկանգունն։ Այսպէս և միակն․ քանզի միակն ինքն յինքեան ո՛չ առաւելու և ո՛չ նուազի․ և առ այլ թիւս ո՛չ բաղ

դատի․ վասն զի իւրաքանչիւր թիւ

ըստ ինքեան տեսակ իմն է։ Նոյնպէս և
փաղառութի։ Ջզի մարդ փաղառութիս
’ի նոյնութեան գոլով ոչ ինչ առաւելութի
կամ նուազութի ընդունի։ Նաև յայտ է՝
զի որք զյաւէտն և զնուազն ընդունին
ոչ են միշտ ’ի նոյնութեան. քանզի ոմն
սպիտակ՝ այժմ է յոյժ սպիտակ քան
թէ երէկ։ Իսկ ’ի քանակութեան ոչ ինչ է
այսպիսի. քանզի ոչ լինի ասել թէ, ո՛
փաղառութիս այժմ նուա՛զ ա է, կամ
նուազ փաղառութի, քան թէ երէկ. և
առ այլ փաղառութիս ոչ համեմատի։
զի իւրաքանչիւր վանկ զանազանեալ
տեսակ իմն է տարորոշ։ Նկդ, զի ’ի քա
նակո՛ն ներհակութի ոչ է. զի ուր յա
ւէտ և նուազ ոչ է, անդ և ներհակութի
ոչ է։ Նորդ, զի հանդէտ և անհանդէտ
զոյգ և անզոյգ՝ ըստ քանակին ասին.
և այսէ յատուկ քանակին։ զի զոյգ և
անզոյգ զթուոյ ստորգին. և հանդէտ
և անհանդէտ՝ ըստ մարմնոյ և ըստ մար
մնականի ասին։ Ըստ մարմնոյ, որգոն
ալիւրս այս՝ հանդէտ է այնմ ալեր ծ
կշռոյ. և ըստ մարմնականի, հի՛կէն,
47 սպիտակութիս այս որ ըստ չափոյ

3 մակերևութս է՝ հանգէտ է այնմ սե
ռուժ. ըստ այսց և անհանգէտքն ասին
Նաև գիտելի է, զի մարմին ըստ այնմ
զի է ենթակայ պատահմանց՝ է գոյացութ.
Իսկ ըստ այնմ զի է ունող վեց կող
մանց, այսինքն երկայնութե լայնու
թեան և խորութեան, է՛ քանակ.

Յաղագս Առընչին.

Առընչէ՝ որոյ գոլն վերաբերի առ
այլս. և հակադրի հոլովիւք՝ և
ոչ ըստ ստորոգման. որգոն, մեծ.
քանզի մեծ՝ ըստ ինքեան անկարէ գոլ
կամ իմանիլ. այլ վերաբերութբ առ
այլս իմանի մեծն. քանզի մեծ իմն քան
զոմնէ մեծ. և հակադրի հոլովիւք և
ոչ ըստ ստորոգման. զի մարդն և ծի
ծաղականն հակադրին ըստ ստորոգման,
այլ ոչ հոլովիւք. որգոն, մարդն ծի
ծաղական է. և ծիծաղականն մարդ է.
Իսկ առընչն հոլովիւք հակադարձի.
որպէս, հայր որդւոյ է, և որդի՝ հօրէ.
մեծ քան զփոքրն է, և փոքր քան զմեծն է.
Առընչին է ինչ որ պարզ է, և է ինչ
որ բաղադրեալ. Պարզ է որ արտաքոյ
48 այնմ առ որ վերաբերի՝ ըստ առըն

4 չուն․ որպէս հայր գոլն առ որդի վերա
բերի․ բայց կայացումն հօր՝ ոչ է բա
ղադրեալ ընդ որդոյ․ այլ ըստ ինքեան է․
իսկ բաղադրեալն է՝ որ ոչ է արտաքոյ
այնմ առ որ վերաբերի ըստ առընչութեան․
որպէս բոլոր գոլն՝ վերաբերի՝ առ մա
սունսն․ և ոչ է արտաքոյ մասանցն․
զի կայացումն բոլորին և մասանցն՝ առ
միմեանս է․ Բայց հակադարձումն առընչից
ոչ է ընդ միով հոլովին․ այլ ընդ զա
նազան հոլովիւք․ Որպէս՝ որ գոն,
Հաւն՝ թոռինն է․ և թոռն՝ հաւուն․
Կրկնապատիկ քան զկէսն է, և կէս՝
կրկնապատկին է․ Նմանն՝ նմանին իւ
րում է նման․ և աննմանն՝ աննմանին․
Հանդէտն՝ հանդիտին իւրում է հան
դէտ․ և անհանդէտն՝ անհանդիտին․
Զգացումն՝ զգալւոյն է․ և զգալին՝
զգացմամբն է զգալի․ Գիտութիւն՝ գիտե
լւոյն է․ և գիտելին՝ գիտութեամբն է գիտելի․
Բաղադրեալն որպէս, Բոլորն՝ մասանցն
է․ և մասունք՝ բոլորին են․ Դրութիւն՝
դրելւոյն է․ և դրեալն՝ դրութեամբն է․
Շարժութիւն՝ շարժնոյն է, և շար
ժունն՝ շարժութեամբն է․

Առաքինութի՛ առաքինութիւնն է. և առա
քինին՝ առաքինութիւնն է առաքինի.

Նոյն գիտելի է, զի թիւն և թւաւորն
հնգերորդին հոլովմունք. որգոն, թիւ՝
թւաւորին է. և թւաւորն՝ թւոյն է
թւաւոր. ըստ այսմ է և գլուխն և
գլխաւորն. և այլք այսպիսիք.

Բայց ոչ իսկապէս առ ինչ երևին այ
սոքիկ. քանզի առինչն թէպէտ լինի
իմն գոյացութեան, սակայն ոչ է գոյ՛.
որպէս ծառայ անուանէ իմն մարդոյ,
բայց ոչ ունի գոյացական նշանակութ
իւն մարդն. այլ է պատահական նշանա
կութ իմն մարդոյ. վերաբերելով առ
տէրն. իսկ թիւ և թւաւոր ոչ են պա
տահական նշանակութիք. Նոյնս, ծառայ
առանց տեառն ոչ իմանի. քանզի անկար է
այլ ոք ըստ ինքեան իմանել տէր կամ
ծառայ. Իսկ թիւ առանց թւաւորի
իմանի. զի թիւ իմն երևեալ առանց
թւաւորի՝ իմացեալ լինի թէ թիւ է.

Յաղագս Հետևմանց Առնչից.

Նախ, զի ընդունի զյաւելումն և զնը
ւազն. քանզի ումեմն առաւել նման է
 ոմն ք̃ զոմն. բայց ոչ ամ̃ առինչք

ընդունին . քանզի հայր և հաւ և այլք
այսպիսիք՝ ոչ ընդունին զյաւէտն և
զնուազն. Երկրորդ, զի ներհակութիւն դոյ
յառընչոջս . զի առաքինութիւն՝ մոլութեան
ներհակ է. և մակացութիւն՝ տգիտութեան.
բայց ոչ ամենայն առ ինչ ընդունի զներհա
կութիւն. քանզի շատին և սակաւուն,
կրկնապատկին և կիսոյն, և այլոց այս
պիսեաց, ոչ ինչ է ներհակութիւն.
Երրորդ, զի առ ինչքն համանգամայն
գոն. զի տէր և ծառայ համանգամայն գոն.
բայց մակացութիւն ընդ մակացելոյն ոչ է
համանգամայն. քանզի մակացելին նախ
կին է քան զմակացութիւն. զի մակացելիք
բազումք գոն, զորոց զմակացութիւն
չև ևս եմք ստացեալ. իսկ մակացելիքն
գոն և ասին մակացելիք. նմանապէս և
զգալիք նախկին են քան զզգացումն.
որպէս մէջ երկրի է զգալի, բայց զգա
ցումն նորա չև ևս գոյ. իսկ հայր ա
ռանց որդւոյ ոչ է և ոչ ասի.
Չորրորդ, զի հոլովին հակադարձին.
Հինգերորդ, զի գոյն իւր է առաւել.
Չորրորդ և երրորդ յատուկք են ու
րոյնք առընչին.

Յաղ՛՛ Որակի և Որակութեան։

Որակ է զանազանումն զանազանից որգոն, գեղեցիկ, տգեղ, առաքինի, մոլի, և այլք։ Իսկ որակութիւն է յորմէ և յորում որակն լինի. որգէն գեղեցկութիւն, առաքինութիւն, մակացութիւն. քանզի ՚ի մակացութենէն մակացուն լինի և ըստ գեղեցկութեան գեղեցիկն. նմանպ՟ և ըստ այլ որակութեանց այլ որակքն. Այլ որակութեանց ոմանք բնականք են, և ոմանք ստացականք։ Բնական է որ ՚ի ծննդեան անդ ՚ի բնէ եղեալ է. որգոն, ուժեղ, տկար, հիւանդ, մրցական, դեղին, և այլք. որք միանգամ ՚ի բնէ գոն։ Այլ բնականն կրկին է. զի է որ առ ամենեսեան գոյ. որպէս ծիծաղական գոլն մարդոյ, և սևութիւն ագռաւու, և սպիտակութիւն ձեանն. և է որ անհատին միայն է. որպէս հիւանդոտ գոլն սոկրատայ, և խաժակնութիւն պօղոսի, և ընթացականութիւն Ասայէլի, և յիմարութիւն չիւղարայ։ քանզի ոմանք ըստ բնականին՝ են բարկացողք, և ոմանք ողջախոհք, և ոմանք մոլիք, և այլք
52 այսպիսիք։ Իսկ ստացականն է

ընդ դիմաբաժանեալ բնականին • զի
է՛ յետամտական • որգոն, մակացութիւն •
առաքինութիւն • առողջութիւն • հիւանդու
թիւն • ջերմութիւն • ցրտութիւն • և այլք •
Նա̂ որդ՝ մրցական և ընթացականք են
որք ՚ի բնէ գոն • քանզի բազումք յու
ժեղութենէ՛ են մրցականք, և ոչ ՚ի մրցա
կանութենէ • զի ՚ի մրցականութենէ մարտիկն
ոչ է ըստ ուժոյն, այլ ըստ արուեստին •
Նմանապէս և որ ՚ի բնէ է սրընթաց, ոչ է
յընթացականութենէ ընթացական • այլ
ըստ թեթևութեան մարմնոյն, և ըստ յաջո
ղութեան անդամոցն է ընթացական • և ոչ
՚ի յուսմանէ • Իսկ որ յուսմանէ է՝
է և ասի յընթացականութենէ ընթացիկն •
և ՚ի մրցականութենէ մրցական • և յողջախո
հութենէ ողջախոհ • Նա̂ թէպէտ բնական
մրցականն ասի ունօղ մրցականութեան,
սակայն զանազանի ՚ի ստացական ունո
ղէն • զի սա ստանալով զմրցականութիւն
եղև մարտիկ • իսկ բնականն ոչ այսպէս •
Նա̂ որդ., որք ՚ի բնէ գոն՚ են ըստ բնակին
սեռիւն • և որք ՚ի կրթութենէ գոն՚ են ընդ
ստացական սեռիւն • Նա̂ ստացկացն
53 ոմանք են յոգնամանակագոյնք,

և դժուարաշարժագոյնք. որպէս մակա-
ցութիւնք և առաքինութիւնք. քանզի այսոքիկ
տաժանմամբ ստանին և դժուարաւ
անջատին ՚ի ստացողէն. վասն այսորիկ
այսպիսիքս ասին ունակութիւնք.

Այլ ոմանք են դիւրափոփոխք և արա-
գաշարժք. որգոն, հիւանդութիւն, և
ցրտութիւն. Այլ թէ ՚ի սոցանէ իցեն որք
դժուարաւ անջատիցին յենթակայէն,
որպէս հիւանդութիւնք ոմանք կամ դժուա-
րաւ անջատին, կամ ամենևին ոչ ան-
ջատին յենթակայէն. ասին ունակու-
թիւնք և նոքա. իսկ դիւրափոփոխքն
ոչ են ունակութիւնք.

Գրդ՝ ոմանք են կրականք և կիրք,
և ոմանք անարուք. Կրականքն կամ
յախտէ եղեալք են, կամ ախտաւորք են
յԱխտէ եղեալ՝ որպէս յերկնչելոյն դե-
ղին լինի, և յամօթոյն շառագունի՛.
Իսկ ախտաւորք են ենթակայք զգա-
ցութեց. քանզի ջերմութի և ցրտութի, չո-
րութի և դիջութի, հիւանդութի և խոշո-
րութի և այլք այսպիսիք, ախտացուցա-
են զշօշափական. Այլ քաղցրութի և
 դառնութի՝ կիրք լինին ճաշակելեաց

և ՚ի հօտոյն հեշտանայ և խորշի հոտո
տելիքն. և ՚ի ճնչմանէ հեշտանայ և
զզուի՝ կամ խլանայ լսելիքն։ Իսկ թէ
սանելիքն, է զի հեշտանայ ՚ի գունոց.
և է զի ՚ի հայելին նուազի ՚ի լուսոյ. և
է զի կուրանայ։ Ա՞ տեսակս այս կրօ
կին անուամբ յորջորջին. այս՛՛ կրական,
և կիր. քանզի քաղցրութին ՚ի մեղրն
գոլով կրական է. իսկ ՚ի ճաշակելիսն
կիր է. քանզի քաղցրութին ՚ի մեղրն՝
ոչէ կիր. Եւ վնկ ասի կրական, զի է ՚ի
մեղրն. այլ զի կիր լինի ճաշակելեացն՝
վնկ ասի կրելի. Ըստ այսմ է և ջեր
մութի՝ և ցրտութի, և այլք այսպիսիք.
Իսկ անախտ է՝ որ ոչ յախտէ իմեքէ
լինի. և ոչ յումեք կիր լինի. ոպ՟ մա
կերևութի. զի ձևք և իւրաքանչիւր
կերպ, և ուղղութի և ծռութիւն,
և այլք այսպիսիք՝ ոչ են կրականք.
Ա՞ զանազանին ՚ի միմեանց կերպ և
ձև. զի ձևն է տեսութի ըստ եզերացն.
իսկ կերպն է տեսութի յեզերցն ամէջն.
Ա՞մ՝ ըստ դասութի՝ կերպն է յատես
կենդանեաց. իսկ ձևն անկենդանեց.
55 Ա՞ զի որակք են այսորիկ. քզի

ենթակայք մ͞ջ որականան սոքօք ։ զի
ընդունակ եռանկիւնուն եռանկիւնի
աւի. և բոլորակուն բոլորակ. և ուղ
ղուն ուղիղ, այսպէս և այլքն.
Իսկ գիտելի է, զի մակերևոյթն ըստ
չափոյ ձգեալ գծիցն՝ է քանակ. այլ
ըստ այնմ զի ՚ի պարունակութենէ գը
ծիցն երևի նկար իմն, է՛ որակ.
Իսկ ընդ այսու սեռիւ երևին ծղում
գոյնք. քանզի գոյնք քարանց և բու
սոց և այլոց բազմաց՝ ոչ ինչ յախտէ
եղանին. և երբեք՝ յայսպիսեաց ո՛չ
ախտանան. քանզի շօշափականն՝ իջեր
մութք յեղափոխեալ՝ աւի ջերմն իսկ
երես ո՛չ աւի կանաչ կ դեղին, կամ
ըստ այլ գունոց գունաւորեալ.
Իսկ թէպէտ գոյնք բազումք հեշտա
ցուցանեն կ զզուեցուցանեն զերեսս
սակայն ո՛չ այնպէս յեղափոխեն, որպէս ենթա
կայք շօշափելիսն և ճաշակելեացն առնեն
Ի՝ պարու՛՛ գոյն որ յախտէ եղանի՝ ընդ
կրական սեռիւն է. իսկ որք ոչ յախ
տէ եղանին՝ վ͞ն ոչ յոյժ ախտացուցա
նելոյ զերեսս՝ ո՛չ իսկ պ͞ աւին կրականք
 Իսկ այսմ են և ծնչումն և հոտն.

զի ՚ի սոցանէ ոմանք յախտէ եղանին·
եւ ոմանք ոչ, նաեւ ոչ այնպէս յեղափոխելն
զգածութիւն, որպէս ջերմութիւն եւ դառ-
նութիւն. այսպէս է եւ ողորկութիւն եւ խոշո-
րութիւն. անդայտութիւն եւ կարծրութիւն.
Այլ տես, զի հիւանդութիւն թէ ՚ի բնէ
է, է ընդ բնական սեռիւն. եւ թէ յե-
տամտական է, է ընդ սոցին սեռիւն.
եւ ըստ այնմ զի է կիր մարմնոյ, է ընդ կրա-
ւորական սեռիւն. Ա՛. յայս ըրելք գոն.

Յաղագս Հետեւմանց Որակին.

Առաջին, զի ներհակութիւն յորակիսն.
քանզի առաքինութիւն մոլութիւն ներհակ է.
եւ երկոքեանն որակութիւնք են, եւ սե-
ւութիւն սպիտակութիւն. նմանապէս եւ ՚ի սոյնս
յարանմանեալսն ասին. որգոն, առա-
քինոյն՝ մոլին. սեւին՝ սպիտակին. ապա՛
որակութիւնք եւ որակք ունին ներհակու-
թիւն. բայց եռանկիւնութիւն եւ բոլորա-
կութիւն եւ այլ ձեւոց ոչ ինչ է ներհակ.
զի մակերեւութիւնքն աններհականք են.
Երկրորդ, զի զյաւելուն եւ զնուազն
ընդունի. քանզի ոմն սպիտակագոյն է
քան զոմն սպիտակ. եւ ոմն քերականա-
57 գոյն է քան զոմն քերական. բայց

քերականութ քերականութ, և արդա
րութ արդարութ ոչ լինի աւել յաւէտ
և նուազ. քանզի արդարութ տեսակէ.
այլ ոչ ինչ տեսակ ընդունի զյաւէտն
և զնուազն. զի ամ ընդհանուրք ան
յեղլիք են. բայց ոմն արդարութ քան
զոմն արդարութիւ է յաւէտ և նուազ.
այսպէս և այլ անհատքն ասին.

Արդ, զի նման և աննման ըստ որա
կին ասին. և այս է յատուկ որակին.
Աւ արդ՝ դոյնն զսպիտակէն փաղա
նունաչար ստորոգի. և սպիտակն զա
լերէ հոմանունակի. իսկ սպիտակու
թին և սպիտակին են յար անուանք.

Յաղագս Առորման.

Առնելն որոշի յածելն և յանձն
ածելէ՝ որ ներգործութ իմն
՚ի ներգործողէ ումեքէ ածեալ լինի
՚ի կրող իմն. և կրողն ՚ի գործելոյն զա
նազանի յինքեան. որպէս հատանելն ՚ի
հատանողէն ածի յայն որ հատանի.
և հատեալն ընդունելով զհատումն
զանազանի յինքեան. Իսկ անածելէ
յորմէ ոչ ինչ ածի ՚ի կրող ինչ. և ոչ
 զանազանի կրող իմն յինքեան յառ

նելոյն յայնմանէ • որպ՟ 'ի տեսանելոյն
ոչ ինչ կրէ տեսեալն • և ոչ զանազա
նի յինքեան 'ի տեսանելոյն •

Եւ կրկին է ածելն • պարզ և բաղադրեալ •
Պարզ է՝ զի յառնելն՝ 'ի մէջ արարո
ղին և արարելոյն ոչ ինչ է • որպ՟ ստեղ
ծանելն և ծնանելն • զի՝ ստեղծօղն
առանց գործեաց ստեղծանէ • և ծը
նօղն առանց գործեաց ծնանի •

Իսկ բաղադրեալն հանդերձ գործեօք
երեւի • զի սղոցելն և զգեցուցանելն
առանց միջնորդի ոչ են • քանզի 'ի մէջ
սղոցողին և սղոցելոյն՝ գոյ սղոցն • և 'ի
մէջ զգեցուցանողին և զգեցելոյն՝ է զգեստն •

Նմանապ՟ և անածելն է կրկին • եզակի
և կրկնակի • Եզակին է, զի երեւի առ
նելն • բայց արարողն և արարեալն ոչ
զանազանին • որպ՟ ելանել և գնալ • վ՟
զի ելանելն և գնալն են առնել • և
նոյն է ելօղն և ելեալն • գնացօղն և
գնացլն • Իսկ կրկնակին է, զի յառնելն՝
զանազանին արարողն և արարեալն •
որպ՟ ասել և իմանալ • քանզի յասելն՝
այլ է ասացողն, և այլ ասացլն • նոյնպ՟
59 այլ է իմացօղն, և այլ իմացեալն •

Ա՛ արդ՝ իմացօղ և զգացօղ՝ են որկք·
քանզի իմացօղն յիմացողութէն որո
կացեալ՝ յորջորջի իմացօղ· և զգացօղն
'ի զգացողութէն· բայց իմանալն և զգա
ցելն ոչ են ընդ որակաւն· զի տեսանելն
և իմանալն ներգործել են· քանզի տա
սունք սկզբունքն ըստ լինելութեան՝
միմեանց պատճառք լինին· որպէս յառնե
լոյ և 'ի կրելոյ՝ որակն լինի· զի 'ի ջեռու
ցանելոյն և 'ի ջեռնլոյն՝ ջերմութիւն
և ջերմն լինին· և 'ի հաստանելոյն հա
տանօղն լինի· զի թէպէտ հաստանելն
'ի հաստանողէն է, սակայն հաստանօղն
'ի հաստանելոյն յորջորջի հաստանօղ·
Նմանապէս և յորակաց առնելն և կրելն
լինին· զի 'ի ջերմութէ ջեռուցանելն
և ջեռնուլն լինի· վասն զկնի որակին
առնելն և կրելն գասին· այսպէս և
այլ սկզբունքն 'ի միմեանց լինին·
Բայց ըստ ստորոգման ոչ լինին միմեանց
ըսկիզբն· զի ոչ կարեն գոլ միմեանց
սեռ· քանզի թէ մինն զմիւսմէն ստո
րոգիւր, այն՝ զորմէ ստորոգիւր ստո
րոգութի իմն՝ ոչ կարէր գոլ սկիզբն
 և ստորոգութի· ուստի թէպէտ

իմանալն՝ ըստ լինելութեան է յիմացողէն առ իմացելին, սակայն իմանալն է առնել. այլ իմացօղն և իմացեալն ո՛չ են առնել. այլ են որակք: Նաև առ ինչ ևս են. զի իմացելն իմացմամբն է իմացեալ. և իմացումն՝ իմացելոյն է իմացումն. բայց նախկինապէս՝ են որակք: Որպէս մակացութիւն և մակացելին են որակութիւն և որակ. այլ վասն հոլովմամբ հակադարձութեան և առ միմեանս վերաբերութեանն են առ ինչ:

Նւ՞ ա՛րդ՝ են ձայնք՝ որք պարզապէս նշանակեն զառնելն. որպէս լինել և ընկել. Նւ՞ են ձայնք՝ որք պարզաբար ո՛չ կարեն նշանակել զառնելն. որպէս գերութիւն և սպանութիւն. քանզի գերութիւն նշանակէ զունակութիւն գերւոյն. զի գերին գերութեամբն է գերի. և ըստ այսմ գերութիւնն է որակութիւն և առ ինչ. բայց գերութիւն կարէ նշանակել և զգործ գերողին. որ է գերելն. և ըստ այսմ է առնել. Նմանապէս և սպանութիւն նշանակէ զունակութիւն սպանելոյն. որ որում է որակութիւն և առ ինչ. այլ և նշանակէ զսպանումն. իսկ սպանանելն է առնել:

Նաեւ տես, զի սպանութիւն որ ՚ի սպանո-
ղէն առ սպանանելին լինի՝ որ է սպա-
նանելն, է ՚ի շարժման. իսկ սպանու-
թիւն որ ՚ի սպանանելն երեւի, ոչ է ՚ի շարժ-
ման. այլ է ունակութիւն իմն ՚ի սպանանելն.

Յաղագս Ձեւականաց Որակման.

Նախ, զի զյաճախն և զնրբագոյն ըն-
դունի՛. քանզի ջեռուցանել՝ առաւել
և նուազ լինի։ Երկրորդ, զի ներհակու-
թիւն ընդունի. վասն զի ջեռուցա-
նելն՝ ցրտացուցանելոյն ներհակ է.
Երրորդ, զի ՚ի շարժմանն է. քանզի հա-
տանել՝ առանց շարժման ոչ լինի.
Կրելն եւս է ՚ի շարժման. Այլ իմ
առնել ոչ է ՚ի շարժման. զի իմանալն
ոչ է ՚ի շարժման. զի իմանալն է իմա-
ցականին. իսկ իմացական զօրութիւն
ոչ է շարժական զօրութիւն հոգւոյն. և այ-
սոքիկ յայտ են ՚ի տեսութենէ անձին.
Չորրորդ, զի միանգամ և բազում անգամ
ըստ առնելոյն ասի. քանզի խօսել մի
անգամ և երկու անգամ ասի։
Նայց կրելն եւս ասի միանգամ և եր-
կիցս. զի ջեռնուլ մի անգամ և բազում
անգամ ասի։ այլ քանզի կրելն

համանգամայն ընդ առնելոյն լինի ·
ուստի որինչ հեռաւի առնելոյն՝ հեռա
նի և կրելոյն · վասն որոյ առնելոյն
դժնարան որոշի 'ի հեռաւմանց կրելոյն
Բայց կարելի՛ է զանազանել զուրոյն
առնելոյն այսու յաւելածովն · ոչ ըն
կալմամբ · զի որ 'ի շարժմանն է և ոչ է
ընդունակութեան՝ ներգործե՛լ է ·
Եւ նմանապէս յորոյ վերայ ասի մի
անգամ և երկիցս և ոչ է ընկալմամբ՝
առնե՛լ է · զի կրելն ընկալմամբ է ։
Եւ թէպէտ առնելն երևի ընկալեալ
'ի կրողէն, այլ ընդունակութին այն
ասի կրել և ո՛չ առնել · զի ներգործելն
'ի կողմանէ արարողին առեալ լինի ։

Յաղագս Կրման ։

Կրելն ոմն է ըստ գոյացութեն և ոմն
ըստ պատահման ։ Ըստ գոյացութեն կր
րել է՝ որպ ծնանիլ ։ Իսկ ըստ պատահ
մանէ՝ ոպ ուրախանալ ։ Ըստ գոյացութե
կրելն որոշի 'ի լինելն և յապականելն ·
Լինիւ, որպ ստեղծանիլ · ծնանիլ · շինիլ ։
Իսկ ապականիւ, որպ մեռանիլ · այրիլ · հատանիլ ։
Եւ ըստ պատահման կրելն անջատի
63 'ի ներքսակրելն և յարտակրելն ·

4 Սերմնաւորել, որպէս ուրախանալ. Տիրան
գանալ. Ջեռնուլ. Իսկ արփաւորել, որպէս
մկրտիլ. զգեցուցանիլ. գանիլ.
Այլ թերեւս ասիցէ ոք, որգանի՛ ձու-
նի յինքն զցաւս, զմէ՞ է գանիլն արտա
կրել. Պտելն է թէ, գանիլն որէ ար
տաքոյ՝ է արտակրել. իսկ ցաւիլն է
ներքսակրել. Այլ ո՛րդ՝ իսկպէս տեսակք
են կրման չորքս այսոքիկ. լինիլ, ապա
կանիլ. ներքսակրել, և արտակրել:
Բայց արտաքոյ այսոցիկ երեւին ոմանք
կրել. ո՛րգոն, ասիլ. անսանիլ. իմանիլ.
քանզի այսոքիկ ոչ են լինիլ և այլն.
Օ ի որ կազմի՝ ընդունելով զառնելն
յումեքէ, լինի որոշ էրն. և որ ապա
կանի, որ ինչ էրն՝ յառնելոյ իմեքէ յոչ
ինչ փոխարկի. և որ ուրախանայ կամ
գանի, այլայլի. Իսկ որ տեսանի կամ
իմանի, ո՛չ լինի և ո՛չ ապականի. ոչ
այլայլի և ո՛չ փոփոխի. ապա ուրեմն
արտաքո՛յ են 'ի չորից սեռից.
Բայց ընդ կրմամբս դասին. քանզի
ինունց սկզբանց ո՛չ ունեք պատկա
նին, այլ միայն կրման.

Նախ, զի ընդունի զներհակութիւն.
վս զի հեշտանալ և խոժոռիլ ներ
հակ են. և հիւանդանալ և առողջանալ
Երկ̃դ, զի զյաւէտն և զնուազն ը̃ունի.
զի սրբիլ՝ սաստկ̃ագոյն և թուլագոյն լինի.
Երրորդ, զի 'ի շարժման է.
Չորրորդ, զի զբազում անգամ և ըզ
մի անգամ ասելն ընդունի.
Հինգ̃երորդ, զի կրելն 'ի ներգործելոյ
լինի. զի ոչ ոք կրէ առանց արարչի.
Բայց ուրախանալ և տրտմիլ երևին
առանց առնելոյ, այլ ոչ են. ք̃զի արար
չականք սոցա՝ են համբաւք և տեսութիւնք
և ազդմունք վերնադունիցն.
Իսկ թէպէտ կրել առանց ներգործելոյ
ոչ լինի, բայց առնել առանց կրելոյ լի
նի. քանզի բազմիլ որէ առնել՝ առանց
կրելոյ է. զի բազմօղն է՝ արարող՝ և
բազմիլն է առնել. իսկ կրել ոչ երևի.
Բայց բազմեցուցանիլն որէ կրել՝ առանց
բազմեցուցանելոյ ոչ լինի որէ առնել.
քանզի բազմիլ և բազմեցուցանել՝ են
առնել. որոց մինն ոչ է արարչական
65 կրման. իսկ 'իմիւսոյն լինի՝ կրել.

Յաղագս Ուրի.

Ուրէ՝ որով տեղաւորն երևի գոլ 'ի տեղւոջ. որ գոն, աստ.

Զի՞ ուրն ո՛չէ տեղի. զի տեղին ո՛չ ցուցանէ զտեղակալ ինչ գոլ ընդ տեղեաւ. քանզի երկին և երկիր, քաղաք և տուն, են նշանակիչք տեղւոյ. և ո՛չ նշանակեն զտեղակալն գոլ առ տեղեաւ.

Զի՞ թէ ասիցի՝ թէ երկին և քաղաք և այլք այսպիսիք նշանակիչք են գոյացութեանց և ոչ են տեղիք.

Ասելի է թէ՝ մարմնական գոյացութիւնք համդերձ տեղական նշանակութեամբ են. ուստի յասելն՝ իշխան, և ճանապարհ, իսկոյն նշանակել լինին տեղիք. բայց ո՛չ ասացեալ առանց տեղակալի՝ նշանակելիքեն

Իսկ յասելն՝ ընդ երկնիւք, 'ի տան, առ գետովն, ո՛չ նշանակի տեղի կամ տեղակալ. այլ նշանակի տեղակալ իմն գոլ 'ի տեղւոջ. զի այսպիսիքս զտեղին համդերձ տեղակալաւն նշանակեն.

Զի՞ ուրն ո՛չէ տեղին և ոչ տեղակալն

Ուրն որոշի՝ 'ի ներքս և յարտաքս.

Ներքս. որ գոն, 'ի քաղաքի. 'ի տան.

 'ի գետոջ. Արտաքս. ո՛րկէն, առ

քաղաքաց․ զտամբ․ առագեստով․ ընտանիք
Նաեւ որոշի դարձեալ ուրն ՚ի հակակայականն և յանհակակայականն ։
Հակակայական ո՛րդոն, ի վերնում․ ՚ի ներքնում․ ՚ի միջի․ զեզերբ․ ՚ի ներքս․ արտաքս․
Նաեւ անհակակայական․ ո՛րկեն, յերկրի․ ՚ի քաղաքի․ ՚ի տան․

Յաղագս Ներհականաց Ուրին․

Նախ, զի ո՛չ ընդունի զյաւէտն և զնուազն․ զի ասա գոլն ո՛չ է յաւէտ և նուազ ըստ տեղականն՝ քան զանդ գոլն։ Երկրորդ, զի ո՛չ ունի ներհակութիւն․ վասն զի ասա գոլն ո՛չ է ներհակ անդ գոլոյն․ և թուի թէ ՚ի վերնում գոլն ներհակէ ՚ի ներքոյ գոլոյն, այլ ո՛չ է․ քանզի վերին ըստ ինքեան ո՛չ լինի․ այլ ներքնո՛յն լինի․ զի վերին և ներքին որք են առ ինչ, առ միմեանս համեմատելով բաղկանան․ զոր ո՛չ է գտանել ՚ի ներհականս․ զի ներհականքն զմիմեանս լուծանեն․ ապաու″ ի վերնում, և այլք այսպիսիք որք են ըստ առընչիցն՝ ո՛չեն ներհականք․ և ս, զի ուր յաւէտ և նուազ ո՛չ է, անդ և ո՛չ ներհակութիւն է․
67 Երրորդ, զի ուրն ըստ մարմնոյ ասի․

և Թէպէտ կարէ ասիլ 'ի մարմնի աստ գոլ անձն. այլ այս ոչ է ըստ տեղակալութե. այլ՝ ըստ Թափանցման. զի անձն Թափանցեալ է 'ի բոլոր մարմինն. և այս յայտ է, զի ոչ ինչ տեղի՝ յան մարմնոյ լնանի կամ դատարկի. բայց՝ կալն ևս է ըստ մարմնոյ.

Զ՟, զի ըստ ուրին ասի կալն. և այս յայտ է 'ի հարցմանէ և 'ի պատասխանւոյ որ ուրին լինի. որգոն, ուր կայ, ուր եղմի ուր ընկողմանեալ է. աստ. անդ. ի տան.

Յաղագս Երբին.

Երբ է, որով Ժամանակաւորն երևի գոլ առ ժամանակն. որգոն, այժմ.

Երբն ոչ է Ժամանակ. վ՟ զի ամանակն չափ է զշարժունս. որգոն, Ժմ. օր. տարի

Իսկ երբն ոչ է քանակ. և ոչ չափ է ըշ շարժունս. քանզի յասելն՝ յայսմ ամի կամ այսօր, ոչ երևի քանակ ինչ. այլ երևի եղել ինչ առ այնու ամանակաւ. Քզի երբն ոչ է ամանակ, և ոչ առ ամանակաւ եղեալն. այլ է ասութիւն իմն որ նշանակէ զառ ամանակաւ գոլն.

Երբն որոշի ըստ կտրլոյ և ըստ անկտրի

 Ըստ հատարելոյ. որգոն, առ գերու

թէն բաբելացւոց. 'ի ժամանակս կոս
տանդեայ. հերու. երէկ. յանցեալ
առաւօտուս. և այլք այսպիսիք ասին
ըստ կատարելոյ. քանզի զորքօք եղելութիւնքն
կատարեալ երևին։ Իսկ ըստ անկատարի.
որպէս, 'ի գալ աւուրս. 'ի վաղիւն. 'ի
միւսում աւուր։ և այսոքիկ ասին ըստ
անկատարի. քանզի առ սոքօք ոչ գոյ
եղելութին կատարեալ։ Բայց ոմանք ըստ
ինքեանց ոչ ըստ կատարելոյ են և ոչ
ըստ անկատարի. որպէս, այժմ. այսօր։
քանզի կարէ ասիլ՝ այժմ եղև, կամ
լինի. որ է ըստ կատարելոյ։ և այժմ լի
նելոց է. որ է ըստ անկատարի։
Ուստի այսպիսիքս հանդերձ յաւել
ածուքն լինին ըստ կատարելոյ և ըստ
անկատարի. որպէս, այսօր ընդ առաւօտս.
այսօր ընդ երեկս։ յայսմ ամի գնաց.
յայսմ ամի գնայ. կամ գնալոց է։

Յաղագս Ժխտականաց Մակբայից։

Նախ, զի ոչ ընդունի զյաւէտն, և
զնուազն. քանզի այսօր գոլն ոչ է յա
ւէտ կամ նուազ ըստ ժամանակի՝ քան
զերէկ գոլն։ Երկդ, զի ոչ ունի ներ
հակութիւն. քանզի այսօրն յարէլ է

ընդ երեկ. զոր ոչ է գտանել 'ի ներ հակութ. զի ներհակքն ոչ յարին առ միմեանս. այլ լուծանեն զմիմեանս. նաեւ նոյն այսօր' 'ի վաղիւն' լինի երեկ. Իսկ ներհակաց անկար է նոյնն լինել միասն. զի ոչոք առաքինութ լինի վատ թարութիւն. Արդ, համանգամայն, եւ նախկին, եւ վերջին, ըստ երբին ա-սին. քանզի որ 'ի նոյնում ամանակի են' ասին համանգամայն. եւ որք ոչ են 'ի նոյնում ամանակի, ասին նախկին եւ վերջին. եւ որդ, 'ի նոյնում ամանակի' է երբ. նմանպէս յայլ եւ այլ ամանակս է երբ.

Յաղագս Դրութեան.

Դրութիւն է եղանակ վետեղութեն մարմնական գոյացութ. որպէս, նստիլ. Ա՛ դրութինն է կրկին. զգայկն եւ անզգայ. Զգայականն է կալն զգայ ականաց. որպէս բազմիլ. ընկողմանիլ. որսայսիլ. Առանց զգացմանէ է եղա նակ դրման անզգայնոց. որպէս արձանա ցեալ. կառուցեալ. ըսփռեալ.

Բայց դրել, տարածեալ, եւ այլք այս պիսիք, երբեմն զգայնոց ասին եւ եր 70 բեմն անզգայից. վասն զի անդամք

մարմնոյ՝ դրնելք ոմանք են։ և իւրաքանչիւր անդամք ունին կերպ իմն դրման։

Նաև աշտանակ և քարինք և այլք բազումք ունին դրուլիս։ Նմանապէս և տարածումն ծառոց լինի, և տարածումն ջուրց։ Բայց գիտելի է, զի որք ընդ դրութս են՝ կրկին նշանակութք են. որպէս բաղմին է առնել և կալ. քանզի ըստ այնմ զի ոմն ՚ի յոտն կալոյն սկսանի բաղմիլ որ է ՚ի շարժման՝ է առնել. և ըստ այնմ զի բաղմին նշանակէ զկերպ իմն կալոյ անշարժապէս՝ է կալ. Նմանապէս և տարածումն, ըստ այնմ զի հակադարձի հոլովլիւք ընդ տարածելոյն՝ է առ ինչ. իսկ ըստ այնմ զի է կերպ իմն կացման՝ է կալ. և նոյնինքն դրութին առ ինչ է. քանզի դրութի դրողին է. որպէս՚՚ դրելոյն. և դրեալն դրութեամբն է դրեալ. ապա՚՚ ընկողմանումն և ընկողմանելն՝ և նիստն և նստեալն՝ և այլք այսպիսիք են առ ինչ։ Նա տարակուսելի է թէ որ ընդ այլով ստորոգութբ է, զիա՞րդ ըստ ինքեան կարէ գոլ սկիզբն և սեռականագոյն սեռ։ Ասելի է թէ՝ դրութի 7ւ ըստ ինքեան ոչ է ընդ առընչիւն.

որպէս և մակացութիւն ըստինքեան ոչէ առ
ինչ. այլ՝ որակութի՟. բայց ըստ այնմ զի
վերաբերի առ մակացելին, և հոլովիւք
հակադարձի ընդ նմա, ասի առինչ։
Նմանապէս և դրութիւն ըստ ինքեան է
սկիզբն և սեռականագոյն սեռ. զի է
տեսակ զետեղութե՟ մարմնական գոյա
ցութե՟. որ ոչ գտանի յայլ ստորոգութիւնս.
բայց ըստ այնմ զի վերաբերի առ դը
րեալն և հոլովիւք հակադարձի ընդ նմա՝
ասի առինչ։ Այլ արդ՝ թէպէտ ընկող
մանութի՟, և ընկողմանիլ, և ընկողմա
նեալն, ասին կալ. որպէս ասէ արիստո
տէլ թէ՝ ընկողմանելն է և նստիլ, բայց
ըմբռնումն կալոյն որ'ի սոցանէ լինի՝
մի է։ Ուստի առ'ի յըմբռնել զկալն՝
պարտ է թողուլ զայլ նշանակութիւնս
որ յասուեցս այսցանէ գոն, և ըմբռ
նել միայն զեղանակ զետեղութե՟ մարմ
նականացն. քանզի ընկողմանութիւն
ըստ այնմ զի վերաբերի առ ընկողմա
նօղն՝ է առինչ։ Իսկ ընկողմանօղն որ
նոյն ինքն է ընկողմանելն է գոյացի՟.
ըստ այնմ զի վերաբերի առ ընկող
մանութիւն է առինչ.

Իսկ ընկողմանիլն ըստայնմ զի ընկող-
մանօղն սկսանի ընկողմանիլ որ է 'ի
շարժման՝ է առնել: Այլ՝ ո՛րդ՝ թէպէտ
այսուքիկ զայսոսիկ նշանակեցին, բայց
ըստ ինքեանց ցուցանեն զտեսակ իմն
զեռեղուն զգայնոյ. որպ՛ զկերպ ընկող-
մանման որ անշարժապէս իմացեալ
լինի առ մարմին ընկողմանելոյն:
Նոյնպէս իմանալի է և զայլոց՝ ո՛րգոն,
Գրութիւն. գրումն. գրեալ:
Նիստ. նստիլ. նստեալ: Որսայումն
որսայսիլ. որսայսեալ. և այլք այսպի-
սիք յոլովք գոն. որք իսկապէս և նախ-
կնաբար ցուցանեն զտեսակս զեռե-
ղուն մարմնականաց:

Յաղագս Հատկութեանց Դրութեան.

Նախ, զի ոչ ընդունի զյաւէտն և
զնուազն. քանզի ոմն ընկողմանումն
ո՛չ է յաւէտ կամ նուազ կալ՝ քան զոմն
ընկողմանումն: Այլ թէ ասիցի թէ՝
ոմն ընկողմանեալ առ հանգստագոյն
ընկողմանեալ քան զոմն ընկողմանօղ:
Ասելի է թէ՝ ոմն ընկողմանեալ լինի
հանգստագոյն քան զոմն՝ ըստ հեշտուն
 շօշափականին. և ոչ ըստ տեսակի

ընկղմանման։ քանզի ոչ լինի ասել
թէ է յոյժ ընկղմանութի՟ն պետրոսի
քան զպօղոսին։ և թէ ասիցի՝ կամ ըստ
ծանրութե՟ն ցա՟ոյն լինի ասացեալ,
կամ ըստ հեշտութեան մարմնոյն։
Ե՟կդ, զի ո՛չ ունի ներհակութի՟. քանզի
ոմն ընկղմանութի՟ն ոչ ներհականայ
ումեմն ընկղմանութե՟ · և ո՛չ նիստն
ընկղմանութե՟։ Ե՟րդ, զի ըստ մարմնո՛յ
է դրութի՟ն։ Չ՟դ, զի ըստ դրութե՟՝ ասի
խախուտ և անխախտ։ Ե՟ թէպէտ՚ի
վ՟ր այլոց ևս կարելի է ասել խախուտ
և անխախտ, այլ ո՛չ իսկապէս· քանզի
վ՟ս քաջագոյն ունելոյ զ՟քինութի՟ն՝
ասի անխախտ յառաքինութի՟ս. և վ՟ս
թուլագոյն ունելոյ՝ ասի խախուտ։
Ա՟յլ խախուտ և անխախտ՝ ո՛չ վասն
քաջագոյն կամ թուլագոյն ունելոյ
ասին · այլ վ՟ս խախուտ և անխախտ
գոլոյն։ քանզի դրութե՟ երկնի և երկ
րի՝ և զետեղման ծովու՝ և այլոց բազ
մաց՝ ասի անխախտ · և ընկղմանու
թեանն պետրոսի ասի խախուտ։
Ա՟պաու՟ խախուտ և անխախտութ՝ իս
 կապէս ըստ դրութե՟ ասին։

Յաղագս Ունելոյ։

Ունելն ունի Առաջին տեսակ զո
րակականն։ և Որակականն է՝ որով
ունօղն յունելն որականայ․ ո՛րգոն,
ունել առաքինութի․ բոլորակուի․
Հայրութի․ քանզի որ ունի զառաքի
նութին, նոյնա՛ որակացեալ յորջորջի
առաքինի։ և որ ունի զեռանկիւնու
թիւնն, ասի եռանկիւնի։ և որ ունի
զհայրութիւնն, ասի հայր․
Երկրորդ տեսակ է զետեղականն․
և Զետեղական է, որ առ ոք կամ
յումեք զետեղեալ է․ ո՛րկէն, ունել
մատն մատանի․ կօշկաւոր, զինաւոր։
Բայց զետեղականս զանազանաբար
գոյ․ քանզի է որ մասն է՝ 'ի բոլորի ի
րում զետեղնել․ ոպ մատն, կամ ձեռն
կամ այլքն են 'ի մարմնի անդ․
Եւ են որք զարդ կամ զգեստ են․
ոպ մատանին 'ի մատին զգեստաւոր
գոլն։ Եւ են որք յամանոջ են․ ոպ
գինին 'ի կարասի․ և գանձն 'ի քսակի․
քզի այսոքիկ ևս ունել ասին․ զի սա
փորն զգինին ունի և կեղթն զցորենն
Երրորդ տեսակ ունելոյ՝ է ստացկնն

ոմն ունել տունս և ագարակս. գանձս
և ցորեանս։ Բայց ունել ցորեան և
գինի և այլք այսպիսիք, ըստ կրկին
եղանակի ունել ասին. այս՝՝ ըստ զետեղ
ման և ըստ ստացուածոյ։ Ըստ զետեղ
մանն է, շտեմարանն ունել ցորեան։
ըստ ստացուածոյ է, այր ոմն ունել ցորեն
Զդ. տեսակն է ունելոյ հակադարձականն
որդոյն, ունել հայր. ծառայ. կին։
և այսոքիկ ասին հակադարձականք.
Քանզի որդին ունի հայր, և հայրն որդի։
այրն զկինն ունի, և կինն զայրն։
Ծառայն զտէրն ունի, և տէրն զծառայն։
Բայց ծառայն ըստ ստացուածոյ ևս
կարէ գոլ։

Յաղագս Հետեւմանց Ունելոյ։

Նախ, զի զյաւելուն և զնուազն ըն
դունի. քանզի ոմն յայսմ ամի քաջա
գոյն ունի քան զհերու։ Երկրորդ, զի ու
նի ներհակութիւն. քանզի ունել մակացու
թիւն ներհակ է տգիտութեան ունելոյն։
Երրորդ, զի ունելն որ է սեռականագոյն
սեռ, առ իւրաքանչիւր ունել առա
դրի. որպէս, ունել բոլորակութիւն.
 ունել ծառայ։ Քանզի այսոքիկ

ըստ ինքեան ասացելք, ոչ են ունել.
զի բոլորակութի և առաքինութի որս
կունիք են. և ծառայ և հայր՝ առինչքեն.
անդ՝՝ զունելն առադրելով այսոցիկ,
լինին ունել. որդւոյ, ունել հայր. ու-
նել տուն: Այլ ընդդէմ առարկի.
քանզի կօշկաւորեալ և զգեստաւորիլ
են ունել՝ և ոչ ունին առ ինքեանս
զունելն առադրիլ: Լուծելի է թէ՝ նոյն է
ունել կօշիկ, և կօշկաւորեալ. և թէ
պէտ ունել կօշիկ՝ ըստ ստացուածոյ
և ս նշանակէ, սակայն սեպհականապէս՝ ու-
նել կօշիկ՝ զկօշկաւորեալն նշանակէ.
Զն, զի ըստ ունելոյն ասի լի և թերի.
բախտաւոր և անբախտ:

Յաղագս Ըէ տասանց ընդհանրաց՝ ըստ որ ին
ջնջմբ ծիլելոյն ստորոգին:

Ութ ստորոգութիւքն՝ այս՝՝ գոյա
ցութին, քանակն, որակն, առինչն
առնելն, կրելն, կալն, ունելն, ստորո
գին զտեսակաց իւրեանց. որգոն,
մարդն է գոյացութ. թիւն է քանակ.
երաժշտն է որակ. մեծն է առինչ.
շինելն է առնել. շինիլն է կրել. նըս
տիլն է կալ. կօշկաւորեալն է ունել.

Իսկ ուրն և երբն ըստ կերպի ստորոգութե զընդ ինքեամբ եղելոցն ոչ ըստորոգին. քանզի ոչ լինի ասել թէ՝ աստնէ ուր. կամ այժմնէ երբ։ այլ ասի թէ՝ աստնէ ըստ ուրին. և այժմնէ ըստ երբին։ Կամ թէ ըստ հարցման առ տեսակս իւրեանց գոլով երևին. ո՛րգոն, ե՞րբ, այսօր։ ե՞րբ, յեռանդն. ու՛ր, աստ։ ու՞ր, ՚իկարս։ Բայց ոմանք ոչ են ընդ միոյ ստորոգութ. ո՛պ մակացութին ըստ այնմ զի որակացուցանէ զայն յորում է ինքն՝ է որակութի։ և ըստ այնմ զի վերաբերի առ մակացելին և հոլովիւք հակդրձի ընդ նմա՝ է առինչ։ և ըստ այնմ զի ասի ունել մակացութի՝ է ունել։ Նմանպ ձիաւորեալն՝ է ունել իսկ ըստ զետեղման. բայց ըստ այնմ զի ձիաւորեալն ՚ի ձիաւորութէն որակացեալ տարբերի յոչ ձիաւորելոցն, է որակ։ և թէպէտ ՚ի սակաւ ժամանակս իցէ ձիաւորեալ, սակայն է տարբերութի։ Նաև ըստ այնմ զի ձիաւորեալն վերաբերի առ ձիաւորութին, և հոլովիւք հկդրձի առնա՝

է առինչ։ և այսպ բազումք գոն։

Բայց առ՚ի դիտել թէ այս իրէ՛ ընդ
այսու սեռիւ, կամ ընդ այնու, Նախ
պարտ է տեսանել թէ սեռն այն ստո
րոգի՞ զամենեցունց որք են ընդ տե
սակաւն այնուիկ. քանզի ոչ է ուղղա
կի՝ զչարն դնել սեռ ատելութն. զի
չարն ոչ ստորոգի զամենեցունց որք
են ընդ ատելութեն. վս զի՝ ատել զա
նիրաւութիս և զանիրաւս՝ ոչ է չար.
ահա ատելութն որ ոչ է չար. ապա ու՛՛
չարն ոչ կարէ գոլ սեռ ատելութն.
Դարձեալ, պարտ է տեսանել թէ՚ի զինչ
էութեն ստորոգի՞ թէ ոչ. քանզի եթէ
ոք դիցէ զսպիտակն սեռ ձեան, ոչ է
ուղղակի. զի՚ի հարցանելն թէ զինչ է
ձիւն, ոչ լինի ասել թէ՝ սպիտակ.
Դարձեալ պարտ է տեսանել թէ ենթա
կայն և ստորոգեալն են՚ի միում ստո
րոգութեն թէ ոչ. զի սպիտակն զձիւնէ
թէպէտ ստորոգի, սակայն սպիտակն
և ձիւնն ոչ են՚ի միում ստորոգութեն.
քանզի սպիտակն է՛ որակ. իսկ ձիւնն
գոյացութի. Բայց ձայնք ոմանք ըստ
ձայնին են պարզք՝ և ոչ յայտնեն որո
79 շակի ինչ. որպէս ձայնս այս, նոյգոյ.

Տ. Օ ի՛ի ձայնէս յայսմանէ, հոլով, ոչ
ինչ նշանակի. վ՟ն ոչ է ընդ ստորոգութ՟
իւիք. զի ամ՟ պարզ ձայն որ ընդ ստո
րոգութե՟ է՝ որոշակի նշանակէ զինչ.
Նոյն թէպէտ հոլով՝ ըստ նշանակութ՟
ոչ է ՚ի ստորոգութ՟ իմիք, սակայն ըմ՟
զի է ձայն յօդաւոր՝ է ընդ որակաւն
և ընդ քանակաւն. քանզի ըստայնմ
զի է ենթակայ լսելեաց՝ և տարբերել
յա՟մ ձայնէ, է որակ. և ըստայնմ զի
է չափեալ փաղառութ՟՝ է քանակ.
Քանզի ա՟մ ձայն թո՛ղ զնշանակութ՟ն՝
է քանակ և որակ. որպէս, հոլով ձայնս,
ըստայնմ զի է ենթակայ լսելեաց, և
զանազանեալ յա՟մ ձայնէ, է որակ.
և ըմ՟ զի է երկամանակ վանկ՝ է քանակ.
իսկ ըստ նշանակութ՟ն է գոյացութ՟.
Բայց առ այն զի լինիցի իր իմն առանց
շարամանութ՟, ոչ է բաւական միայն
պարզութ՟ ձայնին, այլ և իմացմանն. վ՟ն
զի ընթանամն ըստ ձայնին է պարզ.
այլ ըստ իմացմանն է շարամանեալ.
զի նոյն է, ընթանամ, ես ընթանամ.
Քանզի առաջին և երկ՟ դէմքն թէ
ըստ ձայնին են շրմանական թէ ոչ,

6 այլ ըստ իմացմանն են շարամանականք։ զի նոյն է, ընթանամ, ընթանաս. ես ընթանամ, դու ընթանաս։

Իսկ երբ դէմն ոչ կացուցանէ որոշակի զընթացօղն. զի յասելն՝ ընթանայ, ոչ յայտնի ընթացօղն։ Նաև ՚ի յըմբռնել զընթանամ ձայնն՝ ոչ է պարտ շարամանութեան քննել թէ՝ ես ընթանամ թէ նա. այլ պարտ է տեսանել թէ զինչ ընթանալն իցէ. որ է առնել։ Նմանապէս ոչ է պարտ քննել թէ ով է բազմեալն. այլ թէ՝ զինչ բազմեալ ձայնն նշանակէ. որ է՝ կալ։ քանզի՝ այս ամենայն բովանդակեալ՝ է ձայն շարամանական։ Այլ նմանապէս ասելն՝ ունիմ իմաստութիւն, ըստ ձայնին և ըստ իմացմանն է շարամանական. վասն որոյ ոչ է ունել. այսինքն ոչ է ընդ ստորոգութեամբ ունելոյն։ Այլ ասել՝ ունել իմաստութիւն, կամ իմաստնացեալ է ունել. զի ոչ է ձայն շարամանական։ Այսպէս և զայլսն է տեսանել։

Յաղ'' Ներածման Տառից Անհրաժեշտ.

Ստորոգութեանց ոմանք ընդունին զյաւելուն և զնուազն և զհակա կայութիւնն, և ոմանք ոչ:
Եւ ոմանք են 'ի շարժման, և ոմանք ոչ
Եւ ըստ ոմանց ասի նախկին և վեր ջին և համանգամայն, և ըստ ոմանց ոչ: Վսն պարտ է գիտել զայսոսիկ:

Յաղ'' Բնէ ընտրոյց ասի յաւելուն նուազն:

Ամենայն ը̃ հանուր ոչ ընդունի զյաւելուն և զնուազն. վս̃ զի ը̃ հանուրքն 'ի նոյնութե̃ են. թէ գոյա ցական և թէ պատահկն. զի իւրաքանչիւր ը̃հանուր՝ է գոյացական տեսակ[ին]. Եւ թէպէտ պատահկան ընդհանուրքն համեմատելով առ սեռ գոյացութ̃՝ ասին պատահմունք, սակայն առ տեսակս և անհատս իւրեանց են գոյացութիք. Եւ այս յայտ է, զի որ 'ի զինչէութե̃ ստորոգի՝ գոյացութի է. իսկ գոյնն զպիտակէն 'ի զինչէութե̃ ստորոգի. այսպ̃ և զայլ ը̃հանուրսն է տեսանել. Նաև անհատք գոյացութե̃ և քանակի և այլոց ոմանց ոչ ընդունին զյաւելուն և զնուազն. զորս յառաջագոյն ասացաք.

Մեծութ անհատից ոմանց պտղինաց ասի յաւէտն եւ նուազն. որգոն, արդարութին պղատոնի յաւէտ է քան զսոկրատայն։

Յաղագս Հակակայից

Հակակայք են չորք. Առընչական. Ներհակական. Պակասական. Հակասական։ Առընչական հակակայքն են առ միմեանս հոլովելք. որպէս յայտ է յառընչողսն. զի տէր ծառայինն է, եւ ծառայ՝ տեառն. այսպէս եւ այլ հոլովմանց։ Ներհակականք եռակի են. զի գոն ներհակք որք ոչ ունին մէջ. որպէս հիւանդութիւն եւ առողջութիւն ոչինչ է մէջ. քանզի թէ եւ մասնիկ ինչ մարմնոյ ոչ իցէ յառողջութիւն, ոչ ասի առողջ։ Իսկ որք ունին մէջ՝ կրկին են. քանզի ջերմութիւն եւ ցրտութեան մէջ է գաղջն։ Իսկ ջերմութի եւ ցրտութի կրկին են. զի է ջերմութի որ ոչ յեղափոխի. այլ միշտ է ջերմ. որպէս ջերմութիւն հրոյ։ Նմանապէս եւ ցրտութիւն ձեան։ Այլ գոյ ընտանակ այսոցիկ որոց ունի բաց որոշակի զմինն սոցա. այլ որում հանդիպի զոյն ընդունի. որպէս ջուր երբեմն ջերմ է, երբեմն ցուրտ, եւ երբեմն գաղջ։

Պակասականն է 'ի բնաւորեալսն․ զի տեսողութիւն ունակութիւն գոլով՝ բնաւորեալ է յաչս․ և յորժամ ոչ գուցէ պակասութիւն է․ Նաև այսպիսիքս պակասական և ունակական հակակայք ասին․ որպէս, կուրութիւն, և տեսողութիւն․ կոյր և տեսօղ․

Նաև յորում ոչ է բնաւորեալ գոլ երբեք՝ անդ ոչ ասի պակասութիւն․ զի ոչ ոք զատունկսն կոչէ կոյրս․

Հակասական հակակայ, որպէս, Սոկրատս հիւանդ է, Սոկրատս ոչ է հիւանդ․

Նաև հակակայքս զանազանին 'ի միմեանց․ զի առընչականքն առ միմեանս ասին հոլովիւք․ իսկ այլքն ոչ․ քանզի անկարէ ներհակացն՝ միմեանց ասիլ․ զի չար՝ ոչ ասի բարւոյ չար․ և ոչ երբէք չարի՝ բարի․ Նաև ոչ պակասականքն ասին միմեանց․ զի ոչ է տեսողութիւն կուրութեան տեսողութիւն․ և ոչ վարսաւորութիւն՝ կնտութեան․

Իսկ հակասականքն յայտ է զի ոչ ասին միմեանց․ քանզի այս, Սոկրատէս նստի՝ ոչ ինչ կերպիւ ասի այնմ թէ՝ Սոկրատս ոչ նստի․ Նմանապէս և ներհականն տարբերի՝ 'ի պակասականէն և 'ի

հակասականէն ․ զի ներհակացն որոց
ոչ է մէջ՝ առ միմեանս փոփոխումն լինի ․
Քզի 'ի հիւանդութէ յառողջութի յեղափո
խի ․ և յառողջութէ՛ 'ի հիւանդութի ․
Իսկ 'ի պակասականումն՝ յունակու
թենէ 'ի պակասութիւն լինի ․ զի ա
տամնաւորն՝ ժոռատ լինի ․ իսկ ժո
ռատն ոչ ևս լինի ատամնաւոր ․
Իսկ ընդունակք մէջ ունող ներհա
կացն՝ ոչ 'ի հարկէ զմինն ներհակաց
ընդունին, այլ և ըզ մէջսն ․
Իսկ ընդունակք ունակութեան և պակսութեան՝
'ի հարկէ՛ զմինն ընդունին ․ զի ոչ գոյ
ունակութեան և պակասութեան մէջ ․
Նաև ոչ 'ի հարկէ զմինն ունին որպէս հը
րոյ ջերմութիւն ․ այլ որում և հանդիպի
ընդունակին՝ զոյն ընդունի ․ թէ ու
նակութեան՝ թէ պակասութեան ․ զի 'ի հարկէ
զմինն կարէ ունել և ոչ այլ ինչ ․
բայց ոչ բացորոշակի զմինն ․ այլ որպէս
ասացաւ որում և հանդիպի ․
Եւ 'ի հակասականէն զանազանի ․ Քզի
իւրք հակասութեան միշտ մինն ճշմարիտ է
և մինն սուտ ․ իսկ իւրք ներհակացն ոչ ․
85 որկէն, սոկրատէս առողջէ, սկրս

ոչ է առողջ։ Նա՛ թէ սոկրատէս կեն
դանի է թէ մեռեալ, ՚ի հարկէ սոցա
մինն ճշմարիտ է և միւսն սուտ։
Իսկ յասելն՝ սկտս հիւանդ է. սկտս
առողջ է. թէ սոկրատէս կենդանի է,
մինն ճշմարիտ է և մինն սուտ. և թէ
մեռեալ է, երկոքեանն սուտք են։
Բայց տես, զի ասել՝ սկտս հիւանդ է,
սկտս առողջ է, շարամանականք են.
իսկ ներհակութի ոչ լինի ՚ի շրմանութե.
որպէս, հիւանդութի. առողջութի. առա
քինութի. վատթարութի. որք են անշա
րամանք. այլ մեք շրմանելով ասացաք
թէ իւր ներհակացն ոչ ՚ի հարկէ միշտ
մինն ճշմարիտ լինի և միւսն սուտ.
զի մի՛ ոք զմտաւ ածիցէ թէ գուցէ շա
րամանելով ասացեալ ներհակքն միշտ
զմինն ճշմարտեն և զմինն ստեն.
Նմանապ և պակսկանն ՚ի հակսկանէն
տարբերի. զի իւր հակասութե միշտ
մինն ճշմարիտ է և միւսն սուտ. այլ
իւր ունակութե և պկսութե ոչ. քանզի
ունօղք ունակութե և պակասութե թէ
կենդանի են, ոչ ունին բացորոշակի
 զմինն, զի իւր պատանեկի ոչ լինի

ասել մարմնաւոր կամ կուռնուտ. և թէ մե
ռնելը ենթակայն, բոլորովին սուտ է. զի
իւր մեռանելոյ ոչ լինի անտեսողն կոյր։

Յաղագս Շարժման։

Շարժումն տեսակք են զ. լինելու
թիւն. ապականութիւն. աճելութիւն.
նուազութիւն. ըստ տեղւոյ փոփոխումն.
այլայլութիւն։ Լինի հակակայ լինելութեան
ապականութիւն. աճման՝ նուազութիւն. ըստ
տեղւոյ փոփոխման՝ տեղական դադա
րումն. կամ ըստ տեղւոյ ներհակ շար
ժումն. քանզի ՚ի վերուստ ի վայր շար
ժումն՝ ներհակ երևի ի ներքուստ ՚ի
վեր շարժմանն։ Իսկ այլայլութեան
իմիք ներհականայ այլ իմն այլայլութի.
քանզի գալուստ ջերմութեն ներհա
կանայ դադարման ցրտութեան։

Յաղագս Նախկնութեան։

Նախկին ըստ ե եղանակի ասի.
ըստ ժամանակի. ըստ բնութեն.
ըստ դասու. ըստ պատուոյ. ըստ պատճառի։
Ըստ ժամանակի է՝ զի ոմն ծերագոյն և
վաղագոյն ասի քան զոմն։ Ըստ բնու
թեն է՝ որ ոչ հակադարձի ըստ գոլոյ. զի ՚ի
գոլ մարդոյն՝ ի հարկէ գոյ կենդա

նին. իսկ 'ի գոլ կենդանւոյն՝ ոչ է հարկ գոլ մարդ։ ահա՛ կենդանին նախկին է մարդոյ. Նմանապէս 'ի գոլ երկուց՝ 'ի հարկէ գոյ մին. իսկ 'ի գոլ միոյն՝ ոչ է հարկ գոլ երկուց։ ահա՛ մինն նախկին է երկուց։

Ըստ դասու, զորօրինակ՝ 'ի քերականութեան՝ տառքն նախկինք են քան զշաղադրութիւնս։ Եւ 'ի տրամաբանութեան՝ նախադասութիւնքն նախկինք են քան զեզրակացութիւն։ Եւ 'ի տան՝ դիրք սեանց նախկին եւ վերջին են միմեանց։

Ըստ պատուոյ, զի գիտուն տրամաբանութեան՝ ըստ պատուոյ նախկին է քան զգիտուն դարբնութեան։ եւ ոսկի քան զերկաթ.

Ըստ պատճառի, զի գոլն սկզբնոյ՝ է պատճառ բանիս որ ասէ թէ՝ Սոկրատէս գոյ. եւ ոչ հակադարձի. զի ոչ է բանս այս պատճառ գոլոյն Սոկրատայ, այլ գոլն Սոկրատայ է պատճառ բանին ճշմարտութեան։

Իսկ պատճառն ըստ միտս նախկին թուի գոլ պատճառելւոյն, բայց ոչ է. զի անկարէ առանց պատճառելւոյ գոլ կամ անուանիլ պատճառ։

Յաղ. համանգամայնից։

Համանգամայնք են իսկապէս՝ որոց լինելութիւնքն են 'ի նոյն ժամանակի։

Իսկ ըստ բնութ համանգամայնքն կըր
կին են. մինչ է ըստ հկտրձութ. որկէն,
կրկնապատկին եղեալ՝ կէսն է. և կիսոյ եղեալ՝
կրկնապատիկն է. ծիծաղականին եղեալ՝
մարդն է. և մարդոյ եղեալ՝ ծիծաղականն է
Իսկ միւսն որ չէ ըստ հկտրձութ. որ՚ի
նոյն սեռէ բաժնեալքն են համանգամայնք
բնութ և ոչ հկտրձին. քզի շնչաւորն
և անշունչն ՚ի կէտայնոյն բաժանեալք՝
են համանգամայնք բնութ և ոչ հկտրձին.
զի ոչ է հարկ ՚ի գոլ շնչաւորին գոլ ան
շունչն. կ՚ի գոլ անշնչին՝ գոլ շնչաւորն
Սոյն որդ՝ ամ հետևմունքս առ ինչ
են. քզի յաւէտ և նուազ՝ ըստ ինքեան
ոչ ասին. այլ առ այլս վերաբերութ ասին
Նմանպ և ներհակ՝ ուրումն ասի. քզի
հակակայ՝ ոչ է ըստ ինքեան ասուի այլ՝
առ այլս. Իսկ շարժութին յայտ է զի
շարժնոյն է. զի ծնունդ ծնիցելոյն է.
Նմանապէս և նախկին՝ ումեմն լինի.
Նոյնպ և համանգամայն եղելութն՝ հա
մանգամայն եղելոցն է. և համանգամայն
եղեալքն՝ համնգմյն եղելութն են հմն.

[illegible]

Յաղագս Շարամանութեան. Որ է՛ Հատոր Նշխարաց։

ՇԱՐԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆ է բաղհիւսութիւն պարզ ձայնից, առ 'ի յարտաբերել զներտրամադրեալն։

Քանզի բանին կրկին է տեսակ. Ներտրամադրեալ և Արտաբերեալ։ Զի որ 'ի ներքսէ՛ յիմացման միայն գոլով առ 'ի ներտրամադրեալ։ և որ շարամանութիւն բառից յառաջագայի՝ առ 'ի արտաբերեալ.

Արդ քանզի արտաբերութիւն ձայնիւ լինի. իսկ ձայնն ունի սեռ զհնչումն. ուստի պարտ է սկսանիլ 'ի հնչմանէն.

Հնչումն է օդոյ՝ ընդբախման լսելեաց։

Սա բաժանի հնչումն 'ի ձայն, և յոչ ձայն։

Ձայն է հնչումն ելեալ 'ի բերանոյ շնչաւորոյ։

Ի բանի ասաց՝ հնչումն է՛ սեռ.

Իսկ՝ ելումն 'ի բերանոյ շնչաւորոյ՝ է՛ տարբերութիւն. որ տարբերէ զձայնն 'ի հնչմանէն որ ոչ է ձայն։

Զի հնչումն պանկակի, և շաչիւն կառաց, և որ 'ի ծափս հարկանելոյն

լինի, են հընչմունք և ոչ ձայնք: զի
ձնչման միոյ տեսակին գոյ անուն՝ որ
ասի յոդն: իսկ միւսոյն ոչ գոյ անուն.
այլ անուամբ սեռին և բարձմամբ միւս
տեսակին նշանակի. որպէս, հնչումնոց յոդն:
Եւ ձայնն որոշի՝ ի յօդաւորն, և յան
յօդն: Յօդաւոր է՝ որ ընդ գրով անկա
նի. որգոն, մարդ: Իսկ անյօդ է՝ որոյ
անկանի ընդ գրով. որպէս հաչիւն շան:
Եւ թէպէտ ձայնք անասնոց ոմանց
երևին ընդ գրով անկեալ, բայց ոչ են.
քանզի ոչ կարեն յըստակագոյն ընդ
գրով անկանիլ որպէս ձայն մարդոյ. այլ
ըստ համեմատութեան երևին ընդ գրով
անկեալ: Իսկ յօդաւորն անջատի ՚ի
նշանականն և յաննշանն: Նշանական՝
որպէս մարդ. իսկ աննշան, որպէս եղջերուա
քաղ: քանզի եղջերուաքաղն՝ միայն
ձայն է յօդաւոր. այլ նշանակէ և ոչինչ:
Իսկ նշանական և յօդաւոր ձայնից
ոմանք են անուանք, ոմանք բայք, և
ոմանք բանք. Եւ զի ձայնն յօդաւոր
յայսոսիկ բաժանի. քանզի դերանունն
ըստ անուանն է. և ընդունելութիւն եր
91. բեմն ըստ անուան վարի. և երբեմն

ըստ բայի. Իսկ այլքն ոչ են նշանականք. այլ՝ աննշանականք. Իսկ շարամանութիւն անուան և բայի՝ է՛ բան. Սոյնու" յօդաւոր և նշանական ձայնն կամ անուանէ, կամ բայ, կամ բան.

Յաղագս Սման.

Անունն է՝ ձայն յօդաւոր, դրեալ, նշանական, թարց ժամանակի. որոյ մասն զատեալ՝ ոչ է նշանական. Ի բանի աստ՝ ձայնն է՝ սեռ. և յօդաւորն՝ տարբերէ՝ յան յօդ. ձայնէ. և դրեալն ասի, զի անուանք ոչ են ըստ բնութ. այլ դրութե. զի թէ ըստ բնութեն էր՝ յամ լեզուս քարն քար կոչիւր. և նշանականն՝ զանազանէ յաննշան ձայնէ, և՛ի հոլովականէ. զի և հոլովեալ անունն ոչ ինչ նշանակէ որոշակի. քանզի յասելն՝ յակոբայ, յակոբաւ, ոչինչ յայտնի. Այլ թարց ժամանակին՝ տարբերէ ՚ի բայէ. Իսկ՝ որոյ մասն զատեալ ոչ ինչ նշանակէ, զանազանէ ՚ի բանէ. Քանզի՝ Ե՝ և նոս՝ որք են մասունք անուանս այսորիկ՝ Ենոս, ոչինչ նշանակեն. Այլ թէպէտ անուանց ոմանց մասունք զատեալք նշանականք են, բայց ոչ

որպ՟ 'ի բոլորում նշանակեն՝ այնպէս
և զատեալք նշանակեն. քանզի՝ դե
ղեցկաձին նշանակէ զոմն մարդ. իսկ՝
զատեալ ձին՝ նշանակէ զխորնջականն.
Նոյն մասունք բանին՝ որպ՟ 'ի բոլորում
նշանակեն, նոյնպ՟ և զատեալք նշանա
կեն. Զի յասելն՝ սպիտակ մարդ,
թէ շարամանեալք և թէ զատեալք,
մարդն զծիծաղականն նշանակէ, և
սպիտակն զսպիտակ գոյն. Բայց զա
սելն պճոյգ, արիստոտէլ կոչէ անորո
շակի անուն. զի զմարդն ը̄նայ յենթա
կայէ իմքէ. և ո՛չ ցուցանէ զոմն որոշակի

Յաղագս Բայի.

Բայ է՝ ձայն յօդաւոր, գրական, նը
շանական, ժամանակաւոր. որոյ
մասն զատեալ ոչինչ նշանակէ.

Բան բայիս ըստ բանի անուանն է.
բաց յայնմանէ, զի սա ժամանակաւորէ.
իսկ նա՛ թարց ժամանակի.

Ասէ՛ տես՝ զի բայ դիմաւոր առ ուղղա
կան անուանն գոլով՝ նշանակէ զճշմա
րիտն և զսուտն. որզան, դաւիթ է՛.
դաւիթ ո՛չ է. Իսկ առ հոլովականն
93 գոլով՝ ո՛չ յայտնէ զճշմարիտն և

զուտն. որբար, գաւթիէ. գաւթի
ոչէ. քանզի թէ զինչէ գաւթի՝ ոչէ
յայտ. Բայց՝ յորժամ աներևոյթ բայ՝
առ հոլովական անուան առադրի, յայն
ժամ աներևոյթ բայն լինի իբրև ա-
նուն, և դիմաւոր բայն դոլով առ ա-
ներևոյթ բայն՝ յայտնէ զճշմարիտն և
զուտն. որդան, դաւթի մեռանիլ
հասանի. դաւթի մեռանիլ ոչ հնի

Յաղագս Բանի.

Բան է՝ ձայն յօդաւոր, դրական, նշանական. որոյ մասունքն զա-
տեալք՝ են նշանականք. Այս տարբերի՝
բանն յանուանէ և ՚ի բայէ այնու, զի
մասունք բանի զատեալք՝ նշանականք
են. իսկ անուան և բայի մասունքն ոչ.
Այս զի՝ ՚ի բանի աստ ոչ եղաւ ամանա
կաւոր՝ կամ առանց ամանակի. քանզի
բանն պարունակէ զկատարեալ և զան
կատար բանս. Կատարեալ բան ամա
նակաւոր՝ որդոն, սոկրատս սպիտակէ.
Իսկ անկատրն Թարց ամանակի և ս լինի՝
որպակ, ստեփաննոս՝ այր լի՝ շնորհօք.
Իսկ ամանակաւոր անկատար՝ որկէն,
 և տեսեալ յի զժողովուրդն.

Իսկ բանից ոմն է Բացերևական․ որ-գոն, հոգի է ա՟ծ․ և ոմն է Հրամայա-կան․ որպէս, սիրեսցես զտ՟ր ա՟ծ քո․ և ոմն է Աղձական․ հիբար, երանի՛ թէ յաջողեալ էին ինձ ճանապարհք իմ․ և ոմն է Ստորադասական․ որպէս, թէ արդարև զարդարութիւն խօսէիք․ և ոմն է Աներևոյթ․ որգոն, կուսի ծնանիլ ա՟ծ և մարդ․ կամ այս, զայն լուեալ պետրոսի․ և ոմն է Հարցա-կան, որպէս, ադամ ո՞ւր ես․

Իսկ արդ թողեալ զայլսն՝ առցուք միայն զբացերևականն․ զի այլովքն ոչ լինի տրամաբանութի՟․ զի այլքն ամենեքեան անհաստատք են և անկատարք․

Յաղագս Բացերևութեան․

Բացերևութի՟ է բան ապացուցող զիր իմն զումեքէ, ստորասական կամ բացասական․ նշանակող ճշմարտութե՟ կամ ստութե՟․ Բանզի՛ բացերևութի՟ն ստորոգութի՟ իմն զէնթակայէ իմեքէ՝ բացերևոցէ ստորասելով կամ ապու-սելով․ որպէս՝ սկ՟տս ընթանայ․ սկ՟տս ոչ ընթանայ․ Աւ հա՛ զընթանայն ըղ-
95 սկ՟րտյ բացերևոցեաց ստորասելով

6 և բանց ասելով. Իսկ ասելն նշանակող
ճշմարտութեան կամ ստութեան, որոշէ զբացերև
ութին յայլ տեսակաց բանին. քանզի
ասելն՝ սիրեմ զիս, ոչինչ ճշմարտութի
կամ ստութի յայտնէ. նմանապէս և այլ
տեսակք բանին ոչ յայտնեն զճշմա
րիտն և զսուտն. Այլ ա՛րդ՝ բացերևու
թին, նախադասութի, և առաջարկութի,
մին. քանզի ըստայնմ զի բացերևոցէ
իր իմն զիմեքէ, ասի բացերևութի. և
ըստայնմ զի ՚ի հաւաքաբանութեն նա
խադասի եզրակացութեն, ասի նախա
դասութի. և ըստայնմ զի առաջի տր
ամաբանից արկանի առ՚ի քննել, ասի
առաջարկութի. Այլ տրամաբանից
առաջարկութի տրոհեալ լինի այսպէս. հո
դի անմահ է թէ ոչ: Այլ ահա յայտ է,
զի ասելն՝ հոգի՝ որէ պարզ ձայն, առանց
շարամանութեն ոչ յայտնէ զճշմարիտն
և զսուտն. քանզի ՚ի շարամանութեն
յայտնին ճշմարտութին և ստութին.
Ոք թէպէտ մերթ, նշանակէ տեսակ
իմն, այլ չև ևս է յայտ թէ է՞՝ թէ չէ.
զի և եղջերուաքաղն երևի թէ նշա
96 նակէ իր իմն, բայց չև ևս է յայտ.

7 Որպէս յորժամ գոյն կամ ոչ գոյն առ-
դնիցի, յայնժամ երեւի թէ՛ գոյ թէ ոչ
գոյ․ որգոն, եղջերուաքաղ գո՛յ․ եղ-
ջերուաքաղ ո՛չ գոյ․ Մարդ է․ մարդ
ո՛չ է․ Այլ այսոքիկ յայտնի են՝ ի սահ-
մանաց ճշմարտութեան եւ ստութեան․ զի՛
ճշմարտութի՛ է՝ յորում երեւի էն է, եւ
ոչէն ո՛չ է․ իսկ Ստութի՛ է՝ յորում
երեւի էն ո՛չ է, եւ ոչէն է․ Ահա՛ ճշմար-
տութին եւ ստութին՝ էիցն եւ ոչ էիցն
սահմանեցին․ իսկ պարզ ձայնն առանց
էի եւ ոչէի է․ Որպէս" ճշմարտութին եւ
ստութին խնդրոյ ի շարամանութեան երեւին․

Յաղ" Բաժանման Նախադասութեանց։

Նախադասութեանց ոմն է ստորոգա-
կան, եւ ոմն ստորադրական․

Ստորոգական է, յորում է մի ենթակայ
եւ մի ստորոգեալ․ որգոն, արեգակն
ծագեալ է․ Ահա՛ աստ՝ արեգակն է՝
ենթակայ, եւ ծագեալն ստորոգեալ։
Այս կոչի Ստորոգական․ ի ստորո-
գութեն զանունն ընդունելով եւ ո՛չ
յենթակայէն․ զի ստորոգութին վե՛ր
նագոյն է ենթակայէն․ քանզի ենթա
97 կա՛յն՝ զորմէ ասի իբր իմն․ եւ ստորո

դեալ է որ զայլմէ ասի․ զի ենթակայն՝
է իբրև նիւթ․ իսկ ստորոգելին է իբրև
տեսակ․ իսկ Ստորադրականն է՝ յորում է
Բ ստորոգական նախադասութիւն․ որոց մին,
եթէ արեգակն ծագեալ է՝ տիւ է․
Նման ասէ երկու ստորոգական նա
խադասութիւնս․ մին՝ արեգակն ծագեալ է․
և միւսն՝ տիւ է․ Նաև այս կոչի Ստորա
դրական նախադասութիւն․ զի մին ստորոգական
նախադասութիւն՝ միւսոյն ստորադրեալ է․
քանզի՝ արեգակն ծագեալ է՝ ստորա
դրի այնմ որ ասէ թէ՝ տիւ է․
Արդ՝ տեսցուք նախ զՍտորոգական
նախադասութիւնն, և ապա զՍտորադրականն․
Նաև արդ՝ բաժանեալ նախադասութիւն
՚ի ստորոգականն և ՚ի ստորադրականն,
դարձեալ բաժանի ՚ի ստորասականն
և ՚ի բացասականն․ Ստորասութիւն է՝
բացերևումն իրի իմիք զումեքէ՝ դրա
կան․ որգոն, սոկրատէս արդար է․
Նման ՚ի ստորասութեանս՝ արդարն որ է
իր իմն զումեքէ՝ այս՝՝ զսոկրատայ՝ ապացու
ցանէ դնելով․ Իսկ Բացասութիւն է բաց
երևումն իրի իմիք զումեքէ բարձկն․
98 որգոն, սոկրատէս ոչ է արդար․

Ահա՛ աստ արդարն զսկիզբն ապացու-
ցած բարձմամբ ։ Եւ դարձեալ բաժնի
ՙՆախադասութիւն՝ յընդհանրականն
և ՚ի մասնականն. որգոն, ամ մարդ
արդար է. ոչ ամէն մարդ արդար է։
Ահա՛՝ ամ մարդ արդար է, է ընդ-
հանրական. իսկ՝ ոչ ամէն մարդ ար
դար է, է մասնիկն. քանզի՝ ոչ ամէնն՝
ցուցանէ թէ ոչ՝է ամ մարդ արդար.
այլ գո՛յ մարդ արդար։
Բայց՝ ընդհանրական և մասնական
Նախադասութիւնքս՝ զանազանաբար գոն.
քանզի է՝ զի ստորասութիւն և բացա
սութիւն ընդհանրականք են. որգոն, ամ
մարդ բանական է. ոչ ոք մարդ բանական է.
Ահա աստ ստորասութիւն և բացա
սութիւն են ընդհանրականք. և այս
կոչի ՙՆերհական հակասութիւն.
Եւ է՝ զի ստորասութիւն և բացասութիւն են
մասնականք. իսկ մասնիկնն եռակի է.
Քանզի է՝ որ մասնական նշանաւն լինի. և
Մասնական նշան է, ոմն. որգոն՝ ոմն
մարդ արդա՛ր է. ոմն մարդ ոչ է արդար.
Եւ այս կոչի Ենթաներհական հա
կասութիւն. քանզի ՚ի ներհական հա

կատուէն ելանէ • զի նա ասէ թէ ա՟մ
մարդ արդա՛ր է • իսկ սա ասէ թէ՝ ո՛չ
ամէն մարդ արդար է։ Դարձեալ նա
ասէ թէ՝ ո՛չոք մարդ արդար է • իսկ սա
ասէ թէ՝ ոմն մարդ արդա՛ր է •
Եւ է՝ զի առանց մասնական նշանի
լինի • որպէս, է մարդ արդար • ո՛չ է
մարդ արդար։ Եւ այս կոչի Անորոշ
հակասութի • քանզի ո՛չ է անհատին ան
ուամբն, և ո՛չ մասնական նշանաւն,
և ո՛չ դերանուամբ • զի ցուցանիցէ որո
շակի թէ ո՛յս ոմն է արդար, կամ ոչ ար
դար։ այլ ցուցանէ՝ անորոշակի թէ՝ է
մդ որ արդա՛ր է, և է՛ մդ որ ո՛չ է արդար
Եւ է՝ զի անհատին անուամբն լինի •
որպէս, սկտս արդա՛ր է • սկտս ո՛չ է ար
դար։ կամ դեր անուամբն լինի • որպէս
դու արդար ես • դու ո՛չ ես արդար •
Եւ այս կոչի Նացորոշակի • զի որո
շակի ցուցանէ թէ ո՛ է արդարն, և
ոչ արդարն • Եւ է՝ զի հակասութե
մբնն է ընդ հանրական և միւսն մաս
նական • որպէս, ա՟մ մարդ արդա՛ր է • ո՛չ
ամէն մարդ արդար է։ Ո՛չոք մարդ ար
100 դար է • ոմն մարդ արդար է •

Այլ այս կոչի հակադրական հակասութիւն. քանզի կրկին կերպիւ հակակայի. զի մինն է ընդհանրական, և միւսն մասնական. մինն է ստորասական, և մինն բացասական. Իսկ այլքն միով կերպիւ միայն հակակային. զի ներհակաց թէպէտ մինն է ստորասական և մինն բացասական, սակայն երկոքեանն են ընդհանրականք. Նմանապէս և մասնականաց թէպէտ մինն լինի ստորասական և մինն բացասական, սակայն երկոքեանն են մասնականք. այլ և հակասական հակասութիւն է որ ըստ երկուցն հակակայի. Այլ են այսորիկ ասին հակասութիւնք. Ներհական. Ենթաներհակն. Հակասական. Անորոշակի. Բացորոշակի. Բայց իսկ երեք են հակասութիւնք. զի կամ երկոքեանն են ընդհանրականք. որքեն ներհականքն. Այլ կամ երկոքեանն են մասնականք. որք են ենթաներհակքն անորոշակին և բացորոշակին. Այլ կամ մինն է ընդհանրական և միւսն մասնական. որ է հակասականն. Այլ աւելի քան զայսոսիկ ոչ է հակասութիւն. և այս յայտ է

101 'ի նկարեալ ձևոյդ.

Ամէն մդ ընթանայ.	Ներհակք որք են ընդհանուրք.	Ոչ ոք մդ ընթանայ.
Ստորադասականք,	Հակասականք / Հակասականք	Ստորադասականք,
Ոմն մարդ ընթանայ.	Ենթաներհակք որք են մասնաւորք.	Ոմն մարդ ոչ ընթնայ.

Զանազանութիւն Բաժանմանց Նախադասութեանց.

Եւ արդ՝ եռակի՛ եղև բաժանումն նախադասութեան. Առաջինն է ըստ գոյացութեն. Երկրորդն ըստ որակին. Երրորդն ըստ քանակին. Քանզի զինչ էն է գոյացական հարցումն. և որպիսի ինչ էն է որակական հրցումն. և որքանն քանակական հցմն. Այլ արդ՝ բաժանումն նախադասութն՝ ի ստորոգականն և ի ստորադրականն՝

102 է ըստ գոյացութե. քանզի ի հար

ցանելն թէ ո՛ր, կամ զի՛նչ նախադա
սութիւն է, այս՝ ստորոգական, կամ ստո
րադրական ։ Եւս բաժանումն նախա
դասութեան 'ի ստորասականն, և 'ի բաց
ասականն, է ըստ որակին ։ քանզի 'ի
հարցանելն թէ՝ որպիսի նախադասութիւն է ։
այս՝ ստորասական, կամ բացասական ։
Եւս բաժանումն նախադասութեան յընդհան
րականն և 'ի մասնականն՝ է ըստ քա
նակին ։ քանզի յորժամ ասի թէ՝ նա
խադասութիւնս այս է ընդհանրական,
կամ մասնական, է ըստ քանակին ։

Եւ դարձեալ, նախադասութեանց ոմն է
որոշակի՝ և ոմն անորոշակի ։

Որոշակի է՝ յորում ոչ գոյ անորոշա
կի ենթակայ և ստորոգեալ ։ որպէս,
է մարդ ։ ոչ է մարդ ։ է արդար մարդ ։
ոչ է արդար մարդ ։ Իսկ անորոշակի է՝
յորում կամ ենթակայն կամ ստորո
գեալն է անորոշելի անուն ։ կամ եր
կոքեանն են անորոշելի անուանք ։
որպէս, Է՛ ոչ մարդ ։ ոչ է ոչ մարդ ։
Է՛ արդար ոչ մարդ ։ ոչ է արդար ոչ մարդ ։
Է ոչ արդար մարդ ։ ոչ է ոչ արդար մարդ
103 Է՛ ոչ արդար ոչ մարդ ։ ոչ է ոչ

արդար ոչ մ՟դ։ Այլ գիտելի է, զի կեն
դանին՝ որ յորոշակոյն առաւել պա
րունակող է քան զմարդն, յանորոշա
կոյն լինի նուազ պարունակող քան
զմարդն․ քանզի՝ ոչ կենդանին՝ զա՟մ
կենդանիս բառնայ․ և զանկենդանսն
միայն պարունակէ․ Իսկ՝ ոչ մարդն՝
բաց ՚ի մարդոյն՝ զկենդանիս և զան
կենդանս զամենայնն պարունակէ։
Այլ ահա այսպէս՝ որ յորոշակոյն է
առաւել պարունակող․ յանորոշակոյն
լինի նուազ պարունակող․ և որ յորոշա
կոյն է նուազ պարունակող, յանորո
շակոյն լինի առաւել պարունակող։
Այլ դարձեալ՝ նախադասութ՟ց ոմն է
պարզ, և ոմն է բաղադրեալ։
Պարզ է, յորում էութի՟ իւրն միայն
կացուցանի․ որգոն, է մ՟դ․ ո՛չ է մարդ․
է՛ ոչ մարդ․ ո՛չ է ոչ մարդ․
Իսկ բաղադրեալ է, յորում ընդ էու
թեան իւրում բաղադրեալ է․ ո՛րպէս, է
արդար մարդ․ ո՛չ է արդար մարդ․
Այլ այս ասի բաղադրել․ զի արդարն
ընդ մարդոյն բաղադրեալ է։
 Այլ դրձ՟ նախադասութեանց

ոմն է գոյաւոր, և ոմն եղանակաւոր.
Գոյաւորն է՝ յորում գոյն՝ այս՟ բայն
ստորոգի. ո՛րդոն, մարդ է՛. մ՟դ ո՛չ է.
Մարդ արդար է՛. մ՟դ արդար ո՛չ է.
Զի՛ աստ թէպէտ արդարն ևս է ըս
տորոգեալ՝ և ո՛չ միայն գոյն, սակայն
բայն ո՛չ է ենթակայ. այլ ստորոգ՟ել.
վասն որոյ ասի գոյաւոր.
Իսկ եղանակաւո՛ր է, յորում բա՛յն
լինի ենթակայ. ո՛րդոն, մարդոյ գոլն
հարկաւոր է. մարդոյ գոլն ո՛չ է հար
կաւոր: մարդոյ ընթանալն կարելի է.
մարդոյ ընթանալն ոչ է կարելի.
Զի՛ աստ թէպէտ գոյ ևս գո՛յ ստորո
գեալ, սակայն գոլն և ընթանալն որք
են բայք աներևոյթք՝ են ենթակայք.
Իսկ հարկաւորն և կարելին ստորո
գեալք. ուստի ասին եղանակաւորք.
Զի՛ թէ քանի՞ են եղանակք, և
կամ թէ վ՟ է՞ր ասին եղանակաւոր
նախադասութի՟ք, յետո՛յ տեսցուք.

այլ այժմ ասելի է թէ՛ հինգ հա
կասութի՟քն երբ ճշմարտեն
և երբ ստեն.

Յաղագս ճշմարտելոյ և ստելոյ հակասութեանց.

Որք զընթակայից բացերևացին՝ դ են. Հարկաւոր. Կարելի. Անկարելի. Հարկաւոր է մարդոյ բանական գոլն. Կարելի՛ է սպիտակ գոլն. Անկարելի՛ է էշ գոլն. Արդ՝ ՚ի հարկաւորութեան՝ ներհակին ստորասութիւն ճշմարիտ է. և բացասութիւն սուտ. ո՛րկէն, ամէն մարդ բանակա՛ն է. ո՛չ ոք մարդ բանական է. Այլ յանկարելութեան՝ ստորասութիւն սուտ է, և բացասութիւն ճշմարիտ. ո՛րբար, ամէն մարդ էշ է. ո՛չ ոք մարդ էշ է. Այլ ՚ի կարելութեան՝ երկոքեանն են սուտք. ո՛րպակ, ամէն մդ սպիտա՛կ է. ոչ ոք մարդ սպիտակ է. Ընթաներհակին և անորոշականոյն՝ ՚ի հարկաւորութեան՝ ստորասութիւն ճշմարիտ է, և բացասութիւն սուտ. ո՛րկէն, ոմն մարդ բանական է. ոմն մդ ո՛չէ բանական. է մդ բանական. ո՛չ է մարդ բանական. Այլ յանկարելութեան՝ ստորասութիւնն սուտ է, և բացասացութիւն ճշմարիտ. Հիբար, ոմն մարդ է էշ. ոմն մդ ոչէ էշ. 106 է մարդ էշ. ո՛չ է մարդ էշ.

Իսկ ՚ի կարելումն՝ երկոքեանն են ճշ՛՛.
ո՛րպակ, ոմն մարդ է սպիտակ. ոմն մդ
ոչէ սպիտակ. է մարդ սպիտակ. ոչէ
մարդ սպիտակ: Իսկ հակասականին՝
յամում մինն է ճշ՛՛ և միւսն սուտ.
Ի հարկաւորումն, ո՛րպակ, ամէն մդ
բանականէ. ոչ ամէն մդ բանական է.
Ո՛չ ոք մարդ բանական է. ոմն մարդ
բանական է. ՚Ի կարելումն, հիկէն,
ամէն մարդ սպիտակ է. ոչ ամէն
մարդ սպիտակ է: Ո՛չ ոք մարդ սպի
տակ է. ոմըն մարդ սպիտակ է.
Յանկարելումն, որղան, ամէն մարդ
էշ է. ոչ ամէն մարդ էշ է.
Ո՛չ ոք մարդ է էշ. ոմն մարդ է էշ.
Նմանապ և բացորոշականոյն յամում
մինն ճշմարիտ է և մինն սուտ.
Ի հարկաւորումըն, ո՛րգոն, սոկրատէս
բանական է. սկտս ո՛չ է բանական.
Ի կարելումն, հիզան, սկտս սպտկ է.
սկտս ոչէ սպիտակ. Յանկարելումն.
հիբար, սկտս էշէ. սկտս ո՛չ է էշ.
Նա՛ և արդ՝ յամ հակասութե յամ ժամա
նակի ՚ի հարկաւորումըն և յանկա
107 րելումն մինն ճշմարիտ է և միւսն

սուտ. իսկ ՚ի կարելութն զանազանին.
քանզի ՚Ներհականն ՚ի կարելութն հա
մանգամայն սուտէ. իսկ Ենթաներհա
կանն և անորոշն համանգամայն ճըշ
մարտեն. բայց հակասականին և Բաց
որոշականոյն յամենայնում մինն ճշմարիտ է
և միւսն սուտ, որպէս ասացաւ.
Բայց՝ թէ իցէ իւր նոյն անուան. ջրի
ըստ համանունութեն համանգամայն
ճշմարտեն. որպէս, ամ շուն հաչողա
կան է. ճշմարիտ է վասն երկրային շան.
և ոչ ամէն շուն հաչողական է. և ս
ճշմարիտ է վասն երկնային շան.
Նմանապէս և այս. սոկրատս արդար է. ճըշ
մարիտ է վասն ուրութն սոկրտյ. և սոկրատս
ոչ է արդար. ճշմարիտ է վասն այլոյ ու
րութն սոկրատայ. Նմանապէս և ըստ տե
ղւոյ լինի համանգամայն ճշմարտել.
որպէս, այսօր անձրև է. ճշմարիտ է
վասն տեղւոյս այսորիկ. և այսօր անձ
րև ոչ է, և ս ճշմարիտ է վասն այլ տեղոյ.
Նոյնպէս և ըստ ժամանակի լինի հա
մանգամայն ճշմարտել. որզան, սոկրատս
ալևոր է. ճշմարիտ է վասն ապագային.
և սոկրատս ոչ է ալևոր. և ս ճշմա

րիտ է վս՟ ներկայիս․ Այլ այսէ ըստ զօրութ՟ և ըստ ներգործութ՟․ զի պատանեակն զօրութբ՟ ալևոր է, և ներգործութբ՟ ոչ․ Այլ որքան այսպիսիք գոն՝ որք համանգամայն ճշմարտեն, ոչ են հակասութիք․ քանզի հակասութեց հարկաւոր է մինն ճշմարիտ գոլ և միւսն սուտ․ ուստի որք հմն՟գմյն ճշմարտեն կամ ստեն, ոչ են հկսւթիք․ Վս՟ այսորիկ իսկ՟ հակասութիք են հակասականն և բացորոշակին․ զի յամենայնում ստ՟ թէ մինն ճշմարիտ է, միւսն սուտ է․ և հակադարձեալ․ զի թէ մինն սուտ է՝ միւսն ճշմարիտ է․ իսկ Ներհակին թէ մինն ճշմարիտ է՝ միւսն սուտ է․ և ոչ հկդ՟րձլ․ զի թէ մինն սուտ է՝ ոչ է հարկ միւսոյն ճշ՟ գոլ․ քանզի համանգամայն ստեն․ իսկ Ընթաներհակին և անորոշին թէ մինն սուտ է՝ միւսն ճշմարիտ է․ և ոչ հկդ՟րձեալ․ զի թէ մինն ճշմարիտ է, ոչ է հարկ միւսոյն սուտ գոլ․ զի համանգամայն ճշմարտեն․ Այլ թերևս ասիցէ ոք՝ թէ որք համանգամայն ճշմարտեն կամ ստեն, վս՟ էր ասին

հակասութիւք․ Ասելն է թէ՝ թէպէտ
՚ի կարելութեան համանգամայն սուտն և
ճշմարտն, բայց ոչ և ՚ի հարկաւորութեան
և յանկարելութեան․ այլ․ Ներհականն
յորում համանգամայն սուտ է, անդ ոչ է
հակասութիւն․ այլ ըստ կերպի հակասու
թեան․ այլ յորում մինն ճշմարիտ է և
միւսն սուտ, անդ է իսկ հակասութիւն։
Նմանապէս և Ենթաներհակն և ան
որոշն՝ յորում համանգամայն ճշմար
տեն՝ անդ ոչ են հակասութիւք․ այլ ըստ
կերպի հակասութեան․ այլ յորում մինն
ճշմարտէ և միւսն ստէ, անդ ասին հա
կասութիւք․ Բայց տես, զի ՚ի ստել
մասնականին՝ ստէ և ընդհանրականն․
հիկէն, ոմն մարդ է էշ․ ամէն մարդ է էշ․
Ոմն մարդ ոչ է բանական․ ոչ ոք մարդ է
բանական․ Բայց ոչ հակադարձեալ․
զի ՚ի ստել ընդհանրին՝ ոչ ստէ մաս
նականն․ որբար, ամէն մարդ սպիտակ է․
ոմն մարդ սպիտակ է․ Ոչ ոք մարդ ըս
պիտակ է, ոմն մարդ ոչ է սպիտակ․
Քանզի ՚ի ճշմարտել մասնականին,
ոչ ճշմարտեն ընդհանրականքն․ վասն
 այնորիկ ընդհանրականքն լինին

սուտք, և մասնականքն ճշմարիտք ։
Ա՛ այս յայտ է, զի յորժամ ընդհան
րականքն իցեն ճշմարիտք, հարկէ գոլ
և մասնականացն ճշմարիտք ։

Յաղ՛ Հանգիտութե Նիզութեց ։

Հանգիտութի Նախադասութեց ընի
ը̃ ը̃ հանրութե և ըստ մասնաւորութե
Ընդհանրական նշանք են այսոքիկ ։
ա՛մ ։ ամէն ։ որ ինչ ։ ոչ ինչ ։ ոչոք ։
Իսկ մասնական նշանք են այսոքիկ ։
ոմն ։ ոք ։ իմն ։ մի ։ միուս ։ ոչ ոմն ։ ոմն ոչ ։
Ա՛ ո՛րդ՝ ոչն զոր ինչ զկնի իւր գտա
նէ ապականէ ։ ո՛րդ ոն, ո՛չ ամէն մարդ
ընթանայ ։ քանզի այս, ամէն մարդ ըն
թանայ, է ը̃ հանրական և ստորոնկան ։
այլ ոչն նախադ̃րլով արար զընդհան
րականն մասնական, և զստորասութին
բացասութի ։ Քանզի հանգիտանան
այսք ։ ո՛չ ամէն մարդ ընթանայ ։ ոմն
մարդ ո՛չ ընթանայ ։ Նմանպ՛ հանգի
տանան և այսք ։ ո՛չ ոչոք մարդ ընթա
նայ ։ ոմն մարդ ընթանայ ։ քանզի առա
ջին ոչն զկնի իւր եդիտ ընդհանուր
բացասութի ։ զի՝ ոչ ոք մարդ ընթանայ՝
ııı է ընդհանուր բացասութիւն ։

7 Վսյ ապնեալ զայն՝ արար հանդէտ
մասնաւոր ստորասութ. որ է այս. ամն
մարդ ընթանայ. Հանդիտանան և
այսք. ամ մարդ ոչ ընթանայ. ոչ ոք մդ
ընթանայ. Քանզի ոչն զկնի իւր ոչ
եդիտ զընդհանրական նշանն. վսյ թո
ղեալ զընդհանրութն՝ բառնայ միայն
զստորասութիւնն և առնէ հանդէտ
այսմ, ոչոք մդ ընթանայ. զի նոյն է,
ամ մդ ոչ ընթանայ. ոչոք մդ ընթանայ
Հանդիտան և այսք. ոչոք մդ ոչ ընթնյ.
ամ մդ ընթնյ. քզի առաջին ոչն գտա
նէ զկնի իւր զմասնական նշանն որ է
ոքն. և զբացասութն որ է վերջին ոչն.
և առնէ հանդէտ ընդհանուր ստոր
ասութ. զի՝ մարդ ոք ոչ ընթանայ՝ է
մասնաւոր բացասութ. որում նախա
դրեալ ոչն՝ լինի հանդէտ ընդհանուր
ստորասութեա, ամ մարդ ընթանայ.
Քանզի այս՝ ոչոք մարդ ոչ ընթանայ՝
ցուցանէ թէ ոչոքէ մարդ որ ոչ ըն
թանայ. այս՛՛ ամ մարդ ընթանայ.
Հանդիտանան և այսք. ոչ ամէն մրդ
ոչ ընթանայ. ամն մարդ ընթանայ.
112 Քանզի առաջին ոչն գտանէ ըզ

8. կնի իւր զընդհանրական նշանն և
զվերջին ոչն. և առնէ հանգէտ մաս
նաւոր ստորասութն։ Հանգիտանան և
այսք. ո՛չ ոչ ոք մարդ ոչ ընթանայ.
ոմն մարդ ոչ ընթանայ։ Քանզի ՚ի
նախադասութես այսմիկ, ո՛չ ոք մարդ
ո՛չ ընթանայ, են երկու ոչ. որոց ա-
ռաջինն գտանէ՛ զկնի իւր զոքն, որ է
մասնական նշան. և զվերջին ոչն որ է
բացասական. և առնէ հանգէտ ընդ-
հանուր ստորասութն որ է այս. ամ
մարդ ընթանայ. Իսկ ՚ի նախդասութես
այսմիկ, ո՛չ ոչ ոք մարդ ո՛չ ընթանայ,
են երեք ոչ. որոց առաջինն բառնայ
զամ զորինչ զկնի իւր գտանէ. և զկնի
նր է այս, ոչ ոք մարդ ոչ ընթանայ.
որ է հանգէտ այսմ թէ՝ ամ մարդ ըն-
թանայ. վյ ապականեալ զայս՝ առնէ
հանգէտ մասնաւոր բացասութն. որ է
այս, ոմն մարդ ոչ ընթանայ։ Քանզի՝
ոչ ոչ ոք ոչն՝ է հանգէտ ոմն ոչին.
իսկ ամ ոչն՝ է հանգէտ ոչ ոքին.
Նաև ո՛չ ոչ ոքն՝ է հանգէտ ոմնին.
և ոչ ոք ոչն՝ է հանգէտ ամենայնին։
113 Նաև ոչ մի ոչն՝ է հանգէտ միոյն.

քանզի 'ի բազում տեղիս է բացասութիւն մին ստորասութ լինի · զի ասելն թէ՝ ո՛չ է մարթ չգալ գայթակղութ, է ասել թէ՝ հարկէ գալ գայթակղութ

Նոյնպէս յաղագս հանդիտութ Նախադասութեանց ոմանց՝ հայեաց 'ի նկարեալ ձեւդ ·

Ամէն մդ ըն Ո՛չ ոք մդ ոչ ըն · Ոչինչ մդ ո՛չ ընթանայ ·	Ներ հակ	Ոչ ոք մդ ըն Ամէն մդ ոչ ըն'' · Ոչ ինչ մդ ընթանայ
Ոչ հակասականք,	Հակասականք Հակասականք	Ոչ հակասականք ·
Ոմն մարդ ըն Ո՛չ ամէն մդ ոչ ըն · Ոչ ոչ ոք մդ ընթա՛	Ենթ աներ հակ	Ոչ ամէն մդ ըն · Ոմն մդ ոչ ըն · Ոչ ոչ ոք մդ ոչ ընթա

Յաղ'' Հակադարձութեան Նախադասութեանց ·

Ըստ Պոա՛ւթի՝ Հակադարձութիւն է՝ 114 փոխադրութիւն երկուց սահմա

նաց, և հաղորդութիւն երկուց նախադա
սութեց մնացելոց 'ի նոյն որակի, համ
գերձ ճշմարտակցելով. 'Ի բանի ասա,
փոխադրութիւն՝ է սեռ. և երկուց սահմանացն՝
է տարբերութի. որ տարբերէ զփոխա
դրութիւն ենթակայի և ստորոգելոյ
յայլ փոխադրութեց. քանզի ենթակայն
և ստորոգեալն ասին սահմանք նախա
դասութե, այս" եզերք նախադասութե.
քանզի նիւթութիւն յայսոսիկ բաժանի
Իսկ հաղորդութիւն երկուց նախադասութեանց
ասի. քանզի բազում անգամ ենթա
կայ և ստորոգեալ փոխադրեալք՝ ոչ
առնեն երկուս նիւթութիւս հաղորդս
միմեանց. որգոն, կենդանի է մարդն.
մարդն է կենդանի. Ահա այսոքիկ
ոչ են երկու նախադասութիւնք զի իցեն
հաղորդք իրերաց. այլ մի և նոյն է.
զի յերկոսեանն մարդն է ենթակայ,
իսկ կենդանին ստորոգելի. քանզի ոչ
ինչ զանազանութի է ասել՝ սոկրատէս
ձեռմի. ձեռմի սկտս. Այլ յորժամ 'ի
փոխադրեալ նախադասութիւն ենթակայն
լինի ստորոգեալ, և ստորոգելին ենթա
կայ, յայնժամ լինին երկու նախա

դասուԹք հաղորդք իրերաց ըստ եր
կուց սահմանաց․ որպէս, ամէն մարդ
կենդանի է․ ոչ ամէն կենդանի մրդ է։
Ահա այսոքիկ են երկու նիւթութք․
ունելով հաղորդութի ըստ երկուց
սահմանաց․ զի մարդն յառաջնումն է
ենթակայ, իսկ յերկրորդումն է ստո
րոգելի․ բայց ոչ են նոյն ըստ որակին․
զի մինն է ստորոգական և միւսն բացական,
վսյ յաւելանի 'ի բանի աստ, ծածկելոյ 'ի
նոյն որակի․ վս զի հկդրձութի ըստ նոյն
որկի պարտ է լինել․ որգոն, ամ մարդ
ծիծաղական է․ ամ ծիծաղականն մրդ է։
Ահա այսոքիկ երկոքեան ստորոգիկքն.
Իսկ՝ հանդերձ ճշմարտապահելովն՝ յաւելանի․
վս զի՝ դիտանաւորու'ի հկդրձութեն՝
է առ 'ի վերաբերութի յայլ հաւաքա
բանութեց առաջին չորս եղանակին,
զոր 'ի հաւաքաբանութն անդ տեսցուք
Իսկ հակադարձութի վս վերաբերութե
եղանակաց՝ ըստ ճշմարտակցելոյն լինի․
քանզի յորում հակադարձութե մինն է
ճշմարիտ և միւսն սուտ, անդ ոչ է իս
կապէս հակադարձութի․ և ոչ լինի
116 նոյնա վերաբերութի եղանակաց․

ոչ ըստ մասնէ բացասականն ոչ ճըշ
մարտակցէ և ոչ ստակցէ. որգոն, ոմն
մարդ ոչէ քերթող. ոմն քերթող
ոչէ մարդ։ Ուստի ոչ ասի այս իսկ
հակադարձութիւն. զի ոչ լինի սոփան
վերաբերութիւն եղանակաց։ Իսկ որք
են ըստ քանի հակադարձութեան՝ են երեք.
Սեպհական, Նոյնական, Տարբերական.
Սեպհականն է ըստ բոլորէ բացասա
կանն. որ հակադարձի առ ինքն.
որգոն, ոչ որ մարդ է քար. ոչ որ քար է
մարդ։ Նաև ըստ բոլորէ բացականն
հակադարձեալ եղև առ ինքն. այս"
առ ըստ բոլորէ բացասականն. զի երկո
քեանն են ըստ բոլորէ բացասական։
Նաև ասի այս սեպուհ հակադարձութիւն. զի
ըստ նոյն քանակի և որակի յաւժամ
անարգել հակադարձի. ոչ թէ սեպհակա
նաբար ունելով զհակադարձութիւն.
Նոյնականն է ըստ մասնէ ստորականն.
որ նոյնպէս հակադարձի առ ինքն.
որպէս, ոմն մարդ է կենդանի. ոմն կեն
դանի է մարդ. Նաև ասի այս նոյնական
հակադարձութիւն. զի ոչ սեպհականն
117 յաւժամ անարգել հակադարձի ըստ նոյն

քանակի և ըստ նոյն որակի, նոյնաբար
և նոյնականս ։ Բայց նա ըստ բոլորէ
բացձկն. իսկ սա ըստ մասնէ ստորճկն.
Տարբերական է ըստ բոլորէ՝ և ըստ
մասնէ ստորասականն. որոց հակադարձի
առնինքն. որպէս, ամ մարդ կենդանի է.
ոմն կենդանի մարդ է. Եւ ասի այս
տարբերական հակադարձումն. զի ոչ հակա
դարձի առնինքն. այլ է զանազան ըստ
քանակին. քանզի մինն է ըստ բոլորէ,
և միւսն ըստ մասնէ ։ զի թէպէտ և
այս յամում անարդել հակադարձի,
այլ ոչ ըստ նոյն քանակութեան. այլ
միայն ըստ նոյն որակութեան.

Եւ առ այսոքիւք տարակուսելի է,
զի ՚ի բանի հակադարձումն ասացաւ,
ճշմարտութեամբն, և ոչ ա՛ր ստակցելով.
Իսկ երեք տեսակք հակադարձութեան
ստակցեն եւս որդոն, ո՛չոք մարդ կեն
դանի է. ո՛չ ոք կենդանի մարդ է.
Ամն մարդ քար է. ոմն քար մարդ է.
Ամ մարդ քար է. ոմն քար մարդ է.
Այսուրեմն տեսակքս այսոքիկ ո՛չ
են ըստ բանի հակադարձութեան.
118 Ասելի է թէ՝ իսկապ հակադարձումն

հարկ է ճշմարտակցելն կամ ստակցելն՝
զի թէ մինն իցէ ճշմարիտ և միւսն
սուտ՝ ոչէ հակադարձութիւն.
Իսկ զի ասացաւ թէ պիտաւորութն
հկդրձւնս է առ՚ի վերաբերութն եղա
նակաց. իսկ անդ ճշմարտակցելն պի
տոյանիս և ոչ ստակցելն. վսյ ՚ի բանի
անդ միայն ճշմարտակցելն ասացաւ.
Դորձլ տարակուսելի է, զի ասացաւ
վս երից տեսակաց հակդրձութն թէ
յամում անարգել հկդձին. այլ երևին
ուրեք թէ ոչ հկդձին ճշմարտկցելով.
Սեպհական հակդրձութն ընդ դէմ
երևի այս. Ո՛չ ոք դդում զդանակն
հատանէ. ոչ ոք դանակ զդդումն հա
տանէ. Լսելի է թէ՝ ոչէ ուղղակի
հկդձութիւն. զի յերկոսեանն հատա
նե՛լն ստորոգեալ է. այլ այսպ պարտ է
հկդրձել. ոչոք դդում զդանակն հա
տանէ. ոչոք որ հատանէ՝ կամ հատա
նող զդանակն՝ դդում է. Ընդդէմ
երևին և այսք. Ո՛չ ոք կարաս ՚ի գի
նւոջ է. և ոչ ոք գինի ՚ի կարասի է.
Ո՛չինչ որմ ՚ի ցցում է. և ոչինչ ցից
119 յորմում է. Իսկ արդ այսոքիկ

ոչ են ուղղակի. այլ այսպէս պարտ է
հդ̃կձել. ոչինչ կարաս ՚ի գինւոջ է.
և ոչինչ որ ՚ի գինւոջ է՝ կարաս է.
Ո՛չինչ որմ ՚ի ցցում է. և ոչինչ որ ՚ի
ցցում է՝ որմ է. Եւ՜ այլք այսպիսիք
բազումք գո̃ն. զորս պարտ է ուղղակի
հկդ̃րձել. Նոյնական հկդ̃ձւն ընդ
դէմ երևի այս. Ամ̃ն մարդ տեսանէ
զորմ̃ն. և ամ̃ն որմ տեսանէ զմարդն.
Սակայն թէ ոչ է ուղղակի. զի յերկո
սեանն տեսանելն է ստորոգեալ. այլ
պա՛րտ է այսպէս հակադարձել.
Ամ̃ն մդ̃ տեսանէ զորմ̃ն. և ամ̃ն տեսա
նող՝ կամ որ տեսանէ զորմ̃ն՝ է մարդ.
Ընդդէմ երևին և այսք. Ամ̃ն հաց է
՚ի փռան. և ամ̃ն փուռն է ՚ի հացի.
Ամ̃ն ցից յորմո՛ւմ է. և ամ̃ն որմ ՚ի ցը
ցո՛ւմ է. Սակայն ոչ են ուղղակի.
այլ այսպէս պարտ է հակադարձել.
Ամ̃ն հաց է ՚ի փռան. և ամ̃ն որ ՚ի փը
ռանէ՝ հաց է. Ամ̃ն ցից յորմում է.
և ամ̃ն որ յորմում է, ցից է. այսպէս
և զոյգն իմա. Տարբերական հակա
դարձումն ընդդէմ երևի այս. ա̃մ
120 կին՝ կոյս էր. և ամ̃ն կոյս կին էր.

Ասելի է թէ և աստ լինի ուղղակի հակադարձութի. որգոն, ամ̃ կին՝ կոյս էր. և ոմն կոյս գոլով յառաջ՝ կին է։ Ընդ դէմ երևին և այսք. Ամ̃ ծեր՝ մանուկ էր. և ոմն մանուկ՝ ծեր էր. ամ̃ հաց՝ ալիւր էր. և ոմն ալիւր՝ հաց էր։ Ուղղակի կարեն հակ̃դարձիլ և այսք. որկէն, Ամ̃ ծեր՝ մանուկ էր. և ոմն մանուկ գոլով յառաջ՝ ծեր է։

Ամ̃ հաց՝ ալիւր էր. և ոմն ալիւր գոլով յառաջ՝ հաց է։ այսոք և զայլ դժուարադառնալիսն հակադարձեա։

Արդ՝ մնացին անդառնալիք ըստ բոլորէ ստորասականն, և ըստ մասնէ բացասականն։ Ըստ բոլորէ ստորասական՝ որկէն, ամ̃ մարդ կենդանի է. ամ̃ կենդանի մարդ է։ ահա մինն ճշմարիտ է և միւսն սուտ։ վ̃ոյ ոչ է հակադարձութի։ Բայց յրժմ սահմանքն իցեն հանդէսք, սեպհաբար հկ̃դձին։ որգոն, ամ̃ մարդ ծիծաղական է. ամ̃ ծիծաղական մարդ է։ Ըստ մասնէ բացասական՝ որգոն, ոմն մարդ ոչ է հիւսն. ոմն հիւսն ոչ է մարդ։ ահա

121 մինն ճշմարիտ է և միւսն սուտ։

վա՛յ ո՛չ է հակադրութ. Բայց ընդդէմ
երեւի այս. ոմն մդ ոչ է քար. ոմն քար
ո՛չ է մարդ. Նսելին թէ՝ այս նոյն է
բոլորէ՛ բացասականն է. որպէս, ո՛չ ոք
մարդ է քար. ո՛չ ոք քար է մարդ.

Յաղ″ Նշանաւոր Նիւթոց.

Եղանակք են երեք. հարկաւոր.
կարելի. անկարելի. Նա՛ յորում
նիւթուն այսոքիկ ստորոգելք իցեն,
նիւթութիւնք այնք՝ ասին եղանակաւորք.
Քանզի յասելն՝ մարդ սպիտակ է,
ոչինչ երեւի պարզաբար. զի ոչ ոք առ
այս պարզաբար կարէ ասել այո, կամ
ո՛չ. քանզի գոյաւոր նախադասութ է.
Իսկ յասելն՝ մդոյ սպտկ գոլն հարկա
ւորէ, ամ ոք պարզէր աղաղակէ թէ՝ ո՛չ.
Նա՛ յասելն՝ մարդոյ սպտկ գոլն կարե
լի՛ է, նմանապէս պարզաբար ասի՝ այո՛.
Նա՛ յասելն՝ մարդոյ սպիտակ գոլն է
անկարելի, ասի՝ ո՛չ. վասն ասին եղանա
կաւորք. զի առանց ամենի և ո՛չ ոքի՝ և
այլ այսպիսի նշանաց՝ կացուցեալն բաց
որոշակի զեղանակ ճշմրտութ և ստութ.
Նա՛ մարդ՝ մի՛ դուցէ զանորոշակի ըմ

 տորասութիւն կարծիցես որոշակի

բացասումն. քանզի այսոքիկ, կարելի
գոլ, կարելի ոչ գոլ, ո՛չ են հակասութիւնք.
զի համանգամայն ճշմարտեն. որգոն,
կարելի՛ է գոլ թղթոյս սպիտակ. կա
րելի՛ է ո՛չ գոլ թղթոյս սպիտակ. իսկ
որք համանգամայն ճշմարտեն կամ
ստեն, ո՛չ են հակասութիւնք ո՛պ յառաջն
ասացաւ. այլ այսոքիկ են ստորասու
թիւնք. զի կարելի գոլն՝ է ստորասումն
որոշակի. և կարելի ոչ գոլն է ստոր
ասումն անորոշակի. Արդ՝ ըստ իւրա
քանչիւր եղանակի լինին չորք նախա
դասութիւնք. երկուքն որոշակի, և եր
կուքն անորոշակի. որգոն, Հարկաւոր
գոլ. ո՛չ հարկաւոր գոլ. հարկաւոր
ոչ գոլ. ո՛չ հարկաւոր ոչ գոլ.
Կարելի գոլ. ո՛չ կարելի գոլ.
կարելի ոչ գոլ. ո՛չ կարելի ոչ գոլ.
Անկարելի գոլ. ո՛չ անկարելի գոլ.
անկարելի ոչ գոլ. ո՛չ անկարելի ոչ գոլ.
Եւ ամենեքեան այսոքիկ են երկոտա
սան նախադասութիւնք.

Եւ հետևեն այսոքիկ միմեանց. բայց
պարտ է այնպէս հետևեցուցանել
 զի կարիցեն հակադարձիլ.

Քանզի հարկաւորին՝ կարելին հետե
ւի, բայց ոչ հակադարձի . զի թէ ունէք
հարկաւորէ գոլ, կարելի՛ է գոլ . այլ
ոչ որում կարելի է գոլ, հարկաւոր է
գոլ . քանզի մարդոյ բանական գոլն
հարկաւորէ և կարելի . բայց սպիտակ գոլն
մարդոյ կարելի՛ է, այլ ոչ հարկաւոր :

Այս արդ՝ կարգեսցուք չորեքակի
հետևմունսն . որք կարեն յամե
նայնում հակադարձիլ .

Առաջին . Հարկաւոր գոլ . ոչ կարե
լի ոչ գոլ . անկարելի ոչ գոլ :

Երկրորդ . Ոչ հարկաւոր գոլ . կարելի
ոչ գոլ . ոչ անկարելի ոչ գոլ .

Երրորդ . Հարկաւոր ոչ գոլ . ոչ կարե
լի գոլ . անկարելի գոլ :

Չորրորդ . Ոչ հարկաւոր ոչ գոլ . կա
րելի գոլ . ոչ անկարելի գոլ .

Այս արդ՝ հարկաւոր գոլն առ անկա
րելին՝ է ներհական հակասութի .
զի համանգամայն սուտ են . Այս կարելի
գոլն առ կարելի ոչ գոլն՝ է ենթաներ
հակ, կամ անորոշ . զի համանգամայն
ճշմարտեն . Իսկ հարկաւոր գոլն առ
124 կարելի ոչ գոլն, և անկարելի

գոլն, առ կարելի գոլն՝ են հակասկն հակասութեք՝ զի ոչ երբեք ճշմարտակցեն կամ ստակեսցեն. Այլ զի ասացաւ թէ անուանք և բայք փոխադրեալք զնոյն նշանակեն. քանզի նոյն է ասել գոլ կարելի. կարելի գոլ. զի յայտ սում գոլն կամ այլ բայք՝ լինին ենթակայք. իսկ հարկաւորն, կարելին, և անկարելին, ստորոգեալք.

Յաղագս Ստորադրին Նիւթոյ.

Ստորադրականին տեսակք են չորք. Էական. Բաղհիւսական. Տրոհական. Որական.

Էականն՝ երբ շաղկապեալն լինի. և բաժանի 'ի չորս. Առաջինն լինի յերկուց ստորասական ստորոգականաց. որկէն, եթէ բոյսն սնընդական է, կենդանի է. Երկրորդն լինի յերկուց բացասականաց. հիկէն, եթէ բոյսն ոչէ սնընդական, ոչէ կենդանի. Երրորդն լինի 'ի ստորասականէ և 'ի բացասականէ. որգոն, եթէ բոյսնէ անսնունդ, ոչէ կենդանի. Չորրորդն լինի 'ի բացասականէ և 'ի ստորասականէ. հիգոն, եթէ բոյսն ոչէ անսնունդ, ուրեմն կենդանի է.

Բաղհիւսականն՝ բաղհիւսական շաղկապաւն լինի • որպէս, մարդն բանական է • իսկ կապելին անբան։

Տրոհականն՝ տրոհական շաղկապաւն լինի • որպէս, իրդ այդ՝ կամ գոյացութիւն է, կամ պատահումն։

Որականն՝ ոչ յօդիւն լինի • որղան, նա որ ընթանայ՝ շարժի՛

Ասէ մարդ՝ առ՚ի ճշմարտութ Թէոկլանին բանականն է հետեւմանն գող ճշմարիտ • թէպէտ նախընթացն և հետեւեալն իցեն սուտք • որգոն եթէ սոկրատէս է՛ էշ, ուրեմն է՛ անբան • Ասա՝ նախընթացն որ է՝ թէ սոկրատէս էշ է սուտ • նմանապէս և հետեւողն է սուտ, որ ասէ թէ՝ սոկրատէս է՛ անբան։ Բայց հետեւումն ճշմարիտ է • քանզի եթէ է՛ էշ, է ուրեմն անբան •

Ասէ [illegible] Յունաց [illegible]
[illegible]
Ա[illegible]։

Յաղագս Շարաբանութեան. Որ է՛
Ճառ Երրորդ.

ՇԱՐԱԲԱՆՈՒ-
ԹԻՒՆ է բան՝ յորում ծանօ
թիւք ոմամբք ծանուցանի
անծանօթն. որպէս, ամե
նայն բոյս սննդականէ.
ամ̃ սննդական կենդա
նի է. ապա ամ̃ բոյս կենդանիէ.
Ահա աստ սննդականին կն̃դնի գոլն
ծանօթ է ամ̃ցն. զի ո՞ք ոչ գիտէ եթէ
որ սնանի՝ կենդանի է. նմանապէս և
այսէ ծանօթ թէ բոյսն սնանի. ք̃զի
յայտ է ամ̃ցն թէ աճումն բուսոց՝ սը
նընդեամբքն լինի. Բայց բուսոյ կեն
դանի գոլն անծանօթ երևի ոմանց.
այլ յառարկելն ծանուցանի. քանզի
թէ որ սնանի՝ կենդանի է, ապաքէն և
բոյսն կենդանի է. զի բոյսն սնանի.
Արդ՝ ասացեալ զբան առարկուն,
ասասցուք և զպատճառս առարկուն.
Իսկ պատճառք նորա չորք են. Առար
չական. Տեսակական. Նիւթական.
127 Վախճանական. Ո̃պ դրան իմք

8 արարողական պատճառ է հիւսն. տե
սականն՝ կերպ դրանն. նիւթականն՝
փայտն. վախճանականն, ամրութ տանն.
զի վ(ասն) ամրութե տան կազմի դուռն.
Բայց մեկնիչն պրոկղէ ն ասէ զպատ
ճառս իրաց. թուելով և զգործին. ոչ
հիւսան սղոցն. Արդ՝ արարչական
պատճառ է առարկուն՝ բանականն.
զի անասունքն ոչ կարեն առարկել.
իսկ հրեշտակք իսկոյն ըմբռնեն զգի
տելիս իւրեանց. և ոչ առարկելով.
Այլ կատարումնական պատճառ է կերպ
առարկելոյն. Իսկ նիւթական պատ
ճառն է կրկին. հուպ և հեռի. հուպ՝
են նախադասութիւնքն. և հեռի՝ պարզ
առութիւնքն. Իսկ վախճանականն է
գիւտ անծանօթից. զի մարդոյ ոչ է
ծանօթ ամ(ենայն) էակ. և ոչ ամենայնն ան
ծանօթ. վ(ասն) զի եկն իմէջ առարկութին.
զի 'ի ձեռն ծանօթից՝ գտանիցի ան
ծանօթն. զի ամ(ենայն) էակք՝ շարախառ
նեալ են առ միմեանս.
Այլ զի Ճարաբանութ Առարկութ
և Ձեռնարկութ ասի. Քանզի
128 ըստայնմ զի բանք բացերևականք

9 բաղհիւսին առ՚ի ծանուցանել զան
ծանօթն, ասի Ճարտասանութիւն.
Եւ ըստայնմ զի տրամաբանն առեալ
արկանէ առաջի ընդդիմակին, ասի
Առարկութիւն. Եւ ըստայնմ զի առար
կօղն ձեռնարկէ առ՚ի կացուցանել
ինչ կամ եղծել, ասի Ձեռնարկութիւն.
Եւ Առարկութիւնն բ կրկին եղանակի
բաժանի. ըստ նիւթոյն և ըստ տե
սակին. Ըստ նիւթոյն է որ ըստ նա
խադասութեանցն լինի. և ըստ տեսակին
է՝ որ ըստ կերպի առարկելոյն լինի.
Եւ նախ ասասցուք զբաժանումն որ
ըստ տեսակին լինի. զի տեսակն պատ
ճականագոյն է քան զնիւթն. և ապա
ասասցուք զբաժանումն որըստ նիւթոյն լինի.
Եւ արդ՝ ըստ բաժանման տեսակի
Առարկութեան տեսակք են չորք.
Հաւաքաբանութիւն. Մակածութիւն.
Կարճաբանութիւն. Յարացուցութիւն.
Զորոց այժմ ասելի է.

Յաղագս Հաւաքաբանութեան. Որ է Տեսակ Առաջին.

Հաւաքաբանութիւն է բան, յորում
129 ՚ի հաւանելն բացերևութեց

ոմանց եղանէ այլ իմն բացերևումն․ որ
'ի հարկէ հետևի առաջին բացերևու
թեցն․ որգոն, ամ մարդ կենդանի է․
ամ կենդանի գոյացութի է․ ապաու"
ամ մարդ գոյացութի է․ Ահա է այս
բանի իմն հաւաքաբանական․ յորում
են բացերևութիւք ոմանք․ որոց առա
ջինքն կոչին նախադասութիւք․ զի նախադասին
վերջին բացերևութեան․ իսկ վերջինն
կոչի եզրակացութի․ զի ելեալէ և եզ
րակացեալ յառաջին բացերևութեցն․
Այս որդ՝ ի բանի հաւաքաբանութեն՝
բանն է սեռ․ իսկ ասելն՝ յորում են բաց
երևութիւնք ոմանք, զանազանէ 'ի բացերե
ւութե միջէ․ զի 'ի միում բացերևութե՝
բազում բացերևութիւք ոչ գոն․ զի
իւրաքանչիւրն մի՛ բացերևութի է․
Այլև տարբերէ յայլ տեսակաց բա
նին, յորս ոչ գոն բացերևութիւք․
Նաև զանազանէ յայլ տեսակաց առ
արկութե․ որք են անկատար հաւաքա
բանութիւք․ զորս յետոյ ուսանելոց եմք․
Այս զի ասի՝ հառաջնելի նախադասութիւն․
քանզի թէ նախադասութիւքն ոչ իցեն հառա
 նելիք այնմ՝ առ որ առարկօղն

առարկէ, ոչ կարէ առարկօղն զեզ-
րակացութիւնն բերել ՚ի վերայ։
Իսկ ասելն թէ՝ ոչ իմն բացերևութիւն ոչ
ինչ ՚ի նախադասութեանց, քանզի եզրակացու-
թին ՚ի նախադրեցեալ բացերևութեանց
ելանէ և ոչ է մի ՚ի նոցանէ․ վասն զի այս՝
դու մարդ ես․ քանզի երևի թէ մարդ
ես․ ապա ուրեմն դու մարդ ես․ ոչ է
հաւաքաբանութիւն․ քանզի եզրա-
կացութին է մի ՚ի նախադրելոցն։
Այլ ՚ի հաւաքաբանութեան՝ նախադասութիւնք
լինին հաստատողք, իսկ եզրակացու-
թին հաստատեալ․ այլ հաստատողքն
և հաստատեալն՝ ոչ է պարտ մի և նոյն
գոլ․ վասն պարտէ եզրակացութեան այլ
իմն գոլ ՚ի նախադասութեանց․ զի նոյնն
նոյնի ոչ հաստատի։ Այլ զի ասել
թէ՝ եզրակացութիւնն ինչ որ չէ՛ հետևի նախա-
դասութեանց․ քանզի թէ ամենայն մարդ կեն-
դանի է, և ամենայն կենդանի գոյացութի է,
ապաքէն ամէն մարդ գոյացութի է։
Արդ ՚ի հաւաքաբանութեան լինին
երեք բացերևութիւնք․ բաղկացեալք
յերից սահմանաց․ որգոն, ամենայն մարդ
կենդանի է․ ամենայն կենդանի գոյա

ցութի է, իսկ ապա ամ մարդ գոյթւի է,
Ահա յայտնի են երեք սահմանք․
մարդն, կենդանին, և գոյացութին․
Բայց մարդն ասի փոքր սահման․ և
գոյացութին մեծ սահման․ իսկ կենդա
նին միջին սահման․ քանզի է մէջ մար
դոյ և գոյացութե․ զի ենթակայանալով
և ստորոգելով մեծի և փոքու սահմա
նացն՝ կցէ զնո յեզրակացութի․ և ինքն
ոչ մտանէ յեզրակացութին․ քանզի
իւրաքանչիւր երից սահմանացս կրկին
անգամ առնանլով՝ բաղկանան երեք
բացերևութիք․ Բայց միջին սահ
մանն ընդ մեծ սահմանին շարամանեալ՝
ասի մեծ նախադասութի․ և ընդ փոքու սահ
մանին շարամանեալ՝ ասի փոքր նախա
դասութի․ Իսկ փոքր և մեծ սահմանքն
շարամանել ընդ միմեանս՝ ասի եզրա
կացութի․ Բայց ի հաստաբանելն՝ մեծ
և փոքր նախադասութին նախադաս և ըս
տորադաս լինին միմեանց ըստ դրութե․
որգոն, ամէն կենդանի գոյացութի է․
ամէն մարդ կենդանի է․ ուրեմն ամէն
մարդ գոյացութի է․ Ամէն մարդ կեն
 դանի է․ ամէն կենդանի գոյթւի է․

իսկ ապա ամէն մարդ գոյացութիւն է.
Ահա՛ ասա՛ են Է հաւաքաբանութիւնք.
յառաջնումն մեծ նախադասութիւն է
նախադասեալ. իսկ յերկրորդումն
փոքրն է նախադասեալ. Այլ այսպիսի
դրութիւնք ոչ լինի մեծն փոքր, և փոքրն
մեծ. քանզի որ՛ք և կարգեցան 'ի հաւա
քաբանութեան՝ մեծ նախադասութիւն մեծ է,
և փոքրն փոքր. Այլ գիտելի է, զի
բազում անգամ 'ի հաւաքաբանելն՝
քան զերիս սահմանս և քան զերկուս
նախադասութիւնս աւելի սահմանք և նախա
դասութիւնք գտնին 'ի հաւաքաբանութեան,
որգոն, սոկրատէս մարդ է. ամէն մարդ կեն
դանի է. և ամէն կենդանի գոյացու
թիւն է. ապա՛ սոկրատէս գոյացութիւն է.
Բայց ըստ կանոնի կատարեալ հաւա
քաբանութեան 'ի հաւաքաբանութեան պարտ է
գոլ երեք սահմանք և երկու նախա
դասութիւնք, և մի եզրակացութիւն.
Այլ որ՛դ՝ միջին սահմանն՝ ըստ երիս
եղանակս շարամանեալ լինի ներկուս
նախադասութիւնս. վասն որոյ են երեք ձեւք հաւա
քաբանութեան. Առաջին ձեւ է, յորում մի
133 ջին սահմանն ենթակայանայ 'ի մեծ

առաջարկութեն, և ստորոգի 'ի փոքերն. որպէս, ամէն կենդանի գոյացութի է. ամէն մարդ կենդանի է. ուրեմն ամէն մարդ գոյացութի է. Երկրորդ ձև է, յորում միջին սահմանն ներքոյսեան առաջարկութեան ստորոգի. որպէս, ոչ ոք մարդ է անմարմին. ամէն հրեշտակ է անմարմին. իսկապա ոչ ոք հրեշտակ է մարդ. Երրորդ ձև է, յորում միջին սահմանն ներքոյսեն առաջարկութեան ենթակայ է. որպէս, ամէն կարապ կենդանի է. ամէն կարապ սպիտակ է. ուրեմն ոմն սպիտակ կենդանի է

Արդ՝ իւրաքանչիւր ձև ունի բազում եղանակս. զի ըստ ընդհանրութեան և մասնաւորութեան, ըստ ստորասութեան և ըստ բացասութեան, զանազան եղանակք բաղկանան. որք են թուով ԺԹ և ոչ ավել. Այս դնեալ եղեն ասութիք ԺԹ՝ ըստ թուոյ եղանակացն. որպէս զի իւրաքանչիւր ասութի ցուցանիցէ զեղանակ իւր և ասութիքնեն այսոքիկ.

Բարբարա. Կելարենդ. Դարիի. Ֆերիօ. Բարալիպտոն. Կելանդես. Դաբիտիս. Ֆափեսմօ. Ֆրիսեսոմորում. Կեզարէ. Կամեստրես. Ֆեստինօ. Բարոկօ. Դարապտի. Ֆելապտօն. Դիսամիս. Դատիսի. Բոկարդօ. Ֆերիսօն.

Արդ՝ այսուքիկ են որք նշանակեն զե-
ղանակսն․ զի առաջին աստիճն ցուցանէ
զառաջին եղանակն․ և երկրորդն՝ զերկրորդն․ և
այսպէս ըստ կարգի մինչև ց ըերորդն․
Ի յամ աստիճան են չորք տառք հայ-
նաճորք․ ա․ ե․ ի․ ո․ Այբն՝ է ստորին,
և եչն՝ բացասական․ և երկուքեանն են
ընդհանրականք․ Ին՝ է ստորասական,
և ոն՝ բացասական․ և երկուքեանն են մաս-
նականք․ Այլ իւրաքանչիւր աստիճն է
երեք վանկ․ Առաջին վանկն նշանակէ
զմեծ նախադասութիւն․ և երկրորդն զփոքր նա-
խադասութիւն․ և երրորդն զեզրակացութիւն․
Այլ զայսոսիկ ուսցես համդէպ եղա-
նակացն կարգելոյ․ Իսկ եղանակն են
թադրի այսպէս․ Աղօնօջէ շըրօյօրգօ-
բիօն էրջօօյ փօրբէրբէօլ օօօջօրջօօբիօնյ,
հօղօբբէլօյ ըօօ մօյ օօհմօնի․ որդոն,
ամէն կենդանի գոյացութիւն է․ ամէն
մարդ կենդանի է․ Ահա՛ աստ՝ են շա-
րակարգեալք երկու նախադասութիւնք
զանազանեալք ՚ի միմեանց․ և են հա-
ղորդք իրերաց ըստ միոյ սահմանի․
այսինքն կենդանեացն․

Յաղագս Առաջին Ձևոյն.

Առաջին ձև է, յորում նոյնն 'ի միում նախադասութեան ենթակայանայ, և 'ի միւսումն ստորոգի. և ունի եղանակս ինն. որք շարակարգին աստ.

Աա	Ամ կենդանի գոյացութի է.
աա	ամ մարդ կենդանի է.
բաբ	ապա՛՛ ամ մարդ գոյացութի է.
Րեմ	Ոչոք կենդանի է քար.
բա	ամէն մարդ է կենդանի.
Գծ	իսկ ապա ոչոք մարդ է քար.
Կաա	Ամէն կենդանի է գոյացութի.
բի	ոմն մարդ է կենդանի.
չի	ուրեմն ոմն մդ է գոյացութի.
Կեէ	Ոչ ոք կենդանի է քար.
բիմ	ոմն գոյացութի է կենդանի.
գաա	ուրեմն ոմն գոյցուի ոչէ քար.
Աա	Ամ կենդանի է գոյացուի.
չա	ամէն մարդ է կենդանի.
ափիզ	ուրեմն ոմն գոյացութի է մդ.
Րեչ	Ոչ ոք կենդանի է քար.
չաա	ամէն մարդ է կենդանի.
ոէք	ապա՛՛ ոչ ոք քար է մարդ.

Կա· Ամէն կենդանի է գոյացութիւն ·
րի ոմն մարդ է կենդանի ·
գին ուրեմն ոմն գոյացութիւն է մարդ ։
Կա·· Ամէն կենդանի է գոյացութիւն ·
գրէա ոչ որ քար է կենդանի ·
փոոչ ուրեմն ոմն գոյացութիւն ոչ է քար ։
Կոնի Ոմն կենդանի է գոյացութիւն ·
ուէխ ոչ որ քար է կենդանի ·
փոխ։ իսկ ապա ոմն գոյացութիւն ոչ է քար

Այս չորրորդ՝ հինգ եղանակքս այսոքիկ՝
Լալատիպ · բեռլանսեր · գամիդին ·
դատդրեափուչ · դնիսեխփոխ · ասին
անուղղակի եզրակացուցողք ։ քանզի
նեզրակացութիւնսն սոցա՝ մեծ սահ
մանն է ենթակայ · որգոն, ամ կեն
դանի՝ է գոյացութի · ամ մարդ՝ է
կենդանի · ապա ոմն գոյացութի՝
է մարդ ։ Ահա աստ գոյացութիւն որ
՚ի մեծ նախադասութեանն է ստորո
գեալ, յեզրակացութեանն է ենթակայ ·
և է այս Լալատիպ եղանակին ·
այսպէս և զայլսն է տեսանել ։
Իսկ առաջին չորք եղանակքն՝ որք
են այսոքիկ, Լաւորար · բեմբամեծ ·
137 գարիլի · դարիմդու · ասին ուղ

ղակի եզրակացուցուցողք· զի ներգրա-
կացութիւնն սոցա՝ մեծ սահմանն է
ստորոգեալ·

Յաղագս Երրորդ Ձեւոյ.

Երրորդ ձեւ է, յորում նոյնն յերկոսեան նախադասութիւնս ստորոգի· եւ ունի եղանակս չորս· որք շարակարգին այսու

Ներքա Ոչ ոք քար է կենդանի·
— ամ մարդ է կենդանի·
նք իսկ ապա ո՛չ ոք մարդ է քար·
Նոք Ամէն մարդ է կենդանի·
դեն ո՛չ ոք քար է կենդանի·
ծեփա ուրեմն ո՛չ ոք քար է մարդ·
Դեւբ Ոչ ոք քար է կենդանի·
ե ոմն մարդ է կենդանի·
եոք ապա՛՛ ոմն մարդ ո՛չ է քար·
Լ-բ Ամէն մարդ է կենդանի·
եղ ոմն քար ո՛չ է կենդանի·
գոյ ուրեմն ոմն քար ո՛չ է մարդ·

Յաղագս Նշանաց Չորից.

Երրորդ ձեւ է, յորում նոյնն յերկոսեան Նախադասութիւնս ենթակայանայ. եւ ունի եղանակս վեց. որք շարակարգին աստ։

Գաւ	Ամէն մարդ է գոյացութիւն.
փա	ամէն մարդ է կենդանի.
րի	ապաքէն ոմն կեն'' է գոյա''.
Գիւղ	Ոչ ոք մարդ է քար.
հափ	ամէն մարդ է կենդանի.
գոյ	ուրեմն ոմն կենդանի ոչ է քար։
Գերն	Ոմն մարդ է գոյացութիւն.
հա	ամ̃ մարդ է կենդանի.
ֆերն	ուրեմն ոմն կենդանի է գոյ''.
Գաւ	Ամէն մարդ է գոյացութիւն.
նի	ոմն մարդ է կենդանի.
ւեր	ապա ոմն կենդանի է գոյա''.
Լոչ	Ոմն մարդ ոչ է քար.
ա	ամ̃ մարդ է կենդանի.
Բոա	ուրեմն ոմն կեն'' ոչ է քար.
Գաւ	Ոչ ոք մարդ է քար.
չին	ոմն մարդ է կենդանի.
գոյ	ապա'' ոմն կեն'' ոչ է քար։

Յաղ՛՛ Մտաբերական Սահմանաց։

Ե՛ մտդ՝ գիտելի է, զի առաջին ձեւոյն չորք եղանակքն որք են ուղղակի եղանակացուցանողք՝ այս՛՛, Սահմանական. Ըղձական. Գուշակական. Գերադրական. են հիմն և սկիզբն այլ եղանակացն. զի այլքն ամ առ նս վերաբերին.

Եւ թէ որ եղանակ առ որ մի՛ ի չորից եղանակացն վերաբերի՝ ցուցանէ նախադիր տառիւքն. զի նմա՛մ սաստկութիւն չորք տառք բաղաձայնք նախադրելք գ. ոն. որք են այսոքիկ Ս. Ը. Գ. Գ.

Մտդ՝ յորում ասութեն Ս՝ է նախադրեալ, եղանակն այն վերաբերի առ առաջին եղանակն. որ է Սահմանականն.

Եւ յորում Ը՝ է, վերաբերի առ երկրորդն. որ է Ըղձականն.

Եւ յորում Գ՝ է, վերաբերի առ երրորդն. որ է Գուշակականն.

Եւ յորում Գ՝ է, վերաբերի առ չորրորդն. որ է Գերադրականն.

Եւ թէ ոչ վերաբերին, է տառքս այսոքիկ, ա, ն, տ, փ, կ որք են ՚ի մէջ առու թեցն, ցուցանեն զեղանակ վրբերեն

 Ընդ զի իւրքըչեր ասուի՝ է երեք

վանկ. որպէս յորջն ասացաւ։ Եւ իւրաքանչիւր վանկ՝ ունի բացերևութս իւր. որոյ հան դէպ դրեալ գոյ։ Որդ՝ յորում վան կի ս գոյ, պարտ է զբացերևութին զայն հնչրձել սեպհաբար. Իսկ յորում ն գոյ, պարտ է հակճրձել նոյնաբար, Իսկ յորում տ գոյ, պարտ է հնչրձել տարբերաբար։ Իսկ յորժամ բացերևոյթքն այսպէս դառնայցեն, յայնժամ եղանակքն յորում են բացերևութիքն այնոքիկ՝ վերաբերին առ առաջին չորս եղանակսն. Որպէս յեղանակս այս՝ ըղձական, նախդիր լինին ցուցանէ թէ եղանակս այս վերաբերի առ Ստորադաս եղանակն. Եւ թէ ոչ վերաբերի, տիւնն ցուցանէ թէ զիմ բացերևութիւնս հակադարձեալ տարբերաբար, յայնժամ լինի Ստորադաս եղանակն.

Իսկ Ըղձական եղանակն է այս.

Մի կեն' է գոյացութի. ամ մարդ՝ է կեն''. ուրեմն ումն գոյացութ՝ է մարդ.

Իսկ դէպ վանկին բացերևութին է եզրակացութին. որ է այս, ուրեմն ումն գոյացութին է մի. Եւ պարտ է բացերևս այսմիկ հնչրձիլ տարբերաբար.

Այլ տարբերաբար հակադարձութե՛
յընդհանրականէն դառնալ 'ի մասնա
կանն, և 'ի մասնականէն յընդհանրա
կանն. որպէս յառաջն ասացաւ.
Ո՛չ այս, ոմն գոյացութի է՛ մարդ, է
մասնական. վ̃յ դառնայ յընդհանրա
կանն. որգոն, ա̃մ մարդ է գոյացութի.
ահա՛ եզրակացութ̃ն այսմ̃ հկ̃դձեալ
է [illegible] եղանակն. որգոն, ա̃մ կեն
դանի՝ է գոյացութի. ա̃մ մարդ՝ է
կենդանի. ապա ա̃մ մարդ՝ է գոյ̃թի
Ըստ նմին յեղանակս այս, [illegible].
բենն ցուցանէ՛ թէ՝ եղանակս այս վե
րաբերի առ [illegible] եղանակն.
Այլ թէ ո՞չ վերաբերի, սէն ցուցանէ
թէ՝ զիմ բացերևութիս հակադարձեամ
սեպհաբար, [illegible] եղանակն է.
Նոյնպ̃ և յեղանակս այս՝ [illegible].
դիմ̃ն ցուցանէ՛ թէ՝ եղանակս այս վե
րաբերի առ [illegible] եղանակն.
Այլ թէ ո՞չ վերաբերի, նոյն ցուցա
նէ թէ՝ զիմ բացերևութիս հակ̃դրձեա
նոյնաբար, [illegible] եղանակն է.
այսպէս և զայլսն է տեսանել.
Բայց յորում ասումն ի գ-ոյ՝

ցուցանէ թէ փոխադրութին պարտ է լի
նիլ յեղանակովս, և ապա վերաբերել.
Այս փոխադրութի է՝ զմեծ նախադասութիւն
դնել ՚ի տեղի փոքերն, և զփոքրն դը
նել ՚ի տեղւոջ մեծին. բայց զոր ինչ
ցուցնեն սէն և նուն և տիւնն՝ պարտ է
առնել նախ զնոյն, և ապա փոխադրել
զնախադասութիւն. Այս յեղանակս
այս, տռագբեսփօռլ. դան ցուցանէ թէ
եղանակս այս վերբերելի՝ առ Պաէրիմէտրօ
եղանակին. և թէ ոչ վերբերելի, տիւնն
ցուցանէ թէ՝ զիմ բացերևութիս հա
կադարձեալ տարբերաբար. և սէն ցու
ցանէ թէ զիմ բացերևութիս հետեւեալ
սեպհաբար. իսկ փիւրն ցուցանէ թէ
փոխադրեալ զմեծ և զփոքր նախադա
սութիւն, յայնժամ Պաէրիմէտրօ եղա
նակին է. Այս տռագբեսփօռլ եղանակն է
այս, Մի կենդանի գոյացութիւն է. ոչ որ
քար է կենդանի. ուրեմն ոմն գոյացու
ոչ է քար. Որդ՝ հակադարձեալ զմեծ
նախադասութիւնն տարբերաբար.
որդոն, ոմն գոյացութի է կենդանի. և
զփոքր նախադասութիւն հետեւեալ սեպհա
143 բար. որզան, ոչ որ կենդանի է քար.

9 Իսկ փոխադրեալ զհակադարձեալ
նախադասութիւն . յայնժամ Պերիմերու-
եղանակն է։ որպէս, ոչինչ կեն՟ է քար.
ոմն գոյացութիւն է կենդանի . իսկ ապա
ոմն գոյացութիւն ոչ է քար։
Իսկ յորում ասութն կ գոյ, ցուցանէ
թէ՝ եղանակս այս հակադարձութիւն կամ
փոխադրութիւն ոչ վերաբերի . այլ՝ յան
կարելին ածի և ապա՛ վերաբերի . և
յանկարելին ածութիւն է՝ զնախադասութիւն
որոյ հանդէպ կ գոյ, և զեզրակացութիւն
եղանակին այնորիկ՝ ածել 'ի հիմունս
իւրեանց . և զնախադասութիւն որ ածաւ 'ի
հակասականն իւր՝ դնել 'ի տեղւոջ
եզրակացութեան . և զեզրակացութիւն
որ ածաւ 'ի հակասականն իւր՝ դնել
'ի տեղւոջ այնր նախադասութեան։
Որպէս յեղանակս այս, ֆրիզոնգոյ, յորում
ցուցանէ թէ եղանակս այս վերաբերի՝
առ Կամեստրես եղանակն։ և թէ որպէս
վերաբերի, կենն ցուցանէ առնել
զոր ինչ ասացաքն։ Իսկ ֆրիզոնգոյ եղա
նակն է այս, ամ մարդ է կենդանի .
ոմն քար ոչ է կենդանի . ուրեմն ոմն
144 քար ոչ է մարդ։ Մարդ՝ կենին

10 նախդասութի՝ որ է այս, ոմն քար ո՛չ է
կեն՛՛. պարտի ածիլ 'ի հակասականն
իւր. ո՛րգոն, ամ քար է կենդանի։
Նա՛ աստ ո՛չ է հակադարձութ ենթակայի
և ստորոգելոյ. զի այսոքիկ՝են հկկն
հակասութիք. որպէս, ամ քար է կեն՛՛.
ոմն քար ոչ է կենդանի։ Նմանապէս և
եզրակացութի եղանակիս որ է այս,
ոմն քար ո՛չ է մարդ, պա՛րտի ածիլ 'ի
հկկնն իւր. ո՛րգոն, ամ քար է մարդ։
Նա՛ զայսոսիկ պա՛րտէ փոխադրել.
այս՛՛ զնախդասութն որ ածա՛ 'ի հակա
սականն իւր՝ դնել 'ի տեղւոջ եզրակա
ցութն. և զեզրակացութն որ դարձա՛
'ի հկկնն իւր՝ դնել 'ի տեղւոջ ա՛յնր
նխդսութ. յայնժամ է Բարոքոյ եղա
նակն. ո՛րգոն, ամ մարդ՝ է կենդա՛՛.
ամ քար՝ է մ. այսու՛՛ ամ քար՝ է կեն՛՛.
Նա՛ այս ասի յանկարելին ածութի.
քանզի այս՝ ոմն քար ո՛չ է կենդանի,
ճշմարիտ է. և յորժամ ածի 'ի հկկնն
իւր որ է այս, ամ քար է կեն՛՛, է ան
կարելի. Նա՛ անկարելի ածութն յիշի
աստ՝ ո՛չ միայն վս վերաբերութ եղա
145 նակացն, այլ զի յայտնի լինիցի

Թէ հակասական հակասութեան պարտէ միում ճշ'' գոլ՝ և միւսումն սուտ. Այլ ես առարկեմ զայս թէ՝ ումն քար ոչէ կեն''. Ապա թէ ոք տգէտ գոլով ոչ հաւանի, հարկէ ուրեմն ասել թէ ամ քար է կեն''. զի հակասականն է. որոյ հարկէ միոյ մասին ճշմարիտ գոլ. Ն̂ որդ՝ առ 19 եղանակս՝ ոչ կարէ այլ ումն եղանակ յաւելանիլ. և այս յայտէ ՚ի կանոնացն. Բայց են կանոնք հարակք առ ամ ձևս, և են կանոնք առանձնականք առ իւրքչիւր ձև.

Կանոնք Հասարակականք.

Հասարակաց առաջին կանոնն է, զի ՚ի սոսկ մասնաւորաց ոչ կարէ լինիլ հաւաքաբանութի. այլ ընդ դեմ առարկի. ումն կեն'' է գոյացութի. ումն մարդ է կենդանի. իսկ ապա ումն մարդ է գոյ՛. Ասելի է թէ՝ որ յամենայնում է ճշմարիտ, նա է ըստ կանոնի հետեւութեն. իսկ որ ուրեք իմիք է ճշմարիտ և ոչ յամ ուրեք, նա ոչ է հետեւութի. Ապ և այս որ՚ի լոկ մասնաւորաց է՝ առ ճշմարիտ. բայց յամ 146 ուրեք ոչ ճշմարտէ. որդոն, ումն

կենդանի է էշ. ոմն մարդ է կեն՛՛.
իսկ ապա ոմն մարդ է էշ։

Ե՛նդ կանոն է, զի ՚ի սոսկ բացասա
կանաց ոչ կարէ լինել հետեւութի՛.
այլ ընդդէմ առարկի. ոչ ոք քար է
մարդ. ոչ ոք էշ է քար. ուրեմն ոչ ոք
էշ է մարդ. Ընդ դէմ այսմ. ոչ ոք
քար է մարդ. ոչ ոք ծիծաղական է՛
քար. ապա ոչ ոք ծիծաղական է մդ.

Ե՛րդ կանոն է, զի թէ մինն ՚ի նախա
դասութեանց է մասնաւոր, պարտ է եւ
եզրակացութի՛ն գոլ մասնաւոր. այլ
ոչ անդրադարձ՛լ զի ընդհանրական նա
խադասնց լինի՛ մասնաւոր եզրակացութի՛.
Այլ ընդդէմ առարկի. ամ կեն՛՛ է
գոյացութի. ոմն մարդ է կեն՛՛. ուրեմն
ամ մարդ է գոյա՛՛. Ընդ դէմ այսմ.
ամ կեն՛՛ է էշ. ոմն մարդ է կեն՛՛.
իսկ ապա ամ մարդ է էշ։

Չ՛դ կանոն է, զի թէ մինն ՚ի նախա
դասութեանց է բացասական, պարտ է եւ
եզրակացութի՛ն գոլ բացասական. եւ
անդրադարձ՛լ. զի թէ եզրակացութին է
բացասական, պարտ է եւ միոյն ՚ի նա
147 խադասութեանցն գոլ այնպէս.

Հինգերորդ կանոն է, զի զմեծն ո՛չ է պարտ գնել յեզրակացութ. այսոքիկ կանոնք հասարակականք.

Կանոնք Առաջնոյն.

Առաջին ձևն ունի առանձնական կանոնս երկուս. Առաջին կանոն է, զի ընդ չորս եղանակսն որք են ուղղակի եզրակացուցողք՝ փոքր նախադասութիւնն պարտ է գոլ ստորասական. այլ ընդդէմ առարկի. ամ մարդ է՛ ծիծաղական. ո՛չ ոք քար է՛ մարդ. իսկ ապա ո՛չ ոք քար է ծիծաղական. Ընդդէմ այսմ, ամ կեն'' է՛ գոյա''. ո՛չ ոք քար է կե''. ուր ո՛չ ոք քար է գոյ''

Երկրորդ կանոն է, զի 'ի նոյն չորս եղանակսն պարտ է մեծ նախադասութիւնն գոլ ընդհանրական. այլ ընդդէմ առարկի. ոմն կեն''է գոյա''. ամ մարդ է կեն''. ուրեմն ամ մարդ է գոյացութիւն. Ընդդէմ այսմ ոմն գոյա' է քար. ամ մարդ է գոյ''. ապա ամէն մդ է քար.

Երկրորդ ձևն ունի կանոնս առանձնական երկուս. Առաջին կանոն է, զի մեծ նախադասութիւնն պարտ է գոլ ընդհանրական. այլ ընդդէմ առ''.

ոմն քար ոչ է ծիծա՛՛. ամէն մարդ է՛
ծիծա՛. իսկ ապա ոչ ոք մարդ է քար.
Ընդ դէմ այսմ. ոմն գոյ՛՛ ոչ է ծիծա՛.
ամէն մարդ է ծիծա՛՛. իսկ ապա ոմն
մարդ ոչ է գոյացութ. Եկդ կանոն է,
զի նխդասութեց միոյն պա՛րտ է բացսկն
գոլ. այլ ընդդէմ առ՛՛. ամէն մարդ
է կեն՛՛. ամէն ծիծաղական է՛ կեն՛՛.
իսկ ապա ամէն ծիծաղական է մարդ.
Ընդ դէմ այսմ. ամէն մարդ է՛ կեն՛՛.
ամէն էշ է՛ կեն՛՛. ուրեմն ամէն էշ է՛ մդ.
Երդ ձևն ունի կանոնս առանձնա
կանս երկուս. Առաջին կանոն է,
զի փոքր նախադասութեն պա՛րտ է գոլ
ստորասական. այլ ընդդէմ առարկի.
ամ մարգարիտ սպիտա՛կ է. ոչ ոք մար
գրիտ սեաւ է. ուրեմն ոմն սեաւ ոչ է
սպիտակ. Ընդ դէմ այսմ. ամէն կեն՛
գոյացութ է. ոչ ոք կենդանի քար է.
ուրեմն ոմն քար ոչ է գոյացութիւն.
Երկրորդ կանոն է, զի եզրակացութեն
պա՛րտ է գոլ մասնաւոր. այլ ընդդէմ
առարկի. ամ մարդ գոյացութ է.
ամէն մարդ կենդանի է. իսկ ապա
 ամէն կենդանի գոյացութ է.

Ընդդէմ այսմ. ամէն կարապ սպի
տակ է. ամէն կարապ երկոտանի է.
իսկ ուրեմն ամէն երկոտանի սպիտակ է.

Դ Յաղ՟ Եղանակաւոր Հակընդդիմութեանց.

Քանզի ասացեալ հակընդդիմութիւնքն
ամենեքին՝ են կազմեալք ՚ի գոյաւոր
նախադասութեանց, տալ՚է և կերպ եղանա
կաւոր նախադասութեանց. որգոն, որպէս հար
կաւոր է, կարելի է. ստեղծողին ստեղ
ծանելն հարկաւոր է. ուրեմն կարելի է.
Նաև, որ ինչ անկարելի է լինել, հար
կաւոր է ոչ լինել. այլ յոչընչէ՝ ինչ
լինելն անկարելի է. ուրեմն հարկաւոր է
ոչ լինել: Ազմի և խառն հակընդդիմութի
ւն՝ ՚ի գոյաւոր և յեղանակաւոր նախա
դասութեանց. որպէս, սննդականին կեն՝
գոլն հարկաւոր է. այլ բոյսն է սնն
դական. ուրեմն բուսոյ կենդանի
գոլն հարկաւոր է.

Յաղ՟ Ստորոգական Համաբանութեանց.

Թեոյան. որպէս, եթէ երկինքն շրր
ջական է, բոլորակ է. այլ արդ
երկինքն շրջական է. ուրեմն երկինքն
բոլորակ է. Նաղհիսաոյան. որպակ, պղա
150 տոմ մծաբան է, և արիստոտէլ

տրամանէ. այլ ածաբանելն և տրամա-
բանելն են իմաստասիրել. իսկ ապա
պղատոն և արիստոտէլ իմաստասիրեն.
Լաւս, մարդն բանական է, իսկ կապիկն
անբան. այլ բանականն և անբանն՝ են
այլ և այլ. ուրեմն մարդն և կապիկն
են այլ և այլ։ Տրոհական. որպէս, ամ
էակ կամ գոյացութիւն է, կամ պատահումն.
այլ գոյն ոչ է գոյա՛. ուրեմն է պա
տահումն։ Որոշական. որպէս, որ կամի
ուսանիլ՝ պարտի ջանադրիլ. դու կա
միս ուսանիլ. ուրեմն պարտիս ջանադ
րիլ. Լաւ այսօրինակ սկաւ գաղափարք
վս արծարծման մտաց առ՚ի հնքբնել
զառարկութիս բազումս և զանազանս։

Յաղագս Մակածութեան. Որ է Երրորդ Տեսակ Մտածութեան.

Մակածութիւն է, յորում ի վր շա
րակարգութեանց բազում մասնկն՝
նխդսութեանց՝ ածի եզրակացութիւն.
որպէս, պետրոս գրական է. պօղոս
գրական է. յօհաննէս գրական է.
այսպէս և այլքն. ուրեմն ամէն մարդ
գրական է։ Մարդ՝ իմաստնական նախա
151 դասութեանց ոչ միշտ ելանէ ճշմարիտ

եզրակացութիւն. որպէս, մարդ՝ ձի՛ եզն՝
և այլք՝ զներքին կլափն շարժեն. ապա
ամէն կլափաւոր՝ որ զներքին կլափն շար
ժեն: Ահա՛ նախադասութիւնքն ճշմարիտ են,
իսկ եզրակացութիւնն սուտ. քանզի կո
կորդիլոս՝ և այլք ոմանք զվերին կլ
լափն շարժեն. Եւս, որ գիտէ եր
գել՝ երգեցիկ է. որ գիտէ քերթել՝
քերթօղ է. որ գիտէ գրել՝ գրիչ է.
որ գիտէ զհիւանդութիւն՝ հիւանդ է.
ուրեմն որ գիտէ զչարութիւն՝ չար է:
Ահա՛ նախադասութիւնքն ճշմարիտ են, իսկ
եզրակացութիւնն է սուտ. քանզի գիտել
զչարութիւն ոչ է չար այլ յորժամ գոր
ծէ զչարութիւն՝ յայնժամ լինի չար.

Յաղագս Կարճաբանութեան. Որ է Չորրորդ Տեսակ [illegible].

Կարճաբանութիւն է, յորում եզրակա
ցութիւնն յայտնի ոչ երևի. այլ հաստա
տութիւն իւրն յայտնի՛ է. որպէս, ամ որ
զզգանայ՝ մեղուցանել է. Ահա աստ ծա
նուցանի թէ զզգացօղն առանց մեղաց
ոչ է և հաստատի բանս առանց երև
ման եզրակացութեան. Բայց ոչ ամ կար
152 ճաբանութիւն հաստատ է. որպէս,

ա̄մ ոք զորինչ ոչէ կորուսեալ՝ ունի·
Ահա՛ բանս երևութաբար հաւաստի
թւի· այլ յորժամ եզրակացո̄ի սորա
յայտնի, յայնժամ անհաւաստու̄ի մ̄ր
երևի· որգոն, ա̄մ ոք զորինչ ոչէ կո
րուսեալ՝ ունի· սկ̄ս ոչէ կորուսեալ
եղջիւրս · ուրեմն սոկրատէս ունի
եղջիւրս · որէ սուտ ։

Յաղագս Յարացուցութեան Որէ Զորրորդ Տեսակ Առաջիութեան.

Յարացուցութի է, յորում հան
գէտն հանդիտի̂ն ծանուցանի·
որգոն, սամուէլի սպանանելն զագագ՝
բարի՛ է· ուստի̄մն և դաւթի սպանանելն
զգողիաթ՝ բարի՛ է· Բայց մասնկնաւ
զմասնականն հաւաստել՝ ոչ միշտ ճշ՛՛
լինի · զի բազում անգամ սուտի՛ · որ
գոն, դու յետ մեղանչելոյդ զղջանաս·
քանզի դաւիթ զկնի մեղանչելոյն զղղ
ջացաւ· Ահա յո՛յտ է՝ զի ո՛չէ հարկ
ւէ դաւիթ յետ մեղանչելոյն զղջա
ցաւ, ուրեմն և դու զղջանաս ։

Ա̂ւ որգ՝ երեք տեսակքս այսոքիկ,
մակածութի, կարծաբանութի,
153 և յարացուցութի, են անկատար

Հնչքնունք ։ զի չորից տեսակաց առ
արկուած՝ հնչքնութիւն միայն է կրել ։
այլ ամ անկատար՝ վերաբերի առ կա
տարեալն ։ վսյ և այսոքիկ վերաբերին
առ կատարեալ համաքաբանութիւն ։
Սակածութիւն վերաբերի այսպէս ։
պետրոս և պօղոս և այլ անհատք գրա
կան են ։ այլ ամ մարդ է պետրոս և
պօղոս և այլ անհատք ։ ուրեմն ամ
մարդ գրական է ։ Արձաբանութիւն
վերաբերի այսպէս ։ ամ որ զղջանայ՝ մե
ղուցեալ է ։ սօղոմոն զղջացաւ ։ ուրեմն
մեղուցեալ էր ։ Յարացուցութիւն վե
րաբերի այսպէս ։ ամ բարձմունք չէրց՝
բարի՛են ։ այլ սամուելի զագագ սպա
նանելն և դաւթի զգողիաթ սպանա
նելն են բարձմունք չարաց ։ ուրեմն
բարի՛են ։ Որդ՝ այսոքիկ տեսութիւնք
կաղապա չորից տեսակաց առ արկու
թեան որք ըստ տեսակի առարկու
թեան բաժանին ։

Յաղագս Տեսակաց Առաջնորդութեան ։ որ բա
ժանման Նախաբնոյթ ենի ։

Նիւթ առարկուած են բացերևու
154 թիւքն ։ այլ բացերևութիւնքն

դ էն․ հարկաւոր․ կարելի․ անկարելի․
զորս յառաջագոյն ասացաք․ ուստի
և դանիթ յերիս որոշէ զառարկութիւն․
յԱպացուցականն․ ՚ի Տրամաբանականն․
և յԻմաստականն․ Բանզի ՚ի հարկա
ւորաց կազմեալ առարկութիւն ասի
ապացուցական․ և որ ՚ի կարելեաց կազ
մի՝ ասի տրամաբանական․ և որ յանկա
րելեաց կազմի՝ ասի իմաստական․
Այլ քանզի տեսակք առարկութեան են
տեսակք տրամաբանութեան․ իսկ տրա
մաբանութիւն է մասնիկ իմաստսիրութեան․
ուստի նախ տեսանելի է թէ զինչ է
իմաստասիրութիւն և ՚ի քանիս բաժանի․
և թէ վասնէր տրամաբանութիւն է մաս
նիկ իմաստասիրութեան և ոչ մասն․ և
թէ զինչ է տրամաբանութիւն, և յորս բաժանի․
Ապա անտանօր կատարելապէս տեսա
նելի է ապացուցականն, տրամաբանա
կանն, և իմաստականն․

Յաղագս թէ զինչ է Իմաստասիրութիւն․ և յորս բաժանի․ Եւ թէ վասնէր Տրամաբանութիւնն է մասնիկ Իմաստասիրութեան, և ոչ մասն․

Սահման և ընթագրութիւն տարբե-րին 'ի միմեանց. զի սահմանն 'ի գոյացական տարբերութեանց հաւաքի. որգոն, մարդ է կենդանի երկոտանի բանական. Ահա այսոքիկ են գոյացականս տարբերութիւնք. Իսկ ստորագրութիւն 'ի գոյացական և 'ի պատահական տարբերութեանց հաւաքի. որպէս, մարդ է կենդանի երկոտանի՝ կարող նաւելոյ. Ահա կեն-դանին և երկոտանին են գոյացականք. իսկ կարող նաւելն է պատահական. Բայց բազում անգամ սահմանին ըն-թագրութիւն ասի, և ընթագրութեան սահման. Զի և երկոքեանն՝ այս՝՝ սահմանն և ստորագրութիւն՝ զիւրաքանչիւր իր սահ-մանորէն բացորոշեալ ընթագրեն. Այսու գիտացեալ զայսոսիկ՝ տեսցուք արդ թէ զինչ է Իմաստասիրութիւն. Արդ՝ ասելի է ըստ Դաւթի թէ՝ իմաս-տասիրութիւն ոչ ընթագրի միով բա-նիւ. քանզի զվարս բազումս որք ոչ են գիտութիւնք՝ նաև ոչ են ըստ գոյութեան՝ այլ ըստ հաւատոյ կոչեմք իմաստասի-րութիւն. որպէս են անցք մեծին Ստեփան-

 նոսի, զի իմաստասիրաբար էանց

կեանս այսոսիկ. այսպ՟ և անցք այլոց
բազմաց՝ կոչին իմաստասիրութիւնք.
Իսկ իմաստութի՟ որ առ փիլիսոփայս է՝
ենթադրի այսպէս. Իմաստասիրութիւնն է
գիտութիւն աստուածայնոց, և մարդկայնոց.
Բաժանի իմաստասիրութի՟ն ըստ դա՟թի
յայսոսիկ բաժանի. այսի՟ ՚ի տեսականն
և ՚ի գործնականն. զի իմաստասիրե
լեաց ոմանք են միայն գիտելիք. որպ՟ է
տեսութի՟ անձին. և ոմանք են գիտելիք
և առնելիք. որպ՟ է տեսութ՟ի առաքի
նութե՟. զի առաքինութիւն ոչ միայնէ գի
տելի, այլ և առնելի: Արդ՝ որք միայն
են գիտելիք, տեսութի՟ք նոցա ասին տե
սականք. և որք գիտելիք և առնելիք՝
տեսութի՟ք նոցա ասին գործնականք. նա
և գործն ասի իմաստասիրութի՟. որպ՟
յառաջն ասացա՟. Արդ՝ տեսականն
տրամատի ՚ի բնականն՝ ՚ի բանականն
և ՚ի բնազանցականն. Իսկ գործնականն
նոյն ինքն է բարոյականն. որով լինի
կարգաւորութի՟ և օգտութի՟ բարուց և
տանց և քաղաքաց. Աստի բազումք
զիմաստասիրութիւն յայսոսիկ բաժանեն.
 այսի՟ ՚ի բնականն՝ ՚ի բանականն՝

՚ի բարոյականն՝ և ՚ի բնազանցականն, որ է ի վեր քան զբնականն. զոր պղատոնականքն՝ ածաբանական կոչեն. Արդ՝ բանականն ուսուցանէ զարտաբերական բանն. զի բանականն՝ ասական գիտութի լսի. և են այսոքիկ. քերթողական, տրամաբանական, ճարտասանական, դատողական. որք յայտնապէս յամ տեղիս գոն. Այս գիտաւորութի բանականին է ճոխութի արտաբերական բանից. Իսկ բարոյականն ուսուցանէ զբարոյական առաքինութիսն. զորս բաւականապ ճառեն գիրք առաքինութեց արիստոտելին, և վարդապետաց մեր. Այս գիտաւորութի բարոյականին է ուղղել զկամս ՚ի բարին. Իսկ բնականն և բնազանցականն ուսուցանեն զբնութիս իրաց. բայց զանազանապ. քանզի բնականն ուսուցանէ զզգայականն գոլ ՚ի մարմնոյ և յանձնէ՝ որք են մասունք ամբողջականք. իսկ բնազանցականն ենթադրէ զզգայականն գոլ գոյացութի մարմին անձնաւոր. որք են ընդհանուրք. Դարձեալ բնականն բաժանէ զգոյացութիւն ՚ի նիւթ և

՚ի տեսակ. իսկ բնազանցականն տրամատէ
զգոյացութիւն ՚ի մարմին և յանմարմին.
Նմանապէս բնականն զմարդն բաժանէ ՚ի
նիւթ և ՚ի տեսակ. այսինքն ՚ի մարմին և ՚ի
հոգի. իսկ բնազանցականն բաժանէ
զմարդն ՚ի սկտս և ՚ի պղատոն և յայլ
անհատս. որք ընդունին զբան բոլո
րին իւրեանց. Դարձեալ բնականն ՚ի բը
նական շարժմանց ըմբռնեալ՝ ՚ի չորից
տարերց ասէ գոլ մարմին. բայց զպատ
ճառն ո՛չ գիտէ թէ վ̃ն էր են չորք,
և ոչ աւելի կամ պակաս. այլ բնազան
ցականն գիտէ զպատճառն. զի այսպի
սի գիտութիւնք առ բնազանցականն վե
րաբերին. Այլ արդ՝ թէպէտ բնականն
յարիստոտելէ յաճախաբար և նրբամ̃
շարադրեալ գոյ, սակայն ինձ բաւա
կան թուին ասացեալքն պարզաբար
՚ի գրիգորէ Նիւսացւոյ, և յայլ վար
դապետաց. Իսկ զբնազանցականն՝ գե
րազանցապէս ուսուցանեն աստուածաբա
նական շաղկապքն պրոկղի, քան զայ
լոց ասացեալսն. Այլ դիտաւորութիւն
բնականին և բնազանցականին է ճըշ
159 մարտապէս ըմբռնումն էակաց.

10 և զի դիտումն երկուցն մի է. վ՟ն ՚ի
միասին ե՟ցայայտեցան. Աստի ոմանք
յերկս որոշեն զիմաստասիրութ՟ն. ՚ի
բնականն, իմանականն, և՚ի բարոյականն.
զի զբնազանցականն կարգեն ը՟ն բնա
կանին. ոչ միայն վ՟ն միոյ դիտաւորութ՟
որ է ճշմարտութ՟ ըմբռնումն էակաց,
այլ վ՟ն զի՝ և երկոքեանն ուսուցանեն
զբնութիւնս իրաց. թէպէտ այլ և այլ
ճանապարհաւ. Նաև մի և նոյն դի
տութի կարէ գոլ բնական և բնազան
ցական. քանզի յորժամ միտք զիմանա
կան իմն ը՟ն բնական շարժման որոնէ,
յայնժամ է տեսութիւն բնական.
Իսկ յորժամ կայացուցանէ զտեսու
թ՟իւն զայն զկնի հեռաւորութ՟ն ան
շարժութ՟ և անյեղաբար, և ասէ այնպ՟
գոլ ի՟մ այսպիսի մասնական, յայն
ժամ է բնազանցական. Եւ այսպէս
դժուարաւ որոշին ՚ի միմեանց բնականն
և բնազանցականն. մինչ զի և փիլիսո
փայք ոչ կարեն յայտնապ՟ որոշել զդի
տութիւս ոմանս թէ բնական է թէ բը
նազանցական. Այլ զտեսութ՟ի անձին
160 և կրից նոր՝ պղատոնականքն վերա

11 բերեն առ բնազանցականն. իսկ
արիստոտէլականքն առ բնականն։
Բայց կարելի է և առ երկոսեանն վե
րաբերիլ ըստ առաջնոյ ասացելումն.
քանզի յորժամ միտք 'ի ձեւն շարժման
մարմնոյ որ յանձնէ լինի՝ կամի ըմբռ
նել զանձն և զզօրութիս նորա, յայնժամ
ըմբռնումն այն է տեսութիւն բնական.
Իսկ յորժամ զըմբռնեցեալն առնէ
ընդհանուր և անշարժ, այս՛ յորժամ
վկայէ՝ ամ անձն 'ի հարկէ այնպէս գոլ,
յայնժամ է բնազանցական տեսութի.
զի բնազանցական տեսութիւն է միշտ 'ի
վերայ անշարժից և ընդհանրից.
Բայց՝ մի են բնականն և բնազանցա
կանն ոչ ասացաք. զի տեսութիւն որ է
ըստ բնութեան ճանապարհի՝ ոչ է իվեր քան
զբնականն. այլ բնական. Օ ի բնա
կանն կրկին նշանակութիւն ունի. մին
նշանակէ զմարմնականն. իսկ միւսն
նշանակէ՛ զըստ բնութեն. թէ մարմնա
կան՝ թէ անձնական. Իսկ ամ տեսութի
բնազանցական՝ է ըստ բնութեան ճանա
պարհի. ուրեմն է՛ բնական.
161 Նոյն ճշմարիտ բնազանցական է՛

ա̃ծաբանութ. քրիստոնէից. որ ի վերէ
քան զտեսութ մնաց. և միայն համա
տով ըմբռնելի Այն գիտելի է, զի տե
սութ̃ նոյն իրի վերաբերի առ այլ
և այլ գիտութիս ըստ այլ և այլ առման.
Ո̃պ տեսութ̃ սեռի և տեսակի և այլ
ընդհանրից՝ վերաբերի՛ առ բնազանցա
կանն. բայց ըստայնմ զի են սահմանք
նախադասութ̃՝ պիտոյանան Տրամա
բանութ̃. Ուստի յառաջին հատորին
սակաւուք բացայայտեցան.
Նմանա̃պ և տեսութ̃ տեղւոյ և ժամանա
կի և այլոց բազմաց որք ընդ տասն ըս
կըզբունսն են՝ վերաբերին առ բնա
կանն. բայց ըստայնմ զի են սահմանք
նխդսութ̃՝ պիտոյանան տրամաբանութ̃
որ է բանական գիտութ. Քանզի այ
սոքիկ՝ այս'' բնականն բանականն և բա
րոյականն՝ ՚ի բացայայտելն պիտոյանան
միմեանց. զի ուր և գոն՝ խառն գոն.
Ո̃պ առարկութ որ է բանական գիտու
թի՝ ՚ի բնականն և՚ի բարոյականն գը
տանի. և թէ հետաղօտես զամ՛առանց
միմեանց ո՛չ գտանես. Այլ արդ՝ թէպ̃տ
 բնականն նախ է ք̃ զբանականն,

զի բնութ որ է ենթակայ բնականին՝
նախ է քան զյառաջումն բանին, որ է
ենթակայ բանկնին. սակայն ուսումն
բանականին նախ է քան զուսումն բը-
նականին. Բայց զի տրամաբանութին
որ է բանական գիտութ է կերպ գի-
տելոյ զիրս. զի առարկութ գտանին
անծանօթքն. Իսկ որ չև ևս իցէ ու-
սեալ զեղանակ գիտելոյ որ է գիտութ
իմն՝ որով ստանի գիտութի, զիարդ
կարէ ստանալ զայլ գիտութիւնսն.
Ուստի զկնի գիտութ քերականութ
է գիտութի տրամաբանութեան.
Այլ արդ՝ ասացեալ թէ զինչ է իմաս
տասիրութի և յորս բաժանի, ասելի է
թէ Տրամաբանութիւնն վասն էր է
մասնիկ իմաստասիրութ, և ոչ մասն.
Բայց զի բանականն է մասն իմաստա
սիրութե. իսկ Տրամաբանութին է
մասն բանականին. ապա ուրեմն Տրա
մաբանութիւնն է մասնիկ իմաս
տասիրութեան. այսինքն
մասն մասին իմաստա
սիրութեան.

Յաղագս Բէ գլխոյ Տրամաբանութեան. և յորս բաժանի.

Տրամաբանութիւն է հակասական հարցումն և պատասխանի։

Յա՞ որդ՝ զի՞նչ էն՝ ո՛չ է հարցումն տրամաբանական՝ ըստ արիստոտելի. և ո՛չ միայն զինչէն, այլ և որպիսի ինչէն, և այլ այսպիսի հարցմունք, որոց ո՛չ պատկանի այոն և ոչն. որք են կարծաւոր պատասխանիք հակասականք. այոն ստորասական՝ և ոչն բացասական. քանզի զինչէն ո՛չ խնդրէ զմի մասն հակասութե՛ ՚ի պտասխանողէն. այլ՝ պատասխանողն զոր ինչ կամի՝ զա՛յն պատասխանէ։ Իսկ հակասական հրցումն ո՛չ թողու զպտսխանողն ՚ի կամս իւր. քանզի տրամաբանն զերկու մասն հակասութե՛ առկանէ՛ առաջի պատասխանողին, խնդրելով զմի մասն. ո՛րգոն, հոգին անմա՛հ է թէ ո՛չ է անմահ. իսկ պտսխանողն զմի մասն ասցէ տայ և ո՛չ այլ ինչ։ Բայց յորժամ հարցանողն զերկու մասն հակասութե՛ ներգործութե՛ դնէ, ո՛րգոն՝ հոգին անմա՛հ է թէ ո՛չ է անմահ. յայնժամ պատաս

խանօղն ոչ կարէ ասել՝ այո՛, կամ ո՛չ։ զի ո՛չ երևի թէ այոն կամ ոչն ի վերայ ստորասական մասին է՝ թէ բացասա կանին։ Վասն զմին ՚ի նոցանէ առեալ դնէ՝ որգոն, հոգին անմա՛հ է. կամ ո՛չ է անմահ։ Իսկ յորժամ հարցանօղն զմի մասն ներգործութեամբ դնէ՝ իսկ միւս մասն զօրութեամբ իմացեալ լինի, որպէս, հոգին անմա՞հ է. յայնժամ պատասխա նօղն կարէ ասել՝ այո՛, կամ ո՛չ։

Իսկ Տրամաբանութիւն բաժանի ըստ առարկութեան. զի որպէս առարկութիւն ըստ տեսակի բաժանման տրամատեցաւ ՚ի չորս, նմանապէս և Տրամաբանութիւն բա ժանի ՚ի չորս. այսինքն ՚ի Հաւաքաբանականն, ՚ի Մակածականն, ՚ի Վարձաբանա կանն, և ՚ի Յարացուցականն.

Արդ զի տեսակք առարկութեան են տե սակք տրամաբանութեան. քանզի առար կութիւնք և առաջարկութիւնք են տրամա բանութեան գործիք. որովք տրամաբանն զոմանս հաստատէ, և զոմանս եղծէ։

Քանզի ՚ի յառարկել տրամաբանին՝ թէ առարկութիւն այն է կատարեալ
165 հաւաքաբանութիւն, ասի հաւաքա

բանական տրամաբանութիւն. և թէ է՛
մակածական առարկութիւն, ասի մակա
ծական տրամաբանութիւն. նոյնպէս և
կարճաբանականն. և յարացուցականն.
Սիրելի՛ ո՛րդ՝ թէպէտ ամ̃կք առարկութիւն՝
են ամ̃կք տրամաբանութիւն, սակայն
ո՛չ են մի և նոյն՝ առարկութիւն և տրամա
բանութիւն. զի տրամաբանութիւնն է հար
ցումն և պատասխանի. քանզի ըստ յու
նաց՝ տրամաբանութիւն ասի Դիալեկտիկէ.
որ թարգմանի՝ երկո՛ւց ասացուած.
Իսկ առարկութիւն թէպէտ ՚ի միջի՛ առ
միում լինի՝ սակայն ո՛չ է երկուց ասաց
ուած. այլ միոյ. քանզի եթէ տրամաբան
ող առարկէ՛ մի առարկութիւն՝ ասի մի՛
առարկութիւն. և թէ բ՝ ասի բ առար՛՛.
և որքան գոն՝ այնքան և ասին. իսկ մի
առարկութիւն ո՛չ ասի մի տրամաբանութիւն.
և ո՛չ ե̃ցն բ. զի տրամաբանութիւնն զբա
զում առարկութիւնս և զառաջարկութիւնս
որք ՚ի միջի տրամաբանից լինին՝ պարունակէ՛
Սիրելի՛ յայտնանէ յայտ է, զի առարկութիւն
և առաջարկութիւն են որպէս նիւթք տրամա
բանութեան. Սիրելի՛ ահա՛ որդ՝ տրամատեցաւ
366 տրամաբանութիւնն ՚ի չորս տեսակս.

որք են տեսակք առարկուն ըստ բա
ժանման տեսակի․ Ն՟ դժղ բաժանի
տրամաբանութին յերիս տեսակս, որք
են տեսակք առարկուն ըստ բժնմա
նիւթոյ․ և են այսոքիկ․ Ապացու ցա
կան․ Տրամաբանական, և Իմաստական․
Արդ՝ բացացուցական տրմբանութի է
որ լինի հարկաւորաւն․ որգոն, ամ
մասն նուաղ է քան զբոլոր իւր․
Ա՟ այս՝ է հարկաւոր․ զի անկար է ոչ
գոլ այսպ․ Իսկ տրամաբանական տրա
մաբանութի է որ լինի կարելեաւն․
որկէն, ամ մայր սիրէ զորդին իւր․
և այս ասի կարելի․ քանզի ոչ իհարկէ
ամ մայր սիրէ զորդին իւր․ զի և ատե
ցօղք գոն․ որգոն, ո՛չ որք հանօղ զաչս
որդւոյն՝ սիրէ զորդի իւր․ հեղինէ
էհան զաչս որդւոյ իւրոյ․ ուրեմն հե
ղինէ ոչ սիրէ զորդի իւր․ Արդ՝ տրա
մաբանն կարէ հաւաստել ըղ հեղինէ
գոլ սիրօղ որդւոյն իւրոյ՝ ըստայնմ
զի է մայր․ կարէ և հաւաստել ոչ սի
րօղ որդւոյն իւրոյ․ զի էհան զաչս նր․
Իսկ Իմաստական տրամաբանութի է՝
167 որ լինի անկարելեաւն․ որգոն,

ա՟մ շուն է հաջողական. և այս ասի անկարելի. քանզի անկա՛ր է ա՟մ շուն հաջողական գոլ. զի ջրայինն և երկնայինն ո՛չ են հաջողական.

Եր՟որդ՝ Ապացուցականն կոչի ուսուցողական. զի վարդապետն ճշմարիտն ուսուցանէ աշակերտացն. Նման՟պ և տրամաբանն յորժամ կամի ճշմարիտն սերմանել ՚ի լսօղսն, յայնժամ բացացուցանէ զհարկաւորն. Իսկ հարկաւորն է կրկին. հաստական, և ո՛չ հաստատուն. Հաստատական, ո՛րգոն, ա՟մ մասն նո՛ւազ է քան զբոլորին. ահա՛ այս է հարկաւոր և հաստատուն. Իսկ Անհաստատական, ո՛րպէս, արեգակն մե՛ծ է քան զերկիրս բազմապատիկ. ահա՛ այս է հարկաւոր, բայց ո՛չ է հաստատելի բազմաց. Իսկ Տրամաբանականն կոչի կարծողական. զի յորժամ տրամաբանն կամի միայն զլսօղսն հաւանեցուցանել, յայնժամ ո՛չ փոյթ առնէ զճշմարտութէ և զսուտութէ. այլ միայն զհաւաստին հոգայ. յո՛ւմ կարծելի առաջարկութիք ե՟զրակք գոն.
168 Քանզի հաւաստականն կրկինէ.

հարկաւոր և ոչ հարկաւոր։ Հարկա
ւորք են՝ զորս ապացուցականն առնու
'ի կիր. որպէս, ամ մեծացեալ մեծ է
քան զոր էրն յառաջ. ահա այս հա
ւաստի է և հարկաւոր։ Ոչ զհարկա
ւորն որ ոչ է հաւաստի՝ տրամաբանն
ոչ առնու 'ի կիր. որպ այս։ 'Ի խաղալ
լուսնին առ մէջ մեր և արեգականն՝
արեգակն խաւարի՛. ահա այս՝ է հար
կաւոր. զի արգելն յայսմ պատճառէ՝
խաւարի. բայց ոչ է հաւտլի ըղմաց.
Իսկ հաւաստական և ոչ հարկաւոր,
որպէս, ամ մայր սիրէ զորդի իւր։
ահա այս հաւատալի է ամենեցուն.
բայց ոչ է հարկաւոր. վզի ասի կարծո
ղական։ զի թուի այնպէս գոլ թէ ամ
մայր սիրէ զորդի իւր. և կարելի է թէ
ամ մայր սիրիցէ զորդի իւր, և ոչ ան
կարելի։ Իսկ Իմաստականն կոչի պատ
րողական. զի յորժամ տրամաբանն ոչ
հոգայ զամ լսօղսն հաւանեցուցանել.
այլ միայն կամի՝ զոք ընդ դիմակ իւր՝
ամօթալից առնել, և 'ի հրապարակի
յոյժ տգէտ երևեցուցանել, յայնժմ
 առնու 'ի կիր զոչ հարկաւորն և

զոչ հաւաստականն, ո՛րգոն, զոր ինչ
ոչ ես կորուսել՝ ունիս: Ահա այս ո՛չ է
հարկաւոր և ո՛չ հաւաստի. վա՛յ որ հա
ւանի այսմ՝ է իմաստակ և ոչ իմաստուն:
Այն որ առաջարկեացն զայս՝ է պատ
րող. իսկ առարկութիւն՝ է պատրանք:
Այն յասացելոցս յայտ է՝ զի բացացու
ցական տրամաբանութիւն է ուսուցողա
կան, և հարկաւոր, և միշտ ճշմարիտ:
Այն տրամաբանական տրամաբանութիւն
է՛ կարծողական, և հաւաստական.
մերթ ճշմարիտ և մերթ սուտ:
Իսկ իմաստական տրամաբանութիւն է
պատրողական. ո՛չ հարկաւոր և ո՛չ
հաւաստի, և միշտ սուտ:
Այն ո՛րդ՝ դիտաւորութիւն ապացուցա
կանին՝ է կացուցանել զճշմարիտն:
Իսկ դիտաւորութիւն տրամաբանականին
է հաւատալի առնել զբանս իւր:
Այն թէպէտ ճարտասանն ևս հոգայ
հաւատալի առնել զբանս իւր, և բա
զում առարկութիւնս և բացերևութիւնս
առնու՛ ի կիր, սակայն յաճախաճառե
լով առնու՛ ի մէջ զբանս ըղձականս
և զայլս, յորոց ո՛չ լինի տրամա

բանութ. զի ո՛չ են բացերևականք.
Իսկ գիտաւորութ իմաստականին՝ է՛
պատրանօք ամօթալի առնել զոմանս։
Այս գիտելի է, զի Ապացուցականն
յամ տեղիս գոյ. քանզի բազում գի
տութիւնք զնա առնուն ՚ի կիր.
Որպ այս. ամ գիծք ելեալք յանյայտ
նշէն առ ծիրն բոլոր՝ հաւասարք են.
այլ՝ ին և խէ գիծքն ելեալքեն ՚ի կի
տէն առ ծիրն բոլոր. ուրեմն հաւա
սարք են։ Ահա՛ առարկութիւնս է յերկ
րաչափականէն. և է ապացուցական.
զի է հարկաւոր. Նմանպ և ամ բնա
կան գիտութ՝ որքան առարկութ պի
տոյանայ ինքեան՝ ապացուցականաւն
վարի. զի բնականին գիտաւորութ է
Ճշմարտապ ըմբռնումն էակաց. այսպ
և այլ բազում գիտութք զապացու
ցականն առնուն ՚ի կիր։ Այս զիմաստա
կան տեղիսն որք ո՛չ են հարկաւորք
և ո՛չ հաւաստականք՝ այլ են պատրանք,
յետո՛յ ասասցուք. Իսկ զտրամաբա
նական տեղիսն որք ոչ են բոլորովին
հարկաւորք, այլ են հաւաստականք,
 աստանօր ասելի է։

Յաղ՟ Տրամաբանական Տեղեաց.

Տեղի՛ է աթոռ, յորոյ վ՟ր հաստատի առարկութին. կամ թէ՝ Տեղի է յորմէ հաստատի՛ առարկութին. ո՛րգոն, Նախանձն չա՛ր է. ապ՟քէն և Նախանձոտն չա՛ր է. Ուստի՞ է տեղին. 'Ի բացական անուանէ. Տո՛ւր զհաստատ առաջարկութին յորմէ հաւաստեսցի՛ առարկութիդ. Որ ի՞նչ պատասխանի բացականին, պատասխանի և կցականին. Ա՛րդ՝ ոմն առարկեաց թէ՝ Նախանձն չա՛ր է. ուրեմն և Նախանձոտն չարէ. Իսկ՝ առ որ առարկեցաւն՝ ասէ, ուստի՞ է տեղին. այս՟ ուստի՞ է հաստատութին՝ թէ Նախանձն չար իցէ, և Նախանձոտն չար լինի. Իսկ առարկօղն ասէ թէ՝ տեղին 'ի բացականէ՛ն է. Իսկ առ որ առարկեցաւն՝ ասէ, տո՛ւր պարզաբար զմեծ առաջարկութին. որով հաւաստի երեւեցուցանես զառարկութիւնդ.

Յայնժամ առարկօղն տա՛յ զառաջարկութիւնս զայս. որի՞նչ պատասխանի բացականին, պատասխանի և կցականին. Ա՛հա յայտ է թէ՝ տեղի է՝ յորմէ հաս
 տատի՛ առարկութիւնն.

Արդ՝ տեղեաց ոմանք կոչին վերին, և ոմանք ներքին։ Երկուն՝ որպ՟ արդարութիւն. և երկուն՝ ոչ արդարն. զի բացականն վերացեալ է ՚ի կցականէն. քանզի ոչ ստորոգի զնմանէ՛։

Առ առարկի այսպ՟. արդարութին գովելի՛ է. ուրեմն և արդարն գովելի՛ է. Ուստի՞ է տեղին. ՚Ի բացականէն. Տուր զառաւել մեծ առաջարկութիւն. Որ ինչ պատշաճի բացականին, պատշաճի և կցականին։ Աստ տեղի ՚ի բացականէն էր. որ կոչի վերին տեղի։

Իսկ յորժամ տեղին ՚ի կցականէն լինի որ կոչի ներքին տեղի, այսպ՟ առարկի. Արդարն գովելի՛ է. ապաքէն և արդարութիւն գովելի է։ Ուստի՞ է տեղին։ ՚Ի կցականէն. Տուր զառաւել մեծ առաջարկութիւն. Որ ինչ պատշաճի կցականին, պատշաճի և բացականին։ Քանզի տեղին ՚ի նախընթացէն և յեզրակացուցողէն անուանի. և ոչ ՚ի հետևողէն և յեզրակացուցելոյն.

Զի յորժամ տեղին ՚ի բացականէն լինի, յայնժամ բացականն լինի նախընթաց, և կցականն համահետևող։

ո՛րդոն, թագաւորութիւն օգո՛ւտ է. ու-
րեմն և թագաւորն օգուտ է. Ահա՛ աստ
բացականն է նախընթաց. վասն 'ի հար-
ցանելն թէ՝ ուստի՞ է տեղին, ասի թէ
'ի բացականէն է, տո՛ւր զօ՛րէն մեծն.
որ ինչ պատկանի բացականին, պատկա-
նի և կցականին. Իսկ յորժամ տեղի
'ի կցականէն լինի, յայնժամ կցականն
լինի նախընթաց, և բացականն համա-
հետևող: ո՛րկէն, թագաւորն օգուտ է.
ուրեմն և թագաւորութիւն օգուտ է.
Ահա՛ աստ կցականն է նախընթաց.
Վասն և տեղին անուն ու՛նեալ լինի.
Դարձեալ, տեղեաց ոմանք կոչին միջին
կամ ներքսական. և ոմանք արտաքին.
Արդ՝ նախընթացն և համահետևողն
իմաստին գոլով՝ միջին տեղիք կոչին.
ո՛րպ արդարն և արդարութիւն. քանզի թէ
արդարն իցէ նախընթաց և արդարու-
թիւն համահետևող, և թէ արդարու-
թիւն իցէ նախընթաց և արդարն հա-
մահետևող, միջին տեղիք կոչին. զի
արդարն և արդարութիւն ո՛չ են արտա
քոյ միմեանց. այլ իմաստին գոն.
 Նմանապէս՝ թագաւորն և թագաւորութիւն,

սահմանն և սահմանելըն, և այլք այս
պիսիք, խմբասին գոն։ Իսկ թէ նախ
ընթացն և համահետևօղն արտաքոյ
միմեանց իցեն, արտաքին տեղիք կոչին.
ոպ̃ արդարն և անիրաւն են արտաքոյ
միմեանց. Նմնպ̃ և թգ̃ւորն և զին
ւորն. և այլք այսպիսիք են արտաքոյ
միմեանց. Այլ առարկի այսպէս. սկ̃ս
արդարն է. ուրեմն սկ̃ս անիրաւ ոչէ.
Սուտ է տեղին. Ներհակաց.
Տուր զառաւել մեծն. 'Ի դնիլ միոյ
ներհակին, բառնի միւսն.
Այլ ո՛րդ՝ զտրամաբանական տեղիսն
բաժանեսցուք 'ի գլուխս ոմանս.
որովք գրեթէ՝ ըմբռնին ամ̃ տրամա
բանական տեղիք. Առջ Նախ ասելէ
զմիջին տեղեացն, և ապա զարտաքին
տեղեացն. Միջին տեղեաց Առաջինն է
'ի սահմանէ' և 'ի սահմանելւոյ.
Երկրորդն 'ի ստուգաբանութենէ՝
և 'ի ստուգաբանելւոյ անուան.
Երրորդն 'ի բոլորէ' և 'ի մասնէ.
Չ̃դն 'ի պատճառէ և'ի պատճառելւոյ.
Հ̃գ̃դն 'ի լինելութենէ և յեղծելոյ.
 Վ̃ցդն յօգնութէ և յօգնելւոյ.

Եօթն ՚ի կիրառուէ և ՚ի կիրառնելոյ
Ութերորդն ՚ի քարշողական և ՚ի հետևողական պատահմանց ։
Իններորդն ՚ի բացական և ՚ի կցական անուանց ։

Յաղագս Տեղեաց որ ՚ի սահմանէ՝ և ՚ի սահմանելւոյ ։ Գլուխ Առաջին ։

Տեղի ՚ի Սահմանէ է՝ զի սահմանն ըննեցի նախընթաց, իսկ սահմանելին համահետևող ։ և տեղիս այս ունի դ առարկութիս, և չորս մեծագոյն առաջարկութիս ։ Առաջինն է՝ յորում սահմանն ենթակայանայ ստորասական ։ զորօրինակ՝ առարկողն կամելով հաստատել զընթանալն մարդոյ՝ առարկէ այսպ ։ Անձնաւոր երկոտանի բանականն ընթանայ ։ ապաքէն մարդն ընթանայ ։ Ուստի՞ է տեղին ։ ՚Ի սահմանէն ։ Տուր զմեծ առաջարկութին, որով հաստատի առարկութիւնդ ։ Որ ինչ ստորոգի զսահմանէն, ստորոգի՝ և զսահմանելւոյն ։
Երկրդն է՝ յորում սահմանն ստորոգի ստորասական ։ զորօրինակ՝ առարկողն կամելով հաստատել թէ սկիս է

12 մարդ, առարկէ այսպէս. սխալ է՛
զգայուն երկոտանի բանական. իսկ
ապա սխալ է մարդ. Լուծանի է տեղին.
՚ի սահմանէն. տուր զմեծ առաջար''.
զորմէ ստորոգի սահմանն, զնոյնէն
ստորոգի և սահմանելին.
Երրորդն է՝ յորում սահմանն ենթակայ
անայ բացասական. որպէս, զգայուն
երկոտանի բանականն ոչ ընթանայ.
ուրեմն մարդն ոչ ընթ''. Լուծանի է.
՚ի սահմանէն. տուր զառաւել մեծն.
որ ինչ բառնի ՚ի սահմանէն, բառնի
և ՚ի սահմանելոյն. Չորրորդն է, յորում
սահմանն ստորոգի բացասականն. որպէս,
քարն ոչ է զգայուն երկոտանի բանա
կան. ապա ոչ է մարդ. Լուծանի է տե՛.
՚ի սահմանէն. տուր''. յորմէ բառնի
սահմանն, բառնի և սահմանելին.
Տեղի ՚ի սահմանելոյն է, զի սահմա
նելին լինիցի նախքն'', և սահմանն
համահետևօղ. Տեղիս այս ունի չորս
առարկութիւնս և չորս առաջարկութիւնս.
Առաջինն է՝ յորում սահմանելին են
թակայանայ ստորասականն. որպէս, մարդն
177 ընթ''. ուրեմն զգայուն երկոտանի

բանականն ընթա՛. Ուս′. ՚ի սահմանե
լոյն. տու՛ր″. որինչ ստորոգի զսահ
մանելոյն, ստորոգի և զսահմանէն.
Ո՞կդ է, յորում սահմանելին ստո՞րգի
ստորնկն. որգոն, սկիզբ է մարդ. ուրեմն
է զգայուն երկոտանի բանական.
Ուսոյ″. ՚ի սահմանելոյն. տու՛ր′.
զորմէ ստորոգի սահմանելին՝ ստո՞րգի
և սահմանն նորին. Ո՞րդ է յորում
սահմանն ենթակայանայ բացնկան.
որզան, մարդն ոչ ընթ″. ապա զգայուն
երկոտանի բանականն ոչ ընթանայ.
Ուսոյ″. ՚ի սահմանելոյն. տու՛ր″.
որինչ բառնի ՚ի սահմանելոյն, բառ
նի և ՚ի սահմանէն. Զ՞ի է, յորում
սահմանելին ստո՞րգի բացնկն. որզան,
քարն ոչ է մարդ. ուրեմն քարն ոչ է
անձնաւոր երկոտանի բանական.
Ուսոյ″. ՚ի սահմանելոյն. տու՛ր″.
յորմէ բառնի սահմանելին, բառնի
և սահմանն նորին.

Յաղագս Տեղեաց որ ՚ի ստորագրութենէ
ընդէ և ՚ի ստորագրութենէլոյ առնուն.

Գլուխ Ը.

Ստուգաբանութին կրկին է. զի է՛
ստուգաբանութի որ ոչ հկ՟դրձի
ընդ ստուգաբանելոյն. որպ՟ ոս
կերիչն ստուգաբանի քերող ոսկւոյ,
և ոչ հկ՟դրձի. զի ոչ ա՟մ որ քերող է
ոսկւոյ՝ ոսկերիչ է. այլ և խարտող և
այլք՝ ասին քերողք ոսկւոյ։ Եւ՛ է որ
հկ՟դրձի. որպ՟ իմաստասէրն ստուգա
բանի սիրող իմաստութե՟. և սիրող
իմաստութեն է իմաստասէր։ Որդ՝ որ
ոչ հկ՟դրձի՝ թողցի. զի սա ասելի է
զհկ՟դրձական ստուգաբանութէն։
Տեղի ՚ի ստուգաբանութէ է, զի ստու
գաբանութին լինիցի նախընթաց. իսկ
ստուգաբանեալն՝ համահետևող։
Եւ տեղիս այս ունի չորս առարկու
թիս, և չորս հա՟ստատագոյն առաջար
կութիս։ Առաջինն է, յորում ստուգա
բանութին ենթակայանայ ստոր՟ելն,
որգոն սիրող իմաստութեն աշխատի.
ապաքէն իմաստասէրն աշխատի.
Բւս՞։ ՚ի ստուգաբանութէն. տա՛ւր։
որ ինչ ստորոգի զստուգաբանութէ
անուան, ստորոգի և զստուգաբանելոյն,
179 Եւ կդ է, յորում ստուգաբանութին

ստորոգի ստորնկն․ որպէս, սկսա է ''սի-
րող իմաստուն․ այլ՛՛ է իմաստասէր։
Ուս՛՛․ 'ի ստուգաբանութենէ, տուր․
զորմէ ստորոգի ստուգաբանութիւն,
ստորոգի և ստուգաբանեալն․

Երկրորդն է, յորում ստուգաբանութիւն
ենթակայանայ բցկն․ որպէս, սիրող
իմաստութեն ոչ է անաշխատ․ ապա ու-
րեմն իմաստասէրն ոչ է անաշխատ․
Ուս՛՛․ 'ի ստուգաբանութենէ․ տուր․
որ ինչ բառնի 'ի ստուգաբանութենէ՝
բառնի և 'ի ստուգաբանելոյն․

Չորրորդն է, յորում ստուգաբանութիւն
ստորոգի բացասական, հիբար, գինե-
մոլն ոչ է սիրող իմաստութեան․ ու-
րեմն գինեմոլն ոչ է փիլիսոփայ․
Ուս՛՛․ 'ի ստուգաբանութենէ․ տուր․
յորմէ բառնի ստուգաբանութիւն,
բառնի և ստուգաբանելին․

Տեղի 'ի ստուգաբանելոյն է․ զի ըս-
տուգաբանելին լինիցի նախընթաց․
իսկ ստուգաբանութիւն համահետևող։
Տեղիս այս ունի չորս առարկութիւնս,
և չորս առաջարկութիւնս․

180 Առաջինն է, յորում ստուգաբա-

նելին ենթակայանայ ստորասական ·
Երկրորդ է, յորում ստուգաբանե
լին ստորոգի ստորասական ։
Երրորդ է՝ յորում ստուգաբանելին
ենթակայանայ բացասական ·
Չորրորդ է՝ յորում ստուգաբանելին
ստորոգի բացասական ։

Յաղագս Տեղեաց Որ ՚ի Բոլորէ եւ ՚ի Մասանց ·

Գլուխ Գ ·

Տեղի ՚ի բոլորէ եւ ՚ի մասնէ՝ բաժնի ՚ի վեց · Առաջինն յընդհանրէն բոլորէ՝ եւ յընդհանրական մասնէ՝ ։ Երկրորդն յամբողջական բոլորէ՝ եւ յամբողջական մասնէ ։ Երրորդն յընդհանրանշան բոլորէ եւ ՚ի համահաւաք մասանց · Չորրորդն յանյարադիր բոլորէ՝ եւ ՚ի յարադրութեան մասնէ · Հինգերորդն ՚ի տեղական բոլորէ եւ ՚ի տեղւոյն մասնէ · Վեցերորդն ՚ի ժամանակական բոլորէ եւ ՚ի ժամանակական մասնէ ·

Տեղի յընդհանրական բոլորէն՝ կամ ՚ի սեռէն է՝ զի ընդհանրական բոլորն լինելոյ նախընթաց · իսկ տեսակն կամ ընդհանրական մասն համահե",
181 եւ է՝ միշտ բացնկն · որգոն՝ քարն

ոչ է կենդանի. ուրեմն քար ոչ է մարդ.
Ուս". յընդհանրական բոլորէն կամ
'ի սեռէն տուր. ի բառնիլ ընդհան"
բոլորին՝ բառնի և մասն նորին.
Տեղի յընդհանրական մասնէն՝ կամ
'ի տեսակէն է՝ զի տեսակն՝ կամ ընդ-
հանրականին մասն լինիցի նախըն".
Իսկ ընդհանրական բոլորն՝ կամ սեռն
համահետևող. և է միշտ ստորընկան.
և ունի երկուս առարկութիւնս.
Առաջին է՝ յորում ընդհան" մասն՝
կամ տեսակն ենթակայանայ. որպան՝
մարդն ընթ". այլ՝ կենդանին ընթ".
Ուստի՝ 'ի տեսակէն. տուր. որ ինչ
ստորոգի զընդհանրական մասնէն՝
ստորոգի և զբոլորէ՝ նորին.
Եկդ է՝ յորում տեսակն կամ ընդհան
րական մասն ստորոգի. որդոն, սկտս
է մարդ. ուրեմն սկտս է կենդանի.
Ուստի՝ 'ի տեսակէն. տուր. զորմէ
ստորգի ամկն՝ զնոյնէն ստորգի և սեռն.
Տեղի յամբողջական բոլորէն է՝ զի
ամբողջական բոլորն լինիցի նախըն".
Իսկ մասունք իւր համահետևողք.
 և է միշտ ստորասական. որպոն՝

տուննն է՛. ուրեմն և որմունքն են.
Ուստի՞. յամբողջական բոլորքն.
տուր. 'ի դնել ամբողջական բոլորքն՝
դնին և մասունք նորին.

Տեղի յամբողջական մասանց է՝ զի ամբող՛ մասունքն լին" նախըն". իսկ ամբող" բոլորն համահե". և է՛ միշտ բցմկն. որդոն՝ որմունքն ոչ են. ուրմն և տուննն ոչ է. Ուս". յամբողջական մասանց. տուր. յապականել ամբող"
մասանց, ապականի և բոլորն.

Տեղի յընդհանրանշան բոլորքն է՛ զի ընդհանրանշան բոլորն լինիցի նախընթաց. իսկ մասն նորին համա". և է՛ տորմկն և բցմկն. Ստորասական. որկէն՝ ամէն մարդ ընթա". ապա և սկրտս ըն". Ուստի. յընդհանրանշան բոլորքն. տուր. որ ինչ ստրգի զընդհանրանշան բոլորքն՝ ստրգի և զնորա քանչիւր մասնէ նորին. Իսկ բցմկն. որբար՝ ոչ ոք մարդ ընթա". ապա և սկրտս ոչ ընթ. Ուստի. յընդհանրա" բոլորքն. տուր. որ ինչ բառնի յընդհանրանշան բոլորքն, բառնի և յնորա քանչիւր մասնէ նորին.

Տեղի 'ի համահաւաք մասանցէ՝ զի համահաւաք մասունքն լինիցին նախընթաց. իսկ ընդհան″ բոլորն համա″: և է ստորասական և բացասական:

Ստորասական. ո՛րպակ՝ սկ͞ս ընթանայ. պղատոն ընթ″. նմանա՛պ և այլ անհատք ընթանան. ուրեմն ա՛մ մարդ ընթա″: Սուս″: 'ի համահաւաք մասանց: տա՛ւր: որինչ ստ͞րգի զհամահաւաք մասանց ամենց, ստորոգի և զբոլորէ՛ նոցին:

Իսկ բացասական. որկէն՝ սկ͞ս ո՛չ հաչէ. պղատոն ո՛չ հա՛չէ: նոյնպէս և այլ անհատք ո՛չ հաչեն. իսկ ապա ո՛չոք մարդ հաչէ: Սուս″: 'ի համա″ մասանց: տա՛ւր. որինչ բառնի 'ի հա″ մասանց ամ͞ցնց՝ բառնի և 'ի բոլորէ նոցին.

Ան յարադիր բոլո՛րէ՝ յորում ոչինչ գոյ յարադրեալ. որպ͞ այս, մարդ, կամ չընթանի: Իսկ յարադրութեան մա՛սն է՝ յորում գոյ ինչ յարադիր. որպ͞ այս, սպիտակ մարդ. կամ սեաւ մարդ: Սպիտակ չընթանի. կամ սեաւ չընթանի:

Տեղի յան յարադիր բոլորենէ՝ զի անյարադիր բոլորն լինիցի նախընթաց.

 իսկ յարադրութեան մասն հա″:

և է միշտ բցսկն. որգոն՝ էշն ոչէ մրդ. ուրեմն ոչէ սպիտակ մարդ: Ուստի՛. յան յարադիր բոլորէն. տե՛ւր″. 'ի բառնիլ անյարադիր բոլորին՝ բառնի և մասն նորին.

Տեղի 'ի յարադրութեան մասնէն է՛ զի յարադրութեան մասն լինիցի նախըն″. իսկ անյարադիր բոլորն համահն″. և է՛ միշտ ստորոկն. և ունի երկուս առարկութիւս: Առաջինն է՝ յորում յարադրութեան մասն ենթակայանայ. որբար, սպիտակ մարդն ընթանայ. ուրեմն մարդն ընթ″: Ուս″: 'ի յարադրութեան մասնէն. տե՛ւր: որինչ ստորոգի զյարադրութեան մասնէն՝ ստոգի և զանյարադիր բոլորէն. Երկդ է՝ յորում յարադրութեան մասն ստոգի. որբար՝ սկտս է սպիտակ մարդ. ուրեմն սկտս է մարդ: Ուս″. 'ի յարդրութեան մասնէն. տե՛ւր. զորմէ ստոգի յրդնկ մասն՝ ստորոգի և բոլորն նորին.

Տեղական բոլորն է՛ նշանակող զամ տեղիս. իսկ տեղական մասն է՛ նշանակող միոյ տեղւոյ. Տեղի 'ի տեղական 185 բոլորէն է, զի տեղական բոլորն

լին" նախըն". իսկ տեղական մասն հա՛
և է ստորասական, և բացասական.
Ստորասականն. որպէս, ամ՛ է յամ՛ տեղիս.
ամպ" է և աստ. Ու". ՚ի տեղական
բոլորէն. տուր. որում պատշաճի տե
ղական բոլորն՝ պատշաճի նմա և տե
ղական մասն. Իսկ բացասականն, որպէս՝
չեռն ոչ ուրեք գոյ. ապա և աստ ոչէ.
Ու". ՚ի տեղական բոլորէն. տուր.
որ բառնի ՚ի բոլոր տեղւոյ՝ բառնի
և ՚ի մասնական տեղւոյ.

Տեղի ՚ի տեղական մասնէն է, զի տե
ղական մասն լին" նախ". իսկ տեղա"
բոլորն հա". և է միշտ բացասական.
որզան, սկրտա ոչէ աստ. ամպ՛ ոչէ
յամ՛ տեղիս. Ուստի. ՚ի տեղական
մասնէն. տուր, որում ոչ պատշաճի
տեղական մասն՝ ոչ պատշաճի նմա և
տեղական բոլորն.

Ժամանակական բոլորէ բովանդա
կուն ժամանակի. ոպ է միշտն, և ոչ
երբեքն. և ժամանակական մասն է՝
նշանակող միոյ ժամանակի.

Տեղի ՚ի ժամա"բոլորէ է, զի ժամա"
 բոլորն լինիցի նախ". իսկ ժամա"

մասն համա՛՛. և է՛ ստորին, և բացին.
Ստորասական, որգոն՝ ած է միշտ. ապա
քէն է և այժմ. Որս՛՛. ՚ի ժամանակս՛
բոլորէն. տուր. որում պտշճի ժամս՛
բոլորն՝ պատշաճի նմա և ժա՛՛ մասն.
Իսկ բայականն. որպար՝ եղջերուաքաղն
ոչ է երբէք. ուրեմն ոչ է և այսօր.
Որս՛՛. ՚ի ժամանա՛՛ բոլորէն. տուր.
որ ինչ բառնի յամ ժամանակէ՝ բառ
նի և ՚ի մասնական ժամանակէ.

Տեղի ՚ի ժամանակական մասնէն է՛ զի
ժամա՛՛ մասն լինիցի նախընթաց,
իսկ ժամա՛՛ բոլորն համաձե՛՛. և է՛
միշտ բացին. հիբար՝ սոկրատէս ոչ է
այժմ. ապա ուրեմն ոչ է միշտ.
Որս՛՛. ՚իժա՛՛ մասնէն. տուր. որում
ոչ պատշաճի ժամա՛՛ մասն՝ ոչ պատշա
ճի նմա և ժամա՛՛ բոլորն.

Յաղագս Տեղեաց Որ ՚ի Պատճառէ՛ և ՚ի Պատճառելւոյ. Գլուխ Գ.

Պատճառն քռ̃կի՛է. արարչական. նիւթական. տեսակական. վախճանական. և իւրաքանչիւր պատճառ՝ ունի զպատճառելին իւր. ուստի ու՛թ
187 են տեղիք. չորքն ՚ի պատճառէն,

և չորքն՝ ի պատճառելւոյն. Այլ իւրա
քանչիւր պատճառ՝ լինի նախընթաց,
և պատճառելին իւր՝ համահետևող.
և հակադարձեալ, զի իւրաքանչիւր
պատճառելի լինի նախընթաց, և պատ
ճառն իւր՝ համահետևող.

Տեղի յարարչական պատճառէն՝ է՝
շինողական և աւերողական.

Շինողական, ո՛րգոն՝ որ կարգէ՝ դըպ
րոցս՝ բարի՛ է. ապաքէն և դպրոցն բա՛.
Աւերողական, ո՛րբար՝ որ մահադեղս առ
նէ՝ ո՛չ է բարի. ապա և մահադեղն ո՛չ է
բարի. ուստի՞. յարարչական պատճա
ռէն. տո՛ւր. եթէ արարողական պատ
ճառն բարի է, և արարողական պատ
ճառելին բարի է. և թէ արարողական
պատճառն ոչ է բարի, նաև արարողա
կան պատճառելին ո՛չ է բարի.

Տեղի յարարողական պատճառելւոյն՝
է՝ նմանպ՟ շինողական և աւերողա՛.

Շինողական, ո՛րկէն՝ դպրոցն բարի՛ է.
ուրեմն որ առնէ զնա՝ բարի՛ է.
Աւերողական, ո՛րպակ՝ մահդ՟ղն ո՛չ է բարի.
իսկ ապա որ առնէ զայն՝ չա՛ր է.
 ուս'', յարարո'' պատճառելւոյն.

տուր, եթէ գործն բարի է, և գոր ծողն բարի է. և եթէ գործն չա՛ր է, և գործողն չա՛ր է.

Նիւթն է կրկին. մնացական և անցա կան. Մնացական՝ ոպ͞ երկաթն մնայ 'ի սուրն. և անցական, ոպ͞ ալիւրն ոչ մնայ 'ի հացին.

Տեղի 'ի նիւթական պատճառէն՝ է՛ շինողական, և աւերողական.

Շինողական, ո՛րգոն՝ երկաթն է՛. ապա ուրեմն և երկաթեղէնն կարէ՛ գոլ. Աւերող'', հիկէն՝ երկաթն ո՛չ է. ուրեմն և երկաթեղէնք ո՛չ են. Սուս''. 'ի նիւ'' պատճառէն. տո՛ւր. 'ի գոլ նիւթական պատճառին՝ կարէ՛ գոլ և պատճառելի նորին. և 'ի բառնիլն՝ բառնի.

Տեղի 'ի նիւթական պատճառելւոյն՝ է՛ միայն շինողական, և ստոր̃նկան. ո՛րբար՝ երկաթեղէնք են. ուրեմն եր կաթն է. Սուս'', 'ի նիւթական պատ ճառելւոյն. տո՛ւր. 'ի գոլ նիւթական պատճառելւոյն, գոյ և նորին նիւթա կան և մնացական պատճառն. Իսկ յո րում նիւթական պատճառն ոչ մնայ, այլ փոխարկի՛, առարկի այսպէս.

Հացն է. ուրեմն ալիւրն էր.

Ապակին է. ապ՛՛ քարն և խոտն էին.
Ուս''. 'ի նիւթական պատճառելոյն։
տուր. 'ի գոլ նիւթական պատճառե
լոյն՝ հարկ է անցական պատճառին՝
յառաջագոյն գոլ.

Տեղի 'ի տեսականն պատճառէն՝ է
շինո'' և աներո''. Շինո'', որ կէն,
քառանկիւնութին է. ապ՛՛ և քառան
կիւնին է. Անե'', որքար՝ քառանկիւ
նութի ոչ է. ուրեմն և քառանկիւնի
ոչ է. Ուս''. 'ի տեսա'' պատ''. տուր.
'ի գոլ տեսա'' պատճառին, գոյ և պատ
ճառելի նորին. և յոչ գոլն՝ ոչ գոյ.

Տեղի 'ի տեսակա'' պատճառելոյն՝
նմանպ է՝ շինողական և աներո''.
Շինողական, որպան՝ քառանկիւնին է.
ապաուրեմն և քառանկիւնութին է.
Աներո'', հիկէն, քառանկիւնի ոչ է.
ապաուրեմն և քառանկիւնութի ոչ է.
Ուստի, 'ի տեսա'' պատճառելոյն։
տուր. 'ի գոլ տեսա'' պատճառելոյն՝
գոյ և պատճառն. և յոչ գոլն՝ ոչ գոյ.

Տեղի 'ի վախճանական պատճառէն՝
է շինո'', և աներո''. Շինողական,
որ կէն, երանութիւնն բարի է.

ապաքէն և առաքինութիւն բարի է.
զի երանութիւն է վախճան ամ առաքի
նութեց. Ո՛ւեթ՛՛, ո՛րպակ, յանիրաւենին
պատժն չա՛ր է. ապաքէն և մեղքն չար է.
Ուս՛՛. ՚ի վախճանական պատճառէն.
տո՛ւր. որոյ վախճանն բարի է՝ նաև
ինքն բարի է. և որոյ վախճանն չա՛ր
է՝ նա և ինքն չար է.

Տեղի ՚ի վախճանա՛՛ պատճառելոյն՝
նմանչ է՛ շինողական և ա՛ւերո՛՛.
Օրինակ, Հիպէս, առաքինութիւն
բարի է. ապաքէն և երանութիւն բա՛՛.
Ո՛ւեթ՛՛, ո՛րբար՝ մեղքն չար է. ուրեմն
և պատիժն յանիրաւենական չա՛ր է.
Ուստի՛. ՚ի վախճանական պատճառե
լոյն. տո՛ւր. որ ինչ բարի է՝ և վախ
ճանն նորին բարի է. և որ ինչ չար է՝
և վախճանն նորին չար է.

Յաղագս Տեղեաց Որ ՚ի Լինելութենէ և Յեղելոյ. Գլուխ Լ.

Տեղի ՚ի լինելութ է, զի լինելութիւն
լինիցի նախընթաց, իսկ եղեալն
համա՛՛. և է՛ շինողական և ա՛ւերո՛՛.
Օրինակ՛՛, ո՛րզան, շինութ տանն բարի է.
 ուրեմն և տունն բարի է.

12 Այլ'', հիւծար, շինութիւն տանն չար է.
ուրեմն և տունն չար է. Ուս''. 'ի լի-
նելուէ. տուր. որոյ լինելութիւն բարի՝
նա և ինքն բարի է. և որոյ լինելութիւն
չա՛ր է, նա և ինքն չար է.

Տեղի յեղելոյ է՝ զի եղեալն լինիցի
նախընթաց, իսկ լինելութիւն հա՛.
և է շինո'', և աւե''. Օրին'', ո՛րպակ
տունն բարի է. ուրեմն և շինութիւն
տանն բարի է. Այլ'', որբար՝ տունն
չա՛ր է. ուրեմն և շինութիւն տանն չար է.
Ուստի՛. յեղելոյ տուր. որ բարի է՝
լինելութիւն նոր բարի է. և որ չար է,
և լինելութիւն նոր չար է.

Յաղագս Տեղեաց Ի յԱպականութենէ, և յԱպականելոյ. Գլուխ Ձ.

Տեղի յապականութենէ է՝ զի ապկնութին
լին'' նախըն''. իսկ ապկնելին հա''.
և է շինո'' և աւե''. Օրին'', հիւծար
ապկնութ տանն չա՛ր է. ապաքէն տունն
բարի է. Այլ'', ո՛րբար, ապականութ
տանն բարի է. ուրեմն տունն չար է.
Ուստի՛. յապկնութէ. տուր. որոյ ապակա
նութին չար է՝ ինքն բարի է. և որոյ
ապկնութին բարի է՝ ինքն չար է.

Տեղի յապականելւոյ է՝ զի ապականելին

13 լին'' նախ'', իսկ ապականութին հա''. և է՝ չինո'' և ամե''. Ըինո'', հիկէն՝ ապականելին բարի է. ապաքէն ապականութին նորա չար է. Լաեր'', որբար՝ ապականելին չար է. ապաքէն ապականութին նորա բարի է. Ուստի, յապականելւոյ. տուր. որ ինչ բարի է՝ ապականութին նորա չար է. և որ ինչ չար է՝ ապականութին նորա բարի է.

Յօդուած Տեղեաց Որ ՚ի Կիրառութենէ և ՚ի ջիր առնելոյ. Գլուխ Լ.

Կիրառութին է գործառութին իրի իմիք ըստ ձիոյ կիրառութին է ձիավարելն. և տապարին՝ հատանելն.

Տեղի ՚ի կիրառութենէ է՝ զի կիրառութին լին'' նախ'', իսկ կիրառելին հա''. և է՝ չինո'', և ամե''. Ըինո'', որբար՝ ձիավարելն բարի է. ապա'' ձին բա''. Լաե'', հիկէն, ձիավարելն չար է. ապա ձին չար է. Ուստի. ՚ի կիրառութենէ. տուր. որոյ կիրառութին բարի է, նա և ինքն բարի է. և որոյ կիրառութին չար է, նա և ինքն չար է.

193 Տեղի ՚ի կիրառելւոյ է՝ զի կիրառ

նլին լին'' նախ'', իսկ կիրառութին հա՛.
և է՛ նմանապ շինողական և ածերո'':
Շինողական, ո՛րգան՝ հացն բարի է.
ուրեմն և հացկերութին բարի է.
Նաեւ'', հիւկէն՝ գինին յոռի՛ է. ուրեմն
և գինարբութին յոռի՛ է. Աստի՞. ՚ի
կիրառելոյ. տո՛ւր. որինչ բարի է, և
կիրառութին նր բարի է. և որինչ յո
ռի՛ է՝ և կիրառութին նր յոռի՛ է.

Յաղագս Տեղւոյ Որ ՚ի Քարշողական և ՚ի հետևողական պատահմանց.

Գլուխ Ք.

Քարշողական պտհումն է՝ որ ՚ի հար
կէ ունի ընդ իւր պատահումն ինն.
որպ մեծանալոյն՝ ի հարկէ հետևի յա
ռաջագոյն փոքր գոլն. զի որ մեծա
ցաւ՝ ի հարկէ էր փոքր.
Տեղի ՚ի քարշողական պատահմանէ՛ն
զի քարշողական պտհումն լին'' նախ''
և հետևողական պատահումն համա'':
և է՛ միշտ ստորինկան. ո՛րբար՝ պետրոս
զղջացաւ. ապա ու'' մեղուցեալ էր.
Աստի՞. ՚ի քարշողական պտհմանէ.
տո՛ւր. ՚ի դոլ քարշողական պտհման՝

 գո՛յ և հետևողականն.

Տեղի 'ի հետևողական պտհմանէ է՝ զի հետևողականն լի՛ն" նախըն", իսկ քարշո" համա", և է միշտ բձկն. որբար՝ սբն մարիամ ոչ մեղաւ. ատւ-ոչ զղջանայ. Աստի՞ 'ի հետևողակին պտհմանէ. տո՛ւր. 'ի բառնիլ հետև՝ պտհման՝ բառնի և քարշողականն.

Յաղագս Տեղեաց Ար 'ի Նոյական և 'ի Այլական անուանց.

Գլուխ Թ.

Տեղի 'ի բձկնէն՝ է լի՛ն" և ա՛ւերո". Ոխո", հիպէս՝ փարթամութին բարի է. ուրեմն և փարթամն բարի է. Վայ", որդոն՝ փարթամութին չա՛ր է. ուրեմն և փարթամն չա՛ր է: Աստի՞ 'ի բձկանէն. տո՛ւր. որինչ պատշաճի բձկանին, պատշաճի և կցականին.

Տեղի 'ի կցականէն՝ է նմանպ լինո" և ա՛նէ". Ոխո", որբար՝ երկայնամտն բարի՛ է. ուրեմն և երկայնմտութին բարի է. Վայ", որդոն՝ երկայնամտն չա՛ր է. ուրեմն և երկայնմտութին չար է. Աստի՞ 'ի կցականէն. տո՛ւր. որինչ պատշաճի կցականին ըստ նոյն

195 անուան պատշաճի և բացականին.

Ըստ նոյն անուան ասացաւ, զի բազումք
ըստ երկայնամիտ գոլոյն՝ կամ ըստ ող
ջախոհ գոլոյն՝ են բարիք, բայց ըստ
այլ իրիք են չարք.

Յաղ՛ Առաջին Տեղեաց.

Գլուխք արտաքին տեղեաց են է։
Առաջինն է 'ի մեծագունէ և
'ի փոքրագունէ, Եկ՟դն 'ի հակակայէ
Եր՟դն 'ի բաժանմանէ։ Չ՟դն 'ի համե
ղանակաց. Հ՟դն 'ի համեմատուէ.
Վեցերորդն 'ի փորձելոյ. Եօթն՟դն
յայլ և այլ սեռից.

Յաղագս Տեղեաց Ա՛ 'ի Մեծագու նէ՛ և 'ի փոքրագունէ.

Գլուխ Ա.

Տեղի 'ի մեծագունէն՝ ունի համա
հետևող զփոքրագոյնն. և է՛
միշտ բց՟կն. ո՛րգոն՝ թ՟րն ո՛չ կարէ
առնուլ զքաղաքն. ապա և զին՟որն
ո՛չ կարէ առնուլ. Ուստի՛ 'ի մեծա
գունէն. տուր. զորինչ առաւելն է
րևի ոչ կարող առնել՝ զայն և նուազն
երևի ոչ կարող առնել.

Տեղի 'ի փոքրագունէն՝ ունի համահե
տևող զմեծագոյնն. և է՛ միշտ

սորմ̃կն․ ո՛րզան՝ զինուո՛րն կարէ՛ ան-
նուլ զամրոցն․ ապաւորեմն և թշ̃րն․
Ուսոյի՞․ ՚ի փոքրագունեն․ տո՛ւր․
զոր ինչ փոքրն երևի առնել, զայն
մեծն մանաւ՛անդ երևի կարող առնել

Յաղագս Տեղեաց Ու․ ՚ի Հակակայէն․

Գլուխ Բ․

Հակակայք չո՛րք են․ առընչական․ ներհական․ պկ̃կն․ հակասական․

Առընչական հակակայից մինն լինի նախընթաց, և միւսն համահե՛․ և է՛ ծննողական և ա՛ծերողական․

Օրինակն, հիկեն՝ հայր է՛․ ա̃պւ և որդի է՛․ Այսէ՛ հակադարձեալ․ զի թէ որդի գոյ՝ ապա և հայր գոյ․

Առնուն, հիբար՝ հայր ոչէ․ ա̃պւ և որդի ո՛չէ․ Այսէ՛ հկ̃րձեալ․ ո՛րբար՝ որդի ո՛չ գոյ․ ապա և հայր ո՛չ գոյ․

Ուսոյի՛․ յառընչական հակակայից․ տո՛ւր․ ՚ի գոլ միոյ առընչիցն՝ գո՛յ և միւսն․ և յոչ գոլն՝ ո՛չ գոյ․

Ներհակական հակակայից՝ մինն լինի նախընթաց, և միւսն համահետեւող․

Բայց ներհակացն որոց ոչէ մէջ, թէ
167 նախընթացն է սորմ̃կն՝ համահե

տևօղն է բացասական. և հակադարձեալ. զի թէ նախընթացն է բացասական՝ համահետևօղն է ստորասական. որգոն՝ Սոկրատէս է առողջ. ապա ոչէ հիւանդ. Սոկրատէս ոչէ առողջ. ապա է հիւանդ. Ուս՟. յանմէջ ներհակաց. տուր. ՚ի դրոլ ներհակաց միոյն՝ բառնի միւսն. և ՚ի բառնիլ անմէջ ներհակաց միոյն՝ դնի միւսն. Իսկ ներհակաց որոց է մէջ՝ նախընթացն լինի ստորասական, և համահետևօղն բացասական. և ոչ հակադարձիլ. զի նախընթացն ոչ լինի բացասական. Քանզի եթէ է սեաւ՝ ուրեմն ոչէ սպիտակ. այլ ոչ եթէ ոչէ սեւ՝ ուրեմն է սպիտակ. զի կարէ գոլ կարմիր՝ կամ կանաչ՝ կամ այլ գունով:

Ունակական և պակասական հակակայքն լինին միմեանց նախընթաց և համահետևօղ. և ըստ անմէջ ներհակաց՝ թէ նախընթացն է ստորասական՝ համահետևօղն է բացասական. և հակադարձիլ. զի թէ նախընթացն է բացասական՝ համահետևօղն է ստորասական. որգոն՝ Սոկրատէս է տեսօղ. ապա ոչէ կոյր. Սոկրատէս ոչէ տեսօղ. ուրեմն է կոյր. Բայց ստորասականն

 համահետևօղն ոչ լինի ճշմարիտ՝

եթէ բցո՛կն նախընթացն ոչ իցէ ի մի
ա՛յնր ենթակայի, յորում բնաւորեալ
իցէ ունակութիւն գոր։ Քանզի՝ ըղ-
ծառոյ ասել թէ ո՛չէ տեսօղ է ճշ՛
նախընթաց. բայց համահե ևօղն որ
ասէ՝ ա՛պ է կոյր, ո՛չէ ճշմարիտ. զի
կոյր՝ զղգայնո՛յ ստորոգի։ Նմանա՛պ
ստորո՛կն համահետևօղն ըստ ի՛ըստ ժա-
մանակին. քանզի ճշմարիտ է ասել ըղ
դեռածին մանկանէ՛ թէ ո՛չէ մորուա-
ւոր. բայց ասել՝ ա՛պ է կուսիտ, է՛
սուտ։ զի չև՛ ևս է եկեալ ժամանակն։
Ապ բցո՛կն նախընթացն պարտի ստո-
րոգիլ զա՛յնմ ենթակայէ՝ զորմէ և ըս-
տորո՛կան համահետևօղն լինի ճշմա-
րիտ։ որգոն՝ ծերս այս ո՛չէ մորուա-
ւոր. ապաուրեմն է կուսիտ։

Ի ակո՛կան հակակայից ոչ ինչ է մէջ.
զի մէջն երեքկին է. տեսակական.
նիւթական. ժամանակական։

Տեսակականն է, որպէս սևին և սպիտա-
կին է՛ մէջ գորշն՝ և ա՛յլ գոյնք.
Նիւթականն է՝ որպէս առողջին և հի-
ւանդին՝ է՛ մէջ քարն. զի քարն ո՛չ
199 առողջ է և ո՛չ հիւանդ։

Մաթեմատիկոսն դիմէ՝ որպէս կորիւն շան մին չև ցինն օր՝ ոչ երբես ունօղէ և ոչ կոյր։ Այլ ածա՛ 'ի միջիցս այսցանէ ոչ ոք կարէ գոլ մէջ հկ̃ւն. զի անմէջէ հկ̃ւթին։ քանզի զա̃մէ և յա̃մ ժամանա կի կարէ ասիլ է կամ ոչ է։

Հակասութե̃ մի մասն լինի նախընթաց և միւսն համահետևող. որպէս՝ սկ̃րտյ նստիլն ճշմարիտ է. ուրեմն ոչ նստիլն սուտ է։ Այլ հկ̃րձլ՝ հիկեն՝ սոկ̃րտյ նստիլն սուտ է. ուրեմն ոչ նստիլն ճշ̃։

Ուստի՝ 'ի հակասական հակակայից. տուր. հկ̃ւն թէ մի մասն ճշմարիտ է միւսն սուտ է. և հկ̃րձլ՝ զի թէ մինն սուտ է՝ միւսն ճշմարիտ է.

Յաղագս Տեղեաց Որ 'ի Նաժանմանէ՛.

Գլուխ Գ.

Ութ են եղանակք բաժանման ըստ դա̂թի. Նախ՝ փաղանունն 'ի զանազան տեսակս և 'ի կերպս. Երկր՝ հոմանուն ձայնն 'ի զանազան նշանակեալս։ Երրդ՝ դասանունն 'ի նախկին և 'ի վերջին տեսակս իւր. Չորր՝ գոյացութին 'ի պատահմն. որպէս թուղթն 200 որոշի 'ի սպիտակն և 'ի սեաւն.

Հինգդ՝ պատահումն ՚ի գոյացութիւն·
որպէս սպիտակն ՚ի կարմին և՚ի ձիւնն·
Վեցերորդ՝ պատահումն ՚ի պատա
հումն· որպէս սպիտակն ՚ի ցուրտն և
՚ի ջերմն· այս՝՝ ՚ի ձիւն, և ՚ի բուռ·
Եօթներորդ՝ բոլորն ՚ի մասունս· և այս
կրկին է· զի կամ ՚ի նմանամասնեայս,
որպէս թուղթն ՚ի թուղթս· և ջուրն ՚ի ջուրս·
և կամ յաննմանամասնեայս· որպէս մար
մինն ՚ի գլուխ և յոտս՝ և յայլս այսպիսիս
Ութերորդ՝ իր իմն ՚ի գոյացութեան և ՚ի պա
տահումն· որպէս խաչն ՚ի փայտն և ՚ի
քառաթևութիւնն·

Տեղի ՚ի բաժանմանէ լինի, զի բաժա
նելոց ոմն իցէ նախ՛՛, և ոմն համա՛·
Արդ՝ յառաջին բաժանմանէ առարկի
այսպէս· սկտս է կենդանի· կամ բա
նական է կամ անբան· այլ ոչ է ան
բան· ուրեմն է բանական· Կամ թէ
է բանական· ապա ոչ է անբան·
Ուստի՝ ՚ի բաժանմանէ՝ տուր, ՚ի
դնել համաբաժանեցելոց միոյն՝ բառնել՝
միւսն· և ՚ի բառնել միոյն՝ դնել՝ միւսն·
Յերկրորդ բաժանմանէն առարկի
201 այսպէս· ակն կամ զգացօղ է՝ կամ

ոչ է զգացօղ. այլ ոչ է ոչ զգացօղ. այլ է զգացօղ. Կամ թէ է զգացօղ. այլ ոչ է ոչ զգացօղ. Ուստի՛. ՚ի բաժանմանէ. տօ՛ւր. ՚ի գոլ համաբաժանեցելոց միոյն՝ բառնի միւսն. և ՚ի բառնիլ միոյն՝ գոյ միւսն. Այսպէս և յայլ բաժանմանցն դիւրին է առարկել.

Յաղագս Տեղեաց Որ ՚ի Համեղանակաց.

Գլուխ Գ.

Ի համեղանակաց ոմն լինի նախըն'' և ոմն համա''. և է շին'', և աճե''.

Շինողական, որպէս՝ ծիծաղականն է յատուկ մարդոյն. այլ և խխնջականն է յատուկ ձիոյն. Ուստի՛. ՚ի համեղանակաց. տօ՛ւր. համակերպքն միապէս գոն. իսկ ծիծաղականն և խխընջա'' համեղանա՛կք են. զի որպէս ծիծաղականն է ՚ի մարդում, նոյնպէս և խխընջականն է ՚ի ձիում. Իսկ աճեցողական, որպէս՝ ծիծաղականն ոչ է սեռ մարդոյն. ուրեմն և խխնջականն ոչ է սեռ ձիոյ. Ուստի՛. ՚ի համեղանակաց. տօ''. համանմանքն նոյնաբար գոն. այլ ծիծաղականն և խխընջականն՝ են

համակերպք . զի ո՞պ է ծիծաղականն
՚ի մարդում, նոյնպէս և խխընջա
կանն է ՚ի ձիում.

Յաղագս Տեղեաց Որ ՚ի Համեմատութենէ.

Գլուխ Լ.

Ի Համեմատականաց տմ̃ լինի նախ՝՝ և տմ̃ համա՝՝։ ո՛րգոն՝ նաւապետն ո՛չ ընտրի վիճակաւ, այլ արուեստիւ. ապաքէն և վարժապետն ո՛չ պարտի ընտրիլ վիճակաւ. այլ արուեստիւ. Ո–մ՝՝. ՚ի համեմատութենէ. տուեր. համեմատքն պարտին առ միմեանս գոլ ըստ համեմատութեանն . այլ նաւապետն և վարժապետն են համեմատք. զի ո՞րպ է նաւապետն առ նաւն, նմանապէս է՛ և վարժապետն առ վարժարանն.

Յաղագս Տեղեաց Որ ՚ի Փոխելոյ։

Գլուխ Օ.

Տեղի ՚ի փոխելոյ է՝ զի ՚ի փոխելոց ոմանց՝ հաստատեսցի իրիմն. ո՞պ հոմերոս էր ընտրեալ և փոխեալ ՚ի քերականութենէ, և պտողոմէոս յաստղաբաշխութենէ, և արիստոտէլ ՚ի բնականութեան. Այս առարկի այսպէս.
203 Արիստոտէլ ասաց թէ՝ երկնային

մարմինքն ոչ են՚ի չորից տարերց. ապա քէն ճշմարիտ է բանս. Սուս՛՛. ՚ի փորձե լոյ տուր. որ փորձեա՛լ է յիւրում գի տութեն՝ հաւատալի՛ է նմա.

Յաղագս Տեղեաց Եւ Յարակայ սեռից.

Գլուխ Լ.

Տեղի յայլ և այլ սեռից կոչի, բայց նախընթաց կամ համահե՛՛ սեռքն ըստ ինքեանց ո՛չ լինին. այլ տեսակ միոյ սեռին ենթակայանալով սեռին իւրում՝ լինի նախընթաց. և տեսակ միւս սեռին նմանէ՛ ենթակայանալով սեռին իւրում՝ լինի համահետևող. ո՛րգոն՝ հոգին է գոյացութիւն. իսկ թի՛ւն է քանակ. ուրեմն հոգին ո՛չ է թի՛ւ. Սստի՛. յայլ և այլ սեռից. տո՛ որոց սեռքն են այլ և այլք, նաև ին քեանք են այլ և այլք.

Ա՛ ո՛րդ՝ ասցի տեղիքս՝ են այսոքիկ.
ա՛ Ի սահմանէ. բ՛ Ի սահմանելոյ.
գ՛ Ի ստորագաբանութենէ.
դ՛ Ի ստորագաբանելոյ.
ե՛ Յընդհանրական բոլորէ՛.
զ՛ Յընդհանրական մասնէ՛.
է՛ Յամբողջական բոլորէ՛.

ը՝ Յամբողջական մասնէ.
թ՝ Յընդհանրանշան բոլորէ.
ժ՝ Ի համահաւաք մասանց.
ժա՝ Յանյարադիր բոլորէ.
ժբ՝ Ի յարադրունակ մասնէ.
ժգ՝ Ի տեղական բոլորէ.
ժդ՝ Ի տեղական մասնէ.
ժե՝ Ի ժամանակական բոլորէ.
ժզ՝ Ի ժամանակական մասնէ.
ժէ՝ Յարարչական պատճառէ.
ժը՝ Յարարչական պատճառելոյ.
ժթ՝ Ի նիւթական պատճառէ.
ի՝ Ի նիւթական պատճառելոյ.
իա՝ Ի տեսակական պատճառէ.
իբ՝ Ի տեսակական պատճառելոյ.
իգ՝ Ի վախճանական պատճառէ.
իդ՝ Ի վախճանական պատճառելոյ.
իե՝ Ի լինելութենէ. իզ՝ Յեղծելոյ.
իէ՝ Յպ̃կնութէ. իը՝ Յպ̃կանելոյ.
իթ՝ Ի կիրառութէ. լ՝ Ի կիրառնելոյ.
լա՝ Ի քարշողական պատահմանէ.
լբ՝ Ի հետեւողական պատահմանէ.
լգ՝ Ի բացական ան̃անէ.
լդ՝ Ի կցական ան̃անէ.
լե՝ Ի մեծ̃գունէ. լզ՝ Ի փոքր̃գունէ.

ԼԷ՝ Յառընչական հակակայէ։
ԼԸ՝ Ի ներհակէն։ ԼԹ՝ Ի պկ̄սնեն։
Խ՝ Ի հկ̄սկնեն։ ԽԱ՝ Ի բաժանմանեն։
ԽԲ՝ Ի համեմատունից. ԽԳ՝ Ի համեմատութէ
ԽԴ՝ Ի մերձից. ԽԵ՝ Յայլ և այլ սեռից.

Եւ գրեթէ արտաքոյ այսոցիկ՝ ոչ գոյ այլ տեղի տրամաբանական. քանզի թէ զմիտ 'ի քննութիւն տաս՝ զամ տրամաբանական տեղիս ընդ սոքօք պարունակես։ Բայց եղում անգամ առարկուեց ոմանց՝ ոչ այսպէս հարցմամբ տըհեալ լինի տեղի։ զորօրինակ եթէ առարկէ ոք այսպէս. ամ մասն նուազ է քան զբոլոր իւր. այլ գլուխն է մասն մարմնոյ. ապա՛ գլուխն նուազ է քան զմարմինն։ Ահա առարկուես հաւաստագոյն տեղին է մեծ նախդասութեն. որ ասէ թէ՝ ամ մասն նուազ է քան ըզբոլոր իւր վս ոչ է հարկ հարցանել թէ ուստի՞ է տեղին. քանզի զինչ այլ հաւաստագոյն տեղի կայցէ քան զայն որ ասէ թէ՝ ամ մասն նուազ է քան զբոլոր իւր։ Ուստի այսպիսի առարկութիւնք հաստատեալք իմն այսպիսի

 հաւաստագոյն նախադասութեց

մեան անտարակոյս և անհարցումն.

Ուստի որդ՝ զոմանս տեղեաց անուանեն միջին որպէս ասացաք՝ և զոմանս արտաքին. և այս ըստ համեմատութեան միջնոյ և արտաքնոյ տեղեաց. քանզի երկաթեղէնն 'ի ներքս յերկաթին գոլով՝ և երկաթն յերկաթեղինին՝ ասին տեղիք ներքսականք. այսինքն միջինք: Իսկ թղթորն և զինուորն արտաքոյ միմեանց գոլով՝ ասին տեղիք արտաքինք. Բայց գտանի տեղի արտաքին կարգեալ ընդ միջին տեղիսն. որպէս արարչական պատճառն և պատճառելին իւր՝ արտաքոյ են միմեանց. և կարգեալ են ընդ միջին տեղիսն. Ուստի այս այնր աղագաւ, զի պատճառաց և պատճառելեաց յոլովքն են միջին տեղիք. որպէս նիւթական պատճառն մնացական՝ և պատճառելին իւր՝ են միջին տեղիք. Իսկ այլ պատճառքն՝ այսինքն արարչական, նիւթական, տեսակական, վախճանական, և պատճառելիք սոցա՝ պարտին իմիասին կարգիլ. վասն որոյ միջին և արտաքին տեղիք որ 'ի սոսում գոն՝ իմիասին կարգեցան.

Նաև թէ այլևս տեղի թուի քեզ գոլ արտաքին որ կարգեալ իցէ ընդ միջին տեղիսն՝ մի՛ անդէպ երևիցի քեզ. քանզի ասացաք թէ այսոքիկ ըստ համեմատութեան ասին միջին և արտաքին տեղիք, և ո՛չ իսկապէս. զի իսկապէս միջին տեղի է՝ կէտ երկրի. և արտաքին երեսք երկրի. Նաև դարձեալ իսկապէս միջին տեղի է երկրիս. և արտաքին՝ երկին. և մէջ տան, և արտաքոյ տան, և այլք. Նաև այսքան յաղագս Տրամաբանական Տեղեաց.

Յաղագս Պատրանաց.

Պատրանք է առարկութիւն երևութական և ո՛չ ճշմարտական. զի պատրողական առարկութիւն երևի գոլ ըստ առարկութեան՝ բայց ո՛չ է. Ի բանի աստ՝ առարկութիւնն է սեռ. որ տարբերէ զպատրանս յայնց պատրանաց՝ որք 'ի կշիռս՝ և յայլ վաճառս լինին. Իսկ՝ երևութականն և ոչ ճշմարտականն՝ է տարբերութիւն. որ տարբերէ զպատրողական առարկութիւն յայլ առարկութեանց. Նաև թէ որպէս երևի գոլ որպէս առ

 արկութիւն՝ և ո՛չէ, այսոքիկ յայտնի

14 են 'ի տեսակս պատրանաց՝ զորս ու-
սանելոց եմք, զի ամենեքեան իսկոյն
յառարկելն թուին գոլ ճշմարիտ և
ոչ են. Ուստի արդ՝ ամենայն պատրանք կամ
են ընդդէմ կանոնաց հակասութեան,
և կամ են ընդդէմ կանոնաց հաւա-
քաբանութեան.

Կանոն հակասութեան է՝ զի իցէ իմն նոյն
ենթակայի և ստորոգութեան. և 'ի վերայ
նոյն էութեան և նշանակութեան. և 'ի վերայ նոյն
տեղւոյ և վերաբերութեան. Արդ՝ 'ի վերայ
նոյն ենթակայի ասացաւ, զի այս ոչ է
հակասութիւն. սոկրատէս արդար է. սոկրատէս
ոչ է արդար. քանզի ոմն սոկրատէս ար-
դար է. իսկ այլ ոմն սոկրատէս ոչ է արդար.
բայց թէ իցէ 'ի վերայ նոյն սոկրատայ՝
է՛ հակասութիւն։

Ուստի ասացաւ իմն նոյն ստորոգութեան.
զի այս ոչ է հակասութիւն սոկրատէս
գարշելի է. սոկրատէս ոչ է գարշելի.
քանզի ըստ գեղոյն կամ ըստ այլ իմիք՝
գարշելի է. այլ ըստ վարուցն՝ ոչ է
գարշելի. բայց թէ իցէ իմն նոյն ըս-
տորոգութեան՝ է հակասութիւն.

209 Ուստի իմն նոյն էութեան ասացաւ։

զի այս ոչէ հակառակութիւն. Սոկրատէս ալևորէ. Սոկրատէս ոչէ ալևոր. քանզի ըստ էութեան իմիք՝ որպէս ըստ զօրութեան՝ ալևորէ. իսկ ըստ էութեան իմիք՝ որպէս ըստ ներգործութեան ոչէ ալևոր. բայց թէ իցէ ի վերայ նոյն էութեան՝ է հակառակութիւն.

Եւ ի վերայ նոյն նշանակութեան ասացաւ. զի այս ոչէ հակառակութիւն. դու ես տեսեալ զհատուած փայտին տապարաւ. դու ոչ ես տեսեալ զհատուած փայտին տապարաւ. քանզի տեսեալ ես զհատուած փայտին տապարաւ, ըստայնմ զի հատուած նորին տապարաւ եղև. այլ ըստ ճանաչման՝ ոչ ես տեսեալ զհատուած փայտին տապարաւ, այլ աչօք. բայց թէ իցէ ի վերայ նոյն նշանակութեան՝ է՛ հակառակութիւն.

Եւ ի վերայ նոյն տեղւոյ ասացաւ. զի այս ոչէ հակառակութիւն. Սոկրատայ ակն տեսօղէ. Սոկրատայ ակն ոչ է տեսօղ. վասն զի միակն տեսօղէ, և միւսն ոչէ տեսօղ. բայց թէ իցէ ՚ի վերայ նոյն տեղւոյ՝ է՛ հակառակութիւն.

Եւ ի վերայ նոյն վերաբերութեան ասացաւ. զի այս ոչէ հակառակութիւն. հայն

օգուտ է. հացն ոչ է օգ''. զի օգուտ է առողջաց. և ոչ է օգուտ հիւանդաց. բայց թէ իցէ իմ՛ նոյն վերաբերութ՛ է՛ հակասութիւն.

Իսկ կանոնք համաքաբանութեն՝ ի համաքաբանութեն անդ ասացան.

Եւ ամենայն պատրանք՝ են թուով տասն. որք են այսոքիկ.

Ձայնունական. Բաղադրական և
Բաժանական. Ընդոլորումն.
Համահետևողական. Ընցական.
Նմանական. Հակասական.
Ունակական. Պատճառական.
Բաղդատական.

Յաղ'' Ձայնունական Պատրանաց. Եւ

Ձայնունական պատրանքն՝ ունի երիս տեսակս. Առաջին տե՛կն լինի այնպիսի անուամբ՝ որ համանգամայն զանազան իրս նշանակէ. որպ՛ է՛ շուն անունն. Եւ առարկի այսպէս. ամ՛ շուն է հաջողական. ամն երկնային աստղ՝ է շուն. արդ ուրեմն ամն երկնային աստղ՝ է՛ հաջողական.

Ասելի է թէ՝ ամ՛ շուն է հաջողական

 Ճշմարիտ է վ՛ն երկրային շան.

և ոչ է ճշ՛՛մտ երկնայնոյն և ջրայնոյն։

Երկրորդ տեսակն լինի այնպիսի անուամբ՝ որ նախկնաբար նշանակէ՛ մի՛ ինչ. բայց ըստ համեմատութե՛ նշանակէ զբաղումս. որպէս լոյս. խաւար. մահ. շուն. և այլք. Ո իւ լոյսն նախկնաբար նշանակէ զընթակայն երից. բայց ըստ համեմատութեան նշանակէ զա̃ծ, և զհաւատս, և զիմացումն։ Նմանապէս և խաւարն նախկնաբար նշանակէ զպակասութիւն զգալի լուսոյն. բայց ըստ համեմատութեան՝ նշանակէ զա̃նյ, և զմեղս։ Ըստ այսմ է և մահն։ Նմանապէս և շունն նախկնէբր նշանակէ՛ զերիս տեսակս. այս՛՛ զհաջողականն, զջրայինն, և զաստղն. բայց ըստ համեմատութեան՝ նշանակէ զհնացօղսն. զի շուն կոչի ոմն մարդ. Որպէս առարկի՛ այսպէս. ա̃մ շուն է հաջողական. ոմն մարդ է շուն. իսկ ապա ոմն մարդ է՛ հաջողական. և դիւրին է լուծումն ո̃ր։

Չորրորդ տեսակն լինի բաղադրեալ անուամբ. որ ա̃ն նախադրիւն՝ լինի. որ̃ են այսք, անմահ. անմարմին. և այլք. Որպէս առարկի այսպէս. ա̃մ անմար

մին ո՛չ ունի մարմին • այլ հոգին է ան
մարմին. ապաքէն հոգին ո՛չ ունի մար
մին ։ Ասելի է թէ՝ անմարմինն կրկին
նշանակութի ունի • նախ նշանակէ՛
զայն որ ո՛չէ մարմին և ո՛չ ունի մար''
ո՞պ են հրեշտակք. և երկրորդ նշանա
կէ զայն՝ որ թէպէտ ո՛չէ մարմին՝ բայց
է ունող մարմնոյ ։ ո՞պ է մեր հոգին ։
Այս յայսցանէ յայտէ թէ՝ հոգին մեր
ըստ այնմ որ ոչէ մարմին՝ ասի անմար'' •
և ըստ այնմ զի է ունող մարմնոյ՝ ո՛չէ
անմարմին ։ Ըստ այսմ առարկի և ան
մահին ։ ո՛րդոն, ո՞մ անմահ ո՛չ մեռա
նի • ադամ ստեղծան անմահ • ապ''
ադամ ո՛չ մեռանի • Ասելի է թէ՝ ան
մահն կրկին նշանակութի ունի • մինն
նշանակէ զայն՝ որ ո՛չ կարէ մեռանիլ.
ո՞պ են հրեշտակք. և միւսն նշանակէ
զայն՝ որ ո՛չ կարէ ոչ մեռանիլ. այլ կա
րէ մեռանիլ՝ և ո՛չ մեռանիլ. զի ադամ
եթէ չէր մեղուցեալ՝ ո՛չ մեռանէր ։
Այս այսոքիկ ամենեքեան են ըստ դէմ
կանոնաց հակառութեան • քանզի ո՛չ
են ի վերայ նոյն ենթակայի • զի են
հոմանունք •

Յաղագս Բաղադրական և բաժանական Պատրանաց. Ի.

Բաղադրական և բաժանական պատրանք է՝ յորում բաղադրելով այլ իմն նշանակեալ լինի, և բաժանելով այլ իմն. և յայտնեսցի 'ի տեսակաց իւրոց. և ունի տեսակս վեց.

Առաջին տեսակ է՝ յորում էական բայն և ընդունելութիւն են բաղադրել և բաժանեալ. որգոն՝ դու ես այժմ և ես ծնեալ. իսկ ապա դու ես ծնել այժմ. Ասելի է թէ՝ ես և ծնեալն բաժանեալ այլ իմն նշանակեն. և բաղադրեալ այլ իմն. Այս է սա ընդդէմ կանոնաց համաքաբանութեն, զի է՝ 'ի սոսկ մասնաւորաց.

Երկ տեսակ է՝ յորում համանգա՛ առեալն բաժանի. որգան՝ ամ անձնաւոր կամ բանական է կամ անբան. այլ ամ անձնաւոր ոչ է բանական. իսկ ապա ամ անձնաւոր է՝ անբան. Ասելի է թէ՝ ամ անձնաւոր կամ բանական է կամ անբան՝ ըստ համանգամայն առման, և ոչ ըստ բաժանման.

214 Այս է սա ընդդէմ կանոնաց հա

կասութ․ զի զնոյնն ոչ ստորոգէ զէն
Թակայէն, քզի երբեմն զըանականն
և զանբանն համանգամայն կամի ըս
տորոգել զանձնաւորէն, և երբեմն
զանբանն միայն։

Ա՟րդ տեսակէ՝ յորում այն որ ըստ
բաժնման պարտի առնանիլ՝ համան
գամայն առնանի․ ո՛րզան՝ ա՟մ անձնա
ւոր ոչ է մարդ․ ա՟մ ծիծաղական է՛
անձնաւոր․ իսկ ապա ա՟մ ծիծաղա՛՛
ոչ է մարդ․ Ա՟սելըէ թէ՝ ա՟մ անձնա
ւոր ոչ է մարդ՝ կրկին նշանակութի
ունի․ մինն է ըստ համանգամայն առ
ման․ զի նշանակէ թէ համանգամայն
ա՟մ անձնաւոր ոչ է մարդ․ որ է նոյն
թէ՝ ոչ ոք անձնաւոր է մարդ․ որ է
սուտ․ որպէս աստ առեալ եղև․

Ա՟ռ միւսն նշանակէ ըստ բաժնման․
այս՛՛ թէ ա՟մ անձնաւոր ոչ է մարդ,
այլ ոմանք անձնաւորք են մարդիկ․
որ է ճշմարիտ։ Ա՟ռ է սա ընդդէմ
կանոնաց հակասութ․ զի անձնաւորն
ոչ է միոյ ենթակայ, քանզի ոմն անձ
նաւոր է մարդ, և ոմն անձնաւոր
ոչ է մարդ․

Չորրորդ տեսակն է՝ յորում մակբայ իմն ընդ ումեք բաղադրի և բաժանի. որգոն՝ որ կեայ միշտ է. սկսեալ կեայ. իսկ ապա սկսեալ միշտ է. Ասելի է թէ՝ մակբայս այս՝ միշտ, բաղադրեալ ընդ կելոյն՝ զայլ իմն նշանակէ. և բաժանեալ զայլ իմն նշանակէ. Ըստ այսմ տեսակիս առարկի և այս. որ զմինն միայն էհար, զայլս ոչ էհար. այլ դաւիթ զգողիադ միայն էհար. ապա ուրեմն դաւիթ զայլս ոչ էհար.

Ասելի է թէ՝ միայնն՝ բաղադրեալ ընդ դաւթի՝ զայլ իմն նշանակէ. այս՝՝ թէ դաւիթ միայն էր յորժամ զայս ինչ գործեաց. և ՚ի դաւթէ բաժանեալ և ընդ գործոյն բաղադրեալ՝ զայլ իմն նշանակէ. այս՝՝ թէ դաւիթ զայս գործս միայն է արարեալ, և ոչ այլ ինչ գործ. Այսպիսիք են ընդ դէմ կանոնաց հակասութեան, զի զմիայնն ոչ ըղձ նոյնէն առեն. Նմանէն և միշտն.

Հինգերորդ տեսակն է, յորում բայ իմն՝ ընդ գործիական հոլովման բաղադրի և բաժանի. որգոն, դու որով տեսեր 2x6 զգողիադ հարեր, նոյնիւն է հեր.

այլ՝ անձք տեսեր զգողիադ հարեալ·
ապաուրեմն անձօքդ է հարեալ:
Ասելի է թէ՝ փոխանել բայս կարէ՝ բա
ղադրել ընդ անձացն ըստ գործիական
հոլովման, կարէ՝ և բաժանել յանձացն
և ընդ գործեացն բաղադրել· որպէս՝
անձք տեսի զգողիադ հարեալ· սորով
տեսի զգողիադ հարեալ· Այս է սա
ընդդէմ կանոնաց հակասութեան·
զի փոխանելն՝ ընդ այլ և այլս բաղադրի·
Վեցերորդ տեսակ է, յորում ա
նուն իմն բաժանի· որդոն՝ դու ես
կոկող· իսկ կոկողն է օղկոկ· ան՞ու"
դու ես օղկոկ· Ասելի է թէ՝ կոկողն
ըստ ինքեան զայլ իմն նշանակէ, և բա
ժանմամբ զայլ իմն նշանակէ· Այս է
սա ընդդէմ կանոնաց հաւաքաբա
նութե և հակասութե· զի է՝ իւրն մաս
նաւորաց· նաև կոկողն ոչ ըստ միոյ
նշանակութե առնանի·

Յաղ Անբոլորովին Պատրանաց· Գ·

Անբոլորովին պատրանք է՝ յորժամ
մասամբ իւիք զբոլորն կարծե
ցուցանէ գոլ այնպէս որ ոչ է· և այս
217 յայտնեսցի իտեսակաց իւրոց·

և ունի տեսակս երկուս.

Առաջին տեսակ է՝ յորում պատահումն մասին իմիք՝ զբոլորէն ստորոգի. որգոն՝ յորում ենթակայոջ սպիտակութիւն գոյ՝ սպիտակ է. յեթովպացւոջն սպիտակութիւն գոյ. ուրեմն եթովպացին սպիտակ է. Ահա՛ աստ սպիտակութիւն որ է պատահումն մասին՝ այսինքն՝ ատաման եթովպացւոյն՝ ստորոգեցաւ զբոլորէ եթովպացւոյն. Սուտ է այս ընդ դէմ կանոնաց հակասութեան. զի ո՛չ է իմն նոյն տեղւոյ. քանզի ըստ ատամանն է սպիտակ, և ըստ մարմնոյն ոչ սպիտակ Սուտ ասի այս՝ անբոլորովին. զի յեթովպացւոջն սպիտակութիւն գոյ ոչ ըստ բոլորին, այլ ըստ իրաց ինչ. այսինքն՝ ըստ ատամանն. Երկրորդ տեսակ է՝ յորում իրիմն որ է բոլորովին պատճառ իրի իմիք՝ և ըստ իրաց ինչ է պատճառ այլ իրի իմիք, առնանի իրն այն որպէս թէ բոլորովին է պատճառ այնր՝ որոյ ըստ իրաց ինչ է պատճառ, և ո՛չ բոլորովին Որպէս կերակուրն է բոլորովին պատճառ կենաց կենդանեաց. բայց ըստ իրի 218 իմիք՝ այսինքն՝ ըստ հիւանդութեան է վնաս.

ւ առնանի կերակուրն որպ՟ թէ բոլո֊
րովին է՛ փաս կենդանեաց • ո՛րդոն
սակաւ առնուլ զկերակուրս վ՟ ո՛չ
հիւանդանալոյ՝ բարւո՛ք է • իսկ ապա
ո՛չ բնաւ առնուլն յո՛յժ բարւոք է •
Ա՛.Հա կերկուրն որ բոլորովին է օգուտ
կենդանեաց, աստ եդաւ բոլորովին
ոչ օգուտ • որ է սուտ • Այլ ասի այս
անբոլորովին • զի կերակուրն է փաս
կենաց ըստ իւրաց ինչ՝ և ո՛չ բոլորովին •
Այլ է այս ընդդէմ կանոնաց հաւա֊
քաբանութ՟ և հակասութ՟ • զի է ՚ի
պարզ մասնաւորաց • նաև ո՛չէ նոյն
վերաբերութեամբ •

Յաղ՟ Համահետեւողական Պատ՟ • Պ՟:

Համահետեւողական պատրանքն ու֊
նի տեսակս երկուս :

Առաջին տեսակ է՝ յորում ճշմարիտ
հետեւմանն հետեւեցուցեալ լինի
սուտ հետեւութի • ո՛րկէն՝ եթէ է մարդ՝
է անձնաւոր • ապաքէն եթէ է անձ
նաւոր՝ է՛ մարդ • որ է սուտ •
Այս, եթէ է մարդ՝ է՛ անձնաւոր •
ապաքէն եթէ ոչէ մարդ՝ ո՛չէ անձնա
ւոր • որ է սուտ • Այս, եթէ ոչէ

անձնաւոր՝ ոչ է մարդ. ապաքէն եթէ է անձնաւոր՝ է մարդ, որ է սուտ։

Ասելի է թէ կանոնն է հետևման՝ զի ՚ի ստորասութեն մասնաւորն լինի նախ" և ընդհանուրն համահետևօղ. զի ճշմարիտ է այս, եթէ է մարդ՝ է անձնաւոր։ Իսկ ՚ի բացասութեն ընդհանուրն լինի նախ" և մասնաւորն հետևեալ. զի ճշմարիտ է այս, եթէ ոչ է անձնաւոր՝ ոչ է մարդ։ Այլ ՚ի տանկիս յայսմիկ՝ ամ եզրակացութի է ընդդէմ այսց կանոնաց. զի ՚ի ստորասութեն ընդհանուրն է նախ" և մասնաւորն հետևեալ. և ՚ի բացասութեն մասնաւորն է նախընթաց, և ընդհանուրն հետևեալ. վյ են սուտք։

Ըստ տեսակէ՝ յորում մասունք բոլորի իմիք ոչ թուեալ լինին բովանդակ. որգոն՝ սկտս անձնաւորէ. անձնաւորէ սկտս. պղատոն անձնաւորէ. անձնաւորէ պղատոն. այսպէս և այլ մարդիկ. իսկ ապա ամ մարդ անձնաւորէ՝ և ամ անձնաւոր մարդ է։

Ասելի է թէ ասա ոչ թըւեալ եղեն ամ մասունք անձնաւորին. զի

անձնաւորն ոչ միայն զմարդոյ սրտի՝ այլեւ զէշոյ եւ զեզինն եւ զայլոց ճզմաց: Իսկ սկ̃տս եւ պղատոն եւ այլք՝ են անհատք մարդոյ միայն. վ̃յ ոչ հկ̃ձին ընդ անձնաւորին. Սոյն է՝ սա ընդդէմ կանոնաց համաքարբանութե̃. զի ՚ի մասնաւորաց զընդհանուրն եզրակացոյց:

Յաղագս Նշանական Պատ''. Ա.

Նշանական է՝ որ ոչ միայն որ է՛ն. այլ անցանէ յայլ իմն. եւ յայտնեսցի ՚ի տ̃նկց իւրոց: եւ ունի տեսակս երկուս:

Առաջին տեսակ է՝ յորում յէակէն անցանէ յոչէակն. որգոն՝ տամ քեզ մի դեկան. ոչ ունիմ մի դեկան. ապա տամ քեզ զոր ոչ ունիմ: Որդ ասա՝ դեկանն է էակ զոր ասէ տալ. եւ տալ զոր ոչ ունի՝ է ոչ էակ. ահա եղեւ անցեալ յէակէն յոչէակն: Ասելին է թէ զոր ասէ ոչ ունիմ մի դեկան՝ ցուցանէ թէ բազում դեկանս ունիմ, բայց քեզ մի դեկան տամ: ապա ուրեմն եզրակացութի̃ն սուտ է որ ասէ թէ՝ տամ քեզ զոր ոչ ունիմ:

221 Եկ̃դ տեսակ է՝ յորում յէակէն

անցանէ յայլ իմն էակ․ որզան՝ սկրտս
է մարդ․ և մարդն է տեսակ․ իսկ ապա
սկրտս է տեսակ։ Ըստ հմ՛ աստ ՚ի մասնա
ւորէն էանց յըՆ հանրիՆն որ է սուտ։
Ըստ երկրորդ տեսակիս յոլովք գոն։
Հիկէն՝ զոր ինչ գնեցեր յառաջագոյն
վ͞ն ուտելոյ՝ կերեր․ այլ զհում միսն
գնեցեր յառաջագոյն վ͞ն ուտելոյ․
ուրեմն ապա զհում միսն կերեր։
Ըստ յորակէն էանց յայլ իմն որակ․
զի հումն և եփեալն են որակք։
Ըստ յաղքիկ՝ են ընդդէմ կանոնաց հա
կասութե․ զի ոչ լինի ի վ͞ր նոյնի․ այլ
անցանէ յայլմէ՝ յայլ։

Յաղ՝ Նմանական Պտր՝։ Օ։

Նմանական պատրանքէ՝ յորում
զեր իմն որ նմանէ իմիք եղանա
կան ինչք՝ կամ՝ նմանեցուցանել ա
մենայնիւ։ Հիկէն՝ ո͞չ առողջութիւն և
հիւանդութիւն են անմէջ ներհակք,
նմանապ͞է դարն և կոծատն են անմէջ
ներհակք․ այլ ենթակայք առողջութե
և հիւանդութե ըստ այսց փոփոխին․ զի
առողջն հիւանդ լինի՝ և հիւանդն
222 առողջ․ ա͞պ և դարն լինի կոծատ

և կոճատն դար ։ Աւելի է թէ դարն
և կոճատն ո՛չ ունելով մէջ՝ են նման
առողջութե և հիւանդութե ։ այլ ոչ
ամբ՛ ։ զի առողջութի և հիւանդութի
են ներհակք ։ Քանզի ներհակքն՝
ոչ առողջութին կամ հիւանդութին՝
կարեն բառնիլ յէնթակայէն՝ մնալով
ենթակային անապական ։ Իսկ դարն
և կոճատն զորոց ստորոգին՝ յայնցանէ
ո՛չ կարեն բառնիլ՝ մնալով ենթակային
անապական ։ Այլև՝ զի առողջութին և
հիւանդութին առ միմեանս փոփոխին ։
զի հիւանդն առողջանայ՝ և առողջն
հիւանդանայ ։ Իսկ դարն և կոճատն
առ միմեանս ո՛չ փոփոխին ։ Այլև՝ զի
՚ի քանակողջն ներհակութի ո՛չ գոյ ։
իսկ դար և կոճատ՝ զթ՛ոյ ստորգին,
որք են քանակք ։ ապա՛" դարն և կո
ճատն ո՛չ են ներհակք ։

Նմանապէս առարկի և այս ։ որպէս
մահն է հակակայ կենաց, այսպէս
և ապականութին է հակակայ լինելութե ։
այլ մահն է ապականութի ։ ապաքէն և
կեանքն է լինելութի ։ Աւելի է թէ
223 ըստ եղանակի իմիք մահն և կեանքն

14 են նման ապականութեան և լինելութեան.
զի որպէս մահն հակակայի կենաց՝ նմանապէս
և ապականութիւն հակակայի լինելութեան.
այլ ոչ ամենևին են նմանք. զի կեանքն է
գոյացութիւն. իսկ լինելութիւնն է շարժութիւն
Նմանապէս մահն է յետ շարժութեան,
որ է ապականիլն. իսկ ապականութիւն՝
է շարժութիւն։ Զի ապականութիւն
կարէ՝ նշանակել զշարժութիւնն՝ որ է՝
ապականիլն. կարէ՝ նշանակել և ըզ
մահն որ յետ շարժութեան յապականեալն
երևի։ Աստի այս, մահն է ապականու
թիւն, ոչ հակադարձի. զի ամենայն ապակա
նութիւն ոչ է մահ.

Նմանապէս առարկի և այս. որպէս աչք
եթովպացւոյն է մասն՝ նմանապէս և
ատամն է մասն. այլ աչք եթովպա
ցւոյն կոյր գոլով՝ կոյր ասի եթովպա
ցին. ապա՛ և ատամն եթովպացւոյն
սպիտակ գոլով՝ սպիտակ ասի եթով
պացին. Ասելի է թէ՝ ամբողջական բո
լորն ըստ ունակութեան և ըստ պակասութեան
մասանց իւրոց որականայ. զի [illegible]
ըստ ունակութեան տեսութեան՝ տեսօղ յոր
224 ջորջի. և ըստ լսողութեան լսօղ.

15 Նմանպէս և ըստ պակասութեան. զի ըստ
կուրութեան կոյր յորջորջի. և ըստ կա
ղութեան ոտիցն կաղ անուանի. Իսկ սպի
տակութիւն կամ այլ այսպիսիքս՝ ոչ են
ուրումն բոլորի ամբողջական մասունք
ումեք տեսողութեան. և ոչ պակասութիւն՝ ումեք
կուրութեան. վասն զի թէ ՚ի մասին գոն՝ ըզ
մասնէն ստորոգին. և թէ ՚ի բոլորին
գոն՝ զբոլորէն ստորոգին.

Յաղ՛՛ Հոմանունաց Գլ՛՛. Լ.

Հոմանունական պատրանքս ունի տե
սակս վեց. Առաջինն է ի փոխ
անուան. որգոն՝ սմբականորն ըստ
ձիոյ է՝ խխնջական, և ըստ իշոյ ոչ
խխնջական. Իսկ ապա սմբականորն է՝
խխնջական և ոչ խխնջական.
Երկրորդն է ըստ համանուան. որպակ,
շունն ըստ երկրայնոյն՝ է հաչողական
և ըստ երկնայնոյն ոչ հաչողական.
Իսկ ապա շունն է հաչողական և ոչ
հաչողական. Երրորդն է ըստ զօրութեան
և ըստ ներգործութեան. որբար՝ սկրտոս
է՝ աչեւոր ըստ զօրութեան. և ոչ է աչեւոր
ըստ ներգործութեան. ապաքէն սկտոս է
225 աչեւոր և ոչ աչեւոր.

Չորրորդն է ըստ տեղւոյ. Հիբար՝ այսօր է անձրև աստ. և ոչ է անձրև յեգիպտոս. ուրեմն այսօր է անձրև և ոչ անձրև. Հինգերորդն է ըստ այլ և այլ վերաբերութե. Հիբար՝ երկաթն է անարգ քան զպղինձ, և ոչ է անարգ քան զհող. ուրեմն երկաթն է անարգ և ոչ անարգ. Վեցերորդն է ըստ այլ և այլ նշանակութե. որգոն՝ սկսեալ ըստ գործոյն սղոցին ետես զփայտն հարեալ. իսկ ըստ ճանաչմանն՝ ոչ սղոցին ետես զփայտն հարեալ, այլ աչօք. իսկ ապա սոկրատէս սղոցին ետես զդփայտն հարեալ, և ոչ սղոցին ետես զփայտն հարեալ. Այսոքիկ ամենեքեան են ընդդէմ կանոնաց հակասութեան.

Յաղ. Ունակական Պատ. Ի.

Ունակական պատրանքէ, որ դնէ ունել ումեք զայն զոր ոչ ունի. որգոն՝ որ ինչ է արիստոտէլին զայն արիստոտէլ ունի. գիրքս այս է արիստոտէլին. ուրեմն արիստոտէլ զայս գիրքս ունի, որ է սուտ. զի զգիրքս զայս ես ունիմ. Սակլինէ թէ՝

բազումք անուանին արիստոտէլք զորս, ոչ ունի արիստոտէլ․ զի գիրքս այս՝ է արիստոտէլի ըստ բանին, և ոչ ըստ ստացուած գոլոյն․ վասնզի ես ունիմ ըզ գիրքս զայս և ոչ արիստոտէլ․

Նման՝ զոր ինչ ոչէ կորուսեալ որ՝ ունի՛ զայն․ սոկրատէս ոչէ կորուսեալ առիւծ․ ուրեմն սոկրատէս ունի առիւծ․

Նման՝ որ թռչի թևաւորէ․ կատուն թռեաւ ՚ի գետնոյն ՚ի տանիսն․ ապա կատուն թևաւորէ․ այսպիսիք բազումք առարկին․ Նաև այսոքիկ են ընդ-դէմ կանոնաց հակասութեան․ զի ոչ են ի վերայ նոյնին․

Յաղ՝ Պատճառին Պատ՚՚․ Թ․

Պատճառական պատրանք են՝ որք ըստ միմեանց պատճառից գործոց ոմանց առարկին․ որպէս ՚ի գիշերի շրջիլն՝ և շնալն՝ պատկանին միմեանց․ նմանապէս պճնուլն՝ և շնալն՝ պաշաճին միմեանց․ Նաև առարկի այսպէս․ որ շրջի ՚ի գիշերի՝ շնացող է․ այս ոմն շրջի ՚ի գիշերի․ ուրեմն շնացող է․

Լսելի է թէ՝ բազումք վասնզի պահպանութեն քաղաքի և այլ պատճա

ւաց շրջին 'ի գիրքերի, և ոչ միայն վս շնութեն · Ասէս՝ որ պճնի՝ շունէ · այս ոմն պճնի · ուրեմն շունէ ·
Ասէ այսպիսիք բաղումք առարկին ·

Յաղ՛՛ Բաղդատական Պատ՛՛ · Ժ ·

Բաղդատական պատրանք է՝ որ ըստ համեմատութեն լինի · որպ զմահա նալն՝ չունելոյ համեմատեն Ասէ առարկի այսպէս · որ չունէ մահու հիւանդ է · դու չունես աստի · ուրեմն մահու հիւանդ ես · Ասէս՝ յորժամ անմիտն ուսանի՝ եզրն հերկեալ լինի · ահա անմիտն ուսանի · ուրեմն եզրն հերկեալ լինի · այսինքն եզր ծովուն հերկեալ լինի · ուր ոչ ինչ բուսանի · Ասէս՝ որ անկարգաբար խօսի՝ զծայր թելին կորուսեալ է · կալլեաս անկարգաբար խօսի · ուրեմն զծայր թելին կորուսեալ է ·
Ասէս՝ անհրահանգն՝ յոչխարսն առաջի լինիլ հովին · կալլեաս անհրահանգ է · ուրեմն առաջի յոչխարսն լինիլ հովին · Ասէ այլք այսպիսիք յոլովք գոն, զորոց զպատրանսն դիւրին է իմանալ · զի բաղդատականքս

ամենեքեան՝ ըստ համեմատելոյ ասին,
և ո՛չ իսկապէս.

Ա՛ն որդ՝ գիտելի է, զի զպատրանս ուսանելին իմաստակք առ՚ի պատրել զոմանս. Իսկ իմաստունք ուսանելին ո՛չ պատրել յայլոց. Ակա՛նք այսոքիկ յաղագս պատրանաց. բայց բաւա՛կան արծարծողաց.

Յաղագս շփոշնորոյ ՚ի Պատահմանաւորութեանց Նախորոշութեանց և Նաչխաութեանց ՚ի կիրճաբանիցն.

Տրուա՛ քեզ առաջարկութիւնս այս Թէ՝ ամ̃ կենդանի սննդակա՛ն է. Ասելի է թէ՝ բացորոշակի ասել թէ՝ ամ̃ մարմնական կենդանի սննդական է, խոստովանելի է. բայց անորոշակի ասել թէ՝ ամենայն կենդանի սննդական է, ո՛չ է խոստովանելի. զի հրեշտակք ո՛չ են սննդականք.

Տրուա՛ քեզ առարկութիւնս այս. որոց բաղկացութիւնքն են ՚ի մտածմանէ՝ են ՚ի սոսկ մտածութեան. այլ ընդհանուրքն բաղկանան ՚ի մտածմանէ՛. իսկ ապա են ՚ի սոսկ մտածութեան.
 Ասելի է թէ՝ ՚ի մտածմանէ բաղ

կազմեալքն կրկին են․ մինն է միայն ՚ի մտածմանէ․ զի ո՛չ գոյ զոր մտածեցն․ Իսկ միւսն թէպէտ ՚ի մտածմանէ՝ բաղկանայ, այլ ո՛չ է ՚ի լոկ մտածմանէ, որպէս ընդհանուրքն․ զի միտքն ՚ի համաներգործութեց մասնաւորացն բաղկացուցանեն զընդհանուրսն՝ և ո՛չ յինքեանց․ որպէս թէ յօրինէ՛․ Իսկ մասնաւորքն ոչ ինչ կերպիւ բաղկանան ՚ի մտածմանէ․ Ու՜ ա՛րդ՝ առ առարկութին ասելի է թէ՝ բաց որոշակի ասել թէ՝ որոց բաղկացութիւնքն են ՚ի մտածմանէ միայն՝ են ՚ի սոսկ մտածութե, խոստովանելի՛ է․ բայց՝ անորոշակի ասել թէ՝ որոց բաղկացութիքն են ՚ի մտածմանէ՝ են ՚ի սոսկ մտածութեան, ո՛չ է խոստովանելի․ Որպէս և յայլոց այսպիսեաց պարտ է զգուշանալ․

Պարզեալ, եթէ բան ընդդիմակին անկատա՛րէ և որոգայթ, ո՛չ է պարտ փութով տալ պատասխանի․ քանզի թէ ասիցէ այսպէս․ Ո՛չ եթէ որ ինչ է հայոց՝ ստացեալ է հայոց․ Ապա դու

 ընդդիմանայցես և ասիցես․ այո

որ ինչ է հայոց՝ ստացած է հայոց․
յայնժամ ըմբռնիս․ զի է հարկ հայոց,
և ոչ է ստացուած հայոց․ Իսկ եթէ
ասիցես թէ այո՛ որ ինչ է հայոց՝ ոչ է
ստացած հայոց․ յայնժամ ևս ըմ
բռնիս․ զի ցուցանէ թէ ոչ դոյ ըս
տացած հայոց․ քանզի թէ՝ որ ինչ է
հայոց՝ ոչ իցէ ստացած հայոց, ոչ
ևս դոյ ստացած հայոց․

Դարձեալ, եթէ առաջարկութիւնն
յոյժ ճշմարիտ երևիցի՝ ոչ է պարտ
պարզաբար ընդունել․ այլ պարտ է
ասել թէ՝ թուի թէ այդպէս իցէ․ կամ
թէ՝ համարեսցուք այդպէս դոլ․
Իսկ թէ այսպէս ասիցի թէ ըմբռնիցի
ևս յընդդիմակէն՝ ոչ լինի յոյժ ա
մաչեցեալ․ զի զբանն ոչ ընկալաւ
պարզաբար․

Դարձեալ, թէ ի վերայ առաջարկու
թեանն իցեն զանազան կարծիք, ասա՛
թէ՝ այդ այդպէս թուեցաւ այսինչ
փիլիսոփայի․ և թէ զանուանն ոչ ու
նիցիս ՚ի մտի՝ ասա՛ թէ ըստ կարծեաց
ոմանց այդպէս է․

231 Դարձեալ՝ թէ յանդիմանութենէ

կամ յշտապմանէ՝ շեղեցիս բառի՛
ինչ կամ բանի՛, և ընդ դիմակն ա
ռեալ զշեղեալ բառն կամ ըզբանն
կազմիցէ՝ նովա՛ ընդ դիմօկ իմ՛,
յայնժամ ասա թէ՝ դու ո՛չ առեր ըզ
բանս իմ 'ի միտ ըստ մտաց իմոց. զի
ես կամիմ իմացուցանել քեզ զայս
ինչ, իսկ դու իմացար զայս ինչ.

Պարձեալ, 'ի յառարկեն՝ ճարտա
րութիւն է ընդ դիմակս ինքեան
պատրաստել և լուծանել. ասելով՝
դու ունիս ասել զայս ինչ. և ես
լուծանեմ զայդ այսու, և ընդդէմ
բերեմ քեզ զայս ինչ.

Ս՛ որդ՝ ա՛մրտ եղև Տրամաբա
նութէս, զի երեք գլուխքն՝ որ՝՝
Պարզառութիւնն Ճարսմանութիւն
և Ճարաբանութիւնն
յանգ ելին.

Ս՛ գիտելի է, զի նախագաղափար
Տրամաբանութեան՝ է՝ յարիստոտէ
լէ՝. բայց ածանցի յայլ և այլ լեզուս՝
այլ և այլ շարադրութ. ա՛նելորդութ
և պակասութ վ՚ն դիւրընկալութ

և պիտանաւորութիւն։ Զի շարադ-
րութիւն իմն անցեալ ՚ի լեզուէ իմեքէ
յայլ իմն լեզու՝ տարաձայնութիւն ինչ
ըստ շարադրութեանն երևի։
Իսկ ըստ նոյն լեզուի շարադրեալքն
թէպէտ և դժուարք իցեն՝ անընտելք
ոչ երևին։ Վասն որոյ և մեք ըստ
կարի մերում շարադրեցաք զսա ըստ
լեզուիս մերում հայկազնեայց։
՚Ի փառս Քրիստոսի յուսոյն հա
ւատացելոց։ Որ տայ ճար
տարութիւն ճշմարտա
բան Տրամաբա
նողաց։
Որում փառք՝ Պատիւ և Երկրպագու
թիւն ընդ Հօր և Հոգւոյն Սրբոյ
՚ի յաւիտեանս յաւիտե
նից Ամէն։

Եթէ ըղձանաս լինիլ տրամա բան։
Եւ դիւր հետևող գիտնոցն վարժ ման։

Յաղագս .Օ. անուան Ներշնչութեանց՝
Պօղ Իսաար Բառից Տրամաբանականաց.
Յորմէ՝ առնէ՝ Նոր Իմաստասէր՝ և
Ձմագոյն Ս. Արքապետէ՛.

Որոյ անունն չէր գրեցեալ ՚ի խորա
գրիս. վասն որոյ ոչ կարացաք գիտել
թէ ով ոք իցէ. Բայց զի բանքս լի են
իմաստութեամբ և զօրեղ իմացմամբ,
նմին իրի յօժար փափագանօք և անձնա
կան սիրով առեալ զսա եդի ՚ի վերջ
նորա Տրամաբանական մատենիս.
զի մի՛ ծածկեալ մնասցէ յուսումնա
սէր եղբարցդ այսպիսի գեղեցիկ և
շահաւէտ աշխատութի. որ կարի յօժ
պիտանի՛ է այսմ մեծի արհեստիս.
այս՛՛ Տրամաբանական գիտութեա.
Քանզի որք ընթեռնուն զսա՛ մտա
ռութք̃, համարիմ թէ կրկին տրամա
բան եղանիցին. զի զգիտութի Տրամա
բանական բանից՝ ոչ թէ կրկին պար
զաբանեալ բացայայտէ հետեւողացն.
Արդ որք մտօք հայիցին ՚ի սա՛ կարեն
տեսանել զատացեալս թէ ո՛չ է̃ վայ
ինչ գովեցի զսակաւուկ բանս. որ
23+ մեծ և զօրաւոր է իմացմամբ.

Որ եւ կարի պարզ գոլով բառիւք եւ բանիւք՝ ոչինչ աշխատութն առաջբերէ ընթերցողին. Աստի ընկալեալ զսա բարեաւ յօժար սրտիւ՝ յիշեսջիք զմեզ ասէ պատճառս տպեցման սորին ՚ի

մաքուր մաղթանս ձեր եւ

ողջ լերուք.

Այս բառքն առեալք՝ են այսոքիկ.
Գոյութի. Լռութի. Լաւկ. Գոյացութի.
Ենթադրութն. Տեսակ. Անուէ.
Անուն. Անհատ. Անձն. Նան.
Իմանալի. Կենդանի. Հոգի.
Շնչաւոր. Զօրութի.
Մարմին.

ԶՈՐՈՑ ԱՅԺՄ ԱՍԵԼԻՆ.

Սակայն եմ քանակաւ աչաց հայելոյ.
Սակայն եմ զօրաւոր մտաց նայելոյ.

Իմաստութն տուր ըղձողս գ.
Իւկ հանճարով միշտ փայլե ց.

Յաղագս Գոյութեան և Էութեան.

Լ.

ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ

և էութիւն մի են. որք հասարակաբար ասին ի վերայ գոյացութեան և պատահման. այլ էակն: Բայց՝ զանազանին յէակէն. զի էակն միշտ նոյնաբար է առ գոյացութիւն և առ պատահումն. Իսկ գոյութիւն և էութիւն՝ յաճախ իմն գոյացութեան ասին.

Զի պատահումն յորժամ առ գոյացութիւն համեմատի, պատահումն ասի և ոչ գոյութիւն. այլ յորժամ ըստ ինքեան իմանի և սահմանի, յայնժամ գոյութիւն ասի և էութիւն. Նաև յայնժամ գոյացութիւն ևս կարէ ասիլ. զի թէ

զտանեմք գոյացաբար ստորոգի և ոչ
պատահաբար։ Իսկ՞ է և գոյ՝ տարբե
րին յէութէ և ՚ի գոյութէ. զի էութի
և գոյութի՝ միշտ նշանակեն զգոլն իմիք.
որ է ընդդիմաբաժանեալ ոչընչին.
Իսկ՞ է և գոյ՝ երբեմն նշանակեն նոյնպ
զգոյութի. ըստ առաջնոյն որ ասէ,
կոչեմ զչգոյն իբրև զգոյ. զի նոյն է
ասել, կոչեմ զոչ գոյութին իբրև զէութի.
Այլ երբեմն նշանակեն ներկայօրէն
այս ինչ գոլ, կամ այսպիսի գոլ. որ
գոն, սկտոս՝ է մարդ. սկտոս է սպիտակ
մարդ. Նաև այսպիսի նշանակութիս՝
ոչ ունի զնշանակութի էութե. այլ
ցուցանէ՝ զներկայաբար գոլն. որոյ
անցեալն է՝ էրն. և ապառնին՝ եղիցին.
Այլ յայսցանէ յայտ է թէ՝ ուրեք ուրեք՝
գոյութի, էութի, է, գոյ, և էակ, մի են.

Յաղ՛՛ Գոյացութեան. Բ.

Գոյացութի է՝ նախկին տեսակ,
զորմէ և յորում ամ. Այլ ըստ
այսմ է՝ նախկին գոյացութին. այս՛՛ան
հատն. որ է վերջին ենթադրութին.
զի զնմանէ ամ ընդհանուր գոյացու
թիւքն ստորոգին. և ՚ի նմա են ամ

պտ՟հմունք, և մասունք գոյացութ՟ե։
Ի՞նչ գոյացութի է՛ որ կարէ գոլ են
թակայ պատահմանց։ Պ. ըստայսմ
ո՛չ միայն Նախկին ենթադրութին է
գոյացութի, այլ և ոտն և ձեռն. զի և
այսոքիկ լինին ենթակայք պտ՟հմանց
և զայսոսիկ արիստոտել կոչէ մասունք
գոյացութ՟ե։ Ի՞նչ գոյացութի է որ 'ի
գոլն՝ տայ բոլորովին զգոլն. և'ի բառ
նիլն՝ ապականի՛ ենթակայն։ Պ. ըստ
այսմ ո՛չ միայն սեռն և տեսակն են
գոյացութիք, այլ և գոյացական տար
բերութիքն. Նաև գոյացական բացա
կանքն. որգոն, կենդանութի. մարդ
կութի. բանականութի. զի թէպէտ
այսոքիկ ո՛չ ստորոգին զենթակայեն,
սակայն՝ 'ի գոլն՝ տան բոլորովին զգոլն,
և'ի բառնիլն՝ բոլորովին ապականի են
թակայն. Նաև ըստ այսմ, նիւթն է գոյ
ացութի և ոչ պատահումն. քանզի'ի
բառնիլ պատահմանն՝ ո՛չ ապականի
ենթակայն. իսկ 'ի բառնիլ նիւթոյն՝
ենթակայն ապականի՛. Ո՛ ի այլ՟ում
'ի փայտին թէպէտ չմնասէ որակացն,
 բայց ենթադրի փայտն այրելն

գոլ. զի թէ ոչէ այրելի, ոչ է փայտ.
Նմանպ ենթադրի մարդ՝ մահկանացու-
գոլ. այս" ունող զօրութն մահանալոյ.
բայց մահ չէ՛ ևս է որակացեալ ՚ի մար
դումն իսկ զօրութն՝ նոյն ինքն նիւթն
Սա՛ կայսցանէ յայտ է թէ՝ գլուխ և
ձեռն և այլք այսպիսիք, ըստ այնմ
զի են մասունք ՚ի բոլոր գոյացութե
իմիք, ոչ են գոյացութիք. այլ են մա
սունք գոյացութ. Իսկ ըստ այնմ զի
ոչ են պտհմունք, այլ են ենթակայք
պատահմանց, են գոյացութիւնք.
Նմանպ նիւթն ըստ այնմ զի չէ՛ևս է
տեսակացեալ, ոչ է գոյացութի. քզի
գոյացութի ըստ տեսակաւորութեն
առեալ լինի. Իսկ ըստ այնմ զի ոչ է
պատահումն, զի ՚ի բաղնիլն՝ ապակա
նի կորուսն, է՛ գոյացութիւն.
Գործ՝ գոյացութ ասի և պտհմանց.
որպ գոյնն գոյացաբար ստորոգիլով
զսպիտակութէ, գոյացութ ասի գոյնն
սպիտակութե. Սա՛ էութիք բաղումք
գոն, որք ուրեք են գոյացաբար, և
ուրեք են պտհաբար. Որպ ցրտութն
239 ՚ի ձեան՝ է՛ գոյացութ. զի թէ ոչէ

ցուրտ, ո՛չ է ձիւն. Իսկ յերկաթումն է պատահումն. Այսպէս և ջերմութիւն և այլք նմանք. Այլ այսպիսիքս են ըստ որակաց տարբերց. Իսկ ըստ այլ բնութեանց՝ անկարէ իր իմն գոլ ուրեք գոյացական, և ուրեք պատահական. Այլ գիտելի՛ է, զի բազումն անգամ փոխանակ գոյացութեան սեռոյ՝ էութիւն կամ գոյութիւն ասեն. զի որպէս ասացաք՝ պատահումն առ գոյացութիւն համեմատեալ՝ ո՛չ ասի էութիւն. այլ՝ պատահումն. ուստի յայնժամ գոյացութիւն ասի էութիւն. և պատահման պատահումն.

Յաղագս Ենթադրութեան. Գլ.

Ենթադրութիւն կարէ՛ նշանակել զամենայն ենթակայս. այսինքն զգիտելիս գիտողաց, և զենթական ստորոգութեանց, և զենթական ըստ կայանի. նաև զենթական արհեստի. որպէս փայտ՝ հիւսնութեան է ենթակայ. զի այսոքիկ ամենեքեան են ենթադրեալք. Բայց ենթադրութիւն իսկապէս՝ նշանակէ զանհատն գոյացութեան. զոր արիստոտէլ կոչէ նախկին գոյացութիւն. զի է հիմն ամենայնի.

 քանզի ենթադրի ըստ ստորոգութեան

16 և ըստ կայանի. նա և ըստ առաջա
դրելոյ. զի է գիտելի. որ է առաջա
դրեցեալ գիտողաց։ Իսկ ըստ յունաց
ասի իփոստազիս. որ թարգմանի վեր
ջին ենթադրութիւն. այսինքն ծայրա
գոյն ենթադրութիւն.

Յաղագս Տեսակի։ Գ.

Տեսակ է ընդհանուր. զորմէ սեռն
ստորոգի։ Իսկ այսմ տեսակք են
այնք՝ ընդ որս սեռն է առ ինչ.
Դարձեալ տեսակ է նախկին ենթակայ.
յորմէ վերնագոյնքն ամ ծանուցանին
Իսկ ըստ այսմ է տեսակ իւրաքանչիւր
կերպ. որք են անհատքն։
Դարձեալ տեսակ է կատարօնութիւն նիւ
թոյն։ Իսկ այսմ առնի է հոգին մդոյ։
Տեսակ ասի և նմանութիւն իրաց որ ըն
միտս լինի։ Դարձեալ տեսակ է բացորո
շեալն էականութիւն։ Իսկ այսմ առնի է
իւրաքանչիւր իր. զի յորժամ էակն
բացորոշի յոչընչէ՝ զի է իր ինչ և ոչ
ոչ ինչ, յայնժամ է՝ տեսակ.
Նմանապէս և գոյացութին յորժամ ենթա
դրի գոլ էակ ներհակաց ընդունակ,
241 յայնժամ է տեսակ. Նոյնպէս

և պտհումն յորժամ բաց որոշի գոլ էակ նենթակայում էակացեալ, յայն ժամ է' տեսակ։ Այսպ և քանակ և որակ և իւրաքանչիւր իր. թէ ընդհանուր, թէ մասնաւոր.

Յաղագս Բնութեան. Ա.

Բնութի է գոյացութի առանց պատահմանց. Ըստ այսմ բնութի է իւրաքանչիւր տեսակ. քանզի կենդանի, քար, սպիտակութի, կամ այլ ինչ տեսակ, ըստ ինքեան իմացեալ՝ է' գոյացութի իմն առանց պատահման. զի իւրաքանչիւր տսկ՝ է' առանց պտհման. ան յեղլի գոլով 'ի նոյնութն.

Ա՟ս, բնութիւն է էութի. որով սկսանի ոք գոլ և կտրիլ և պահիլ. Ա՟ ըստ այսմ բնութ ասի հոգւոյն. զի հոգին է' որով սկսանի ոք գոլ. և այս լինի ըստ ծննդական զօրութն. թէ ըստ ներգործականին, և թէ ըստ կրողականին. այլ' է ըստ արականին և ըստ իգականին. Նաև հոգին է որով ոք կատարի. և այս լինի ըստ սննդական և ըստ աճողական զօրութեցն.

Նաև հոգին է որով ոք պահի.

և այս լինի ըստ սննդականին միայն.
Ն՛ա, բնութի է էութի. ըստ որում
իր ինչ լինի ումեք հարկաւոր կամ
կարելի կամ անկարելի. ՙՔանզի մար-
դոյ ըստ բնութեն է հարկաւոր՝ գոլն
բանական. կարելի՝ գոլն ուսուքինի.
անկարելի՝ գոլն անբան. Ն՛ա, բնու-
թի է էութի, ըստ որում և որով ծայ-
րագոյն ենթադրութիքն ունին զշար-
ժումն. Զի ծնունդ և ապականութի
և այլ շարժունք ենթադրութեց՝ են
ըստ բնութեանց իւրեանց.
Բայց գիտելի է, զի ծայրագոյն են-
թադրութին ոչ է անջատեալ ըստ
ենթակայացելոյ՝ 'ի բնութէ իւրմէ.
զի ենթադրութին մի ինչ է ենթակայ-
ացեալ յորոց և բաղկացեալ գոյ. որպ
սկտս. Սակայն Նրբգ տեսեալ՝ երևի
զանազանութի անձին սոկրատայ ընդ
բնութե իւրում. զի ըստ որոց համատե-
սակ երևի սկտս պղատոնի, այնոքիկ՝
յատկութիք բնութե կոչին. իսկ ըստ որոց
զանազանի 'ի պղատոնէ, այնոքիկ՝ յատ-
կութիք անձին կոչին. Ահա այսոքիկ
243 ըստ մտաց տեսութե միայն են զա

նազանութիք, և ոչ ենթակայականք.
զի ենթակայական զանազանութի է
մարմնոյ ընդդէմ մարմնոյ. որպէս հոգի և
մարմինն են յայլ և յայլ փառս. նաև
կարեն առանց միմեանց գոլ։ Եւ եթէ
իցէ հոգի՝ որ չիցէ կարող գոլ ըստ
ինքեան, այլ՝ մարմինն ըստ նիւթոյ կա
րէ՝ գոլ. զի է գոյացութիւն իմն։
Իսկ ենթադրութի ընդ որով սեռի է,
նորին բնութիւն որ ընդ ինքեան ան
հատացեալ գոյ, ընդ նոյն սեռին է.
քանզի եթէ ենթադրութին է ՚ի մարմ
նական սեռս, նմանապէս և բնութի իւր է
՚ի մարմնական սեռս. զի ոչ ոք մարմ
նական ենթադրութի՝ ունի անմարմին
բնութի. և ոչ մարմինն անմարմնական.
Նաև ենթակայնին զանազանութի է գոյ
ացութե ընդ պատահման. որք ՚ի բաժա
նիլն ՚ի միմեանց, գոյացութին կարէ՝
գոլ. իսկ պատահումն ոչ կարէ գոլ.
նա և են յայլ և յայլ սեռս.
Եւ եթէ ոք ասիցէ թէ՝ յատկութիք
անձին պատահմունք են. իսկ յատ
կութիք բնութե գոյացութի. ասեմ՝ սոքա
 նա են յայլ և յայլ սեռս.

Ասելի է թէ՝ այլ է անձն որ է գոյա
ցութիւն, և այլ յատկութիւնք անձին զմարդ
և իցեն։ Այլ ևս, ասելի է թէ՝ յատկու
թիւնքն մովսեսի պատասխանունք են մար
դոյ՝ և ոչ մովսեսի. զի որպէս թէ ոչ է
բանական՝ ոչ է մարդ, նոյնպէս թէ ոչ է
որդի ամրամայ՝ ոչ է մովսեսն այն.
Այլ ևս, ասելի է թէ՝ մարմնական գոյ
ացութիւնքն ըստ ինքեանց ոչ ծանուցել
լինին զգայութեցն ըստ արիստոտելի.
այլ ի ձեռն պատահմանց ճանաչին.
Նոյնպէս և անձն թէ պատահմամբք ևս իցէ
յատկացեալ և ծանուցեալ, ոչ է հարկ
գոլ պատահման. զի իւրաքանչիւր ենթադրութիւն
ըստ թուոյ ենթակայութեան է. թէ հոգւով
և մարմնով, և թէ ըստ այլ իմիք. որ ասի
նախկին գոյացութիւն և անհատ բնութիւն.
որ իմրդեամ կոչի և անձն. Այլ յանցելոցս
յայտ է թէ՝ անձն և բնութիւն մի իմացման
մնաց միայն զանազանին, և ոչ ըստ են
թակայանալոյ. զի մի իմն է անձն և բնութիւն
ըստ ենթակայելոյ. Այլ այսպէս անհատցել
բնութիւն որ առանց եկրէ. և իմրդեամ և ի
հրեշտակս հրկդձի և անձին. զի անձնէ ան
հատ բնութիւն. և անհատ բնութիւնն է անձն.

Յաղագս բունի և բնութեան. Ծ.

Բուն և բնութիւն մի և նոյն է. բայց բունն յաճախ 'ի բարդելն առնանի. սպ՟ ընդ գիրս պարապմանց սբն կիւրեղ ասէ, այլաբուն հոգին՝ և այլաբուն մարմինն. որ նոյն ինքն է ասել թէ՝ այլաբնութիւն հոգին՝ և այլաբնութիւն մարմինն. Իսկ բնութիւն առանց բարդելոյ վարի. Բայց բունն երբեմն նշանակէ զբունն աշտանակի, որ ոչ է ատեղունքն. Նաև նշանակէ զբունն գեղարդեան և գաւազանի.

Յաղագս Անհատի. Լ.

Անհատ է որ զումբք ոչ ստորոգի. զի է նախկին ենթակայ ամ՟ վերնագունից իւրոց ստորոգութենցն. Անհատից ոմանք են գոյացականք և ոմանք պատահականք. Գոյացական, ոպ՟ ոմն մժեխ. իսկ Պատահական, որպ՟ ոմն սպիտակութի. Եւ անհատքն զանազանաբար գոն. թէ գոյացականն և թէ պատհականն. Քանզի գոյացական անհատից՝ են որ բաղադրեալք են յաննման մասանց. որպ՟ ոմն մարդ բաղա

 դրեալ է 'ի հոգւոյ և 'ի մարմնոյ.

Նաև մարմինն՝ յոսկերաց և 'ի մսից. 'ի գլխոյ և յոտից և յայլոց. Այլ են որք ոչ են բաղադրեալք յաննման մասանց. որպէս ոմն քար, կամ ոմն ջուր, կամ այլ ինչ. և այսպիսեաց մասունքն ասին նմանամասունք. քանզի այսպիսիքս բաժանեալ 'ի մասունս, իւրաքանչիւր մասն է այնպէս անհատ որպէս բոլորն իւր. զի որպէս բոլորն է անհատ ջրոյ, նոյնպէս և մասունքն՝ և մասանց մասունքն՝ են անհատք ջրոյ. այսպէս և այլ նմանամասունք. քանզի այսպիսիքս ըստ տեսակին ոչ անջատին 'ի միմեանց.

Իսկ յաննման մասանց բաղադրեալն՝ ըստ տեսակին անջատի 'ի մասանց իւրոց. զի ոմն մարդ՝ է անհատ մարդոյ. իսկ ձեռն ուրումն մարդոյ՝ ոչ է անհատ մարդոյ. թէպէտ է անհատ. այլ է անհատ ձեռին մարդոյ. Ո ի ձեռն մարդոյ թէպէտ է՝ մասն մարդոյ, սակայն՝ է այլ իմն տեսակ, տարբերեալ 'ի մարդոյ ըստ տեսակին. Նմանապէս և հոգի ուրումն մարդոյ՝ է մասն ուրումն մդոյ. և ոչ կարէ գոլ անհատ մարդոյ. այլ է անհատ հոգւոյ

մարդոյ․ այսպէս և զայլ մասունս է տեսանել։ Ի՞նչ են անհատ գոյացութիւնք, որք ոչ են բաղադրեալք 'ի մասանց․ որպէս ոմն հրեշտակ․

Իսկ պատահական անհատից՝ են որք բաժանին․ զի 'ի բաժանիլ թղթոյս 'ի բազում մասունս, հանի և այս անհատ սպիտակութիւնս որ 'ի թղթիս՝ 'ի բազում մասունս։ Ի՞ որպէս իւրաքանչիւր մասն թղթոյս է՛ անհատ թղթոյ, նոյնպէս և իւրաքանչիւր մասն սպիտակութեան թղթոյս՝ է՛ անհատ սպիտակութեան։

Ի՞նչ են պատահական անհատք՝ որք ոչ բաժանին․ որպէս ոմն քերականութիւն․ քանզի ընթակայ քերականութեան որ է՛ անձն մարդոյ, անհատանելի՛ է․ նոյնպէս և քերականութիւնն անհատանելի՛ է։

Յաղագս Անձին․ Ը։

Անձն հոմանունն է ըստ լեզուիս հայոց․ զի երբեմն նշանակէ ըզ հոգին զգայականաց․ սկսեալ յայն ցանէ որ միայն են շօշափականք, և եկեալ 'ի մարդս։ Քանզի այսոցիկ ամենեցուն հասարակ է անձնաւոր գոլն և զգայունն։ զի որ զկեանս միայն

ունի որպէս տունն, ոչ է զգայուն։
Եւ անձն երբեմն նշանակէ՛ զդէմս
իմացական կամ բանական տոհմին.
զի հրեշտակ ոմն ըստ ինքեան՝ է անձն իմն։
Իսկ եղն ոմն ոչ է անձն. այլ՝ անձնա
ւոր. զի անձն եղին՝ է մասն նորին.
քանզի հոգին ըստ էութեան է մասն ու
րուք կենդանւոյ. Իսկ հրեշտակ ոմն
ոչ է մասն ուրուք կենդանւոյ. այլ
ըստ ինքեան է՛ անձն ոմն. և ոչ անձ
նաւոր. զի անձնաւորն է մարմնաւո
րին զգայունն։ Եւ յայսցանէ յայտ է
թէ՝ հրեշտակն անձն է և ոչ անձնա
ւոր. Իսկ անբանն անձնաւոր է և
ոչ անձն. զի ոչ է իմացական կամ բա
նական դէմք. Իսկ մարդն է՛ անձնա
ւոր և անձն. քանզի ըստ այնմ զի ու
նի հոգի՝ մասն գոլով ինքեան, է անձ
նաւոր. և ըստ այնմ զի ՚ի միաւորութենէ
բանական հոգւոյ և մարմնոյ՝ եղեալ է
մի անհատ բանական տոհմին, է՛ անձն։
Իսկ ըստ բանին ոչ համրակին. քանզի
ոմն է էութիւն, մասն գոլով զգայնոյ.
որով զգայունն է կտրուն. Իսկ ոմն է
 ենթակայութիւն վերջին՝ բանական

կամ իմացական տեսակին. այս՛՛ անհատ
բանականին կամ իմացականին.

Յաղագս Բանի: Խ.

Բա՛ն է առարկութ̃ իմացութ̃. իսկ
առարկութ̃ իմացութ̃ է՝ որ 'ի ձեռն
տրամախոհութ̃ լինի. Բան ասի և շա
րադրութ̃ բառից. Բան ասի և սահ
մանին. Բան ասի և իմացման հրեշ
տակաց. բայց համանունաբար. զի հրեշ
տակք ո՛չ իմանան առարկութ̃. այլ՝
պարզաբար իսկոյն ըմբռնեն զիմացե
լին. քանզի ո՛չ է 'ի նս̃ տրամախոհու
թիւն. Բան ասի և Բանին ա̃յ նմա
նապէս համանունաբար.

Յաղ՛՛ բառին՝ Իմանալի. ԽԱ.

Իմանալի է իմացողն, և իմացական
իմացելին. և զայսոսիկ այսպէս
գտանես 'ի Դիոնէսիոս և նայլ տեղիս.
բայց ո՛չ յամենայն տեղիս. զի ընբա
զում տեղիս՝ իմացականն իմացողն է.
և իմանալին իմացելին.

Յաղագս կենդանւոյ. ԽԲ.

Կենդանին ըստ ինքեան նշանակէ ըզ
կենսունակն. որ է՛ սննդականն.
քանզի և անձնաւորք ըստ տնկա

կանին են կենդանիք․ և ոչ ըստ զգայ
ականին․ զի ըստ զգայականին՝ են ըղ
դայունք․ այս՛՛ ճանաչօղք։ Բայց բա
զումք՝ զանձնաւորն կենդանի կոչեն
փոխանակ անձ՛՛ և զգայունն ասելոյ։

Յաղագս Հոգւոյ։ ԺԲ։

Հոգին է կեանք կենդանւոյն․ զի է
տեսակ մարմնոյ։ Ամ անձն զգայ
նոյ՝ հոգի է․ այլ ոչ ամ հոգի անձն է․
զի տնկականն է հոգի և ոչ անձն․
քանզի տնկական զօրութիւն ՚ի տունկսն
ասի հոգի, և ոչ անձն․ զի ուր անձն է
անդ է և ճանաչողական զօրութիւն․

Յաղագս Շնչաւորին։ ԺԳ։

Շնչաւորն ըստ ինքեան նշանակէ՝
զայն որ առ և տուր շնչոյ ունի․
որ ոչ է առանց զգայութեան․ Բայց ըստ
համեմատութեան առեալ՝ շնչաւոր կոչեն
և զսննդականսն․ զի բոյսք ըստ սնըն
դական զօրութեան քարշեն և վտարեն
օդին․ որ համեմատի առ և տուր շնչոյ․
Բայց ոչ են իսկապէս շնչաւորք․ այլ որպէս
ասացի՝ ըստ համեմատութեան․ Զի շնչա
ւորն ոչ ըստ սննդական զօրութեան
251 առեալ լինի․ քանզի ոչ են զշնչա

կանն դընէ մասն տընկականին • այլ զաննդականն. իսկ ապա շնչաւորին իս կապ ըստ առ և տրուն շնչոյն առեալ լինի, և ոչ ըստ այլ իմիք: Զի եթէ ըստ քարշողութն և արտաքսողութն իր ինչ ըն նելի է շնչաւոր, ոչ թէ օդաւոր, զի ըստ ներգործութն օդոյ լինի քարշել և արտաքսել. պարտ է ապա և ըստ հալե լոյն և փոխարկելոյն՝ դնել հրաւոր • զի ըստ ներգործութն հրոյ լինի հա լեալ և փոխարկեալ:

Յաղագս Զօրութ. ԺԳ.

Զօրութի է կարելի իմն գոլ իմիք՝ դեռևս ոչ ներգործել. ոպ մոխիր գոլն թղթոյն է զօրութի իմն ՚ի թղթին. Բայց է զօրութի որ եթէ ոչ գայցէ ՚ի ներգծութի, ոչ է ապկնութի ենթակային և է զօրութի՝ որ թէ ոչ գայցէ ՚ի ներ գծութի, ապականութի է ենթակային • Ոպ դռծին մանուկն որ զօրութե ունի զծիծաղելն և զվարելն բանիւ. թէպտ ներգործութե ոչ է ծիծաղական և բա նական. թէ և բնաւ ոչ ծիծաղեցի՝ տա կաւին մարդ է • իսկ եթէ բանիւ ոչ վարեցի, ոչ է մարդ • Ոչ զայնս

ասեմ, որքթէպէտ ըստ արտաբերլնին ոչ վարին բանիւ, սակայն ներտրամադրականաւն վարին. ոպ համերք զներտրամադրեալն՝ այլ և այլ նշանակութ յայտնեն։ Ի՞ գիտելի է, զի երբեմն ներգործութե ևս ասի զօրութի. ոպ նիւթ երկնից որ ներգործութբ տնկաւորեալ է, ասի զօրութի կամ նիւթ երկնից

Յաղագս Մարմնոյ։ Ժ.Լ.։

Մարմինն է համանուն ե հայոց. զի նախ նշանակէ զառաջին տեսակ գոյացութե. որ է սեռ նիւթականաց. քանզի է ենթակայ ըստ կայանի ամ զգալի որակութեանց։

Երկդ՝ նշանակէ զկենդանի միսն ամ անձնաւորաց. որք են մսեղէքն։

Երրորդ՝ նշանակէ զբովանդակութի անդամոց. ըստ առաքելոյն թէ՝ մի մարմին բազում անդամս ունի։

Իսկ ըստ երկայնութե և լայնութե և խորութե ասի քանակ. բայց այս ոչ է ըստ գոյացութե. այլ ըստ պատահման. զի չափն պատահումն է։

Տե՛ս Պերկիտուսի Յովսէփն Բրոյ Փաւստ յա- սիրեանս Ս.Դն.

Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփայի Ներգինացւոյ Գիրք Լուծոյ Որոյ բնագրին են Ճարց մռնք ե՛ Պլատոնի ի վերայ Տրամաբանական ռամկաց:

Հարցմունք վ՟ն Էակին.

ԻՔԱՆԻՍ ԲԱԺԱՆԻ էակն. պատ՛՛: Երկակի՝ ի գոյացութիւն եւ ի պատահումն.

Ի քանիս բաժանի գոյացութիւն. պատ՛՛: Երկակի՝ ի նախկինն եւ յերկրորդն.

Ի քա՛՛ բա՛՛ երկր գոյացութիւն. պատ՛՛: Երկակի. ի սեռականն եւ ի տեսակականն.

Ի քա՛՛ բա՛՛ պատահումն. պատասխանի: Երկակի. ի մակիցն եւ ի սոսկ պտհ՛՛:

Ի քա՛՛ բա՛՛ մակացութիւն. պատասխանի: Երկակի. ի բանկնն եւ յանբանն. 254

ի վայելումն [illegible]

Իքա՛՛բա՛՛ իմաստասիրութ̃ ․ պտտաա՛՛։
Երկակի․ ՚ի տս̃կանն և ՚ի գործնկնն․
Իքա՛՛ բաժանի տեսականն․ պտտաա՛՛։
Եռակի․ ՚ի բնաբանականն, և յու-
սումնականն, և յա̃ծաբանականն ․
Իքա՛՛բա՛՛ ուսումնականն ․ պտտաա՛՛։
Չռ̃կի․ ՚ի թուականն, յերաժշտկնն,
յերկրչափականն, և յաստղ̃բշխկնն․
Իքա՛՛բա՛՛ գործնականն ․ պտտաա՛՛։
Եռակի․ ՚ի բարոյականն, ՚ի տնտեսա
կանն, և ՚ի քաղաքականն ․
Իքա՛՛ բա՛՛սուսկ պատահուածն․ պտտ՛՛։
Երկակի․ յանջ̃տկնն, և յանանջա՛․
Զինչ հասարակութի է գոյացութ̃
և պատահման, և զինչ յատուկ․
Հասարակ է՛ գոյացութ̃ և պատահման՝
էակն գոլ․ սեռս և տեսակս գոլ․ որո
շել ՚ի բոլորս և ՚ի մասունս․ Իսկ յա
տուկ գոյացուե՝ ոչ ներնթակայում գոլ՝
փաղանունաբար ստորոգիլ․ զայս ինչ
նշանակել․ ոչ ինչ ներհական գոլ․ զյա
ւէտն և զնուազն ոչ ընդունիլ․ յա
տուկ ներհակաց ընդունակն գոլ։
Իսկ յատուկ պ̃տհմանցն՝ պ̃տհումն գոլ․
և ներնթկյում գոլ․ և այլք սոյնպիսիք

Ո՛րինչ է հո՛րկ նախկին գոյացութեն
16 և երկրորդացն, և զի՞նչ յատուկ։
Պատասխանէ՝ ոչ նենթակայում գոլ. փա
ղանունաբար ստո՛րգիլ. զայս ինչ նշա
նակել. ոչ ներհական գոլ. զյաւէտն
և զնուաղն ո՛չ ընդունել. յատուկ
ներհակացն ընդունակին գոլ։ Իսկ
յատուկ նախկին գոյացութե է՝ առաջին
գոյացութի գոլ. և անհատ գոյացու
թի. և մասնաւոր գոյացութի. և ոչ
զենթակայէ՛։ Իսկ յատուկ երկրորդ
գոյացութե է՝ եկդ գոյացութի գոլ. և
բոլոր գոյացութի՝ և զենթակայէ։

Ո՛րինչ հասարակ է մակացութեան
և պատահման, և զի՞նչ յատուկ։
Պատասխանի՝ նենթակայում գոլ. և պա
տահումն գոլ. և հոմանունաբար ստորգիլ։
Իսկ յատուկ՝ ումեմն բնականաբար բը
նաւորին ՚ի մարմնի. և ումեմն ստա
ցականաբարն գոլ նմանին.

Ո՛րինչ հասարակ է բոլոր գոյացութե
և անհատ պտհման, և զի՞նչ յատուկ։
Պատասխանէ՝ էակն գոլ։ Իսկ յատուկ՝
բոլոր գոյացութե՝ ոչ նենթակայում
256 գոլ. և զենթակայէ։ Իսկ անհատ

17 պատահման՝ նենթակայում գոլ.
և ոչ զենթակայէ՛։
Օ ինչ է հ̃րկ անհատ գոյացուն
և բոլոր պ̃տհման, և զի՛նչ յատուկ.
Համառօտէ՝ նմանապէս էակն գոլ.
Իսկ յատուկ անհատ գոյացութե՛ մաս
նաւոր գոյացութի գոլ. ոչ նենթա
կայում գոլ. և ոչ զենթակայէ՛։
Իսկ բոլոր պատահման՝ նենթակայ
ում գոլ. և զենթակայէ՛։
Օ ինչ հ̃րկէ սեռական գոյացուն
և տեսակական պատահման, և զի՛նչ
յատուկ. Համառ'' էակն գոլ. Իսկ յատուկ
սեռական գոյ̃ցուե՝ ոչ նենթակայում
գոլ. և փաղանունաբար ստորոգիլ.
Իսկ տեսակական պատահման՝ նենթա
կայում գոլ. և համանունաբր ստ̃գիլ.
Գոյացուն շարաբառնայ զպ̃տհումն,
թէ շարաբառնի 'ի պատահմանէ. որ''.
Գոյացուն շարաբառնայ զպ̃տհումն.
Նախկին գոյացութին շարաբառնայ
զբոլոր գոյացուն, թէ շարաբառնի
'ի նմանէ. որոյ''. Շարաբառնի՛ 'ի
նմանէ. զի իբաց բարձել բոլոր գոյ
257 ացուեն՝ բառնայ ընդ ինքեան և

զնախկին գոյացութիւն։ իսկ նախկին գոյացութիւն իբաց բարձեալ՝ ոչ բառնայ ընդ ինքեան զբոլորն։

Պատահումն շարաբառնայ զմակացութիւն թէ շարաբառնի ՚ի նմանէ, պատ․

Պտհումն շարաբառնայ զմակացութիւն։

Պատահումն ՚ի մակացութեան է, թէ մակացութիւն ՚ի պատահման, պատ․

Մակացութիւն ՚ի պատահման։

Զինչ է որ ձայնիւ առաւելու՝ և իրօք նուազի․ և զինչ՝ որ իրօք առաւելու՝ և ձայնիւ նուազի, պատ․

Համանունն ձայնիւ նուազ է՝ և իրօք առաւել, իսկ բազմանունն ձայնիւ առաւել է․ և իրօք նուազ։

Հարցմունք վասն Անանջին։

Ի քանիս բաժանի քանակն, պա․

Երկակի․ ՚ի տարորոշն, և՚ի շարունակն։

Ի քանիս բաժանի տարորոշն, պատ․

Երկակի․ ՚ի թիւ, և՚ի փաղառութիւն։

Ի քանիս բաժա․ շարունակն, պատ․

Ըստ հինգ եղանակս․ ՚ի գիծ․ ՚ի մակերևոյթ․ ՚ի մարմին․ յժամ․ և՚ի տեղի։

Ի յորս բա․ տարորոշն և շարունակն, պ․

Ի գրաւյանն և ՚ի դասականն։

Ի քա՛՛ բաժանի դրականն. պատաս՛՛.

Եռակի. ՚ի գիծ. ՚ի մակերևոյթ. ՚ի մարմին. և ՚ի տեղի.

Ի քա՛՛ բաժանի դասականն. պատաս՛՛.

Երկակի. ՚ի վանկ՝ և ժամանակ.

Զ՞ինչ հասարակ է շարունակին և տարորոշին, և զ՞ինչ յատուկ. պատ՛՛, զի նմանք քանակ են՝ և ենթակայս. Իսկ յատուկ շարունակին է՝ ունել կցուման մասանց՝ և յիքարշել ՚ի միմեանց. Այլ յատուկ տարորոշին է՝ ոչ ունել կցուման մասանց՝ և ոչ յիքարշել ՚ի միմեանց.

Զ՞ինչ հարկ է դրականին և դասականին, և զինչ յատուկ. պատ՛՛ է՝ քանակն գոլ. Այլ յատուկ՝ զի դրականն է նիւթական և մարմնական. Իսկ դասականն է աննիւթ և անմարմին.

Զ՞ինչ հարկ է գծի և մակերևութի, և զ՞ինչ յատուկ. պատ՛՛, քանակն գոլ և շարունակ. Այլ յատուկ՝ զի գիծ ՚ի մի՛ անջատուած է տրամակայեալ. այսինքն յերկայնութիւն անլայնական. Իսկ մակերևութիւն՝ երկակի՛ է տրամակայեալ. յերկայնութի և ՚ի լայնութիւն.

Քանակն 'ի շտ̃նկին է, թէ շտ̃նկն 'ի քանակին. Շարունակն 'ի քա̃ն''.
Գրականն 'ի շարունակին է, թէ շարունակն 'ի գրականին. դ———''.
Գրականն 'ի շարունակին.
Դասականն 'ի շարունակէն է, թէ 'ի տարորոշէն. դ——''. Ոմն 'ի շարունակէն է, և ոմն 'ի տարորոշէն.
Գիծն 'ի մակերևութեան է, թէ մակերևոյթն 'ի գծին. դ———''.
Մակերևութիւն 'ի գծում է.
Քանակն շարաբարնոյ զշտ̃ւնակն, թէ շարաբարնի 'ի նմանէ. դ———''.
Քանակն շր̃բարնոյ զշարունակն.
Գիծն շարաբարնոյ զմակերևութ, թէ շարաբարնի 'ի նմանէ. դ———''.
Գիծն շր̃բարնոյ զմակերևութին.
Քանակն 'ի շարունակէն բաղկանայ թէ շարունակն 'ի քանակէն. դ——''.
Շարունակն 'ի քանակէն.
Գիծն 'ի մակերևութենէն բաղկանայ, թէ մակերևոյթն 'ի գծէն. դ''.
Մակերևոյթն 'ի գծէն.
Քանակն պարունակէ զշարունակն թէ պարունակի 'ի շտ̃նակէն. դ''.

Ռամիկն պարունակէ զշինականն ·
Զօրականն պարունակէ զշինականն,
Թէ պարունակի 'ի նմանէ · պա''·
Գործականն պարունակի 'ի շինականէն ·
Գիծն պարունակէ զմակերեւութին
Թէ պարունակի 'ի մակերեւութէ · պ''·
Գիծն պարունակէ զմակերեւութին ·

Հարցմունք վասն Սեռին ·

Որակն 'ի քանիս բա''· Երկակի ·
'ի բնականն, և 'ի մակացականն ·
Բնականն 'ի քանիս բա''· Երկակի ·
'ի մարմնականն և յանմարմնականն ·
Մարմնականն 'ի քա''· Քառակի ·
'ի ծանրութիւն, 'ի թեթեւութին,
'ի զօրութին և 'ի տկարութիւն ·
Ի քա'' բա'' մակացականն · Երկ''·
յունակութին և 'ի տրամադրութին ·
Զինչ տարբերէ ունակութն և տրամադրութն · և զինչ յատուկ · Հա'',
որակն գոլ · և մակացականն ·
Այս'', զի ունակին յոգնամանակէ
և դժուարաշարժ · իսկ տրամադրութին
սակաւամանակէ և դիւրաշարժ ·
Զինչ տարբերէ կրելի որակութեց և
կրից · և զինչ յատուկ ·

Հաւ'', նմանն որակն գոլ Լոյս յաւ'',
զի ոմն ներգործական է և ոմն կրողական.
Որակն շարաբանին զորակութիւն,
թէ շարաբանի յորակութենէ.
Որակն շարաբանի յորակութենէ.
Որակն շարաբանին զանուանակութիւն,
թէ շարաբանի յանուանակութենէ.
Որակն շարաբանին զանուա''.
Անուանակութիւն շարաբանին զտրամա-
դրութիւն, թէ շարաբանի 'ի տրամադրութենէ.
Անուանակութիւն շարաբանի 'ի տրամա''.
Որակն բաղկացուցանէ զտրամադրութիւն
թէ բաղկանայ 'ի տրամադրութենէ.
Որակն բաղկացուցանէ զտրա''.
Անուանակութիւն 'ի տրամադրութենէ բաղ-
կանայ, թէ տրամադրութիւն յանուա''.
Անուանակութիւն 'ի տրամադրութենէ.
Որակն պարունակէ զորակութիւն,
թէ պարունակի յորակութենէ.
Որակն պարունակի յորակութենէ.
Որակն պարունակէ զտրամադրութիւն,
թէ պարունակի 'ի տրա''. Որ'' պա-
րունակէ զտրա''. Զի որակ է՝ հարկ է
որակութիւն գոլ, թէ զի որակութիւն է՝ հարկ է
որակ գոլ. Զի որակ է՝ հարկ է որա' գոլ.

Ի [illegible] և [illegible] Յօդուածոյ
Ա[illegible] Հ[illegible]մբ․

Հնչումն ՚ի քանիս բաժանի․
Երկ''․ ՚ի ձայն և յոչ ձայն․
Ձայնն ՚ի քանիս բաժանի․ Երկուսի․
յօդաւոր՝ և անյօդ․
Յօդաւորն ՚ի քանիս բա''․ Երկուսի․
նշանական և աննշան․
Նշանականն ՚ի քանիս բա''․ Երկուսի․
պարզ և բաղադրեալ․
Պարզն ՚ի քանիս բաժանի․ Երկուսի․
ընդհանրական և մասնական․
Ընդհանրականն ՚ի քա''․ Հնգիւ․
՚ի սեռ, ՚ի տարբերութ̅ի, ՚ի տեսակ,
՚ի յատուկ, և ՚ի պատահումն․
Սեռն ՚ի քանիս բա''․ Երկ''․ ՚ի սեռա
կանագոյնն և ՚ի տեսակականն․
Սեռականագոյնն ՚ի քա''․ Տասնեկի․
գոյացութ̅ի, որակ, քանակ, և այլն․
Տարբերութ̅ին ՚ի քանիս բա''․ Երկ''․
՚ի գոյացականն և՚ի պատահականն․
Տեսակն ՚ի քանիս բաժանի․ Երկուսի․
՚ի տեսակագոյնն և ՚ի սեռականն․
Յատուկն ՚ի քանիս բաժա''․ Երկ''․
 ՚ի բանականն և յանբանն․

Պատահումն 'ի քա՛': Նոէ''. յանձա
տականն և յանանձատականն:

Ոինչ հ՜րկ է սեռականագոյն սե
ռի և տեսակականի. և զինչ յատ'',
Ծաւ'', զի զտեսակս պարունակեն. և
'ի զինչէութեան ստորոգին: Նա~ յառ', զի
մինն միշտ է սեռ. իսկ միւսն երբեմն սեռ
երբեմն ո՜չ, և մերթ տարբերութի.

Ոինչէ հ՜րկ սեռի և տարբերութեան.
և զինչ յատ'': Ծաւ'', զի զտեսակաց
ստ՜որգին: Նա~ յառ'', զի սեռն 'ի զինչ
էութեան ստորոգի. իսկ տարբերութի
յորպիսի ինչէութեան.

Ոինչէ հ՜րկ սեռի և տեսակի. և
զինչ յատ'': Ծաւ'', զի 'ի զինչէութեան
ստ՜որգին: Նա~ յառ'', զի սեռն զտ՜ակաց
ստ՜որգի. իսկ տեսակն զանհատից:

Ոինչէ հ՜րկ սեռի և յատկի. և զինչ
յատ'': Ծաւ'', զի հարկա՛ւորէ՛ր ստորո
գին: Նա~ յառ'', զի սեռն 'իզինչէութեան
ստ՜որգի. իսկ յատուկն յորպիսին:

Ոինչէ հ՜րկ սեռի և պա՜տհման. և
զինչ յատ'': Ծաւ'', զի զտեսակաց ստո
րոգին: Նա~ յառ'', զի սեռն 'ի զինչն
ստ՜որգի. իսկ պա՜տհումն յորպիսին:

Օ ինչ է հորկ տարբերութե և տեսակի․
և զինչ յատ՛՛։ Պտա՛՛, զի ընդհանուրք
են, և ընդ այլ հանրօք պարունակին
Լա- յա՛, զի տեսակն ՚ի զինչն ստորգի․
իսկ տարբերութին յորպիսին։
Օ ինչ է հորկ տարբերութե և յատկի․
և զինչ յատուկ․ Պտա՛՛, զի յորպիսին
ստորոգին․ Լա- յա՛՛, զի մինն հակա
դարձի ընդ ենթակային․ և միւսն ո՛չ։
Լաւս՝ տարբերութին ի վեր տեսակաց,
իսկ յատուկն ի վեր միոյ տեսակի․
Օ ինչ է հորկ տարբերութե և պա
տահման․ և զինչ յատուկ։ Պտա՛՛, զի
յորպիսին ստորգին զբազմաց տեսակաց։
Լա- յա՛՛, զի տարբերութին միշտ նոյն,
իսկ պատահումն յաւէտ և նուաղ․
Լաւս, տարբերութին հարկաւորք ստորգի
իսկ պատահումն հոմանունակի․
Օ ինչ է հորկ տեսակի և յատկի․ և
զինչ յատուկ։ Պտա՛՛, զմիմեանց ստո
րոգիլ հանդիտաբար․ Լա- յա՛՛, զի
տեսակն նախ ենթակայի քան զյատուկն․
զի պարտէ մարդ գոլ՝ զի ծիծաղական
իցէ․ և ոչ թէ պարտէ ծիծաղական
265 գոլ՝ զի մարդ իցէ։ Լաւս, տեսակն

միշտ ներգործութեան, իսկ յատուկն ոչ
միշտ. զի սկս միշտ է մարդ, այլ ոչ
միշտ ծիծաղի. թէպէտ բնաւորեալ
ունի միշտ զծիծաղականն գոլ.
Եւս, յատուկն զտեսակէ և զանհա
տից ստորոգի. իսկ տեսակն զանհա
տիցն միայն. Եւս, տեսակն առընչա
նայ սեռին. իսկ յատուկն ոչ.
Որինչ հարկէ տեսակի և պատահման. և
զինչ յատ''. Առ'', զի վայրագոյնք են
քան զսեռն. Երկ'', զի տեսակն ՚ի զինչն
ստորոգի. իսկ պատահմն յորպիսումն. Եւս, ՚ի
վեր գոյացութ տեսակ մի. իսկ պատահ բազում.
Եւս, մինն միշտ. իսկ միւսն յաւէտ
և նուազ. Եւս, տեսակն նախկինք են
թակային. իսկ պատահմն յետին. զի պարտ
է գոլ տեսակ, զի նմա ինչ պատահիցի.
ուստի պատահքն վերջին գոլ բնաւորե
ցան. թէ և ան անջատք իցեն.
Որինչ է հարկ յատկի և պատահման. և
զինչ յատուկ. Առ'', զի թարց նոցին
ոչ կայանայ ենթակայն. Երկ'', զի
յատուկն՝ այլում ոչ եղիցի. իսկ պա
տահումն և այլոց եղանիցի.

Եր շատ ընթե այս հան.

Միճառնական Հարցաբանութեանն Սրբ Հերոնի Յոհաննու Փիլիսոփային, ըստ Մաբէ նոյնանն Մովսէս Փիլիսոփայն Հայոց. Տրամաբանական առձեռն ըստ այսմ օրինակի.

Հարցմունք իւրոյ Պորփ.

Դէմ ՚ի բնութե՞ է, թէ բնութի ՚ի դիմի. Դէմ ՚ի բնութե՛ է.

Դէմ կերպաւո՞րէ, թէ կերպ դիմաւոր. Կերպ դիմաւոր.

Դէմ կերպաւո՞ր ասի, թէ անկերպ. Կերպաւոր և անկերպ.

Դէմ ՚ի գոյացութեց բաղկանայ, թէ ՚ի պատահմանց. ՚Ի գոյ'' և ՚ի պատ''.

Դէմ գոյացուցանէ՞ զբնութի, թէ գոյ'' ՚ի բնութե. Դէմ գոյանայ ՚ի բն''.

Դէմ շուրջբռնա՞յ զբնութի, թէ շուրջբռնի ՚ի բնութե. Դէմ, շուրջբռնի ՚ի բն''.

Որ դէմ է՝ հարկէ բնութի՞ գոլ, թէ զի բնութիւն է՝ հարկէ դէմ գոլ. Որ դէմ է՝ հարկէ բնութի գոլ.

Դէմ պարունակէ՞ զբնութի, թէ պար'' ՚ի բնութե. Դէմ, պարունակի ՚ի բն''.

Դէմ գոյացուցանէ՞ ըզ կերպ, թէ գոյանայ ՚ի կերպէ. Դէմ, գոյացուցանէ՛ զկերպ.

Դէմ շրջունա՞յ զկերպ, թէ շրջունի 'ի կերպէ։ Դէմ, շրջունա՛յ զկերպ։

Զի՞ կերպէ՝ հա՛րկ է դէմ գոլ, թէ զի՛ դէմ է՝ հա՛րկ է կերպ գոլ։

Զի՛ կերպէ՝ հա՛րկ է դէմ գոլ։

Դէմ պարունակէ՞ զկերպ, թէ պար'' 'ի կերպէ։ Դէմ, պարու'' զկերպ։

Զինչ է բնութիւն, և զինչ դէմ։

Բնութի զհասարակն յայտնէ. իսկ դէմ զառանձնականն։

Զինչ դէմ, և զինչ պատկեր։

Պատկեր՝ ուրո՛ւմն է պատկեր. իսկ դէմ նոյն ինքն է։

Հարցմունք ի վերայ Ներգործութեան։

Ներգործութի ունակա՞ն է, թէ պակասական։ Ունակա՛ն է։

Ներգործութի 'ի ներգործութե՞ է, թէ առանձին։ Առանձին։

Ներ'' բնութե՞ է յատուկ, թէ դիմի։ Երկոցո՛ւնց ևս։

Ներ'' 'ի գոյութե՞ է, թէ գոյութի 'ի ներգործութե։ Ներ'' 'ի գոյութե է։

Ներգործութի 'ի տարբերութե՞ է, թէ տարբերութի 'ի ներգործութե։

Ներգործ'' 'ի տարբերութե։

Սեր'' է բնութեն գոյանայ, թէ արտա
քուստ մտանէ. Ընդ բնութեն գոյ''.
Սեր'' շրջանայ զբնութ, թէ շրջանի
՚ի բնութէ. Շրջանի ՚ի բնութէ.
Սեր'' շրջանայ զտարբերութ, թէ շա
րա'' ՚ի տար''. Շրջանի ՚ի տար''.
Ո ի ներգոր''է՝ հարկէ բնութ գոլ,
թէ զի բնութիւնէ՝ հարկէ ներ''գոլ.
Ո ի ներ''է՝ հարկէ բնութ գոլ.
Ո ի ներ''է՝ հարկէ տարբերութ գոլ,
թէ զի տարբերութիւնէ՝ հարկէ ներ''գոլ.
Ո ի ներ''է՝ հարկէ տար'' գոլ.
Ո ի ներ''է՝ հարկէ գոյութ գոլ,
թէ զի գոյութիւնէ՝ հարկէ ներ''գոլ.
Ո ի ներ''է՝ հարկէ գոյութ գոլ.
Սերգոր'' զենթակայն է, թէ նեն
թակայում. Ենթակայում.
Սեր'' համանունաբար ստորոգի, թէ
փաղանունաբար. Համանունաբար.
Սեր'' ներհականէ, թէ աններհա
կան. Ներհականէ.
Սեր'' բնութեամբ է, թէ շարադրու
թեամբ. Բնութբ է.
Սեր'' նախադասի բնութ, թէ ստո
րադասի. Ստորադասի.

«Ներ'' նախադասի՞ պատահման, թէ ստորադասի. Ստորադասի՛.

«Ներ'' հրկաւորէ, թէ կարելի. Հար'' և կարելի ըստ այլ և այլ եղանակս.

«Ներ'' կարելի՞ է, թէ ներընդունական. Կարելի և ներընդունական.

«Ներ'' համրական է, թէ մասնական. Համրական է և մասնական. ըստ բոլորին և ըստ մասին.

«Ներ'' որո՞վ եղանակաւ հետևանայ ախտակրութ, և որո՞վ ոչ. Ըստ էակին և պտհման և սոցին այլոցն՝ հետև''. իսկ ըստ ներգծութ և կրից՝ ոչ.

«Ներ'' պարաբարձօղ է էակին, թէ պարաբարձական. Պարբրձական. զի էակն պարաբարձօղէ ներգրծութ՝ և ո՛չ պարաբարձական.

«Ներ'' պարաբարձօ՞ղ գոյ մակացութ, թէ պարաբարձական. Ո՛չ պարաբարձօղ, և ո՛չ պարաբարձական.

«Ներ'' և բնութ՝ ենթակա՞յք են, թէ նենթակայումք. Բնութ ենթակայէ. իսկ ներ'' նենթակայում.

«Ներ'' ՚ի քանիս բա''. [illegible] ՚ի սեռակն, ՚ի տեսակն, և յանհատս.

Սեռական ներ՛՛ և տրական գոյացուն ենթակայք են, թէ զենթակայից ասին։ Գոյացութի ոչ նենթակայում է.

իսկ ներգոր՛՛ նենթակայում։

Տեսական ներ՛՛ և անհատ գոյացուն նենթակայումն են, թէ զենթակայից ասին։ Անհատ գոյացուն ոչ նենթակայում է և ոչ զենթակայէ. իսկ տեսական ներ՛՛ նենթակայումն է։

Ամ ներ՛՛ կրականք են, թէ ոմանք.

Ո՛չ ամ. զի ոչ նոյն է վերաբերելն՝ և բժշկելն. ոչ գնալն և երկրաչափելն։

Ներ՛՛ մարմնականն է, թէ անմարմնականն.

Մարմնական և անմարմնական.

Ներ՛՛ ենթակայն է, թէ նենթակայումն։

Նենթակայում.

Ներ՛՛ գոյացութիւն է, թէ բնութի.

Ոչ գոյացութի և ոչ բնութի.

Ներ՛՛ պատահումն է, թէ նենթակայումն։

Պատահումն է և նենթակայումն։

Օ ինչ հարկ է սեռական ներգծուն և տեսական գոյացուն. և զինչ յառ՛՛.

Հաս՛՛, էակն գոլ. և զենթակայից ասիլ.

Նա յառ՛՛, զի ենթակայ, և նենթակայ
271 ում։ և սեռական, և տեսական։

Ապականութիւն գոյական է, թէ անգոյ։ Անգոյ։
Զինչ է ապականութիւն։ Լուծումն էակի յանէակ։
Անկարելի՞ է մարմնոյ առանց ապականութեան գոլ, թէ կարելի։
Կարելի. որպէս ՚ի սկզբանն։
Ապականութիւն ներհական է, թէ աններհական։ Ներհական։
Ապականութիւն մարմնոյ բոլորովի՞մբ ներհական է, թէ մասամբ ինչ։
Բոլորովիմբ. որպէս ջուր հրոյ։
Տարբե՞ր է մահու ապականութիւն, թէ անտարբեր։ Տարբե՛ր։
Զինչ է սկիզբն ապականութեան։ Մեղք։
Ինքնաշա՛րժ է ապականութիւն թէ անինքնաշարժ։ Անինքնաշարժ։
Անկարելի՛ է ապականութեան աններհական գոլ, թէ կարելի։ Անկարելի
Զինչ է ներհական ապականութեան։ Անապականութիւն։
Անշա՛րժ է ապականութիւն, թէ մշտաշարժ։ Ո՛չ անշարժ և ո՛չ մշտաշարժ. այլ երբեմնաշարժ։

Շարժումն ապականութեան 'ի գոյութենէ՞ է
18 թէ յանգոյութենէ. Յանգոյութենէ.
Սկզբունք միակի՞ զօրութիւն ունի, թէ եր՛՛
Միակի. որպէս հուր այրէ միայն.
Երկիւղ կամ անդորրութիւն` տարբերք են 'ի մարմնական ներանձանց, թէ անտարբերք. Տարբերք են.
Համանգամայն տարբերք են, թէ և հետևանան. Ո՛չ են համանգամայն տարբերք. այլ հետևանան ևս.
Երկիւղ կամ անդորրութի՞ւն պարունակօղք են, թէ պարունականք.
Պարունականք.
Իշխանական մասն հոգւոյ` որո՞վք հետևանայ երկիւղի և տրտմութեան. և որո՞վք ոչ. Անձնականք և տարբերութիւնք հոգւոյ` հետևանան. իսկ մասնականք և կրականք ո՛չ.
Բանական մահկանացու կենդանիքն մշտաշա՛րժք են, թէ անինքնաշարժք.
Ո՛չ մշտաշարժք և ոչ անինքնա՛՛.
Անշա՛րժք են, թէ մշտաշարժք.
Ո՛չ անշարժք և ո՛չ մշտաշարժք.
Ինքնաշարժ և անմշտաշա՞րժք են,
273 թէ անինքնաշարժք և մշտա՛՛.

Ինքնաշարժք և անմշտաշարժք ։
Ստորոգութիւնք կրականք՝ 'ի բոլորից
մարմնական ներանձանց բաղկանան,
թէ 'իմաստից։ Յերկոցունցն.
Տարբերք են 'ի մեծանց ստորոգութիւնք
կրականք, թէ անտարբ"։ Տարբերք.
Երկիւղ կամ անգիտութիւն 'իմաստից
բացորոշին, թէ 'ի բոլորից ներան
ձանց ։ Յերկոցունցն ։
Բանական մահկանացու կենդանիքն
զօրութիւնքեն թէ ներգործութիւնք ։
Երկոքումբքն ։
Զգայական մասն հոգւոյ՝ բոլորո
վիմբ տարբերէ երկիւղի և տրտմութ
թէ հեշտանայ ևս։ Ոչ միայն է տար
բեր, այլ և հեշտանայ։
Երևակայական մասն հոգւոյ՝ ամե
նևին հեշտանայ երկիւղի և տրտմ
մունք, թէ և տարբերի։ Ոչ միայն հե
տևանայ · այլ և տարբերի։
Իշխանական մասն հոգւոյ՝ միանգա
մայն հեշտանայ երկիւղի և տրտմու
թեն, թէ և տարբերի։ Ո՛չ միայն հե
տևանայ · այլ և տարբերի՛։
Որոնք հեշտանայ երկիւղի

և տրտմութիւն՝ իշխանական մասն հո
գւոյ, և որովք ոչ։ Անձնականք և տար
բերութիւնք հոգւոյ՝ հետևանան ։ իսկ
մարմնականք և կրականք ոչ։

Որք են մասունք հոգւոյ ։ կամ յո
րոց բաղկանայ երկիւղ կամ անգի
տութիւն։ Մասունք հոգւոյ յերկուս
բաժանին. 'ի տեսականն և 'ի կենդա
նականն։ Իսկ բաղկանայ երկիւղ 'ի
կենդանականաց, և անգիտութիւն
'ի տեսականաց։

Երկիւղ կամ անգիտութիւն՝ ստորա
գրականք են հոգւոյ, թէ մասնա
կանք։ Ստորագրականք։

Այսքան վիճմունք մելիտո սի.
Տրամաբանեալ ընդ մովսէ սի։
Զորս մելիտոս հարցաբա նէր.
Որին մովսէս պատասխա նէր։

Եւ տրողին իմաստ բանի, Բանին
Կենաց Անըսկզբ բան.
Ընդ հօր իւրոյ և սբ հոգւոյն,
Փառք և պատիւ անեղրա կան։

Ցուցումն Սահմանաց և Սահմանադրութեանց Որ ինչ 'ի սոյն Մատենիս գտանին. և Պարունակեալ Յաջորդաբար Ըստ Յաջորդութեան Հաքոչարգութեամբ Ըստ տառից Երից Այբուբենից.

Ամբողջական բոլոր է՝ որ ոչ ստորգի զիւրաքանչիւր մասանէ իւրմէ։ 20

Ամբողջական մասն է՝ որ ոչ կարէ առնուլ զանուն և զբան բոլորին իւրոյ։ 20

Անհատն է մասն ուրումն բոլորի։ 20

Անհատ է՝ որոյ յատկութիւնքն յաւելանին 'ի տեսակագոյնն։ 21

Անհատ է՝ որ ոչ հատանի տեսակաւ 'ի նմանեաց իւրոց. այլ պատահականօք ոմամբք յատկանայ։ 21

Անհատ է՝ որ ոչ հատանի 'ի նմանամասնեայս. այլ՝ յաննմանամասնեայս։ 22

Անհատ է՝ որ զումեքէ ոչ ստորգի։ 246

Անբոլորովին պատրանք է՝ յորում մասամբ իւիք զբոլորն կարծեցուցանէ գոլ այնպէս որ ոչ է։ 217

Անյարադիր բոլոր է՝ յորում ոչինչ գոյ յարադրեալ։ 184

Անյօդ ձայն է՝ որ ոչ անկանի ընդ գրով. ոպ՟ հաչիւն շան։ 91

Անորոշակի նախադասութիւն է՝ յորում կամ ենթակայն կամ ստորոգեալն է անորոշելի անուն. կամ երկոքեանն են անորոշելի անուանք. 103

Անուն է՝ ձայն յօդաւոր, դրական նշանակութեան, թարց ժամանակի. որոյ մասն զատեալ ո՛չ է նշանակական. 92

Անցական պատրանք է՝ որ ո՛չ մնայ որ էրն. այլ անցանէ յայլ իմն. 221

Ապացուցական տրամաբանութի՛ է՝ որ լինի հարկաւորաւն. 167

Առինչ է՝ որոյ գոյն վերաբերի առ այլ. և հակդարձի հոլովիւք. 48

Ամ գիծք ելեալք յա՛ն յայտ նշէն. 171

Ամ հետևմունք առինչ են. 87

Անձն հոմանուն է ըստ մեզ. 248

Աննշան ձայն. որպ եղբերամաստաղ. 91

Աննշանամն ձայնք՝ Է են. 32

Անորոշակի անուն. որպ ոչմարդ. 93

Անորոշ հակասութիւն. 100

Առաջարկութի՛ վն էր ասի. 96

Առարկուն տեսակք նիւթյ. 154

Առարկուն տեսակք ըստ ամենի. 129

Առարկութի՛ վասն էր ասի. 129

Առնելն որոշի յերկուս. 58

Առնչական հակակայքն. 83
Արտաբերեալ բան. 90
Արտաքին տեղեաց գլուխք. 196

Բաղադրիլ անինչէ՝ որ ո՛չէ արտաքոյ այնմ, առ որ վերբերի յառնչեն. 49
Բաղադրեալ նախադասութի է՝ յորում ընդ ենթեն իր իմն բղդրլէ. 104
Բաղադրական և բաժանական պատրանք է՝ յորում բաղադրիլ այլիմն նշանակեալ լինի, և բաժնիլ այլիմն. 214
Բաղդատական պատրանք է՝ որ ըստ համեմատութե լինի. 228
Բայ է ձայն յօդաւոր, դրական, նշանական, ամանակաւոր. որոյ մասն զատեալ ոչինչ նշանակէ. 93
Բան է՝ ձայն յօդաւոր, դրական, նշանական. որոյ մասունքն զատեալք են նշանականք. 94
Բան է առարկութ իմացեալն. 250
Բացասութի է՝ բացերևութի իրի իմիք զումեքէ՝ բարձական. 98
Բացերևութի է՝ բան ապացուցող զիր իմն զումեքէ՝ ստորնկն կամ բացնկն. Նշանակող ճշմարտութե կամ ստութե. 95

Բնութիւն է գոյացութ՟ի առանց
պատահմանց· 242
Բնու՟ի է էու՟ի, որով սկսանի ոք գոլ
և կատարիլ և պահիլ։ 242
Բնութ՟ի է էու՟ի, ըստ որում իր ինչ
լինի ումեք հարկաւոր կամ կարելի
կամ անկարելի· 243
Բնութ՟ի է էութ՟ի, ըստ որում և
որով ծայրագոյն ենթադրու՟իքն ու-
նին զշարժութ՟իւն։ 243
Բաժանմանց եղանակք· 100
Բաժանմունք գոյացութ՟ե· 8
Բաղհիւսական նիւթութ՟ի· 126
Բանին տեսակք։ 95
Բացական անուն։ 26
Բացորոշակի հակասու՟ի· 100
Բնական գիտութ՟ի և այլն։ 157
Բուն և բնութ՟ի մի են· 246

Գոյացու՟ի է՝ էու՟ի ինքնակայ· 28
Գոյացու՟ի է՝ որ ՚ի գոլն գոյացուցա-
նէ, և յոչ գոլն ապականէ՛· 28
Գոյացու՟ի է նախկին տեսակ· յորմէ
և յորում ամենայն· 237
Գոյացու՟ի է՝ որ կարէ գոլ ենթակայ

պատահմանց. 238
Գոյացութիւն է՝ որ ՚ի գոլն՝ տայ բոլո
րովին զգոլն. և ՚ի բառնիլն՝ ապակա
նի՝ ենթակայն. 238
Գոյաւոր նախադասութիւն է՝ յորում
գոյն՝ այսինքն բայն ստորոգի. 105
Գոյացութիւն նախկին և երկրորդ. 33
Գոյաւոր համաքաբանութիւնք. 136
Գոյութիւն և էութիւն մի են. 236
Գործնական գիտութիւն. 157

Դասանունն է՝ որով ըմբռնի իր իմն.
բայց նշանակեալքն ՚ի նմանէ՝ են մի
մեանց նախկին և վերջին. 25
Դրութիւն է եղանակ զետեղութեան
մարմնական գոյացութեան. 70
Դաւթի հակաց գիրք. 254
Դիալեկտիկէ, տրամաբանութիւն. 3. 166

Եղանակ համաքաբանութեան է՝ շարակարգութիւն եր
կուց տարբերեալ առաջարկութեանց,
հաղորդելոց ըստ միոյ սահմանի. 135
Եղանակաւոր նախադասութիւն է՝ յո
րում բայն լինի ենթակայ. 105
Ենթակայն է՝ զորմէ ասի իր իմն. 97

Ենթացուցական սահմանութիւն է՝ որ զէութիւն ենթակային յայտնէ. 27

Երբ է՝ որով ժամանակաւորին երևի գոլ առ ժամանակաւն. 68

Եղանակաւոր հաւաքաբանութիւն: 150

Եղանակք բաժանմանց. 100

Եղանակք են երեք. 122

Ենթադրութիւն ցուցանի. 156

Ենթադրութիւն, ենթակայ. 240

Ենթակայ զանազան. 31. 240

Ենթաներհական հակասութիւն. 99

Զօրութիւն է կարելի իմն գոլ յիմիք՝ դեռևս ոչ ներգործեալ. 252

Զանազան նշանակութիւնք. 234

Զգուշանալ ՚ի պատասխանելն. 229

Զենթակայէ և ոչ ՚ի ենթակայում: 29

Զենթակայէ և ՚ի ենթակայում. 30

Զինչ է, և որպիսի ինչ է: 2

Էակաց դիրք Դաւթի. 254

Էութիւն և գոյութիւն մի են. 236

Էակն ՚ի չորս բաժանի. 28

Ընդհանրական բոլոր է՝ որ ստորոգի

281 զիւրաքանչիւր մասանէ իւրմէ. 20

Ընդհանրական մասնէ՝ որ ունի զա-
նուն և զբան իւրոյ բոլորին. 20
Ընդհանրանշան բոլոր. 183

Թէական նախադասութի. 125
Թխակն և խաժակն. 22

Ժամանակական բոլորէ՝ բովանդա-
կութի ժամանակի. 186
Ժամանակական մասնէ՝ նշանակօղ
միոյ ժամանակի. 186
Ժուատ, ատամնաթափ. 85

Իմաստասիրութի է՝ գիտութի տեսա-
կանաց. և գործնականաց. 157
Իմաստական տրամաբանութի է՝ որ
լինի անկարելեացն. 167
Իմանալի բառն ցուցանի. 250

Լահարար, բեմբամեծ, և այլն. 137

Խաժակն և կնչատն. 22

Ծայրագոյն ենթադրութի. 241. 243

Կարծաբանութի է՝ յորում եզրակա-
ցութին յայտնի ոչ երևի. այլ հա-
հաստատութի իւրն յայտնի է. 152

Կրաւորութիւն է գործաւորութեան երբեմնք։ 193
Կանոնք հակասութեան։ 209
Կանոնք հաւաքաբանութեան։ 146
Կրելն յերկուս բաժանի։ 63
Կցական անուն ցուցանի։ 27

Հակադարձութիւն է՝ փոխադրութիւն եր-
կուց սահմանաց, և հաղորդութիւն եր-
կուց նախադասութեանց մնացելոց ՚ի նոյն որա-
կի, հանդերձ ճշմարտակցելովն։ 114
Համանդամայնք են, որոց լինելութիւն
է ՚ի նոյն ժամանակի։ 88
Հարցումն է խնդիր պատասխանւոյ։ 2
Հաւաքաբանութիւն է բան, յորում ՚ի
հաւանելի բացերևութեանց ոմանց ելա-
նէ այլ ինչ բացերևութիւն, որ ՚ի հարկէ
հետևի առաջին բացերևութեանցն։ 129
Հնչումն է որակ՝ ընթակայ լսելեաց։ 90
Հոգին է կեանք կենդանւոյ։ 251
Հոմանունն է՝ յորոց ոչինչ ըմբռնի
պարզաբար, և նովաւ նշանակեալքն՝ են
հասարակք ըստ անուան միայն։ 22
Հակակայք չորք են։ 83
Հակասական հակակայ։ 84
Հաւասական հակասութիւն։ 101

Հակասական պատրանք։ 225
Համբաւ, ոչ այլի ։ 27
Համահաւաք մասունք։ 184
Համահետեւողական պատրանք։ 219
Հանդիպութի նախադասութեց։ 111
Հարկաւոր գոլ․ և այլն։ 123
Հարցմունք ի վ̄ր էակին։ 254
Հարցմունք ի վ̄ր քանակին ։ 258
Հարցմունք ի վ̄ր որակին ։ 261
Հարցմունք ի վ̄ր Ե ձայնիցն ։ 263
Հարցմունք մելիտոսի վ̄ս դիմի։ 267
Հարցմունք ի վ̄ր ներգործութե ։ 2[illegible]8
Հաւաստականն կրկինէ ։ 1[illegible]8
Հետեւմունք Ժ սկզբանց։ 82
Հետեւիլն միմեանց եղանակացն։ 124
Հինգ ընդհանուր ձայնքն ։ 5
Հոմանունական պատրանք։ 211

Ձայնն պարզ՝ իմացն անորոշ։ 70
Ձայնն պարզ՝ իմացն շր̄մանեալ։ 80
Ձայնն շր̄մանեալ, իմացն պարզ։ 81
Ձեռնարկութի վ̄ս էր ասի ։ 129
Ձեւք հաւաքաբանութե ։ 131

Ճշմարտութիւն է՝ յորում երկուքն են է,
և ոչ են ոչ է ։ 97

Ճշմարտել և ստել հակուեցն ։ 106

Մակածութիւն է՝ յորում ի վր շարակար գութեց բազում մասնական նախադա սութեց ածի եզրակացութին։ 151

Մասունք գոյացութե ։ 239

Մասունք իմաստասիրութե ։ 157

Մասունք տրամաբանութե ։ 3

Մարմինն հոմանուն է ըստ մեզ ։ 253

Միջին և արտաքին տեղիք ։ 174

Յարադրունակ մասն է՝ յորում գոյ ինչ յարադրեալ ։ 184

Յարանուանք են՝ որք ըստ անուան և ըստ իրի ունին հաղորդութի իրե րաց ։ և զանազանին ՚ի միմեանց ըստ եղանակի ածանցման ։ 26

Յարացուցութի է՝ յորում հանդէտն հանդիտակին ծանուցանի ։ 153

Յօդաւոր ձայն է՝ որ ընդ դրով անկանի ։ 91

Յատուկն զանազանաբար գոյ ։ 18

Յաւէտ և նուազ որոց ասի ։ 81

Նմանական պատրանք է՝ յորում զեր
285 իմն որ նման է իմիք եղանակաւ

ի՛նչք՝ կամի նմանեցուցանել ամի՛ս. 222
Նախկին ըստ Ե եղանակի ասի. 87
Նենթակայում և ոչ զենթակայէ. 29
Ներհական հակակայք երեք են. 83
Ներհական հակասութի. 99
Ներտրամադրեալ բան. 90
Նկարեալ ձև հակասութե. 102
Նկարեալ ձև հանդիպութե. 119

Շարամանութիւնն է՝ զստորոգելին ստորոգել զենթակայէն. 3
Շարամանութի է՝ բաղհիւսութի պարզ ձայնից, առ՝ ի յարտաբերել ըզ ներտրամադրեալն. 90
Շարճնւի է բանն՝ յորում ծանօթիւք ոմամբք ծանուցանի անծանօթն. 127
Շարունա՛կ է՝ որոյ մասունքն համա հաւաքին 'ի մի տա՛կ շարունակութե. 38
Շարժութե տեսակք են զ. 87
Շնչաւորին նշանակութիւք. 251

Որա՛կ է զանազանութի զանազանից. 52
Որակութի է՝ յորմէ և ըստ որում որակն լինի. 53
Որոշակի նիւթութի է՝ յորում ո՛չ գոյ

անորոշակի ենթակայ և ստոր՜գլ։ 103
Ունական պատրանք է, որ դնէ ու-
նել ումեք զայն զոր ո՛չ ունի։ 226
Ուր է՝ որով տեղաւորն երևի գոլ
'ի տեղւոջ։ 63
Ոչ զենթակայէ և ոչ նենթակայում։ 30
Որական նախադասութի։ 126
Ունելոյն տեսակք չո՛րք են։ 75
Ուրանօրէ նոյնն սեռ։ 15
Ուրանօրէ նոյնն տեսակ։ 16
Ուրանօրէ նոյնն տարբերու՜թ։ 16
Ուր ճշմարտեն և ստեն հակաս"։ 106

Պատահումն է էու՜թ այլակայ։ 28
Պատահումն է՝ որ ոչ 'ի գոլն գոյացու-
ցանէ, և ոչ յոչ գոլն ապականէ։ 28
Պատրանք է առարկու՜թ երևութա-
կան և ոչ ճշմարտական։ 208
Պատշաճական պատրանք են՝ որք ըստ
միմեանց պատշաճից գործոց ու-
մանց առարկին։ 227
Պա՛րզ առինչ է՝ որ արտաքոյ է այնմ առ
որ վերաբերի ըստ առնչուն։ 49
Պարզառութ՜ է պարզ ձայնն։ 3

Վարդ նախադասութիւն է՝ յորում էու-
18 թիւն երկին միայն կացուցանի. 104
Պատճառք երաց չորք են. 127

Սեռ է՝ որ ստորոգի 'ի զինչէութեան
զտեսակաց ոմանց. 6
Ստորադրական նախադասութիւն է՝ յորում
է բ ստորոգականն նախադասութիւն. 98
Ստորասութիւն է՝ բացերևութիւն իրի իմիք
զումեքէ՝ դրական. 98
Ստորոգական նախադասութիւն է՝ յորում է
մի ենթակայ և մի ստորոգելի. 97
Ստորոգեալ է՝ որ զայլմէ՝ ասի. 97
Ստութիւն է՝ յորում երևի էն ոչէ,
և ոչ էն է. 97
Սահման և ենթադրութիւն. 156
Ստորադրական հաւաքէնութիւն. 150
Ստորոգադոյն ստորոգութիւն. 28

Վերաբերութիւն եղանակացն. 140
Վերին և ներքին տեղիք. 173
Վերջաբանութիւն հեղինակին. 232
Վիճաբանութիւնքն Մելիտոսի. 267

Տարացուցական ստորոգութին՝ որ ոչ
19 յայտնէ զէնթակայն։ 27
Տարբերութին՝ որով բաժանի և են
թագրի իւրաքանչիւր իր։ 12
Տարբերութին՝ որով կոտորի սեռն
՚ի տեսակս։ 17
Տարբերութին՝ որ ստորոգի զոմկաց
գոյացէր յորպիսի ինչ էութեամ։ 17
Տարորոշէ որոյ մասունքն ոչ ունին
հասարակ սահման։ 38
Տեղական բոլոր է՝ նշանակող զամե
նայն տեղիս։ 185
Տեղական մասնէ նշանակող միոյ
տեղւոյ։ 185
Տեղի է աթոռ, յորոյ վր հաստատի
առարկութիւնն։ 172
Տեսակ է զբազմաց ստորոգեալն․
զորմէ սեռն ստորոգի։ 9
Տեսակ է ստորոգուի զբոլորէ՛։ 9
Տեսակ է գոյութի անհաղորդելի,
զանազանել գոյիցն տարբերութէ։ 11
Տեսակ է ընդհանուր․ զորմէ սեռն
ստորոգի․ 241
Տեսակ է նախկին ենթակայ․ յորմէ
վերնագոյնքն ամ ծանուցանին։241

Տեսակ է կատարօնուն նիւթոյն. 241
Տեսակ է բացորոշեալն էականութեամբ: 241
Տրամաբանութն է հակասական հարցումն և պատասխանի: 164
Տասն ստորոգութիւնքն. 32
Տասն և ինն ասութիւնքն. 134
Տեղի 'ի սահմանէ և 'ի սահ". 176
Տեղի 'ի ստուգաբանութէ և 'ի". 178
Տեղի 'ի բոլորէ' և 'ի մասնէ'. 181
Տեղի 'ի պատճառէ և 'ի պատ". 187
Տեղի 'ի լինելութէ և յեղելոյ. 191
Տեղի յապականութէ և յապականէ'. 192
Տե" 'ի կիրառութէ և 'ի կիր առն". 193
Տե" 'ի քարշողական և հետև". 194
Տե" 'ի բաշխն և 'ի կցական ան". 195
Տե" 'ի մեծագունէ և 'ի փոք". 196
Տեղի 'ի հակակայիցն: 197
Տեղի 'ի բաժանմանէ. 200
Տեղի 'ի համեղանակաց. 202
Տեղի 'ի համեմատութէ. 203
Տեղի յայլ և այլ սեռից: 204
Տեսական գիտութիւն. 157
Տրամաբանական տրամաբանութն. 167
Տրամաբանութիւն մասնիկ իմաստա

սիրութեան. 163
Տրոհական նախադասութ՟ի. 126

Փաղանունք՝ յորոյ նշանակութիւն իւր իմն ըմբռնի պարզաբար և ենթագրի. և նշանակեալքն նովաւ՝ ըստ անուան բանի են նոյն և համանշ՟մայն. 23

՝Բանակն որոշէ յերկուս. 38

Հաւաքումըն Սահմանաց.
Հանգըստուն Սերտողաց.

Նաւ այլ ինչ պիտանի,
Թըրոյն իսկոյն գըտանի.

Լեր իմաստուն ի հետևող իմաստնոց
Ալով իբաց ՚ի մարդակերպ անասնոց

Զի գիտութիւնք իմաստնոց ճառագայթ
տըգիտութիւն անիմաստից որոգայթ

Եւ արդ գիտելի՛ է, զի գիրքս այս Տրամաբանական՝ ոչ է ըստ ինքեան գիրք իմն յատուկ բնաբանական. այլ է մեկնութիւն և դուռն գըրոցն պորփիւրի և արիստոտելի։ Զի ՚ի սկզբան անդ՝ մինչ խօսի զսեռէ՛ զտեսակէ և զայլոցն, ուսուցանէ՛ և բացայայտէ՛ զՆերածութիւն գիրքն պորփիւրի. որ է իւր Ե ընդհանուր ձայնիցն։ Եւ մինչ խօսի զտասն անշարաման ձայնիցն, ուսուցանէ՛ ըզՍտորոգութեանց գիրքն արիստոտելի։ Եւ երբ ճառէ՛ զշարամանութիւն և զբացերևութէ, բացայայտէ՛ զՊերիարմէնիաս գիրքն արիստոտելի. որ է իւր բաղհիւսութ ենթակայի ընդ ստորոգութ։ Եւ ՚ի շարաբանութեն մինչ խօսի զհաւաքաբանութէ, ուսուցանէ՛ զՎերլուծութ գիրքն արիստոտելի. որ է իւր հարկաւոր նիւթոց ապացուցական։ Եւ երբ խօսի զտրամաբանականութեացն, արտայայտէ զգիրքն արիստոտելի Թոփիքոց. որ է իւերայ կարելի նիւթոց հաւանական.

Իսկ մինչ խօսի զպատրանացն, ծանու-
ցանէ զգիրքն Ելէնքոց արիստոտէլի·
որ է ի վ̄ր̄ կարելի նիւթոց խաբէական
Սա՛ ահա՛ յա՛յտ է յասացելոցս թէ՝
գիրքս այս Տրամաբանական՝ դուռն
և ճանապարհ է առ ա̄մ փիլիսոփայա
կան գիտութիւնսն արիստոտէլի·
Ո՛չ ասացի թէ՝ պորփիւրի և արիստո
տէլի, զի և պորփիւր ՚ի գիրքն իւր յա
ճախապէս արիստոտէլի հետևի·
Ո̄պ ՚ի սկզբան անդ ՚ի Ներածութեն
իւրում՝ յարիստոտէլէ սկսանիլ խօս
տանայ ասելով, և յառաս արիստոտէլի
ստորոգութեցն վարդապետութիւն·
Սա՛ դարձեալ ասէ, և կարի յա՛ճէտ
որք ՚ի ճեմարանէն՝ այժմ քեզ փորձե
ցայց ցուցանել· Որ և ճեմարան՝ զա
րիստոտէլի դպրատունն անուանէր·
քանզի և այլքն այնպէս կոչէին զնա·
զի ասեն թէ՝ արիստոտէլ յրժմ դա՛ս
ասէր աշակերտացն իւրոց, ո՛չ նստէր
բնաւին· այլ ճեմելով ասէր և ուսու
ցանէր· այսինքն աստ և անդ մանրիկ
մանրիկ շուրջ գալով· վ̄ն ճեմարան
 կոչեցին զհամալսարանն նորին·

Յիշատակարան Տպագրողին.

Ողորմութեա՟բն Ա՟յ տպեցաւ գիրքս ՚ի Հայրապետութեան տ՟ն Աստուածածնի՝ տ՟ն Կարա՟պտի Սրբազան Կթղկսի Եւ ՚ի Պատրիարգութեան տ՟ն Ե՟մի՝ տ՟ն Գրիգորի Սրբազան Եպիսկ՟պսի և Ա՟ճաբեան Վարդապետի. ՚ի Թուը ա՟կիս մերում ՌՃՀԷ. սեպ'' Ժդ.

Արդ՝ աղաչեմ ըզբարեմիտ ընթերցողսդ, զի յիշեսջիք ՚ի տ՟ր ՚ի մաքուր մաղթանս ձեր՝ զՏպագրօղ գրքոյս՝ զմահտեսի տէրացու Ա՟ծատուր զանպիտան ծառայս ձեր. և զՀանգուցեալ ծնօղսն իմ զկիր՟պտն և զմարիամն Նա և զորդեակն իմ խոհեմամիտ՝ ըզ տէրացու յօհաննէսն զնեցուկ ծերութ՟ն իմոյ. որ շատ աշխատանս ունի ՚ի վ՟ր տպագրատանս ՚ի շարել և ՚ի ցրուել զկապարեայսն. Ա՟յլ և զբազում աշխատ մշակն գործարանիս՝ զվանեցի տէրացու պետրոսն՝ և զայլ երախտաւորսն մեր յիշեսջիք ՚ի տ՟ր.

Յորժամ և դուք յիշեալ լիջիք, Ա՟մէն.

Ներածութիւն Պորփիւրի.

ԵԼՈՅԻ ՀԱՐԿԱ
ւորի քրիսաւորէ՝ և յառս
արիստոտէլի ստորոգութեանցն
վարդապետութիւն. գիտել զինչ սեռ, զինչ
տարբերութիւն, զինչ տեսակ, զինչ յա
տուկ, և զինչ պատահումն. և ՚ի սահ
մանացն բացատրութիւն. և բոլորովիմբ
յաղագս բաժանման և ապացուցի պի
տանացուի եղոյ սոցայցն տեսութիւն.
Համառօտ քեզ ընձեռուն առնելով
փորձեցայց ՚ի ձեռն սակաւուց իբր
ներածութեան եղանակի. Օ առ ծերու
նեացն անցանել բանից. և ՚ի խորագու
նիցն իբաց կալ ՚ի խնդրոյ. և պարզա
գունիցն չափաւորաւք հանդիպելով.

Արդ աստէն իսկ վաղվաղակի յղջս սեռի և տեսակի։ Մի թէ ենթակայացա՛ն, և թէ միայն 'ի սոսկ մտածուե͞ կայ։ և եթէ ենթակայացե՛ն՝ մարմինք են կամ անմարմինք։ և եթէ արդեօք զատելիք՝ կամ զգալիք, և յայսոսիկ ենթայացեալք։ Հրաժարեցից ասել խորագունի' ելոյ այսպիսոյր իրողութե͞, և այլ ևս պիտեցելոյ մեծի խուզման։ Բայց զի՛մորդ յաղագս սոցա և առաջի կայիցս՝ բանականագոյն հինքն բուռն հարեալ ասացին. և կարի յաճէտ որք 'ի Ճեմարանեն, այժմ քեզ փորձեցայց ցուցանել։

Յաղագս Սեռի։

Բայց երևեցա՛ւ՝ եթէ ո՛չ սեռ՝ և ո՛չ տեսակ՝ պարզաբար ասին։ Քանզի սեռ ասի՝ և ոմանց ունելով իմն առ մի ինչ, և առ միմեանս հաւաքումն։ ըստ որում նշանակի՝ Հերակլեանցն ասի սեռ՝ 'ի միոջէն կալմանէ։ Նա՛ զայս ասեմ 'ի Հերակլեա՛յ բազմութե͞ն. որք ունին իմն առ միմեանս զ'ի նմանէն ընտանութի, ըստ բացա

2 տրութե այլո՛ց սեռից կոչեցելոյր։

Բայց ասի և այլ ազգ դարձել սեռ՝ իւրաքանչիւրոցն սերմանց սկիզբն. կամ ՚ի ծնողէն, և կամ ՚ի տեղւոյն, յորմէ ոք եղեն: Քանզի այսպէս և զովրէստէս ՚ի տանտալեայ ունել ասեմք զսեռն. և զհիւլոն ՚ի հերակլէյ:

Այլ դձել զպինդորոս Թեբայեցի՝ գուզսեռն. և զպղատոն աթենացի: Քզի գաւառն սկիզբն է իւրաքանչիւր սերման որպ ծնօղ: Բայց այս երևեցաւ առ ընձեռնելն հանդանակեալս. զի հերակլեանքն ՚ի հերակլէյ ՚ի վայր կոյս իջանելով սեռն. և կիկլոպեանքն ՚ի կիկլոպեայ. և սոցայքն մերձաւորք:

Այլ նախկին անուանեցաւ սեռն՝ իւրաքանչիւր սերման սկիզբն. և զկնի այսորիկ՝ բազմութին ՚ի միոջացն սկամանէ: որդոն՝ ՚ի հերակլեայ բացորոշելով՝ և յայլոցն մեկնելով. և ասացաք զբոլոր հաւաքումն հերակլեանցն սեռ:

Այլ այլ ազգ դրձել սեռ ասի, ը՟ որում դասի տեսակն. ըստ նմանութե թերևս սոցայցր ասացել. Քզի սկիզբն իմն է այսպիսի սեռս ընդ սովաւցն. և թուի զբազմութի պարունակել զամ զընդ սովաւցն:

Նորդ՝ ծուակի սեռոյն ասացելոյն՝ յա
ղագս ներդին առ իմաստասէրսն բան՝
զոր և ենթագրելով բացատրեցին։
Սեռ գոլ ասելով՝ զբազմայն տարբերելի
ցելոցն տեսակաւ՝ ՚ի ներքոյ զինչէն ստորոգելոյ։
Որգոն՝ կենդանի։ Քանզի՝ ստորոգի
ցելոյն՝ է ինչ՝ որ զմիոջէ ասի միայնոյ.
ոչ անհատքն. որզան՝ սոկրատէսն՝ և
սայն՝ և այսն. Իսկ որք զգոլովիցն՝
իբր սեռքն, և տեսակքն, և տարբե
րուԹիքն, և յատուկքն, և պատահքն
հարկաւոր. այլ ոչ յատկոյքն ումեք.
Այլ է սեռ, որգոն՝ կենդանի. և տե
սակ, հիկէն՝ մարդ. և տարբերուԹի,
որպակ՝ բանական. և յատուկ, հի՛ բար՝
ծիծաղական. և պատահ. որկէն՝ ըս
պիտակն, սեաւն, նստիլն.
Նորդ՝ զմիոյն միայնոյն ստորոգիցելոյն
տարբերրեն սեռքն այնու, որ զյոլովիցն
է բացատրեալ ստորոգիլ. Իսկ՝ զյո
լովիցն տեսակաց, զի տեսակքն Թէպէտ
և ըստ յոլովիցն ստորոգին, այլ ոչ զտե
սակաւ տարբերեցելոց. այլ՝ Թուով.
քանզի՝ մարդ՝ տեսակ ելով՝ սոկրատոյն
4 և պղատոնոյն ստորոգի. որք ոչ տե

սակաւ են տարբերք, այլ՝ Թուով։
Իսկ կենդանին սեռ ելով՝ մարդոյ
և ձիոյ և եզին ստորոգի․ որք տարբեր
են և տեսակաւ ՚ի միմեանց․ այլ ոչ Թուով
միայն։ Նաև յատկոյն տարբերէ սեռն
այնու, զի յատուկն զմիոյ տեսակոյ
միայնոյ որ է յատուկ՝ ստորոգի․ և
զընդ տեսակաւն անհատիցն։ որպէս ծի
ծաղականն ընդ մարդոյ միայնոյ՝ և
զըստ մասանցն մարդոյ ստորոգի․ բայց
սեռն՝ ոչ զմիոյ զտեսակոյ ստորոգի․ այլ
զյոլովից և զտարբերեցելոցն տեսակ։
Իսկ տարբերիցն և պատահիցն տար
բերէ սեռն այնու, զի Թէպէտ ըստ
յոլովիցն և զտարբերեցելոցն տեսակաւ
ստորոգին տարբերքն և հասարակաբարն
պատահմունք, բայց ոչ ՚ի ներում զինչէն
ստորոգին, այլ՝ ՚ի ներում որպիսի ինչէն։
Հարցեալ մեր զայն՝ զորմէ ստորոգին
այսոքիկ, առաւել ՚ի ներում որպիսի
ինչ էին։ Քանզի ՚ի հարցանելն՝ որպիսի
ինչ մարդն, ասեմք Թէ բանական։ և
ներ որպիսի ինչ ագռաւն, ասեմք Թէ
սեաւ։ և է բանականն տարբերութիւն,
5 իսկ սեաւն պատահումն․

Իսկ յորժամ զինչ է մարդն հարցանի ցիմք, կենդանի պատասխանեմք. և է մարդոյն սեռ կենդանին։ Իսկ ապա ՇՅՈՒՐՈՎ ԻՅՆ ասել զսեռն, զատուցանէ ըզ սա յայնցանէ՝ որ զմիոյ միայնոյ զան հատիցն ստորոգին։ Իսկ ՏԱՐԲԵՐԵՑԵԼՈՑ ՏԵՍԱԿԱՒ, զատուցանէ զսա յայնցանէ՝ իբրու թէ 'ի տեսակացն ստորոգիցելոց, կամ իբր 'ի յատկացն։ Իսկ 'Ի ՆԵՐՔՈՅ ԶԻՆՉ ԷՆ ՍՏՈՐՈԳԵԱԼ, մեկնէ 'ի տարբերիցն, և 'ի հասարակաբար պատահիցելոցն։ քանզի ոչ 'ի ներում զինչ էն, այլ 'ի ներում որպիսի ինչ էն, կամ զի՞ որդ ունի՝ ստորոգի որ իւրաքանչիւրոցն ստորոգի։ Ոչ ինչ ապա աւելորդ և ոչ նուազ պարունակէ սեռոյս ձայնեցեալս ենթագրութիւն մտածութեան։

Յաղագս Տեսակի։

Տեսակ ասի և իւր իւրաքանչիւրոյ կերպի. ըստ որում ասի նախ՝ տեսակ արժանի գոռոզութեան։ Ասի ասի տեսակ և այս՝ որ ընդ բացատրեալ սեռիւն է. ըստ որում սովորեցաք ասել ըզ մարդ՝ տեսակ կենդանւոյ. սեռոյ է

6 ըզոյր կենդանոյր։ և սպիտակն՝ գու-

նոյ տնկ. և եռանկիւնին՝ ձևոյ տնկ:
Ապա եթէ զսեռն բացատրելով զտե-
սակն յիշեցաք ասելով, զյոլովիցն և
զտարբերեցելոցն տեսակաւ՝ իներում
զինչէն ստորոգեալ. և տեսակ ասեմք
զայն՝ որ ընդ բացատրութեամբ սեռին է.
Գիտել պարտ է, վասն զի սեռ՝ ուրումն
է սեռ, և տնկ՝ ուրումն է տնկ, երկա-
քանչիւր իւրաքանչիւրոյր հարկ է և
ներկոցունց բանս վարել երկոքումբք.
Արդ՝ բացատրութեան զտեսակն այսպ.

Տեսակ է դասեալն ընդ սեռիւ: Տեսակ է՝
որում սեռն ստորոգի: Ապա ևս և այսպ.
Տեսակ է զյոլովիցն և զտարբերելոցն թուով՝ ի
ներում զինչէն ստորոգեալ: Այլ՝ այս բա-
ցատրութի՝ յատկագունին եղիցի. որ է
միայն տեսակ: Իսկ այլքն՝ եղիցին ար-
դեօք ոչ յատկագունին միայն. այլ
և այլոցն: Ապա հաւաստի եղիցի ա-
սացեալն զայս եղանակ. ըստ իւրաքան-
չիւրն ստորոգութեան են ինչ սեռականա-
գոյնք, և դարձեալ այլք յատկագոյնք.
և ընդ մէջ սեռականագունիցն և յատ-
կագունիցն այլք: Ապա է սեռականա-
7 գոյն՝ քան զոր ոչ եղիցի այլ վերան

ցեալ սեռ. Իսկ յատկագոյն՝ որ է տե
սակագոյն, քան զորոյ զկնի ոչ եղիցի
այլ վերանցեալ տեսակ. Իսկ ընդ մէջ
սեռականագունին եւ տեսակագունին՝
սեռք եւ տեսակք նոյնք. բայց սակայն
առ այլ եւ առ այլ առնլեք. Իսկ եղիցի
իմն միոյ ստորդուն հաստատի ասացլ.
Գոյացութիւն է սեռ. եւ ընդ սովաւ
մարմին. եւ ընդ մարմնովն շնչաւոր
մարմին. ընդ որով կենդանին. եւ ընդ
կենդանեաւն բանական կենդանին.
ընդ որով մարդն. եւ ընդ մարդովն Սոկրատէս,
Պղատոն, եւ ըստ մասանց մարդկան:
Այլոց գոյացութիւն է սեռականա
գոյն. որ միայն է սեռ. Իսկ մարդն՝
յատկագոյն. որ միայն տեսակ է.
Իսկ մարմինն՝ տեսակ գոյացութեան՝ եւ
սեռ շնչաւոր մարմնոյ. Նոյնպէս եւ շնչա
ւոր մարմինն տեսակ է մարմնոյ, եւ սեռ
կենդանւոյ. Իսկ դարձեալ կենդանին տե
սակ է շնչաւոր մարմնոյ, եւ սեռ բա
նական կենդանւոյ. Իսկ բանական
կենդանին՝ տեսակ է կենդանւոյ, եւ
սեռ մարդոյ. Իսկ մարդն տեսակ է
8 բանական կենդանոյ, բայց ոչ եւս է

2 սեւ ըստ մասանց մարդկան. այլ
միայն տեսակ։ Նաև ըստ առաջնոյ ան
հատիցն մերձաւորաբար՝ տեսակ ասի
միայն, և ո՛չ ևս և սեռ.
Որդ՝ որպ՟ գոյացութ՟ վերնագոյն ելով
ոչն ինչ գոլ նախ քան զնա սեռէր սե
ռականագոյն, այսպ՟ և մարդն տեսակ
ելով՝ յետ որոյ ոչ ինչէ այլ տեսակ.
Նաև ոչ ինչ յայնցանէ 'ի կոտորելո՛ցն
կարացելոց 'ի տեսկս անհատիցն այլոց.
քանզի անհա՛տ է սկ՟ս և պղատոն. և
միայն տեսակ. և վերջին տեսակ. և
որպ՟ ասացաք՝ յատկագոյն. Իսկ միջինքն՝
յառաջ քան զնոսայցն՝ եղեցին տեսկք.
իսկ զկնի սոցայցն՝ սեռք. Ապա ու″
այսոքիկ ունին երկուս կալմունս.
առ 'ի յառաջ քան զսոսայն՝ ըստ որում
տեսակք ասին գոլ ՟ոց. իսկ առ զկնի
սոցայն՝ ըստ որում սեռք ՟ոց ասին գոլ.
Բայց ծայրքն մի ունին կալումն.
քանզի սեռականագոյնն իբրու թէ
առ այն որ ընդ նովա՛ւն է՝ ունի կա
լումն սեռ ելով ՟ամցուն գերագոյն.
Իսկ իբրու առ որ նախ քան զինքն՝ ո՛չ
9 ևս ունի վերնագոյն ելով և առա

ջին սկիզբն. Իսկ և յատկագոյնն մի
ունի կալուածն. Երբոր առ 'ի յառաջ
քան զինքն՝ որոյ է տեսակ. իսկ երբոր
առ զկնի քան զինքն՝ ոչ այլ ազգ ունի,
Այլ և անհատիցն տեսակ ասի՝ և տե
սակ անհատիցն, երբոր պարունակե
լով զնոսա. Այլ տանի դարձեալ առաջնոցն զ
զինքն, երբոր պարունակել 'ի նոցանէ.
Արդ՝ բացորոշի սեռականագոյնն և
այսպէս. Որ սեռ է, և ոչ է տեսակ.
Այլ դարձեալ, Վեր զոր ոչինչ եղիցի այլ
վերանցեալ սեռ. Այլ փոխադարձն,
Որ տեսակ ելով՝ ոչ է սեռ. Այլ ևս,
Որ տեսակ ելով՝ ոչ բաժանեսցուք
'ի տեսակս. Այլ ևս, Որ զյոլովիցն և
զտարբերացն թուով՝ 'ի ներուժ զինչ
են ստորոգի. Իսկ միջինքն ծայրիցն՝
ընդ միմեամբք կոչին տեսակք և սեռք.
և զիւրաքանչիւր նոցա տեսակ դոլ՝ սեռ
գտանեն. բայց առ այլ և առ այլ առնելք
Իսկ առաջոյքս՝ 'ի յատկութենիցն մինչ
'ի սեռականագոյնսն եկեալք ի վեր՝
սեռք ասին և տեսակք. Այս ընդ մի
մեամբքն սեռք, որպէս ագամեմնոն, ատ
10 րիդէս, և պելոպիդէս, և տան

տաղիդէս • և վերջինն արամազդեայ․
Այլ իւր ազգաբանութեանցն ՚ի մի տա
րեալ հանեն․ եկ բեր ասել յորմազդ
զսկիզբն իբրու բազում անգամ։
Իսկ ի վերայց սեռիցն և տեսակացն
ոչ այսպէս ունի • քանզի ոչէ հնարաւոր
մի սեռ ամենեցուն՝ էակն • և ոչ ամ հոմա
սեռ ըստ միում վերնագոյնն սեռի •
ոչ ասէ արիստոտէլէս․ այլ դիցէ ոչ
՚ի ստորոգութեան՝ առաջինքն Ժ սեռքն․
որգոն՝ սկզբունք տասունք առաջինք․
Այլ թէպէտ զամ ոք էակս կոչիցէ,
հոմանունաբար ասէ կոչեսցէ, և ոչ
փաղանունակի․ քանզի՝ եթէ մի էր
ամենեցուն հասարակ սեռ էակն, փաղանունա
բար ապաքէն ամ էակքն ստորոգեին․
Արդ՝ տասանց ելոց առաջնոցն՝ հա
սարակութիւնք ըստ անուանն միայն, և
ոչ և ըստ բանին որ ըստ անուանն․
Արդ՝ տասունք սեռականագոյնքն՝
և յատկագոյնքն՝ ներ թերութեան իմն
են, այլ ոչ յանձնիւն․ Իսկ անհատքն
որք էին զկնի քան զյատկագոյնսն՝ ան
հունք․ վասն մինչև ց յատկագոյնսն ՚ի
II սեռականագունիցն իջեալք՝ հրաման

տայր պղատոն դադարիլ և իջանել 'ի
ձեւն միջնոցն բաժանելով տեսակա
րարոք տարբերութիւքն. Օ՝ անհունն
ասէր թողուլ. քանզի ոչ գոյ լինիլ
'ի նոցանէ մակացութի. Նա՛ իջանե
լով 'ի յատկագոյնսն, հարկ է բաժանե
լով զնա միշտ ընդ բազումսն գնալ.
և ելանելով 'ի ստ̃կանագոյնսն, հարկ է
շարունակել զբազմութիւն. Քանզի՝
'ի մի' վայր ամփոփէ բազմացն 'ի մի բը
նութի տեսակն. և ևս առաւել սեռն.
Իսկ՝ ըստ մասնեայքն և ըստ իւրաքանչ
իւրքն ներհակք՝ 'ի բազմութի միշտ
բաժանեալ լինին. Քանզի՝ տեսակին
կցորդութի՝ բազում մարդիկ մի.
իսկ ըստ մասամբքն մի, և հանրականքն
յոլովք. քանզի բաժանական է միշտ
իւրաքանչիւրն. և բաղձաձական և
եզարար հասարակն. Արդ՝ բացատը
ճեցելոյր սեռոյն և տեսակոյն զինչ
երկաքանչիւրն. սեռոյն եզոյր ելոյր,
և տեսակացն յոլովից. քանզի միշտ 'ի
յոլով տեսակս է կատորումն սեռին.
քանզի սեռն միշտ զտեսակէ ստորդի.
և ամենայնքն վերնագոյնք՝ զվայրնոցն

Իսկ տմկն և ոչ զմերձաւորէն իւրոյ սեռէ, և ոչ զվերնոցն. քանզի ոչ հակադարձի: Քանզի միշտ պարտ և արժանէ՝ հանդէպքն զհանդիպոյցն ստորոգիլ. որպ̃ խրխնջականն զձիոյ:

Կամ մեծն զնուաղիցն. որպ̃ կենդանին զմ̃դոյ: Իսկ նուազքն զմեծիցն ոչ և ս. քանզի ոչ և ս զկենդանին ասասցես մարդ. որպ̃ զմարդն ասասցես կենդանի գոլ: Բայց զորոց տեսակն ստոր̃գ[illegible]ցի, զնոցանէ՝ի հարկէ և տեսակին սեռն ստոր̃գեսցի. և սեռի սեռն մինչև ցսեռականագոյնն. Քանզի եթէ ճշմարիտ է զսկ̃տս մարդ ասել, և զմարդն կենդանի, և զկենդանին գոյացութ̃ի, ճշմարիտ է և զսկ̃տս մարդ՝ կենդանի՛ ասել՝ և գոյացութի:

Արդ՝ միշտ վերնագունիցն ստորոգիցելոց զվայրնոցն, և տեսակն զանհատէն ստոր̃գեսցի. և սեռն զտեսակէն և զանհատէն. և սեռականագոյնն ըզ սեռէն, կամ զսեռիցն. եթէ յոլովագոյնք իցեն միջակքն և ը̃ միմեամբք. և զտեսակէն և զանհատէն: Քանզի 13 ասի ամ̃կանագոյնն զամենեցունց

զընդ ինքեամբքն սեռից և տեսակաց
և անհատից։ Սոյն սեռ՝ որ յառաջ քան
զյատկագոյնն է՝ զամենեցունց զյատ
կագունից և զանհատիցն ստորոգեսցի։
Սոյն միայն տեսակքն՝ զամենայն զանհա
տիցն։ Սոյն անհատքն՝ ի վերայ միոյր միայ
նոյր զմասնեայցն։ Սոյն անհատ ասի
սոկրատէս՝ և այս ինչ սպիտակ. և այս անուն
որ եկն առ մեզ սոփրոնիսկոսի որդին,
եթէ միայն նորա իցէ սոկրատէս որդի.
Արդ՝ անհատք ասին այսպիսիքս. զի
'ի յատկութեանց բաղկացեալ իւրաքանչիւրն։
որոց հաւաքումն ոչ ի վերայ այլոյ ուրուք
եղիցի ըստ մասնեայցն. Քանզի սոկրատեայ
յատկագոյնքն՝ ոչ ևս մակ այլոյ ու
րուք լիցին ըստ մասանցն. Բայց սա
կայն մարդոյն՝ զայս ասեմ հասարակին,
յատկութիւնք եղիցի նոյն ի վերայ յոլովից.
Տինա՝ առաւել ի վերայ ամենեցուն ըստ
մասինցն մարդոյն ընդ որում մարդիկ.
Արդ պարունակի անհատն 'ի տեսա
կէն. և տեսակն 'ի սեռէն. քանզի բո
լոր իմն սեռն է. և անհատն մասն. և
տեսակն բոլոր և մասն։ Սակայն մասն՝
այլոյ. և բոլորն ոչ այլոյ, այլ այլոց։

քանզի մասամբքն բոլորն։ Արդ՝ յաղագս սեռի և տեսակի, և զինչ սեռականագոյնն, և զինչ յատկագոյնն, և զինչ սեռք՝ որք և տեսակք, և զինչ անհատք, և քանի՞ օրինակ զսեռն և զտեսակն, ասացեալ է։

Յաղագս Տարբերութեան։

Տարբերութիւն հասարակաբար՝ և յատկապէս՝ և յատկեղ ասասցի։

Զի հասարակաբար տարբերիլ այլ այլոյ ասի այլութ̃ զանազանեալ. որպ̃ զիմ՛րդ- և իցէ. կամ առ ինքն, կամ առ այլ։

Զի տարբերէ Սոկրատէս ՚ի Պղատոնէ՝ այլութ̃։ և ինքն ինքեան՝ մանկանելովն, և այրացելովն. և ներգործելովն ինչ, կամ դադարեցելովն. և միշտ յիւր ինչ պէսս ունիլ այլութիւնս.

Այլ յատկապէս տարբերիլ ասի այլ այլոյ, յորժամ անջատելի պ̃տհմամբ այլոյն տարբեր իցէ. և անջատելի պատահումն՝ խաժականութ̃. արծուռնչութի. և սպի ՚ի վիրէ սևեռեալ։ Իսկ յատկեղքն տարբերիլ այլ այլոյ ասին՝ յորժամ տեսակարարաւ տարբերութ̃

15 զանազան իցէ. որպ̃ մարդ՝ ձիոյ՝ տե

տակարարա՛ տարրերութ՛ զանազանել
գտա՛, բանականին որակութ՛ե.
Մա՛ գրեթէ՝ ընդհանուր ա՛մ տարրե
րուն՝ այլայլակ առնէ առեղծել ումեք.
Մօյլ հասարակ՛քն և յատկապէսն՝
այլայլակ առնեն. իսկ յատկեղքն այլ
քանզի ՚ի տարրերացն են ինչ՝ որք այլ
այլակ առնեն, և են որք այլ.
Մօրդ՝ որք այլն առնեն, տեսակարարք
կոչին. իսկ որ այլայլակն՝ պարզաբար
տարրերուն. Զանզի՝ կենդանւոյն
տարրերութն առ ծակեալ բանակա
նին՝ այլ է արար. տեսակ մարդոյ կեն
դանւոյ է արար. իսկ շարժելոյն՝ այլ
այլակ միայն առ դադարումն արար.
իսկ ապա մին այլ. իսկ միւսն այլայլակ
միայն է արար. Մօրդ՝ ըստ այլարանիս՝
այսոքիկ ընժանմունք լինին ՚ի սեռից
՚ի տեսկս. և սահմանքն բացատրեալ
լինին ՚ի սեռէ ելով՝ և յայսպիսեաց
տարրերութեց. Իսկ ըստ միայն այլայ
լութեան՝ այլայլութ միայն բաղկանայ.
և որպէսքն ունելով փոփոխմունք.
Մօրդ՝ իվերուստ դարձ սկսանելով
16 Ճառելի է. Ի տարրերութեանցն

ոմանք են անջատականք․ և ոմանք ան
անջատելիք։ Քանզի շարժիլն և դա
դարիլն, և ողջ ելն և հիւանդանալն,
և որ քան միանգամ ա՟ջ հա՟ր ինչ է,
անջատական է։ Իսկ արծուունկն գոլ,
կամ պնչատ, կամ բանական, կամ ա
նասուն, անանջատականք են։ Եւ ան
անջատիցն՝ են որք ըստ ինքեանց են,
և են որք ըստ պատահմանց։ քանզի
բանականն ըստ ինքեան է մարդոյն․
և մահկանացուն, և հանճարոյն գոլ
ընդունական։ Իսկ արծուունկն կամ
պնչատն գոլ, ըստ պատահման, և ո՛չ
ըստ ինքեան։ Արդ՝ որք ըստ ինքեան
առ լինին, 'ի գոյացութե՟ն առաւել լինին
բանի․ և առնեն ա՛յլ․ Իսկ ըստ պա
տահմանքն՝ ո՛չ 'ի գոյացութ՟ն առաւել
լինին բանի․ և ո՛չ առնեն այլ․ այլ՝
այլայլակ։ Եւ այնք որք ըստ ինքեանց
են, ո՛չ ընդունին զառաւելն և զնը
՟ազն։ Իսկ ըստ պտ՟ահմանքն՝ թէպէտ
և ան անջատելիք իցեն, սաստկու՟ի և
նու՟ազու՟ի ընդունին։ Քանզի՝ ո՛չ
սեռն առաւել և նու՟ազ ստ՟րգի որոյ
17 իցէ սեռ․ և ո՛չ սեռին տարբերու

թիւքն, ըստ որս բաժանել որոշեցաւ։ Զի սոքա են որ զիւրաքանչիւր ումեք զբանն լցեալ կատարեն. քանզի գոլն իւրաքանչիւր ումեք մի և նոյն. ոչ սաստկութ՟ և ոչ նուաղութ՟ ընդունել է։ Իսկ արծուունիկն գոլ՝ կամ պնչատ՝ կամ այլ ազգ օրինակ ինչ գոյ բերեալ, և սաստկանայ և նուաղութ՟ բերէ։ Նորդ՝ երից տեսակաց տարբերութեց տեսանելեաց, և ոմանց ելոց ան անջատականաց՝ և ոմանց անջատելոց. և դժ՟ ան անջատիցն ոմանց ելոց ըստ ինքեանց, և ոմանց ըստ պտճմանց։ Դարձեալ՝ ըստ ինքեանցն տարբերութեց ոմանքեն ըստ որս բաժանեմք ըզ սեռսն ՚ի տեսակս. և ոմանք՝ ըստ որս բաժանեալքն տեսակարարին։ Դիզան՝ ըստ ինքեանն տարբերութն ամենեցն այսպիսեաց, կենդանւոյն ելոյր շնչաւոր և զգայուն. բանական և անասուն. մահկանացու և անմահ։ Զի շնչաւորին և զգայնոյն տարբերութի՝ են թակայականն է կենդանւոյն գոյացութ՟. քանզի կենդանւոյն գոյացութ՟ շնչաւոր զգայունն է։ Իսկ մահկանացութիւն

և անմահին՝ զանազանութի. Այլ բա
նականին և անասնոյն՝ բաժանականք
են կենդանւոյն զանազանութիք. քզի
՚ի ձեռն ոց զսեռս ՚ի տեսակս բաժանեմք.
Նոյն այսք բաժանականք զանազանու
թիքս՝ սեռիցն շարադրականք լինին,
և բաղկացականք տեսակացն. քանզի
կատարի կենդանին՝ բանականին և ա
նասնոյն զանազանութեք. Այլ դարձլ
մահկանացուին և անմահին տարբե
րութեք. Նոյն բանականին և մահկա
նացուին տարբերութիք՝ բաղկացականք
լինին մարդոյն. Այլ բանականին և
անմահին՝ այ. Իսկ անասնոյն և մահ
կանացուին՝ անասուն կենդանեաց.
Նյսպ և վերնագոյն գոյացութեն բա
ժանական եղոյր՝ շնչաւորին և անշնչին
զանազանութք. և զգայնոյն և անզգայ
նոյն. շնչաւորին և զգայունն շար ա
ռեալ ընդ գոյացութեն, բացակատա
րեցին ըզ կենդանին.
Արդ վ՞ զի նոյնք ոչ զի մարդ առելք
լինին բղկացականքն, և կամ զմարդ
բաժանականքն, տեսակարարք ամքն
19 կոչին. Այլ ոց յաւէտ պէտք են

՚ի ճշմարտութիւնս սեռիցն և՛իմաստմանս .
այլ ո՛չ ըստ պատահմանն անանջատից .
ո՛րչափ ևս առանձնել և անջատելոցն .
Օ որ և որոշելով ասեն . Տոչինորոնիկ՝
ոքով տառանելու փնաչն թան շնեան .
Քանզի մարդն քան զկենդանին ա-
ռելի ունի զբանականն և զմահկանա-
ցուն . զի կենդանին և ո՛չ մի ինչ ո՛չ է
յայսցանէ . Ապա թէ ոչ , ուստի՞ տե-
սակքն կալցին զանազանութիւնս . Նա՛ ո՛չ
զամ հակակայսն ունի . Ապա թէ ոչ ,
նոյնն համանգամայն կալցի զհակա-
կայսն . Այլ ո՛չ արժանի ասենն՝ զօ-
րութ զամ ունել զընդ ինքեամբն զա-
նազանութիւնս . բայց ներգործութ և ո՛չ
մի ոչ . Նա՛ այսպ և ո՛չ յոչընչէ ինչ լի-
ցի . և ո՛չ հակակայքն ահա առ՚ի նմանէ
Նա՛ որոշեն զնա և այսպէս . Օ ...
շանուքինա է՝ շկըռվիցն ...
փետոխա՚ ինքեան որպիսի ինչէն ...
Քանզի՝ բանականն և մահկանացուն
զմարդո՛յ ստորոգեն , ներուսմ որպիսի
ինչ մարդն ասի . այլ ո՛չ ներուսմ զինչ
էն . Քանզի զինչն հարցեցելոյ՝ կեն-
20 դանի , այլ ո՛չ եթէ բանական և

մահկանացու ընտանեբար բացատրես
ցուք։ Զի յերաց՝ 'ի նիւթոյ և'ի տե-
սակէ՛ բաղկացելոյ. կամ 'ի համեմա-
տաբար տեսակաւ և նիւթով զբաղ-
կացուծ ունողացն։ Որպ այրաձև դի,
'ի նիւթոյ 'ի պղնձոյ, և'ի տեսակէ՛ 'ի ձևոյ.
Այսպ և մարդն՝ հորակն և յատուկն՝
'ի նիւթոյ համեմատաբար բաղկացաւ
'ի սեռէ. և 'ի կերպէ՛ տարբերութեն.
Բայց՝ բոլոր այս կենդանի՝ բանական
և մահկանացու՝ մարդն ասի։ որպ անդ-
այրաձևն. Բայց ենթադրեն զայսպի
տարբերութիս և այսպ։ Տարբերութի է՝
որ թէյնէլը բնաւորեալէ ղէնդ նոյն սեռին։
Զի բանականն և անասունն՝ զմդն
և զձին որ է՛ ընդ նովիմբ սեռին կեն
դանեաւն՝ մեկնէ՛. Այլ բացատրեն և
այսպէս։ Տարբերութիւն է՝ որով իւրն տար
բեր է խորաքանչիւրն ։ Զի ըստ սեռին
ոչ ինչ զանազանեցաւ ։
Քանզի կենդանիք և մեք և անասունք.
այլ բանականն առ եդեալ՝ մեկնեաց
զմեզ 'ի նոցանէ՛. Այլ բանականք և
մեք և ածք . այլ մահկանացուն առ
21 եդեալ՝ մեկնեաց զմեզ 'ի նոցանէ.

Լաւ առ արտագործելով յղչս տարբերութեն, մի՛ զդեպն ասել զմեկնողացն զընդ նովիմբ սեռին գոլ տարբերութին · այլ որ 'ի գոլն բաղարկոցէ՛ և զզինչերն գոլ, և որ իրին է մասն · Զի ոչ եթէ բնաւորեալն նաւել՛ տարբերութիւն է մարդոյ · Թէպէտ և յատուկ մարդոյն է· Քանզի ասասցուք 'ի կենդանեացն զոմանս նաւել բնաւորեալ, և զոմանս ոչ · մեկնելով յայլոցն· Այլ բնաւորեալն նաւել՝ ոչ է շարալըական գոյացութեն · և ոչ մասն նոր · վն ոչն գոլոյ ոպ յատկապ տեսակարարուքն ասացեալք տարբերութիք· Արդ՝ եղիցին տեսակարարուք տարբերութիք՝ որք այլ տեսակս առնեն · և որ 'ի ներում զինչերն գոլ յարառոցին· Բայց արդ յաղագս տարբերութե շատ է այս քան·

Յաղագս Յատկի·

Զյատուկն բաժանեն քառակի· Քանզի է որ միայնումն իմիք տեսակի պատահեց· Թէպէտ ոչ ամի· ոպ մարդումս բժշկելն կամ երկրաչա

22 փելն· Լաւ է որ ամին պատահեց

տեսակի․ Թէպէտ և ոչ միայնումն․ որպ մարդում գոլն երկոտանի․ Այս է՛ որ միայնում և ամի և երբէք․ որպ մարդումն ամի ներգործութն ալևորիլ․ Այս չորրորդն, յորժամ՝ իմի վայր եկն ժողովեցան և միայնումն՝ և ամին՝ և միշտն․ որպ մարդոյ ծիծաղականն․ Քանզի՝ Թէպէտ և ոչ ծիծաղի, այլ ծիծաղական ասի․ ոչ առնա ծիծաղելովն, այլ բնաւորելովն․ Այս այս միշտ նմա բնակից է․ որպ և ձիոյն խրխնջականն․ քանզի այսուքիկ խսկապէսք յատուկք ասին․ զի և հկդրձին․ Քանզի Թէ ձի, խրխնջական․ և Թէ խրխնջ՛՛, ձի․

Յաղագս Պատահման

Պատահումն է՛ որ լինի և ոչ ցալինի առանց ենթակային ապականութե․ Այս բաժանի յերկուս․ Քանզի՝ է՛ նորա՝ որ անջատականն է, և է՛ որ ան անջատելի․ զի ննջելն անջատական պատահումն է․ իսկ սեաւն գոլ՝ ան ան ջատաբար ագռաւուն և եթովպացւոյ պատահեաց․ Բայց կա՛ր է ընդ մտածել և իմանալ ագռաւուն սպիտակ․ և եթովպացւոյ իբաց ընկեցեալ

զգոյնն տուանց ապականուն ենթակայինս.

Եւ՛ որոշեն և ա՛յսպէս.

Պատահումն է՝ որ ներընդունի նոյնում գոլ չոլ ոչ գոլ։ Որ և ո՛չ սեռ, և ո՛չ տարբութ, և ո՛չ տեսակ, և ո՛չ յատուկ. բայց միշտ նենթակայում ենթակայացեալ։ Բացորոշելոց ամենեցուն նախադրեցելոցն, և ասեմ՝ Սեռի՝ Տարբերութե՝ Տեսակի՝ Յատկի՝ Պատահման, Ճառելի՛ է զինչ հասարակ ա՛ռենց, և զինչ յատուկ։

Յաղագս առէնց հասարակացն և Յատկից՝ Սեռից և Տեսակաց և Տարբերութեան և Յատկի և Պատահման։

Հասարակ ամենցուն՝ զյոլովիցն ստորոգել։ այլ Սեռն՝ զտեսակաց և զանհատից. և Տարբերութին նոյնպ. իսկ Տեսակն՝ զընդ ինքեամբն անհատից. և Յատուկն՝ զտեսակէն որոյ է յատուկ, և զընդ տեսակաւն անհատից. և Պտհւմն՝ և զտեսակացն և զանհատից. Քանզի կենդանին զձիոյ և զարջառոյ ստորոգի տեսակա՛ցելոց. և զայսմանէ ձիոյ՝ և զայսմանէ արջառոյ անհատից ելոց։ Իսկ անասունն զձիոյ

3 զարչարուոյ սո̃րդի, և զըստ մասնեցն
Բայց տո̃կն՝ հիզան՝ մարդ, զըստ մաս
նեց միայն սո̃րդի· Եւ յո̃ւկն՝ որդոն՝
ծիծաղականն, զմարդոյ և զըստ մաս
նեցն· Բայց սեռն՝ և զտո̃կեն զազ
ուռուց՝ և զըստ մասնեայցն· պտ̃հուն
ելով անանջատելի· Եւ շարժիլն՝ ըզ
մարդոյ և զձիոյ· անջատական ելով
պտ̃հունն· այլ նախապետաբար զանհա
սիցն· Բայց ըստ ենդ բանի պարու
նակողացն զանհատսն·

Յաղ՛՛ հասարակաց Սեռի և Տարբերութե̃ն

Հասարակ Սեռի և Տարբերութեն՝ պարունակականն գոլ տեսակաց·
քանզի պարունակէ և տարբերութի̃ն
զտո̃կս· թէպէտ և ոչ զամ ոչ սեռն·
Քանզի բանականն թէպէտ և ոչ պա
րունակէ և զանմ̃ունն ոչ կենդանին·
այլ պարունակէ զա̃ծ և զմարդ· որք
են տո̃կք· Եւ որդ՝ որքանք միանգամ
սո̃րդին զսեռէն իբր զսեռէ, և զընդ
նովան տեսակացն ստորոգեսցին·
Եւ որքան զտարբերութէն իբր զտար
բերութէ, և զնոցանէց տեսակացն ըս
25 ա̃րդեսցի· Քանզի զսեռէ զկեն

դանւոյն իբր զսեռն ստորոգի գոյացութեն
և շնչաւորին. այլ և զընդ կենդանեաւն
տեսակաց ամենից ստորոգին այսոքիկ
մինչև ցանհատսն. Տարբերութեն ելոյր
բանականին՝ ստորոգի իբր ըզտարբե
րութեն՝ բանիւն վարիլ. այլ և ընդ բա
նականիւն տեսակաց՝ ստորոգսցի վարիլն
բանիւ. Բայց հնարաւորէ, և բաց բար
ձեցելոյ կամ սեռին կամ տարբերութե,
բացբառնալ զընդ նոքօքսն. Քանզի
ոչ ելոյր կենդանւոյ՝ ո՛չ է մարդ. և ո՛չ
ձի. սոյնպէս և ոչ ելոյր բանականին,
ոչինչ եղիցի կենդանի որ բանիւն վարի.

Յաղագս Յատկից Սեռի և Տարբերութեան.

Յատուկէ սեռի՝ իւր յոլովից ստո
րոգիլ քան զորմէ տարբերութիւն
և տեսակն և յատուկն և պատահումն.
Զի կենդանին զմարդոյր և զձիոյր
և զհաւէ և զօձէ. Իսկ քառոտանին
իւր միայն այնոցիկ՝ որք չորս ոտս ու
նին. Եւ մարդն իւր միայնոց անհատիցն.
Եւ խրխնջականն իւր միայնոյր ձիոյր՝
և զըստ մասնեայցն. Եւ պատահումն
 նմանապէս իւր նուազից. Եւ պիտի

տարբերութիւս առնուլ որով կոտորի սեռն. ո՛չ զշրջականս գոյացութե սեռի։

Սա, սեռն պարունակէ զտարբերութին կարողութեամբ. քանզի կենդանոյն որ է սեռ, է ինչ որ բանական, և է ինչ որ անասուն։ Սա, սեռն յառաջագոյն է քան զընդ ինքեամբն տարբերութիւս. վասն շարժանայ զնոսա. այլ ո՛չ և շարժանի. քանզի իբաց բարձեցելոյ կենդանւոյն, շարաբառնի բանականն և անասունն։ իսկ տարբերութիւքն ո՛չ ևս իբաց բառնան զսեռն. Սա զի թէպէտ և ամենքն իբաց բարձցին, գոյացութին շնչաւոր զգայուն իմացել լինի. որ է կենդանին. Սա, սեռն ներուժ զինչ էն. իսկ տարբերութին ներուժ որպիսի ինչէն ո՛չ ասացեալ է ստորգի. Սա, զի սեռն մի է իւրաքանչիւրն տեսակի. որգոն՝ մարդոյ կենդանին. Իսկ տարբերութիւքն յոլովք. որզան՝ բանական, մահկանացու, մտաց և մակացութեց ընդունակ. որով քան զայլսն տարբերէ։ Սա, սեռն նման նեաց նիւթոյ. և կերպի տարբերութին. Սա առ էացելոց և այլոցն՝ հարկց և յատկից սեռի և տարբերութե՝ շատ է այսք.

Յաղ՛՛ Հասարակաց Սեռի և Տեսակի.

Սեռ և Տեսակ՝ հա՟րկ ունին զյոլովից ո՟պ ասացեալ է ստորոգիլ: Այլ առաջի տեսակն ո՟պ տ՟կ. այլ ո՛չ իբր սեռ. թէ իցէ նոյնն և տ՟կ և սեռ. Այ՟ հասարա՛կ է և ն՟ց նախկիննն գոլ զորոց ստորոգիննն. և բոլո՛րն ինչ գոլ երկաքանչիւրն.

Յաղ՛՛ Յատկից Սեռի և Տեսակի.

Տարբերէ, որով սեռն պարունակէ զտեսակն. իսկ տեսակքն պարունակին, և ո՛չ պարունակեն զսեռն. քանզի յոլո՛վ սեռն քան զտեսակն է. Այ՟ս, սեռքն յ՟ջագոյն ենթակայանալ պարտին. և կերպացեալք տեսակարարօք տարբերութ՟քն ճ՟ցակատարել զտեսակսն. Ուստի և յ՟ջագոյնք բնութ՟ սեռքն. և շարաբառնան. այլ ո՛չ շարաբառնին. Այ՟ տեսակին ելոյր՝ է և սեռ. իսկ սեռո՛յն ելոյր՝ ո՛չ ՟մ իրօքէ և տ՟կն. Այ՟ս, սեռքն փաղանունաբար զտեսակա՛ցն ստորոգին.

իսկ տեսակքն ըստ սեռիցն ոչ և ս. Այ՟ս՝ սեռքն յոլովանան ՟ը ինքեամբքն տեսակաց պարունակութ՟. Իսկ տե

սակըն քան զառանձն յոլովանան իւրոց
տարբերութեն։ Սա, և ո՛չ տեսակն եղիցի
անկնագոյն. և ոչ սեռն յատկագոյն։

Յաղ՛՛ Հասարակաց Սեռի և Յատկի։

Սեռի և Յատկի հասարակ է՝ հետևիլն
տեսակաց. քզի մարդն կենդանի.
և թէ մարդ՝ ծիծաղական։ Նա՛ զոյգ
սեռն ստորոգիլ զտեսակաց. և յատուկն
զիւրոց ընդունողաց։ Քանզի զոյգ
և մարդ և արջառ կենդանի. և անի՛
տոս և մելիտոն ծիծաղկն։ Նա՛ հա՛րկ
և փաղանունաբարն ստորոգիլ. սեռն
զիւրոց տե՛կց. և յատուկն որոյ իցէն յատուկ։

Յաղ՛՛ Յատկից Սեռի և Յատկի։

Տարբերէ, զի սեռն նախկինէ. և յե
տո՛յ յատուկն։ քանզի պարտէ գոլ կեն
դանի, և ապա բաժնիլ տարբերութ՛ և
յատկա՛։ Նա՛, սեռըն զյոլովից տե
սակաց ստորոգին. իսկ յատուկն զմիոյր
տե՛կէ որոյ է՛ յատուկ. Նա՛ յատուկն
հակաստորոգի որոյ է յատուկ. իսկ սեռն
ո՛չ զուգէքէ հակաստորոգի։ Քանզի
ո՛չ եթէ որ կենդանի՛ մարդ. և ո՛չ եթէ
որ կենդանի՛ ծիծաղական։ Նա՛ ներ
29 միասանք մ ևս, յատուկն ամի տե

սակլին է որոյ է՛ ատուկ. և միայնում և միշտ։ Իսկ սեռն ամի տեսակլինէ որոյ իցէ սեռ. և միշտ. այլ ոչ և միայնում. Նա՛ ևս, յատուկքն իբաց բարձլք, ոչ շարաբառնան զտեսակսն։ Բայց սեռքն իբաց բարձեալք, շրբառնան զտեսակսն, որոց իցեն յատուկքն. որոց իբաց բարձեցելոց, և այնք շրբառնին։

Յաղ՛՛ Հորից Սեռի և Պատահէից։

Սեռի և Պտհման հասարակ է զյոլովից ոռ̃ ասացելէ ստորոգիլ. թէ զանջտկանացն, և թէ զանանջատիցն իցէ։ Նա՛ քանզի շարժիլն՝ զյոլովիցն. և սեաւն զագռաւուց՝ և զեթովպացւոց՝ և զոմանց անշնչից։

Յաղ՛՛ Յոտից Սեռի և Պատահմանց։

Տարբերէ Սեռն Պատահման. զի սեռն նախկլինէ քան զտեսակսն։ Իսկ պտհմունքն քան զտեսակսն յետոյ. Քանզի՝ թէ և անանջատելի՛ առցես պտհումն, այլ սակայն նախկլինէ քան զպտհումն այն՝ որում պատահեացն. Նա՛ս, զսեռն զոյգ ընդունօղքն ընդունին։ Իսկ պատահմանն ոչ զոյգ. Քանզի սաստկուն և թուլուն

ընդունի պտղմանցն ընդունելութի
իսկ սեռիցն ոչ և ս։ Եւ պտղմունքն
իւր անհատիցն նախապետաբար են
Թակային։ Բայց սեռքն և տեսակքն
բնութ նախկինք քան զանհատսն գոյա
ցուեց են։ Եւ սեռքն ներում զինչ
էն սորդին զընդ ինքեամբքն։ Իսկ
պտղմունքն ներում որպիսի ինչ էն.
կամ զինչ պէտս ունի իւրաքանչիւրն։
Քանզի՛ որպիսի ազգաւն հարցեալ
ասասցես թէ սեռաւ։ և զինչ պէտս ու
նի սկս, ասասցես՝ նստի, կամ՝ գնայ
Լորդ՝ սեռն որով իւիք այլոցն չորից
տարբերի է՝ ասացեալ է։ Եւ պտղեաց
և այլոցն իւրաքանչիւր տարբերիլ չո
րից։ Իբրու հինգ ելոց. և միոյ յիւ
րաքանչիւր չորիցն տարբերեցելոյ,
քառակի հինգ։ Քսան զամենայնսն
լինիլ տարբերութիւնս։
Այլ մի ըստ միոջէց թուեցելոց, և
երկրորդացն միով պակասելոյ տարբե
րութ, վա ահա առեալն լինիլ, իսկ և
չորիցն երիւք, և երիցն երկու, և եր
կուցն մի, տասն ամենայնքն լինին տար
31 բերութիք. Զորք, երեք, երկու, մի·

Քանզի՛ սեռն ուրուրեք տարբեր է
քան զտարբերութի՝ և քան զտեսակն՝
և քան զյատուկն՝ և քան զպա՟տահումն՝
ասացեալ է։ Իսկ ապա չորք են տար
բերութիքն։ Ա՛ տարբերութիւն ուր
ուրեք զանազանեաց քան զսեռն՝ ասա
ցեալ է․ յորժամ որով տարբերէ սեռն
քան զնա ասացաւ։ Բ՛ այսուհետև
որովք տարբեր է քան զտեսակն՝ և՟ք
զյատուկն՝ և քան զպատահումն՝ ճա
ռեսցի․ և լինին երեք։ Դրձ՝ տ՟կն
որովք տարբեր է քան զյատուկն՝ և
քան զպատահումն՝ ճառեսցի․ և լինին
երկու։ Քանզի՛ որովք տարբեր է տե
սակն քան զտարբերութի և քան զսեռն
ճառեցաւ․ յորժմ ուրանօր տարբեր
էլ սեռն քան զտեսակսն՝ և քան ըզ
տարբերութիւն իւր։ Գ՟րդ այսուհե
տև ուր տարբեր է յատուկն քան ըզ
պատահումն՝ ճառեսցի։ Քանզի ուր
քան զտեսակն՝ և քան զտարբերութի՝
և քան զսեռն տարբեր է, նախ ասա
ցեալ է ներ նայնցն առնմ տարբերուն։
Գ՟րդ՝ քառից ելոց սեռին առ այլսն
 տարբերութեց․ և երից տարբերուեն։

և երկուց տեսակին. և միոյ յատկին առ պատահումն, տա՛ն եղիցին ամենայնքն. Որոց զչորսն որք էին սեռին առ այլսն, յառաջեալ ասացաք.

Վ՟ Հ՟րկց Տարբերութեան և Տեսակի.

Արդ՝ հ՟րկ Տարբերութեան և Տեսակի զոյգ ընդունել. Քանզի մ՟դոյն զոյգ ընդունելին ըստ մասնէյքն մարդիկ զբանականին տարբերութ՟ի. Բայց հ՟րկէ և միշտն յարագող ընդունողացն. քանզի միշտ սկ՟ս բանական, և միշտ սկ՟ս մարդ.

Յաղ՟ Յատկի Տար՟ և Տեսակի.

Յատուկ է տարբերութեն՝ ներում որպիսի ինչէն ստորոգել. և տեսակին՝ ներում զինչէն. Քանզի թէ մարդ իբր որակ ինչ առեալ լիցի, ո՛չ պարզ՟ր եղիցի որակ. այլ ըստ որում սեռին առ էակեալքս տարբերութ՟ք՝ ենթակացուցին զնա. Նա՛, զի տարբերութին իվր՟ յոլովից բազում անգամ տեսակաց տեսանի. ո՛չ քառոտանին իվր՟ յոլովից կենդանեաց՝ տեսակաց տարբերեցելոցն. Բայց տեսակն իվր՟ միայնից այնոցիկ՝ որք ընդ տ՟կաւն.

Նաս, զի տարբերութիւն յառաջագոյն
այնր՝ որքան զնա տեսակն է։ Քանզի
շարաբանութեան բանականն բարձեալ՝
զմարդն։ Իսկ մարդն իբաց բարձեալ՝
ոչ բառնայ զբանականն ելոյր ոյ •

Նաս, տարբերութիւն շարադրի ընդ
այլում տարբերութեան • քանզի բանա
կանն և մահկանացուն բաղադրեցան
յենթակայութ մարդոյն։ Բայց ոնկ
ընդ տեսակի ոչ շարադրի • իբր թէ 'ի
բաց ծնանիլ ինչ այլ տեսակ։ Քանզի
ոմն ձի ընդ ումեմն իշոյ եկեալ 'ի միա
բանութիւն յիշակխոյն ծնունդ •
Բայց և ընդ իշոյ ոչ ևս շարադրել
բացակատարեսցի կորուսմն իշակխսի։

Համառօտոյ Տար՛՛ և Յատկի ·

Տարբերութի և յատուկ հորակ ու
նին զզոյգն ընդունիլ յընդու
նողացն։ քանզի զոյգ բանականքն բա
նկնք, և ծիծաղականքն ծիծաղականք

Նաս միշտ և ամի յարադրոլ՝ հորկ երկո
ցունց։ քանզի եթէ կրճատեսցի երկ
ոտանին, այլ առ բնաւորոյն միշտ ասի։
վս զի և ծիծաղականն բնաւորելովն
ունի զմիշտն • այլ ոչ ծիծաղելովն միշտ

Յաղ՛՛ Յատկաց Տար՛՛ և Յատկի։

Յատուկէ տարբերութեան, զի ՚ի վր̃ յոլովից տեսակաց ասի բազում անգամ։ որգոն՝ բանականն իվր̃ ա̃յ և մարդոյ։ Իսկ յատուկն իվր̃ միոյ տեսակի որոյ է՛ յատուկ։ Եւ տարբերութի̃ն հեռևի նոցա որոց էրն տարբերու̃թ․ այլ ոչ և հակադարձի․ իսկ յատուկքն հակաստորոգին որոց էին յատուկք վ̃ս հակադարձելոյն։

Յաղագս Հասարակաց Տարբերութեան և Պատահման։

Տարբերութ̃ և պատահման հ̃րակ է իվր̃ յոլովիցն ասիլ։ Եւ հ̃րակ՝ առ անանջատական պատահմունս միշտըն և ա̃մին առ գոլ։ Քանզի երկոտանին միշտ առ է ագռաւուց․ և սեաւն գոլ նմանապէս։

Յաղ՛՛ Յատկից Տար՛՛ և Պատ՛՛։

Եւ տարբերին, զի տարբերութի̃ն պարունակէ՛ և ոչ պարունակի․ քզի պարունակէ՛ բանականն զմարդն․ Իսկ պատահմունքն եղանակաւ իմն պարունակեն ընդ յոլովմունսն գոլով․

 և եղանակաւ իմն պարունակին․

ոչն միոյ պատահման ընդունական գոլ ենթակայքն • այլ յոլովից •

Եւ տարբերութիւնն անսաստկալի և աննուազելի • իսկ պատահմունքն զյաւէտն և զնուազն ընդունին •

Եւ անխառնք ներհականք տարբերութիւնքն • և խառնեսցին երբեք ներհականքն պատահմունք • Եւ այսոքիկ են հասարակութիւնք և յատկութիւնք Տարբերութեան և այլոցն •

Բայց տեսակն որովք տարբերութեն և սեռույն տարբերի՝ ասացեալ է • յորում ասէաքն ուրուրեք սեռն և տարբերութիւնն տարբերի այլոցն •

Յաղագս Հասարակաց Տեսակի և Յատկի •

Տեսակի և յատկի հասարակ է զմիմեանցն հակադարձիլ • քանզի եթէ մարդ՝ ծիծաղական • և եթէ ծիծաղական՝ մարդ • Իսկ ծիծաղականն՝ զըստ ծիծաղելն բնաւորեալ առնըլի է, բազում անգամ ասացեալ է •

Եւ զոյգ առ գոյ տեսակն յընդունօղան, և յատուկքն որոց են յատուկք •

Յաղ՛՛ Յատկին Տեսակի և Յատկի.

Տարբերէր է տեսակ 'ի յատկէ, զի տեսակն կարէ և այլոց սեռ գոլ. Իսկ յատուկն՝ այլոց յատուկ գոլ անկարելի՛ է. Եւ տեսակն նախ ենթակայի քան զյատուկն. Բայց յատուկն մակալինի տեսակումն. քանզի պարտ է մարդ գոլ, զի ծիծաղական իցէ. Եւ տեսակն միշտ ներգործութեամբ յարէ յենթակայումն. Իսկ յատուկն երբեմն՝ և զօրութեամբ. Զի ակնոտս միշտ ներգործութեամբ է մարդ. բայց ծիծաղի ոչ միշտ. թէպէտ բնաւորեալ է միշտ ծիծաղական գոլ. Եւս, որոց սահմանքն զանազանք. և նոքա զանազանք են. Եւս, տեսակն ընդ սեռին գոլ, և զյոլովից տարբերաց թուով ներում զինչ էն ստորոգեալ գոլ. և որքան այսպիսիք ինչ. Եւ յատկին միայնումն, և միշտ, և ամի առ գոլ.

Յաղ՛՛ Հասարակին Յատկի և Պատահման.

Տնկի և պատահման հարկ, իմն բազմաց ստորգելի. Եւ գոյն ուրեք մայլ հարկութեք վա կարէ շատ 'ի միմեանց մեկուսի կալ պահումն՝ և որում պահեացն.

Յաղ՛՛ Յատկաց Տեսակի և Պատ՛՛։

Յատուկ երկաքանչիւրոց, տանկոյրն ներում զինչէն սորոգիլ որոց է տեսակ։ Իսկ պատահմանն՝ ներում զինչպիսի է, կամ որպէս ունի։

Ն՛ զիւրաքանչիւր գոյացութ՝ միոյ տեսակի ընդունելութ առնել։ և պատահմանց՝ յոլովից։ և անջատականացն և ան անջատիցն։ Ն՛ տեսակքն յառաջագոյն իմացեալ լինին պատահմանցն. Թէպէտ և ան անջատականք իցեն։ քանզի պարտ է գոլ ենթակայն զի նմա ինչ պա՛տհիցէ. Իսկ պատահմունքն վերջաւորք բնաւորեցան. և յետամնական զբնութիւն ունին։

Ն՛ տեսակին ընդունելութի զոյգ։ Իսկ պատահմանն թէպէտ անանջատական իցէ՝ ոչ զոյգ։ Քանզի եթովպացի զեթովպացւոյ ունի զգոյնն. նը ճաղագոյն և սաստկ.գոյն ըստ սևութեն։ Մ՛նայ ևս Յաղագս յատկի և Պատահման ասել։ Քանզի ուր յատկն քան զտեսակն՝ և քան զտարբերութին՝ և քան զսեռն զանազան գոյ՝ ասացեալ է։

Յաղ'' Հասարակոյ Յատկի և Պատ''

Հասարակ յատկի և ան անջատական պտհման, առանց նոցա ոչն ենթա կայանալ այնց՝ յորոց վեր տեսանին· Բանզի ոչ առանց ծիծաղականին ոչ ենթակայի մարդ, և ոչ առանց սևին ենթակայեսցի եթովպացի· Եւ ոչ ամին և միշտ յարադրոյ է յատուկն· այսպ և ան անջատական պտհումն·

Յաղ'' Յատկութեց Յատկի և Պտհի·

Եւ զանազանեաց, զի յատուկն միայ նում տսկի յարադրոյ է· ոչ ծիծա ղականն մդում· Իսկ անանջատելին պտա հումն, որգոն՝ սևաւն՝ ոչ եթովպացւոյ միայնում· այլև ագռաւու և արծւոյ յրդոյ է· և եբենոսի· և այլոց ոմանց· Այլ յատուկն հակառորդի՝ որոյ է յատկ· և զոյգ· Իսկ անանջատական պտհումն ոչ հակառորդի· Եւ յատկացն զոյգ ընդունելութին· բայց պատահմանցն է՝ ինչ յաւէտ, և է ինչ նուազ·

Բայց են և այլք հասարակութիւնք և յատկութիւնք ասացելոցս· այլ շատ են և սոքա ՚ի մեկնութիւն սց· և ՚ի հա
39 սարակութե յանդիմանակացութի·

Կատարեցաւ Պորփիւրի Ներածու-
3 Թիս․ բաժանմամբ երկուց գլխոց որոշեալ․ Յորում առաջին հատուածին ուսուցանէ զիւրաքանչիւր բարբառոց զսահմանն բացակատարել․ Թէ զինչ սեռ․ զինչ տարբերութի․ զինչ տեսակ․ զինչ յատուկ․ և զինչ պատահումն․ Իսկ յերկրորդումն՝ զհասարակութի նոցին առ միմեանս՝ և զզանազանութիւն նոցա։

Սեռ՝ զհսրկութի և զզանազանութի

Սեռի ընդ տարբերութեան․ ընդ տեսկի․ ընդ յատկի․ և ընդ պտհման․

Երկրդ՝ Տարբերութե ընդ տեսակի․ ընդ յատկի․ և ընդ պատահման․

Երրորդ՝ Տեսակի ընդ յատկի․ և ընդ պատահման․

Չորդ՝ Յատկի ընդ պատահման․

Նա՛ ՎԻԷ յուսոյն Բերոյ փառաց յարութեանն ամէն․

Պորփիւրոս բընախօս՝ էր փիւնիկեցի Աշակերտ հռմաադոյն՝ պըղոտինոսի

Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփայի Ներգինա-
ցւոյ, Սահմանք հինգ. Թէ զինչ արդեօք է
Սահման. և զինչ Ներածական Սահման.
Ստորագրութիւն, և Ստորագրական սահման։
Եւ վասն որո՞յ ՚ի սոցանէ զորս՞ սահմանս վերծա
նեցան ՚ի Պորփիւրն։

ԱՐԴ ՍԱՀՄԱՆՆ,
բան համառօտ. յայտնիչ
գոյացութեան յանկական իրո
ղութեան։ Որպէս չորրութիւն և
ցրտութիւն՝ զհողոյն յայտնեն զգոյացութիւն.
Իսկ առաւելութիւն չորութեան սեղմացել
խստութեան՝ զքարին. Եւ ասի՝ բանհամառօտ
վն զի կարճառօտիւք յայտնէ զգոյա
ցութիւն ենթակայ իրողութեան։
Իսկ Ներածական սահմանն է բան
համառօտ. յայտնիչ բնութեան ենթա
կայ իրողութեան. Որպէս կենդանին՝ բանա
41 ւորն՝ և մտաց և հանճարոյ ընդու-

նակն՝ զմարդոյն։ Իսկ Ստորագրուն է
բան համառօտ․ յայտնիչ անանջատա
կան պատահմանց ենթակայ իրողութ։
Որպ երկոտանին՝ հետեւակն՝ ուղղորդա
գնացն՝ լայնեղունգն։ Քանզի այսպ
ստորագրելն՝ ոչ թէ զբնութ մարդոյն
յայտնէ, այլ զանանջատականս ոմանս
պատահմունս․ որք իմն նիւթականաց
տեսանին։ Իսկ Ստորագրական սահ
ման է բան համառօտ․ յայտնիչ գոյա
ցութ և բնութ և պատահմանց ենթա
կայ իրողութ։ Որպ յորժամ ռք զբնու
թեցն և զպատահմանցն ՚ի մի հաւա
քեալ ասիցէ։ Որդ՝ ընդհանուր տե
սակացն ոմանք աննիւթք՝ և ոմանք
նիւթաւորք բնաւորեցան գոլ։ Եւ
նիւթաւորացն ոմանք բուսականք,
և ոմանք անբուսականք։ Եւ սոցին
այսոցիկ դրձլ բուսականացս՝ ոմանք
շնչականք, որք և կենդանիք․ և ոմանք
շնչաբոյսք ։ Որդ՝ ե̃ սահմանում
անբուսականաց տեսակացն աննիւթից
և նիւթաւորաց գոյացողութք՝ էակ
ցուցանել զնոսին բնաւորեցան։ Որպ
42 գոյացողութիւն քարի զքար․ և

գոյացողուի՟ն արդարու՟ն զարդարուի՟ն·
և իմաստութեան զիմաստութիւն:
Իսկ ըստ բնաւորական սահմանում
բուսականաց տեսակաց բնուի՟ն՝ զբու
սականսն: Եւ կենդանականաց տե
սակացն աննիւթից և նիւթաւորաց՝
զկենդանականսն: Ոպ՟ բնուի՟ն հոգւոյ
զհոգի · և բնութի՟ մարդոյ զմարդ·
Սմ՛պէս և ստորագրուե՟ցն սահման·
որք աննիւթիցն և նիւթաւորացն ըս
տորագրեալք իմանին: Բայց ասի ըն
նաւորական սահման՝ ոչ միայն բնա
ւորականն, այլ և բնութի՟ և տեսակ·
Բնութի՟, սակս զի յարարչականու՟ն
գոլով բնուե՟, ոպ՟ բան և յարացոյց՝
ըստ ինքեան յարածել զբուսականացն
և զկենդանականացն տեսակաց բնա
ւորեցոյց զանհատս· Աս՟ զի ան ծնա
րինէ արարչկնուե՟ թարց բանի՛ գոլ·
այսինքն սահմանականի՛ բնութեան:
Իսկ տեսակ ասի գոլ նոյն ինքն սահ
մանական բնութիւնդ· որպէս սահ
մանելով և անդրադարձիլով յայնո
սիկ՝ որք և տեսակք բնաւորեցան
43 գոլ և կոչիլ: Նա քանզի և սահ

մա՛նէ։ Իսկ զմարդ՝ որ կոչի տեսակ, կենդանի ասելով և բանաւոր և մահկանացու և մտաց և հանճարոյ ընդունակ։ Սոյն և անդրադարձի ևս. վն զի ամ որ կենդանի է և բանաւոր և մահկանացու և մտաց և հանճարոյ ընդունակ, այնպիսին մարդ ասի գոլ։

Երրորդ Մասն։ Թէ զինչ է Գոյացութիւն։ Եւ Որոշմունք նորա զանազանիլ բնաւորելոյ Բնութեան.

Գոյացութի՛ է շարադրութի՛ գոյացուցանողաց ոմանց զանազանութեանց։ Որ և սահման կոչելով ընդհանուրք անբուսականացն աննիւթից և նիւթաւորաց տեսակք. և ընդ տեսակօք անհատքն գոյացան.

Իսկ եթէ որո՛վք և բնութեն զանազան լցէ լրօք, 'ի ճառեցելոցն իսկ ահա եղև յայտնի։ Քանզի ո՛չ ասացաք՝ ըստ անբուսականացն և անշընչից տեսակաց բնաւորեցաւ բերել։ Իսկ բնութի՛ ըստ բուսականաց և ըստ կենդանականա՛ցն տեսակաց։

Մասնաւոր Խնդիր. Թէ զինչ է Նոյն, և զինչ Այլ. Են Որոշմունք ոմանք այնք՝ որք Նոյնք ասին. Են Որոշմունք այնք՝ որք Այլք.

Արդ՝ է ստոյգ և խստիւ Նոյն, որ ըստ ինքեան իրողութեան՝ ոչինչ առ ինքն ունելով զանազանութիւն իւրովքն առ այլս զանազանութեանց. որպէս աննիւթքն և նիւթաւորեալքն. Քանզի հրեշտակ և մարդ՝ իւրաքանչիւր որք ըստ ինքեան գոլով, ոչինչ ունի առ ինքն զանազանութիւն իւրովքն առ այլս զանազանութեանց. Իսկ Այլ է ստոյգ և խստիւ, յորժամ իրողութիւն ինչ ըստ ինքեան գոլով ո՛չ նոյն միայն. այլ՝ այլ այլեալ այլովք զանազանութեամբք երևի. Յետ այսորիկ Նոյն ասեմք և զայնոսիկ, որք նորին գոյութեան և էութեան են. ոչ ինչ ունելով զանազանութիւն ըստ նորին գոյութեան և էութեան առ այլս զանազանութեանց. Իսկ Այլք ասին դարձեալ այնոքիկ, որք ո՛չ են նորին գոյութեան. այլ զանազանեալք գոն առ իրեարս ըստ իւրաքանչիւրոց զանազանութեանց.

Զօրութ, ըստ չինչ Միի իցէ գոյացութեան եւ բնութեան. Եւ ո՞յք այնոքիկ որք միոյ սոյն գոյացութեան եւ բնութեան.

Արդ՝ ո՞չ ապաքէն ըստ հանուր էիցս այսոքիկ ասացեալք. էացեալս եւ գոյացեալս՝ եւ համդերձ գոյութեամբ բնաւորեալս. ստորագրութեամբ՝ սահմանաւ՝ բնաւորականաւ սահմանաւ։ Իսկ եթէ այսպէս, ապա ուրեմն եւ նոյնք յորժամ ըստ նորին էութեան սոյն գոլ նոյնք, հարկ է նոյնպէս կամ ըստ նորին սահմանում, եւ կամ ըստ նորին բնաւորականում սահմանում ասիլ նոյն։ Վասնզի ոչ ինչ գոյ որպէս խոստովանեցաք՝ էութիւն թարց այսոցիկ. եւ կամ այն՝ ընդ որում ոչ այնոքիկ. եւ կամ ոք 'ի սոցանէց համայն։ Արդ՝ որք մի անգամ ըստ միում՝ եւ ըստ նորին ստորագրութեան սոյն գոլ նոյնք, այն եղ ասասցի գոլ էութիւն. Իսկ որք ըստ միում եւ ըստ նորին սահմանում, այն եղ գոյացողութիւն յորջորջեսցի. Սապէս եւ մի բնութիւն եւ գոյացողութիւն այն, ըստ որում յոգունք անհատք նոյնք սոյն գոլ
46 միմեանց. Արդ ուրեմն մի բնու

Թէ ըստ առաջին նշանակութեան ընդ
հանուր բնաւորականն սահման.
Ըստ որում յոգունք նոյն բնաւորու
թեամբն գոյացեալք՝ նովաւ նոյնք ա
սին գոլ. ո՛չ ինչ միմեանց զանազա
նեալք նորովք առ այլս զանազանութեամբք.
Յայտնի եղև մեզ յայսոսիկ՝ թէ ո՛յք
ոմանք և այնոքիկ իցեն՝ որք միո՛յ ա
սին գոլ բնութեան: Այլ զի նոյնք յոգ
նակի՝ ասիլովդ՝ զյոգունսն նշանակեն
զմիոյ բնութեան նմանն գոյացեալս. և
ոչ ինչ առ միմեանս զանազանելս ըստ
միումն իւրեանց բնութեան առ այլս զա
նազանութեանց: Իսկ յոգունք՝ Նախ և
առաջին ըստ անհատից բնաւորեցան
բերել: Իսկ Երկրորդ՝ ըստ տեսակաց.
Երրորդ՝ ըստ սեռից: Չորրորդ՝ ըստ սեռա
կանագունից: Իսկ եթէ այսոքիկ
այսպէս, ապա ուրեմն Նախ և առաջին՝
անհատքն են, որք միոյն ասին գոլ բը
նութեան. Զի նոյնք գոյացեալք ըստ
իւրաքանչիւրոց նո՛յն արարողաց տե
սակաց, միո՛յ ասին գոլ բնութեան.
Ապա տեսակքն. ապա սեռքն. ապա
47 սեռականագոյնքն. Նմանք բնութեան.

և ոմանք գոյացողութեան. և այլք
ոմանք էութեան միայն.

Որդ՝ ըստ առաջնումն նշանակութեան մի ասի գոլ բնութիւն. յորժամ բնաւորական սահմանն պարզ երի գոլով սահման, և նոյն արարող յոգունց ըստ իւրոցն առ այլս զանազանութեանց, մի ասի գոլ բնութիւն. Որզան՝ ընդ հանուր հոգւոյ բնաւորականն սահման՝ պարզ երի գոլով սահման. այս ինքն հոգւոցն նոցա ցուցանող գոյ յոգունց.
և ըստ մասին հոգւոց.

Իսկ ըստ երկրորդումն նշանակութեան մի ասի գոլ բնութիւն, յորժամ բնաւորական սահմանն՝ շարադրական գոլով զօրութեամբ ՚ի զանազանից տեսակաց. և նոյն արարող յոգունց ըստ իւրոցն առ այլս զանազանութեանց. մի ասի գոլ բնութիւն. Որպէս ընդ հանուր մարդոյ բնաւորական սահմանն շարադրական գոլով զօրութեամբ և ո՛չ արդեամբք ՚ի զանազանից տեսակաց. ՚ի հոգւո՛յ ասեմ և ՚ի մարմնոյ. նո՛յն արարող գոյ յոգունց և ըստ մասին մարդկան.

 Ապա ուրեմն ըստ երկուց նշանա

կուենց ասի գոլ մի բնութ̃։ Ըստ պար-
զականին, յորում ո՛չ տեսանին զանա-
զանութիւնք տեսակաց․ որ է ստոյգ և
իսկապ̃ մի բնութ̃։ Եւ ըստ շարադրա-
կանին, յորում զանազանութիւնք տե-
սակաց տեսանին։ Բայց զօրութ̃՝ ոչ
ասացաք․ և ո՛չ ազդմամբ այսոքիկ են։

Հինգերորդ։ Թէ ոչ խարօղ գոյ իւրս
զանձն իւր ոչ յանհատից մի բնութ̃
գոլ և ասել։

Եւ արդ՝ անհատից ըստ նմանութ̃
միաբնութ̃՝ ոմանք պարզականք
բնաւորեցան գոլ. և ոմանք շարադրա-
կանք։ Արդ՝ պարզականաց անհատից
յապաղումն կայցի բանս․ զի ո՛չ է ա-
ռաջիկայիս դիտաւորութ̃։ Իսկ վասն
շարադրականացն ասասցուք՝ եթէ ո՛չ
արարօղք գո՛ն մի բնութ̃ ասել և գոլ։
Նախ զի՝ մի բնութ̃ ասացաք զընդհա-
նուր բնաւորականն սահման․ իսկ ան-
հատն ո՛չ է՛ ընդհանուր, այլ մասնական։
Երկ̃, ո՛չ ապաքէն ցուցաք յառաջա-
գոյն զանհատսն միոյ ասել գոլ բնու-
թե՛ հանդերձ այլովք անհատիւք նոյն

 և մի գոլ ասել բնութիւն։

Իսկ Եր՟դ՝ զայն ասասցուք՝ զա՟մ շա
րադրական մի բնութ՟ի՝ նոյն արարող
գոլ բնաւորիլ։ Իսկ զանհատսն ոչ
նոյն արարող, այլ նոյն եղեալ հան
դերձ այլովք անհատիւք. արդ՝ զիա՛րդ
ասի գոլ մի բնութ՟ի։ Չոր՟դ, առ այսո
քիւք ա՟մ շարադրական մի բնութ՟ի՝
զօրութ՟ ունիլ բնաւորեցաւ զզանա
զանութ՟իս տեսակաց. իսկ անհատն ար
դեամբք. որ՟պ պօղոս անհատ գոլով՝
զհոգին և զմարմինն։ Հինգերորդ,
ա՟մ մի բնութ՟ի՝ տեսակ բնաւորեցաւ
գոլ, և ըստ յոլովից բերիլ թուով զա
նազանեցելոց. Իսկ անհատն զիա՛րդ
արդեօք լինիցի տեսակ և ըստ յոլո
վից բերիցի. Ապա ոչ գոյ կարող մի
բնութիւն ասիլ և գոլ։ Զի ասա
ցաւ իսկ վաղ ուրեմն՝ թէ որք մի ան
դամ ոչ ունին զնոյն սահման,
այնպիսիքն և ոչ նոյնք ասին
գոլ երբեք ուրեք։

Նոյին Պորոբի Աբենոջոնի՝ Հայոց
Փիլիսոփայ՝ Ս. Կոն Ին
ծանման։

ԱՄԵՆԱՅՆ որ միանգամ բաժանեալ գոյ յայլոց գոյից, հա՛րկէ նմա կամ մարմին գոլ. կամ անմարմին. կամ երկաքանչիւրոց միջակ. Մրդ՝ան մարմնոյն և միջակին լռեցելոյ առ՚ի մէնջ յառաջի կայումն, Մարմնոյն հարկ է ՚ի համանիւթոյ մարմնոյ՝ կամ յանհամանիւթոյ՝ մակերևութ և կամ գծի՛ բաժանեալ գոլ. Իսկ մակերեւութ բաժանեցելոցն՝ հա՛րկ է ոմանց բնաւորականս գոլ, և ոմանց անբնաւորականս. Եւ բնաւորականացն դժլ, ոմանց բուսականս գոլ, և ոմանց շնչականս, և այլոց շնչաբուսականս. Իսկ սոցին դարձլ այսոցիկ բուսականացս՝ հա՛րկ է որոշաբար մասնաւորել միայն գոլ թարց յօդից. Իսկ շնչականացն՝ յօդիւք հանդերձ. Իսկ շնչաբուսականացն՝ ոչ յօդեալս, և ո՛չ որոշաբար մասնաւորեալս.

Նպա և անբնաւորականացն՝ հա՛րկ է ոմանց անարուեստացեալս գոլ, և ոմանց արուեստացեալս. և որոշաբար
51 մասնաւորեալս զարուեստացելոցն,

իսկ անորոշաբար զանարուեստացն։
Իսկ ասիցելոցս այսոցիկ՝ հարկ է իւրաքանչիւրոցս բոլոր ինչ գոլ։ Ոմանց անորոշաբար և ըստ բոլորումն և ըստ մասանց • որպէս զանբնաւորականսն անարուեստացեալս։ Այլ ոմանց որոշաբար և ըստ բոլորումն և ըստ մասանց. որպէս զբուսականսն՝ և զշնչականսն՝ և զանբնաւորականսն արուեստացեալս։ Այլ այլոցն դարձեալ՝ ըստ բոլորումն որոշաբար, իսկ ըստ մասանցն անորոշաբար • որպէս զշնչաբուսականսն •
Ոչ ապաքէն երևեցաւ ըստ երիցս ըստ այսոցիկ՝ մակ երևումն և գիծ բաժանել զհոմանիւթս և զանհոմանիւթս մարմնոյ։ Ըստ պատահման ասեմ։ որպէս զանբնաւորականսն զանարուեստացս ։ Այլ ըստ արհեստում • որպէս զանբնաւորականսն զարուեստացեալս •
Այլ ըստ բնութեան • որպէս զբուսականսն՝ և զշնչականսն՝ և զշնչաբուսականսն։
Արդ՝ եթէ բաժանել ոք ձեռնարկեսցէ ազգմամբ զանբնաւորականսն անարուեստացեալս, հարկ է ըստ պա
52 տահման սահմանաբար բաժանել

՚ի մասունս։ Իսկ եթէ զանբնաւորա
կանսն արհեստացեալս, ըստ արհես
տում. որ լինի քակտումն։ Իսկ եթէ
զբռւսականսն և զհնչականսն, սահմա
նաւոր ըստ յօդից և ըստ սկզբանց
մասանց։ Արդ՝ այսոցիկ՝ որպէս բոլոր
ինչ ՚ի մասունս ասին բաժանիլ։
Այլ որք ազդմամբ որպէս բոլոր ինչ ՚իմա
սունս բաժանին, ո՛չ պահեն զառաջին
տեսակ բոլորին. և ո՛չ միայն բոլորն որպէս
բոլոր։ Իսկ եթէ բոլորն ՚ի մասունս
բաժանիլով ոչ ապականէ զառաջին
տեսակ բոլորին, այլ միայն բոլորն իսկ
և իսկ բոլոր, Ապաքէն մտօք միայն
բանիւ ասեմք կարող լեալ այնպէս
բաժանիլ և այնպէս մնալ։
Արդ՝ այլ է այն՝ որ ազդմամբ ՚ի ձեռն
մակերևութեան և գծի բաժանի, և
այլ է այն՝ որ մտօք միայն։ Զի ոմն
պահէ զառաջին տեսակ բաժանեցե
լոյն. որպէս մտօք։ Այլ ոմն ո՛չ գոյ կարող
պահել. որպէս ազդումն ՚ի ձեռն մակ
երևութեան և գծի։
Իսկ զանազանից իրաց՝ զանազանք
53 պարտին գոլ անուանքն։

Զի ազդմամբ բաժանումն՝ է՛ հատումն միաւորութեան մասանց. ըստ որում բոլորն ՚ի մասանց ոչ բոլոր։ Իսկ մնաց որոշումն անշփոթաբար. և ուրեք անյօդաբար միաւորեցելոց և անարտացելոց զբոլորն. ըստ որում բոլորն ոչ բոլոր բնաւորե

ցան պահել։

Սա՛ Տուողին ամենայն Իմաստութեան.
Փառք յաւիտեանս Ամէն։

Գանիւթ անյաղթ փիլիսո փայ.
Ծաղկեալ պըսակ ցեղին հայ կայ։
Աթենական ուսմամբըն ձոխ.
Կըլեալ զիմաստըն կուռ և կոխ։

Ողուղխոյէքէ։	Յունարէն։	Արապերէն։
Մեռ.	Աթէնոս։	Ջ՛ինա.
Տրբըրուն.	Տիափօրս՛.	Փա՛սլ.
Տեսակ.	Ի՛տօս.	Նէվէ.
Յատուկ.	Ի՛տիօն.	Խասսա՛.
Պտհում.	Սինկէլիգօս։	Արա՛գ.

Իմաստասիրութիւն է Խոկումն
Մահու.

Յաւելցի և Ստորոգք նորա համառօտել ’ի ձայնոյս, ’ի բանից Նոյնոյ Պաւղոսի ալեոյ Փիլիսոփայի ’ի Ներածութենէն Պորփիւրի։

Թէ վասն էր հինգ են ընդհանուր ձայնքն՝ և ոչ աւելի կամ պակաս։ Եւ ցուցանի ’ի բաժանմանէ ըստ այսմ եղանակի։

Ձայն երկակի՛ է • յօդեալ՝ և անյօդ։ Երկաքանչիւրն դարձեալ երկակի• կամ նշանական, կամ աննշան։ Յօդեալ նշանական, որպէս ձայնս մարդ։ Յօդեալ աննշան, ցիմջափիջ։ Անյօդ նշանական, որպէս հաչիւն շան։ Անյօդ աննշան, ճնչումն փայտի• կամ քարի• Երդ իմաստասէրք առնուն ’ի կիր զառաջինն միայն • որ ևս երկակի է• այս՝ կամ հանուր, կամ մասնական• Հանուր, որպէս մարդ։ Եւ մասնական, որպէս պետրոս։ Եւ որովհետև վ͞ս հանրոյն է բանս, լռեսցի աստ մասնականն, և ճառեսցի հանուրն • որ նա՛ իսկ երկակի՛ է• այսինքն Եղուտ, կամ Սակեղուտ։ Եղուտ ասի գոյացաբարն • և Սակեղուտ՝ պատահաբարն • Եղուտն լինի երկակի • զի կամ միոյ
55 բնութեան պատկանաւորի, կամ բազ

մաց։ Եթէ բազմաց պատկանի, կամ 'ի զինչէութիւն ստորոգի՝ և լինի Սեռ։ Եւ կամ 'ի ներ որպիսութիւն և լինի Տարբերութիւն։ Իսկ եթէ միոյ բնութեան պատկանի՝ լինի տեսակ։ Որպէս և Անկեղութիւնք երկակի. զի և նա ևս կամ միոյ բնութեան պատկանի, կամ բազմաց։ Եթէ միոյ բնութեան պատկանի, լինի յատուկ։ Իսկ եթէ բազմաց՝ լինի Պատահումն։ Եւ ահա յայտ եղև 'ի բաժանմանէ՝ եթէ հինգ միայն են ընդհանուրքն. և ոչ աւելի կամ պակաս.

Եւ Տըռուչին Վրիպութեան Փոխ։

Տըպել տըրւողի գըր	քոյս.
մեղօք լըցեալ հի	քոյս։
Զընչին պաղտասար գըպ	ըխս.
հայցեմ տալ մեկ ողոր	մխս.
Նաև տըպագրողի սօ	ըին.
մահտեսի ծատու	ըին.
Հանդերձ որդուովն յօհաննէս	սին.
և մըշակին ըն պետրոս	սին.

ՎԵՐՋ.

Публичная библиотека